

מערכת סודת

- 3 במערכה: מול השלב החדש
 5 לסגולת ההגנה בישראל
 16 פרקים מצריים
 27 תמורותיו של חיל הרגלים
 30 החייל הרגלי - חייל כל-בו (וינו והרכבו של בסליון רגלים)
 עיני הצבא ואזניו:
 33 לתכונותיו של קצין-החקר
 39 שרות-הידיעות במלחמה הסדירה והזעירה
 45 תצפית-הקרב בכתת-החקר
 המלחמה הזעירה ושרורה של חבש:
 53 מסע חבש (מפות בסוף החוברת)
 61 «גדעון» בחבש (מפות בסוף החוברת)
 74 לקח הגריליה בחבש
 77 עם קריאת ספרו של ג'. ל. סטיר
 79 אנשי האימפריה העיראקיים בקרבות חבניה קפ' א. גרהם
 ג'רוויס-ביי על פיק-פחה (מתולדותיה המדיניים של עבתי)
 85 (מפה בעמ' 135)
 ד"ר ש. אליהר
 102 מערכת-התבור (ממסע נפוליאון בא"י)
 קול. א. בורדו
 108 דיאפ (לפרשת פשיטת החוף)
 112 חילות הגרמנים ערב-המלחמה
 ד. ו. ה.
 114 מוקשים למיליונים
 לויט-קול. פ. ז. תומכסון
 הדרכה רוחנית בימי-מלחמה:
 118 הגנה אזרחית ותורת האזרחות
 סטיסן ספנדר
 121 השכלה לצבא
 בריגדיר ג. ג. מוד
 למקום האשה במערכה: נשים בשירות / צבא
 האדמה» בבריטניה / 24 שרותי נשים במזרח התיכון /
 נשים ב-משמר הארץ
 124 (המשך תוכן הענינים בעמוד 2)

טז-יז

אייר-תמוז תש"ג
 מאי-יולי 1943

יורד חזון
 לשאנניה
 מדיניות
 כלכלית
 וצבאית

משי וגם צמר ישר מהיצרן לצרכן.
בכל שבוע דוגמאות וצבעים חדישים.

משי זקס

תל - אביב

רחוב נחלת בנימין 37

ירושלים

רחוב יפו, על יד קולנוע "ציון"

כ ל

סוגי

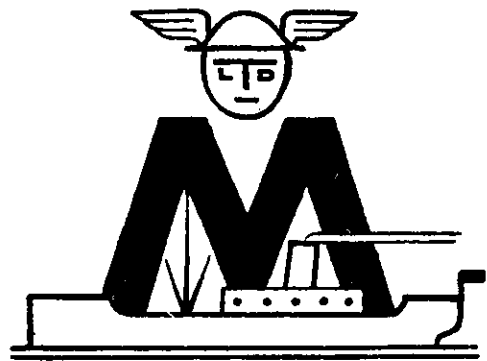
בטוח

קלוזון

מפעלי פלדה
בע"מ

פלדת כלים
פלדה מהירה
פלדה אל-חמה
אל-חלידה
אל-חומצה
אל-נשחקת
יציקות נתכי פלדה
ברזל טמפר ונתכי ברזל יציקה
טפול חם, חשול, משיכה וערגול
בתי מלאכה מכנייים
מפרץ חיפה :: ת.ד. 7 :: טלפון 7213

מטובה בערבון מוגבל

אימפורט
אקספורט
סוכנויות

תל-אביב, שדרות רוטשילד 19
תבת-דאר 538 טלפון 2218

קואופי המגפר בע"מ

חיפה :: טלפון 2195, 7218 :: תבת דאר 1335
תעשית גומי • חידוש צמיגים

...and however it is the best

...והרי הוא הטוב ביותר

"ATARA" COFFEE

קפה "עטרה"

א ת ז כ ר

חללי מלחמת השחרור

ביום וביבשה

ישא מחנה מגיני המולדת

נ ב ו ר ת

ל ו ח מ י ו ר ש ה

תהא שלובה

במסכת נבורת ישראל

על בן-ציון לוין אמנון שנדרמן ארוין רובין אברהם ישראלי

אבלים אנשי «מערכות»

תוכן הענינים (המשך)

- 129 / הכשרת הנוער: הכשרה צבאית לנוער הלומד בברית-המועצות /
131 במחנה «קדטים» בבריטניה / זוטות
134 רשימות מדיניות: עבר הירדן - ממלחמה עד מלחמה סופר היטימס'
136 בחבש החזרת לעצמאותה
138 מדור למשק ולכלכלה: ההתישבות בדרום י. גבירץ
142 כלכלת-המלחמה של איטליה ס. וישניוב
151 רשימות קצרות: צבא ארבעים לשון / חיל-מתנדבים בקפריסין /
152 מסעות א. וינגייט בבורמה
מהעתונות הצבאית: לקח מלחמת ארבע השנים / ועוד למלחמת-
ברית-מדינות / סיכומי סטלינגרד / פיצוח «קיפוד» גרמני / עתון
154 «משמר הארץ» הבריטי
162 בקורת ספרים: מצדה מאת י. ברסלבסקי ד"ר מ. אבי-יונה
163 פנקס לטירון העברי ע. גוזלי
164 אגרות קוראים: נקים מוזיאונים לידיעת הארץ מהנדס ה. בירגר
166 משק ומדיניות במזרח התיכון

ירחון לשאלות מדיניות
בלכליות וצבאיות

אייר-תמוז, תש"ג

/כרך רביעי/

חוברת ב'—ג' (ט"ז-י"ז)

שר-צבא יהודי ושליח ציוני

בריגדיר פ. ה. קיש

נפל בשדה הקרב

ב מ ע ר ה

מול השלב החדש

מערכות סטלינגרד וטוניס, ההפצצות, של גרמניה וחיזוק המלחמה בצוללות העבירו רוח אופטימיות בעולם; ובתוך זה באה ההתקפה הגרמנית ברוסיה, על הישגיה המסוימים בזמן הראשון להתחוללותה, כאפתעה ואכזבה לרבים. ויתכן כי לא הושם די לב לכך שהישגי הגרמנים היו מלכתחילה קטנים ודלים לעומת מה שהשיגו, באותו פרק זמן, באופנסיבות-הקיץ של שתי השנים הקודמות. הכוח הנאצי טרם נשבר והמערכות עוד תהיינה כבדות, גם ברוסיה וגם באירופה כולה. אך פני הדברים אינם עוד כתמול-שלשום. והרי יתכן כי הפעם, בהתקיפם בחזית רוסיה, שגו הגרמנים משגה כבד הנושא ברכה לעולם, — כדוגמת עצם הסתבכותם במלחמה נגד רוסיה. כי הנה הולך ונכבש הפרוודור לאירופה. חלק של סיציליה, ובו אירודרומים ונמלים, הוא כבר בידי הברית. נפתח פתח לאירופה הדרומית. לא רק לאיטליה, אלא גם אל השטחים שממערב, וביחוד—שממזרח, לה. בכיבוש זה הפתיעו לא רק כוח התנופה וכשרון הביצוע של צבאות הברית, אלא גם חולשת התנגדותם של צבאות הציר, מכל מקום — בימים הראשונים. האין זאת כי פוזרו מדי כוחות האויר והיבשה של גרמניה?

ועם כל אלו — גם במצב זה אין לחכות עדיין לנצחונות קלים. כוח הגרמנים עוד יתגלה ודאי גם בפרפורי הגנה. עוד רבים הקרבנות והיסורים

שכוח זה נושא לעולם, אף בערב נפלו; ורבים, ביחוד, הקרבנות וההתעללות שיהיו עוד מנת חלקנו אנו. באה ידיעה על גירוש אלפי יהודים מסלוניקי לפולין, גורלם ידוע. ועולה החרדה לגורלם של מיליון וחצי היהודים בארצות העומדות ליהפך לזירת ההתגוששות הראשונה באירופה. היספיקו להנצל עיי הכוחות המשחררים או שחית הטרף הנאצית תספיק לכלות בהם את חמתה? מאות אלפי החיילים היהודים שבכל צבאות הברית, ובודאי רבבות החיילים היהודים הארצישראליים, ואף עוד רבים מצעירי ישראל שלא זכו במדי צבא, לא היו רוצים בשום פנים להסתפק ברגש החרדה בלבד. במידה שניתן לחלק מהם להשתתף במערכה כבודדים, ממלאים הם ודאי את תפקידם במלחמה שבשבים היא מלחמה על חיי עמם. ברוסיה קיים ועד יהודי אנטיפשיסטי העושה מפעם לפעם חשבון מיוחד של יהודים בקרב לוחמי הצבא האדום. במדינות אחרות אין נוהגים לעשות את חשבוננו המיוחד של החייל היהודי, אף כי אין ספק, כי היהודים בארצות אירופה ואמריקה — שנאתם וצורך המלחמה שלהם בנאצים אינם פחותים מאלו של יהודי רוסיה. אולם ציון סטטיסטי, גם כשהוא ניתן — לא די צו. רק כוח יהודי לוחם מרוכז היה מסוגל לבטא במלואו את המרי והכורח של מלחמת היהודים. באופן בולט נתגלה הדבר בפלוגות יהודיות ארצישראליות, במידה שניתן להן להיות קרובות למערכה וללוותה בשרותן; אך גם כאן הכבידו ההגבלות על גילוי הכוח היהודי, הגבלות על היקפו של כוח זה, על טיב שירותו, ועל דמותו היהודית המפורשת. אכן, הנסיונות ליטול את דמותו הלאומית של הגיוס היהודי נכשלו. שוב מתנהל הגיוס באמצעות המוסדות של התנועה הציונית והישוב. אך במצב זה של קריעת חלון לאירופה, של חרדה לגורל היהודים אשר היטלר עומד להשמידם, של הצורך לשתף את עצמנו עם אחינו באירופה בדרכי מלחמה והצלה, — היש משום סיפוק בשיבה למצב הקודם בלבד? היש כבר בכל מצבנו זה שנתגבש בימים האחרונים כדי לקרבנו למילוי התפקיד הראוי בחזית או בשמירה על הארץ ובטחונה? ומאליה עולה המסקנה כי במצב הנוכחי לא תוכל מציאותם של יהודים כבודדים בצבאות השונים, או כיחידות יהודיות מפוזרות של שרות ומשמר, לספק, במידה הראויה, את צורך ההופעה והעמידה היהודית במלחמה זו. ביתר שאת צריכה להשמע התביעה לכוח-מלחמה יהודי רב היקף, למילוי שני התפקידים שבהם תלויים כבודו וקיומו של עם ישראל, למלחמה בהיטלר ולשמירת הארץ.

בראשית ההתגייסות העברית נתקבלו המתנדבים היהודים אך לתפקידי „חפרות“. יחידות אלו נקראות באנגלית בשם «pioneers». אולם שם אנגלי זה — משמעותו לא רק מעין „חפר“, אלא גם „חלוצי“. הגיע הזמן שינתן ליחידות הצבא שלנו להיות גם צבא חלוצים.

לסגולת ההגנה בישראל

(לפי דברים שנאמרו במסיבת אנשי-צבא עברים)

הגנה אינה רק כמות של ידיעות או של כוחות או של מכשירים הנחוצים לכך ושל כללים שיש ללמדם. בגילוי שיש להגנה בהיסטוריה שלנו, ההגנה היא קודם כל איכות, תכונה נפשית, סגולה. סגולת אדם. במידת מה יכולה היא ליהפך בזמן מן הזמנים לסגולת דור. היא תכונת-נפש גם מבחינת האומץ, גם מבחינת היחס למכשיל, והיחס למכשול, והיחס לסכנה. היא תגבורת של רצון. היא סכום של סגולות נפשיות מיוחדות, אשר בצרוּפן יחד הן הערובה לכושר הדור לעמוד.

יש מלה אחת הרווחת בז'רגון המקובל, ואנחנו, בדרך כלל, צריכים עדיין לנהוג זהירות בשימושה ואם אשתמש בה, הרי עם כל היחסיות שבה. אכן, בצרפנו את כל זה, אפשר לנו לומר: אין די בכשרון ובידיעה בלבד, נחוצה גבורה. — ואיש-ההגנה, איש דורנו בהגנה, רשאי לשאול: תכונה נפשית זו, אם אינה רק כמות של ידיעות, אם היא משהו הצריך להיות טבוע באפיו של דור, ודרך דור זה באפיה של אומה — מה משקלה בקרב אומה זו, מה מקומה בקרב דור זה? אימתי התגלתה? ואם התגלתה, — מי טיפח אותה? ואם לא נתגלתה, — שמא איננה? ואם איננה — איך נטע אותה בקרבנו? אולי אין כל יכולת להצמיחה על צחיח-סלע זה? ואם אין זה צחיח-סלע, אם יש תקווה ובטחון, כי גם בקרב דור זה אפשר להפיח רוח זו, תכונה זאת, ולבנות משהו עליה מתוך הרגשה, כי לא ממרחקים באה אלינו, ולא זמורת-זר היא, או בדיה שבדה דורנו מלבו, אלא שרשים לה, ונסיון, וגלויים, — היכן, איפוא, גלוייה? מי שכלל את יריעתה? איפה, באיזה קפולים שלה, הסתתרה עד כה? איך להוציאה מגנזי הקפולים האלה ולהעמידה לעיני הדור בכל תפארתה ובכל בטוייה, למען ידע דור זה, מה מקומה של סגולה זאת, וירגיש בקרבו את הבטחון, כי לא מדוחי-שוא הם לו, לא משא-נפש בלבד, אלא משהו ממשי, השתול על קרקע פורה, אשר לא פעם כבר עלו בו גידולים כאלה.

כדי לקרב את השאלה אל השכל ולהוציאה מהפשטתה, יכולתי לנסחח אחרת. לא רק, אם אפשרית סגולה זאת בקרב עם ישראל. איני דן עכשיו בחקר הפסיכולוגיה של האומה, ואם בכלל יכלה כנסת ישראל לדרוך על הבמה בתכונות-גבורה. ואם היתה לפני גבורה בישראל. התנ"ך מדבר בעדו. ודיה גירסא דינקותא מפסוקי-קדם של האומה.

לפנים — ודאי. גם שונאינו לא יכחישו. לפנים — בימי גור אריה יהודה, ובימי דן שפיפון עלי-אורח, בימי גד גדוד יגודנו, וימי קרני ראם קרניו בהם עמים ינגח, בימי יפתח ושמשון, דוד ויואב, יוחנן גוש-חלב ובר-כוכבא, — בימים ההם ודאי! ואין כל צורך להרבות בפסוקים.

וגם אין צורך לשם כך לדפדף בתנ"ך. די לו לאדם שיצא לשוט בארץ הזאת, בין הרים אלה, למען להרגיש מה רבה צריכה היתה להיות גבורת אומה זו אשר בתוך ישימון זה ועל ההרים האלה ידעה, כבר בימים ההם, לחיות את חייה, להכות שרשים, ולהקים תרבות עצמאית, וזרים סביב לה, ושונאים סביב לה, וים, וקדם, ומדבר, המדבר הזה, שגידל בקרבו כל פעם כוחות חדשים, אשר הסתערו ובאו משם, כדי להשמיד כל מה שנבנה, וכל מה שנזרע, ואת כל המקנה והצאן אשר עשתה אומה זו בארץ זו, ויעלה מקדם – שוד ושבר... ולעמוד במקום זה, לעמוד כסלע גם מול פני המדבר הזה, ובכל זאת, לפתח תרבות זאת, ועצמאות זאת – — —

אכן, גם לולא הפסוקים המפורשים, היינו יודעים: עם שחי כאן ויצר כאן וכך יצר, – יכול להיות רק עם שטיפח בקרבו סגולה נפשית זו לעמוד כסלע איתן בפני כל אויב ולגלות בנפשו פנימה גם גבורה, גם ששון לקראת קרב, לעמוד מעטים נגד רבים מאד. אחרת לא תתואר כל ההיסטוריה העברית בארץ הזאת ובכל הסביבה הגיאוגרפית והאטנוגרפית שלה.

לא זאת, איפוא, השאלה, אם אומה זו, לפי טיבה ומהותה, היתה מסוגלה לגידולי גבורה. השאלה היא: מה היה לגור אריה יהודה אחר צאתו בגולה, אחרי בר-כוכבא, ואחרי מצדה ואחרי מלחמה זאת עם רומא – המלחמה, אשר עליה יודעים גם היסטוריוני ישראל וגם היסטוריוני רומא, לספר עלילות תפארת של מעטים שידעו בקשיות-עורף אחרונה לעמוד נגד רבים ועצומים. בימים ההם עדיין היתה מורשת גור אריה שלמה בקרב כל בני המרד האלה. אבל אחר כך? בזאת הגולה הגדולה, הארוכה, הדוויה, ללא קדם, וללא עמידה בפני קדם, וללא כלי-מגן ומרדות, בחיי הסתגלות ונכר, חיים של מציאת-חן בעיני-זרים, חיים של פחדת לילה ויום, מה היה לגור-אריה, מה היה לשפיפון ההוא? האמנם הפך תולעת-יעקב? ואם תולעת, איך נערה בו מחדש את דם-השפיפון בטרם נחזירנו, אלי אורח-? ! אם באמת לא נתאפשרה תכונה זו לעם-סבא אלא בשעה שישב בארץ הזאת, כשליט על חיו העצמיים, אדון לגורלו, – ומאז נחתם גורלו ויצא בכלי גולה, על כל פזוריה והסתגלויותיה לא נשארו לו מכל הגבורה ההיא אלא פסוקים מוזרים, שטעמם שכחנו ועל פרושם, גם על פרושם, כבר לא נעמוד כמו שהוא, – אם כך, – הרי, לכל היותר, אפשר לקוות, כי ביום מן הימים, לעתיד לבוא, אם עוד פעם מחדש תתחיל היסטוריה חדשה וישובו בנים לגבולם, כי אז תחת שמים אלה ומן האדמה הזאת תצמח מחדש הסגולה הגנוזה, לעתיד לבוא, ועכשיו? ודור זה, מועט זה, עד עכשיו? ועד אז? עדיין רק תולעת יעקב? – ומהיכן יוכל, אם יוכל? ואם לא יוכל – מה בצע בכל המעמסה ההכרתית הזאת? מהיכן הערובה, כי בטרם ישתנה ויקום דור עצמאי באמת, על אדמתו החפשית, תצמח סגולה זאת מחדש?

ומשום כך השאלה היא: מהי מהותה ההיסטורית של סגולת-ההגנה של שה פזורה ישראל? מהי ההתנגדות הנפשית לשונא ולסכנה הפועמת בקרב

האומה גם בארצות-גולה? הישנה התכונה הזאת או איננה? ואם ישנה – אימתי היא מתגלית, אימתי התגלתה? ואם התגלתה, – אולי נחשפנה מחביונה ונעמידנה לפנינו. ונעמיק חקר בה, ונגדיל את הכרתה בקרבנו ונבאר אותה על נפתוליה וגלגוליה, עליותיה וירידותיה.

לחקר ההתפתחות ההיסטורית והשתלשלותה של סגולת-ההגנה בישראל כנכס יקר לחקר ההיסטוריה העברית בכלל – עוד לא הוקדשו זמן ומאמץ. לדבר הזה יש לכוון גם לב, גם ידיעה, גם התמדה, גם חיפושים, ויש לחפש כהוגן – חפישו באוריתא שפיר – מתוך בטחון אמיתי, כי שכרנו רב. אם נחפש – שכרנו רב! וזה כל תפקיד דברי.

ויש שתי סיבות שגרמו לכך, שהחיפושים הם קשים כל כך: אחת – מחמת עצם החומר; ואחת – מחמת סגולתו של המחפש. על קשיי החומר כבר רמזו כל אלה שטיפלו בכך. בהקדמה ל"ספר הגבורה" ניסה ב. כצנלסון להגיד משהו על כך, כיצד אבדו כל התעודות מאין עין משגיחה ובאין דואג שהדברים יאספו וישמרו ויקבעו לזכרת. אך יש עוד דבר, שאינו פחות חשוב מעצם אבודם של הדוקומנטים. ההיסטוריה העברית בחורף מדע, חקר עובדות, ספרים – אינה רק פרי רוחו של העם, אשר תוך כדי חייו יצר את הדוקומנטים האלה, אלא גם פרי רוחו של דור ההיסטוריוגרפים העבריים, אשר בכונה תחלה חפשו ובדקו והנחילו לדור. וההיסטוריוגרפיה העברית מ-1821 עד עכשיו, ההיסטוריוגרפיה העברית הזאת, לא חיפשה את התעודות. גם כשנתקלה בהם, – לא התבוננה. האזון היתה אטומה משמוע את הדי הגבורה, שנשתמרו עדיין גם בדוקומנטים, גם בספרים, גם בעדויות של יהודים, וגם בעדויות של לא-יהודים. והאזון היתה אטומה, מפני שהלב והמחשבה לא נתכוונו לכך.

היסטוריוני דור-האמנציפציה ודורות חכמת-האמנציפציה (ועד כה לא כתבו את דברי ימי ישראל אלא הם בלבד), לבם לא הלך כלל אחרי כל מסכת הגבורה הזאת. הפרשה נידונה לחתימה. ברי היה: מעכשיו לא נתנסה עוד בנפתולים אלה עם עמים שכנים. הברית שנכרתה, או שתכרת, או שאנו שואפים שתכרת בין ישראל לעמים, ברית אחרת היא ואחרת תהא ולהתגוננות זאת הלואי ולא נזקק עוד ומוטב שלא נרבה חקר על כך. ואם לא נכסף הלב, לא ראתה העין. ואף אם נתקלה העין – לא שקדה היד להרים ולגלות את הכמוס בנמצא.

ונחוץ שיקום דור חדש, דור מתנסה בנסיון חדש. אין די בראיה חדשה. נחוצה גם התגלות של מציאות חדשה בשביל דור נאבק. כי דור נאבק – יהיו כיסופיו אחרים. ומתוך כמיהה חדשה אחרת תתחיל גם עינו לתור, לראות ראייה אחרת וידו תדע לגלות את אשר תמצא עינו, אם יהיה לבו מעוררו לכך. על כן הקושי בגילוי החומר, על כן גם הקסם המיוחד בחיפוש, ועל-כן גם הערובה, כי עתה עתידים להתגלות לנו בפרשה זו גילויים אשר נעלמו מעיני הדורות שלפנינו.

אמרתי: אני רוצה רק לציין את הצורך. אך כשיגיע הזמן ותתחילו לחקור ולהתעמק גם במציאות הנפשית מתוך כל העובדות ההיסטוריות שמניתי לפניכם (בשעה שעמדו נגד אויביהם עם נשק ביד, בשעה שהנשק היה של הממשלה ובשעה שחיה בניגוד לממשלה, בשעה שהיו בני-ברית ובשעה שלא היו, ובשעה שעמדו יחידים, מעטים נגד רבים), — ראה תראו שכל פרק ופרק מן הפרקים הללו אחוז ודבוק במחרוזת של עובדות בתוך שלשלת הדורות בתוך עמי-נכר, אף גם זאת בהיותם בארץ אויביהם לא מאסתים ולא געלתים לכלותם. באשר גם שם, ידעו אבותינו, פעם יותר ופעם פחות, לחשוף עוז וגבורה, ופעם בפעם התלקח פתאום בנפש פנימה איזה יצר קדמון. יצר כמוס של גבורה ועמידה על הנפש. להודיעך כי אכן גם בארצות-נכר, גור אריה יהודה לא תם לגווע.

כאשר תעמיקו חקר, כאשר כולנו נשחיל במחרוזת זו חוליה אחרי חוליה, — נראה בעליל, לא רק את הגבורה הנפשית, שנדרשה לאומה גולה כדי ליצור לעצמה חיי אבטונומיה, חיים של עצמאות על חודה של מחט, — הלא היא הסגולה הנפשית שנדרשה כדי לבנות חומות מסביב גם בשעה שקרקע לא היה מתחת לרגלים, — אלא גם את הגבורה המתגלית בימי התמורות הגדולות מסביב. נדמה לי, כי רבות יהיו דוגמאותיהם.

יש תקופות ארוכות של חיי הסתגלות, של תולעת יעקב, ואז — גם כניסה לחיי זרים, גם כניסה לשפה זרה, גם הסתגלות לתנאי אחרים, גם רדיפה אחרי חיי שלום, גם יכולת של פשרה, גם חכמת-גולה, שכולה אחוזה ודבוקה ביתר יכולת של הסתגלות. בתקופות הללו ניטלת הגבורה הנפשית מפלחמת חוץ ומכוונת כולה להתבצרות בתוך תחומי פנים, ואפילו הם בתוך סוכה של ד' על ד', ואפילו היא סוכה נסערת ונופלת, אך סוכה של עצמאות. כלפי חוץ — הסתגלות בלבד. יכולת של חדירה לתוך חיים, ויכולת של המשך הרבובאות בשנים. וכלפי פנים — פיתוח וגילוי כל יכולת ליצור כל מה שמחייבת חכמת-גולה.

יש בספרות ימי הבינים מימרא אחת, הבאה להביע חכמת-גולה זו מזעזעת בהסתכלותה היא מנסחת: „וכן הן צרותיהם של ישראל בגלות: כשעכו"ם מיצר, ירא לצעוק עליו, פן ישנאהו. ואם לא יצעק עליו — ירגיל להיות מיצר לו". בעצם ימי-הביניים, אחרי מאות שנה של חיי-גולה, ואחרי הסתגלות עצומה, עמדו פרנסי ישראל על חכמה זו ובטאו אותה בקיצור נמרץ. נדהמתי, כשנתקלתי במימרה זו! לכאורה גם לצעוק אין כל יכולת ואין כל טעם. ויש חובה של הסתגלות, כדי שלא להרגיז את השונא. כי אם תתנגד — יציק יותר... אך אומה זאת לא נרמסה בפנים, כל הזמן השכיל פרנס האומה לעמוד על המשמר ולדעת: בכל זאת לא תמיד תשתוק! כי אם תשתוק — תרגילו להציק יותר. על כן: הסתכל בשבע עינים, דע מידה, למד היטב. הכר את רוח השונא. דע לשקוט ודע לעמוד על המשמר

ודע לצעוק ביום אשר בקרבך פנימה תדע כי בחוסר צעקתך תוכל עוד לגרות אויב יותר ולהרגיל אותו להרבות מצוקה ולהרבות זועה... הרי לפניך ההתרוצצות הפנימית של פרנס עם גולה. עת לחדש את המסורת של שפיפון עלי אורח ועת להתאמן במסורת של תולעת יעקב, וחכמת גולה תבחון עתים. אך יש להאזין לימי-תמורה ולדעת, מהו גורלו של שווי המשקל הנפשי של פרנס זה, שכולו שוקד לדעת, אימתי מותר להרים קול ואמיתי עדיפה שתיקה מצעקה, לבל ישנא האויב יותר. בשעה שימי מהפכות חלים בעולם, ימי תמורה מבפנים וימי-תמורה מבחוץ, כשתהליכים צבוריים בתוך ההיסטוריה העברית באים לידי קצם, או גם בשעה שהם לא הספיקו עוד להתבשל דים. בחוץ – חלופי משמרות. מלחמה או מרה, אויב בא העירה, שלטון יוצא ובא חדש תחתיו, דינסטיה חדשה קמה לשלוט, ומסביב רוחות מתחילים להשתנות. וגורל חדש מתחיל לנסר בחללו של עולם. ואתה רואה איך עבד-ישראל זה, היושב כלוא בתוך תחומי סוכתו מאזין לכל נדנוד קל של רוחות מסביב, מפרש אותם לפי דרכו ושוזר את עצמו ואת גורלו לתוך מסכת-התמורה. הוא מתחיל להרגיש רוח חדשה, חש סער מתקרב, ובקרבו קמים כוחות נרדמים והוא מסתער ומרגיש בקרבו כוח-עלומים של הימים מקדם. ומחדש, מחדש נשמעת שאגת הארי, גור אריה יהודה, בתוך הכלוב.

לא ארבה כאן דבר על הגבורה ההיא, שבאה לידי גילוי בעינויים, בקדושה-השם. היה זה הגילוי הצרוף ביותר שהיה לארי זה. ולא מפני תאוות המארטיריות. טעות היא – מצונץ ועד גרץ – טעות היא, כשדברו על פאסיביזם בפרשיות הללו. אני מדבר על קדושה-השם מתוך בחירה – כשניתנה הברירה לקדש, או לא לקדש, כשהיהודי יכול לוותר על משהו ולקנות לו במחיר זה את החיים, אך הוא לא וויתר ולא קנה ובחירתו את המות היתה בכוונה, לא מתוך אהבת המות, אלא משום שנאת הקלון. מפני שהיתה לו הרגשה ברורה – לא חשוב כרגע בשל איזו השקפה, – היכן קלון, והיכן כבוד. והיתה הרגשה ברורה, כי אפשר לנחול קלון ולהנצל, או לנחול כבוד ולשלם מחירו בחיים. ולשם שמירת הכבוד ותשלומו בחיים נדרש גיוסן הנפשי, הפנימי של כל הסגולות, אשר עליהן עמדתי בראשית דברי, ואשר כולן בצרופן ובכלליותן נקראות בשם: גבורה.

וכאן בידינו חומר עצום ורב, חומר שלא נעלם גם מעיני ההיסטוריו-גרפים. חומר אשר גם צונץ הכירו, וגרץ מרבה לכתוב עליו, וכאשר תקחו את כל החומר הזה, למן מסעי הצלב ועד האינקביזיציה ומהאינקביזיציה ועד גזרות ת"ח, ועד גונטה, במרחבים ומרחקים היסטוריים שונים על פני כל אירופה: מבית-הכנסת ההוא בשפיארא, אשר העלה את עצמו באש על כל מתפלליו, מן הפרנס ההוא אשר במו ידיו שחט את כל בני העדה, לבל יתעלל בהם האויב, ועד המקובל הקדוש ר' שמשון אסטרופוליר בימי גזירת ת"ח, וכל הקשור בו, כאשר כולם עלו על המוקד מתוך הרגשה מוחלטת שיש כבוד, ויש לשמור על הכבוד ועל כן בחרו במות; כאשר תחיו קצת

באזירה זו של מאות השנים הללו, אשר בעברית קוראים לה "קדוש השם", ותחיו אותה גם על פי דוקומנטים של עדים, גם על פי תאורים מאחרים שנשארו בתעודות ובספרים, גם על פי הדים שנשתקעו בשירה, והדים שעודם חיים בפולקלור, או אז יאפפו אתכם כל צללי היכולת הנפשית הזאת, אז תמששו בידים את קשיות ערפו העצומה של ארי זה, אשר גם בהיותו בכלובו, מאן להיות תולעת.

אך, כאמור, לא על כך רציתי לדבר. מי שידבר על כך ימצא חומר עצום ורב. כאן יהיו לו דוקומנטים למאות, כדי לצרף את שרשרת הזהב של קדושה וגבורה. רוצה הייתי, כי לא רק את אלה ימצאו אנשים לחקר הגבורה בישראל. לאו דוקא משום שיש הבדל מהותי בין עקדה פאסיבית להאבקות אקטיבית. גם עליה על העקדה כשהיא באה מתוך בחירה חפשית— הוא גילוי של גבורה עילאית, ויש בה אקטיביות שאינה נופלת מעמידה בשער עם רובה ביד. אלא מפני, שאם יש צורך לחוש את דופק דורנו בדופקם של הדורות, אם יש את נפשנו לדעת את שרשי מפעלנו במעמקי הימים, — מן הראוי לקרב אותם לדור זה בדמותם הקונקרטי. ואני אומר לכם: חפשו גם זאת בלב ער, אם תחפשו תגלו הרבה!

לדוגמה אספר דברים מועטים מאד, הנחוצים לנו גם מפני קורבתם, וגם מפני המוסר־השכל הפנימי שבהם.

שלשים דור מפרידים בינינו לבין מסעי הצלב. בשום שטח משטחי התרבות והכלכלה, המדינה והמדע אין למצוא כל דמיון בין ימינו היום לבין המאה הי"א והי"ב. אחרות התנועות ואחרים המניעים ושונים דרכי השפעה. אולם די לעיין בפרטי המשבר שחל אז ביחסים שבין לא־יהודים ליהודים ונבהלת מעוצם הדמיון שבין השואה היא לבין השואה של ימינו. אותה המשטמה המשלהבת המונים. אותה ההבשלה השטתית של המשבר. אותו הפתרון בדרך של השמדה פיזית. אותה ההסתערות של מנהיגים ומונהגים. אותו אי־אונים של קהלות גדולות ומבוססות שהפכו פתאום כצאן לטבח. קראו את ה"העברעאישע בעריכטע" משנת 1096 על הטבח בשפייר ובוורמס, במגנצא ובקולוניא, בטריאר ובפראג, והיה לכם כאילו אתם קוראים על ועדת־ההשמדה של שליחי היטלר ב־1942 בתחומי הרייך ובקהלות הכבוש, כאילו ראיתם בעליל את מעשי האבות סימן לבנים ולנכדי־נכדים. ההמונים המשולהבים, מחדשי העולם בחסות הצלב, שנהרו מארצות אירופה המרכזית והמערבית והדרומית המזרחה, לגאול כאן את הקבר הקדוש מידי כובשיו־ הזרים ולגרש מכאן את האיסלאם, אויב הנצרות, ערכו את הריפיטיציה הראשונה על אויב הנצרות אשר בתוך מדינותיהם הם. והפרוצס הפנימי של ההגשמה האנטישמית בשל גם גמל. בטול החובות ליהודים היה נגון־לוי להימנון־ההתנדבות לצלב. ספרות־האיבה ליהודים סללה את הדרך לספרות־ הקנאות לנוצרי ולקברו. ונשול היהודים היה הפרס לעירוניים. וכשהגיעה

ההשתלהבות החסודית-הנוצרית לשיאה נשפך דם ישראל כמים מקהלה אל קהלה על פני כל גלויות אירופה.

אז חגגה גבורת-המעונים את נצחונותיה על פני כל גלויות אירופה. אז פתחה האשה העבריה בשפייאר את מחזור ההתאבדות על קדוש השם. אז שחטו בחג השבועות בוורמישא, איש את אחיו ואיש את קרובו ואשתו ובניו וגם חתנים ארוסותיהם ונשים רחמניות את יחידיהם⁴¹ לבל יתעלל בהם האויב, אז, חגרו נשים במגנצא בעוז מתניהם וישחטו נשיהם ובניהם וטפם — עד אשר נהרגו ונשחטו ביום אחד ג' אלף ומאה נפשות קדושות, אז, פשטו זקנים וזקנות צוארם להתיז ראשם על קדוש השם בתוך אגמי מים אשר סביבות הכרך. ונשים טהורות, בנות מלכים, היו זורקות את המעות והכסף בעד החלונות אל האויבים כדי שיהיו טרודים ללקט הממון ולעכבם מעט עד שיגמרו שחיטתן: בניהם ובנותיהם. אז הרג את עצמו ושחט את בנו, ר' קלונימוס הפרנס, שתדלן היהודים לפני הקיסר היינריך הרביעי. אבירי הצלב הדורס נבהלו בפני נחשול זה של שחיטה-עצמית אשר אחזה את קרבנותיהם שנתחמקו מידיהם לעיניהם. כך ענו מעוני ישראל למעניהם בגלויות-אירופה המשושה.

עד שהגיעו נוסעי הצלב לשערי ארץ-ישראל.

כבוש ירושלים על ידי הצלבנים הפך ליום-דמים לקהלת-ישראל. עד ארכובות סוסייהם רכבו נוסעי הצלב במסדרון שלמה ובהיכלו בדם הבלתי-מאמינים. על כל מתפלליו הוצת בית-הכנסת בידי הכובש. היה כבוש הצלבנים טבח וגירוש ואבדן תקוה. אולם תמונת-התגובה היתה כאן לגמרי אחרת. משתתפי מסעי הצלב מספרים עצמם כי. אחרת היתה כאן התמונה אשר השתרעה לנגד עיניהם. בתוך ירושלים עצמה, לפני ההרג הרב, נתבצרו יהודי העיר בתוך בית-הכנסת ומשם התגוננו במשך שלשה ימים. המשורר ההגמון גילו מפאריס, שתאר את פרשת הכבוש הנוצרי בירושלים, מספר: „ועל החומה הראשונה עלו ובשאון רב לשונא יקראו. וימהר להופיע הכופר: היהודי, התורכי והערבי, ובאבני-קלע ובליסטראות עמדו על נפשם“...

ועיקר הגבורה המלחמתית והגנתית של היהודים התגלתה בחיפה. היא חיפה, זכתה אז בפני הלוחמים-הצלבנים לשם „עיר השטן“, כי היא נראית להיות עיר שאין לכבשה. את מיטב כוחותיהם גייסו להסתער על העיר הזאת שבה התבצרו המגינים. ונוסעי הצלב, כותבי הזכרונות יודעים גם לספר מי הם המגינים. „והוסכם-כותב אלברטוס מאאכן — שהצלבנים מויניציה יצורו על מצודת חיפה מעבר הים, וטנקרד ישים מצור (על העיר) מעבר היבשה — ואחרי אשר הקריבו לחומה את המכונה העצומה ומכל צד החלו אנשי צרפת לחבול אותה ולהסתער עליה עלו התושבים מגזע היהודים אשר ישבו בעיר — על החומות ובמשך זמן רב עמדו בהגנה עד אשר הנוצרים אשר

* הציטטות מתוך: Hebräische Bericht über die Judenverfolgungen während der Kreuzzüge, Berlin, 1892 ובעברית: ש. דובנוב, חלק ה'; ב"צ דינבורג, ישראל בגולה, כרך ב', ועוד.

במשך חמשה עשר יום נתכו עליהם מכות רבות ולבם נפל עליהם
משכו את ידיהם מכל התקפה — —
והוא מוסיף ומספר:

התושבים היהודים ביחד עם פלוגות הישמעאלים מיהרו נגדם בערב
ומעל המגדל יצקו עליהם למטה שמן וזפת רותחת ואש ושיחים עליהם,
תבערה גדולה אשר תכלה את אנשי הצבא אשר בתוך המכונה בעשן ובחום
זהעיר על תושביה ומגדליה הבלתי מנוצח ישארו. — —
ומענין להשוות את הידיעות הללו עם הידיעות המרובות בענין נוסעי-
הצלב ופרעותיהם בורמיישא ובשפייאר, ודרך כל צרפת, ודרך איטליה. מהיכן
התמורה? מה קרה בימים ההם בחיפה זאת, שפתאום מתחילים אנו להרגיש
רוח חדשה, קדוש השם אחר והתגוננות במקום שחיטה עצמית, יכולת עמידה
בבליסטראות ויציקת שמן וזפת, וכשרון נפשי לעמוד חמשה-עשר יום על המגדל
זמשם להלחם עם נוסעי-הצלב, להלחם ולהכריח אויב. מהיכן ליהדות חיפה
כוח זה? ומי היו אותם יהודי חיפה ומהו הדבר, אשר הבדיל הבדלה עצומה
כזאת את יהודי חיפה אלה מיהודי וורמיישא שמאותו הדור וגם מיהודי חיפה
זו עצמה כעבור 300 שנה? איך קם כוח פלאי זה, ומי הולידו? מהיכן פתאום
שפיפון במקום, תולעת? לא אבוא לפתור את השאלות. רק לאחר שייחקרו
ויילמדו הדברים על בורים תגיע עת פתרון הדברים. החוקר בודאי יצדק
אם יעמד על כך כי בגרמניה היו היהודים בודדים נגד הנוצרים ובא"י היו
הם בני-ברית לישמעאלים. אולם גם כדי להיות בן-ברית נחוץ להיות בר-
סגולה למלחמה ולהתגוננות. ולעזרת האיש אשר יחקר, אולי ראוי להזכיר
גם דבר זה: יהודי חיפה אלה, אשר לחמו אז במסעי-הצלב והתגלו
בגילוי כזה, לא היו יהודים ילידי חיפה מקדמת דנא. היה זה אחרי תקופה
מסוימת של עליה עברית מיוחדת במינה לא"י. היתה זאת עליה, שקשרה
כבר בימים ההם חלומות גדולים מאוד בעליה וכובר בימים ההם התחילה
לרקום מסכת מיוחדת במינה בחזון שיבת ציון. בירח העיון של ההסתדרות
הרציתי במפורט על עלית „אבלי-ציון“ זאת. אחת העליות המכוונות
הקדומות ביותר מן הגלויות לשם מטרות יהודיות גדולות בארץ-ישראל. אין
אנו יודעים את תולדות חייהם של בני-אדם אלה. אבל למן עלות „אבלי-
ציון“ לארץ-ישראל ועד ההגנה הזאת, עברה תקופת שנים כתקופה שעברה
מימי ביל"ו ועד ימי הגנתנו היום. ומראשוני „אבלי-ציון“, אשר עלו על
הר-הזיתים, התעטפו שחורים, וכתבו מה שכתבו והנחילו לנו מה שהנחילו,
מאלה השרידים המועטים, המתגלים כחוזי חזון עתיק וקדום, היוקדים בלהט
נעורים להתחדשות אומה וליכולת התפתחות חדשה, חדשה לגמרי בתוך א"י
זאת, מעצם החידוש הזה, חידוש החזון, ומעצם היכולת הזאת, יכולת העליה
עלה משהו שהנחיל לדור השני והשלישי, נכס יקר בצורת סגולה חדשה
ואחרת, אשר שכחה אבותיהם, אך היא לא נעקרה כליל מן השתין של
נפש האומה, היא היתה רק חבויה במעמקים, ועתה, מתוך חזון הגאולה

והעליה והתקוה (אסירי התקוה קראו לעצמם). ננער משהו מאותו רוח קדום שהיה כלוא ומרותק בשלשלאות ברזל לחביוני המרתף של הנפש. כאילו נשברו השלשלאות ומחדש, מסובכו ארי נתן קולו.

ספרתי לכם עובדה אחת ואמרתי: נכדי העולים היו המתגוננים. כי רציתי, שתדעו מהו היחס הפנימי בין התקשרות עם אדמת ארץ-ישראל ועם תקות ישראל לבין התנערותה של סגולת ההגנה בישראל.

ואספר לכם עוד עובדה אחת הפוכה מזו, מבחינת היחס בין שני הערכים הללו: עליה והתגוננות, וגם בה, כבעובדה הקודמת, אין לי כל הפרטים, כדי לחשוף לפניכם את השרשרות הפנימיות. אני רק עובדות אזכיר וזמנים, וביד מחפשת ובלב עורג אגשש באפלה הלוהטת של העבר.

יש לנו ידיעות על פרעות ביהודי לבוב ב-1664. מי מכם שיש לו אסוציאציות בהיסטוריה עברית, מתאר בנפשו מהו פרוש השנה הזאת: 1664 – הרי זה 18 שנה אחרי ת"ח, אחרי חורבן אוקראינה, אחרי פרעות טולצ'ין, נמירוב, אחרי ראשית ההגירה הגדולה מפולין ומאוקראינה לגרמניה, בבת-אחת קרה הדבר, בשנת גמר מלחמת שלושים השנה, באירופה רווית הדמים, אחרי מלחמה ממושכת כל כך, שחרשה, אם כולה ואם קצתה, כהרבה מלחמות גדולות אחרות, על גביהן של קהלות ישראל, בפרג ובפרנקפורט ובוינא ובערים אחרות, כאשר פרפרו קהלות והתפתחו קהלות בימי מלחמת שלושים השנה, והנפש צמאה לגמר המלחמה וליום השלום וקיוותה, כי הנה יבוא דור של שלום, ולקהילות מרובות תהיה הרווחה, – והנה בעצם השנה הזאת, שבה נחתם השלום באירופה והחרב שבה לנדנה, בעצם השנה הזאת, היא שנת ת"ח (1648). הונף הגרון, גרון של גזרת ת"ח על כל יהודי אוקראינה. רק נשקפה תקוה לאילן-גולה, אחוז הסער, לראות מחדש מאור שמש, – וכבר נעקר משרשו.

ובשעת מהפכה זאת: גמר קרב וראשית פרעות, והתחלה של הגירה, שפירושה בריחה בהמון, וגולה מזועזעת ומדולדלת, ואבודת-עצות, ואבודת-תקוה, ומושלכת החוצה כדי ללכת מחדש בעקבות הקהילות הללו, אשר רק תמול-שלושם ראו חרב-דמים, ועכשיו משהו מעמעם בהן לקראת עתיד של שלום, – באותו הזמן מתחוללות בלבוב (קודם בקרקוי, ואחר כך בלבוב) – פרעות. ומסופר, איך בבית-הכנסת בלבוב מטכסים עצה, ומחליטים לשלוח את השתדלן אל האויב כדי לשלם לו טבין ותקילין ולפעול אצלו שיעבור את העיר ולתוך הגיטו לא יכנס. וקם קצב אחד, לייזער שמו, ונאם נאום חדש, נאום אשר שפתו לא נשמעה עד כה, ואמר: כלום פרים אנחנו שניתן את עצמנו להשחט? ומה אם ניתן עכשיו את המתנות הללו לאויב, ומחר יבוא אויב חדש? איפה נקח כסף לתת עוד? והוא, הקצב, הציע לבאי ההתייעצות בבית-הכנסת, שיזדיינו בחנינות ובגרזנים ובכלי-שרפה ובקנה-שרפה, ויחלקו את העיר ביניהם, והוא – לייזער – מציע שהוא יקח לו רובע אחד ועוד שני אנשים יקחו כל אחד רובע אחר (המקורות נשארו לא בעברית

והשמות הם קצת משונים: טורצ'ין וקוצ'קא), שאף הם, כנראה, קצבים, או בעלי מלאכה, או, בכלל, אנשים הרגילים לשלוף סכין ולאחוז כלי ביד, ובודאי לא פעם ראו סכנה בעיניהם וידעו להתגונן. —

ואני משווה לנגד עיני את בית-הכנסת בלבוב, בשעה שהקצב הזה מופיע. רב העיר של לבוב היה בימים ההם הזקן רבי דוד הלוי סגל, בעל ה„טורי-זהב“, חתנו של הב"ח. והוא עומד בראש קהילה גדולה ועצומה, ושמו נישא לתפארת על פני כל הגולה, רבנים ופוסקים שותים בצמא את דברי תורתו. והנה נגד עיניו, נגד בעל הט"ז הישיש עצמו, מופיע איש קצב, שאת שיחת-החולין שלו איננו מבין. והוא מורה עכשיו דרך לקהילת לבוב: לקחת את הגורל ביד ובצורה אחרת לענות לאויב. לא לשלם, ולא להתרפס, אלא להזדיין ולקבל אחריות בעד הבטחון של קהילת לבוב.

אין אנו יודעים את פרטי הסוף של המעשה, בכל אופן ב„אנשי שם“ לר' שלמה באבער, שבהם מסופר על מצבות לבוב, מובאים קדושים מרובים שנהרגו באותה שנת תכ"ד. ובין ההרוגים היו גם שני בניו של בעל הט"ז עצמו. לייזר, איפוא, לא הציל את יהודי לבוב מפרעות. אך דברי אש אלה, המעוררים להתגוננות של כבוד ושל גבורה אינם עולים בתוהו. משהושמעו — נפל דבר. ושונו פני הדור המאזין. ואכן, ב־1664 נאם לייזער בבית-הכנסת בלבוב את נאומו. לא עברו שנתיים והגיעה שנת 1666. הלא תדעו מהי השנה הזאת — שנת תכ"ו — בתולדות ישראל? והנה כאשר הגיעה בשנה ההיא לפולין הידיעה, כי באיזמיר נשמעה בשורת גאולה וכי ישראל מתכוננים ועולים, ועומדים על סף יכולת של ריכוז ישראל בארץ-ישראל, הרי לא מקרה הוא כי דוקא בלבוב נודעו הלכבות ומתוך אותו בית-הכנסת, בית-הכנסת של לייזער הקצב, נשלחו שליחים של יהודי פולין ללכת לקונסטנטינופול ומשם לגליפולי להביא את בשורת שבתאי צבי. והשליחים האלה שהגיעו לגליפולי, — היו בנו ובן אחיו של אותו רבי דוד סגל בעל הט"ז הנ"ל, אשר בבית-הכנסת שלו כנגדו התחצף איש קצב זה והורה את דרך ההתגוננות ליהודי לבוב. כאשר תלמדו את התעודות ואת קורות העתים — תבינו עוד יותר את הקשרים. תדעו להבין כי מסורת „אבלי-ציון“ בשעתם הנחילה לנכדים את הסגולה הגדולה לפגוש ככה אויב, בחרב, מעל מצודה, בזפת בווערת, לעמוד בפרץ בפני מסתערים ולהבריח נוצרים מזוינים, אשר כבשו אירופה כולה, וכל מטרתם היתה לבוא לארץ-ישראל. ותדעו גם כי אוזן עברית ששמעה פעם את קול הקריאה לכבוד ולהתגוננות היא אחרת תקשיב אח"כ לשופר של כסופי גאולה ואחרת תענה לקריאה.

ראינו את התעוררותה של תקות ישראל כשהיא מנחילה התעוררות חדשה לסגולת ההגנה. וראינו את קול הקריאה להגנת ישראל כשהוא פותח לבבות לקראת התעוררות תקות הגאולה.

את אשר ספרתי לכם מימים רחוקים, ממה שאירע לפני 850 שנה, או לפני 300 שנה, יכולתי לספר לכם ביתר צמצום וביתר קירוב אל השכל מענין המאורע שקרה לדורנו אנתנו ב־40 השנים האחרונות. כי ב־40 השנים האחרונות קרו שני הדברים גם יחד: תקות א"י הדליקה את אש־ההגנה בעמידתנו נגד אויב בתוך פרעות רוסיה; ועמידת ההגנה בפרעות רוסיה, הציתה בלב את היכולת הזאת לעלות ארצה ולעשות פה את אשר עשינו. לא לחינם, מי שכתב את "עיר ההריגה" הוא שכתב גם את "תחזקנה". כי מי שכתב את "תחזקנה" מוכרח היה לראות ככה את כל המסתתרים והמתחבאים ביום־הסכנה, ולעורר את הדור לפגוש אויב אחרת! ומי שזועזע עד עומק נפשו מקלון ההתחבאות, תחת מדוכת מצה זו ומאחורי אותה חבית" "עשרים נפש בחור אחד ושלשים שלשים", מנוסת עכברים נסו ומחבוא פשפשים החבאו" — הוא כבר את קלון חיי הנכר אף בימי שלום לא ישא, ומחדש וברצינות ירים את דגל התקומה.

יחזקאל חנקין, אשר ארגן בהומל, כלייזער הקצב בלבוב, את ראשית ה"סאמואיברונה" בשעת פרעות בעירו למחרת "משא נמירוב", זה שלקח את האש הזאת העצורה בחרוז המשורר והפך אותה לאקדח ולרובה לעמוד בו נגד פורעים, ויחזקאל חנקין זה, הוא, ולא נכדיו, עלה כעבור שנתים לרחובות, וממנו — ראשית לעליה השניה לא"י.

ומי יודע, אם עצם הנסיון הזה, שדורנו מתנסה בו עכשיו, דור זה שיצא לקראת מפעל בארץ שכולו שלום, שמטרתו שלום ונתיבותיו שלום, — והוכרח עליה להתנסות מחדש בדרכי יחזקאל מהומל ולייזער מלבוב ובדרכי חברינו ואחינו וזקנינו ממגיני חיפה הקדמונים, לעמוד בפני אויב המסתער מקצות אירופה, ההולך וכובש ארץ אחרי ארץ וידו נטויה על א"י, — מי יודע אם הנסיון הזה אינו עתיד לחדש בנו פנימה את נעורי הסגולה העתיקה של עם זה, אשר לא חדל לעולם, אשר ישנה במאורתה, אך כל פעם, עם כל תמורה, זנקה והוכיחה כי היא קיימת, — וכי היא צמאה לכבוד־אדם ולחופש־עם וכי היא מסוגלה להאבק על כבוד־אדם וחופש־עם.

השלוה שזכנת גם בְּבֵית־הַפְּלֵא, אֵךְ הָאֵם דִּי בְּבֵךְ לְעִשְׂתָּם לְמִקְסוֹת
שְׂאָרָם מִשְׁתַּמְק לְגוֹר בָּהֶם?

105

הַחֶפֶשׁ הוּא הַנְּכֵס הַמְּבֻטָח לְהִלְלוֹ שֵׁשׁ לָהֶם הָאֵמֶץ לְהִגֹּן עָלָיו.
תּוֹקִידִיךָ

פרקים מצריים

(לדמותה של מצרים המתעצמת)

54 השנה שעברו מן הכבוש הבריטי ב-1882 ועד לחסכם הבריטי-המצרי של 1936 (61 שנה — עד היום הזה) חוללו שנויים לא מעטים בחיי הארץ. קצב השנויים עומד לגבור כעת, עם מהלך הגשמתה של העצמאות למעשה — אשר היא, להבדיל מהכרוזות שבפקרון, מוכרחה להיות הדרגית, ויש להשיגה ע"י שורה ארוכה של מעשים בונים. הפרקים הבאים מוקדשים להארתם של כמה מהגילויים העיקריים בחיי מצרים ובמגמותיה כלפי-חוץ וכלפי-פנים, גילויים אפייניים לתקופה זאת של מעבר אל מעמד-העצמאות.

1. מצרים וארצות ערב

עם כל היות מצרים שונה ונבדלת משאר המדינות המאוכלסות דוברי-ערבית, עם כל הנענועים להמשכת הקו ההיסטורי הנעוץ בנדולתה של מצרים הקדומה ולטפוח לאומיות ארצית, "פרעונית" — רבים ומנוונים הם, בכ"ז, החושים המקשרים את מצרים של היום עם הארצות הערביות — וארצות מערב-אסיה הערכי בחוכן. מאז שנת 1890, שנה אשר סמוך לה החלה מתגלית התסיסה הערבית הלאומית בסוריה, הער שבחבלי ערב, היתה מצרים מקלט לכל פליט פוליטי ערבי, ומרכז לתנועה הערבית בכללה. בני ארצות ערב, שהיו נתונות לשלטון התורכים, יכלו להביע במצרים את דעותיהם בגלוי, ולשאת אף נאומים פומביים נגד השלטון העותמאני ללא סכנת מאסר. על דפי העתונות ובאספות יכלו, ללא פחד עונש ונוירות, לתבע לארצותיהם שלטון אבטונומי בתחומי הקיסרות. הפליטים הללו קבלו עידוד רב מן המצרים, שניהלו אף הם, ביחסיהם עם בריטניה, מלחמה לעצמאותם שלהם. להנברת השפעתם של הפליטים האלה סייעה העובדה, שרוב העתונים שיצאו אותו זמן בקהיר ובאלכסנדריה (שאתרים מהם, אנב אורחא, מופיעים עד היום הזה והם מן הותיקים בעתונות המצרית), היו נערכים ע"י סוריים ולבנוניים, — ועתונים אלה טיפלו לא רק בבעיותיהן הכלליות של ארצות ערב, כי אם גם בבעיותיה הפנימיות של מצרים עצמה. להשפעתם הוסיפה לא מעט גם העובדה שלעתים ניתן דוקא בהם מקום נכבד לדבריהם של מנהיגים והוניידעות מצריים שונים, בעוד שעתונים "מצריים גרידא" נסגרו בפניהם, זה בגלל מחלוקת מפלגתית, זה מקנאה אישית וזה מקנאות דתית. הקשרים בין העתונים הללו ובין נציגי בריטניה — ואף נציגיהן של יתר ארצות אירופה במצרים — היו טובים (לא מעטים היו בין עורכיהם גם הלבנוניים הנוצריים). ולא אחת שימשו כמתווכים ביניהם ובין מנהיגי מצרים, כשנתגלעו סכסוכים בין שני הצדדים. אף כי כמה מעתונים אלה נאשמו רבות בכך שנמכרו לזרים, שכתבו לפי הוראותיהם, ניהלו תעמולה לתכניותיהם וחיזקו את מעמדם בארץ, — ואף כי דבר זה העלה את חמתם של המצריים ועורר כמה מהם להחריםם וליסד במקומם עתונים מצריים צרופים, — הרי לא שכחו בני מצרים את הסיוע שנתנו בשעתם הסופרים והעתונאים מהלבנון ומסוריה לתנועה הלאומית המצרית ולכמה מהם נמלו על כך בבחרם בהם, במשך עשרים השנה האחרונות, אף לחברים בבית

הנבחרים והסינט המצריים, ולתפקידים חשובים שונים. כיום אין למצוא במצרים אף מועדון אחד, ואף אנודה כלכלית, מדעית, פוליטית או רפואית, שאין בה חברים סוריים ולבנוניים. והללו, אם כי עזבו את ארצותיהם והשתקעו במצרים לפני עשרות שנים והכו שורש בתוכה, לא שכחו את מולדתם. בכל הודמנות הם נכונים לשרתה, הן בפוליטיקה והן בכלכלה, ומשתדלים בטפוח הקשרים בינה ובין מצרים. אם מתעוררת בסוריה, למשל, תנועה לעצמאות, הרי שרואים הם מחובתם לרכוש לה את אהדת המצרים; ואם פורצת תסיסה חריפה בקרב ערביי א"י מתעוררים הם, כמעט באופן אבטומטי, לעזור להם, גם מבלי שיראו צורך לחקור אם הללו צודקים בתביעותיהם ותנועתם או לא.

אך מושבות אלו של לבנוניים וסוריים אינן גורם יחיד המקשר בין מצרים לקדמת-אסיה הערבית. מתרבים והולכים קשרי התרבות. מורים מצריים משמשים ברוב ארצות ערב, וביחוד מתבלט ערכם בזמן האחרון בעיראק*. גם תפוצתם של עתוני מצרים והשפעתה התרבותית של זו בסוריה, הלבנון, א"י ועיראק מסייעות לא מעט לאמץ את הקשרים בינה לביניהן. ואין אלה חזיונות סמטיים. אשר לתפוצה — הרי היא הולכת ונדלה משנה לשנה. וכדרך כלל הצליחה מצרים בזמן האחרון להופיע כמנהיגתו התרבותית של המזרח הערבי. לא מעטים, באופן יחסי, הספרים החדשים המופיעים במצרים, מהם אף נרפסים במהדורות אחדות, והם נפוצים בכמות וברת בכל ארצות ערב. נוסף על נודמים אלה להרגשת המשותף שבין מצרים וארצות ערב יש לזכור עוד דבר: גם מצרים, כמו ארצות ערב, קבלה ממדינות הברית בימי מלחמת העולם הקודמת הבטחות, וכמוהן היתה תובעת את הנשמתן — אם כי שואות היו הבטחות אלו, ומצרים לא נכללה בכל צורה שהיא בהבטחות הכלליות שניתנו לנְכָרֵי הערבים; כי על כן שונה היתה מן השאר. הנטייה הזאת להרגשת המשותף בהופעות כלפי חוץ — היא חיון כללי של התקופה האחרונה בעולם הערבי. כשמצליחה ארץ ערבית אחת ללחוץ על המדינה האירופית אשר אתה בעיקר היתה קשורה, ולהשיג ממנה דבר — הולכות אף יתר ארצות ערב בעקבותיה. אם היא מחליטה לשגר משלחת לאירופה — משנרות אף הן משלחות. אם קמה באיזה מקום מפלגה פוליטית, בין קיצונית ובין מתונה; אם נערכות הפגנות, אם נשלחות מחאות טלגרפיות או מתכנסות ועידות — מיד נענות או מסייעות גם יתר הארצות לדבר, וכל מדינה מעונינת להראות כלוחמת לא לטובתה היא כי אם — לטובת המזרח הערבי בכללו. לא אחת השתמשה ממשלת עיראק, למשל, בבעיה האיית כדי להשיג ויתורים מבריטניה בעניניה הוא. והוא הדין לגבי מצרים, סעודיה ועוד. (ערביי א"י וסוריה מקדמים בברכה את התערבותן של עיראק ויתר הארצות הערביות בבעיותם. ידוע להם, כי הן מתבוננות קודם כל, לטובתן הן ולא לטובתם, אך התערבות זו היא נשק בידם ללחוץ על שלטונות המנדט ולהראות על הסולידריות של העולם הערבי לנביהם). אלא ששונה מעמדה של מצרים ממעמד שאר מדינות ערביות גם

* בזמן האחרון לובשות השפעות תרבותיות אלו של מצרים גם צורה מגובשת יותר, בדמות החכנות להקמתה של מעין ברית-לתרבות-ולחנוך של ארצות ערב — ומצרים בכלל זה.

כשהיא נוקקת לצורות-שיתוף כאלה, — כי לפני תמיד גם הברירה של עמידה נפרדת יותר. הדבר ניתן לה עקב מצבה הגיאוגרפית, המשקית והמדינית המיוחדת.

2. מצרים והאיחוד המדיני הערבי

אולם שיתוף פעולה ואהדה הרדית בין ארצות ערב ומצרים לחוד, וכניסתה של זו לפדרציה מדינית ערבית — לחוד. אין לאמר בבטחון, כי יש במצרים איש החושב על כך ברצינות. בעבר — פרט אולי לשנים המעטות בהן השתעשע מוחמד עלי בתקוות על הקמת אימפריה מצרית-ערבית גדולה, אם כי גם לנביו קשה לדבר על תפיסה ערבית-צרופה של ממלכתו, כיון שבעצם שאף אולי לכלול בתוכה שוב גם את התורכים — לא חשבה מצרים מעולם על כך שתהיה חלק בברית פדרטיבית ערבית רחבה, לא לפני מלחמת העולם הקודמת, לא אחריה, ולא כיום. כמה ראיות לדבר: כשנחתם בשנת 1916 ההסכם הידוע בין האנגלים והשריף חוסיין בדבר הקמת אימפריה ערבית מן הארצות הערביות הכפופות לתורכים — לא הזכיר אף אחד משני הצדדים, כפי שכבר צוין לעיל, את מצרים. שניהם ידעו, כי מצרים, אם כי רתה איסלאם ושפתה ערבית, מופרשת היא מיתר ארצות ערב, ויש לה תביעות משלה ומדיניות משלה. ויתר על כן, כשם שבריטניה הבטיחה לשריף חוסיין את עזרתה בהקמת מדינה ערבית-כללית, כך הבטיחה למצרים את עזרתה בהקמת שלטון עצמאי. כשנסתיימה המלחמה, והערבים חבצו מבריטניה את מלוי התחייבויותיה כלפיהם — לא הזכירו את ההתחייבויות כלפי מצרים. מצד שני לא הזכירה או מצרים בתביעותיה היא את ההתחייבויות כלפי ארצות ערב. במשך תקופת-הבינים שבין שתי המלחמות נפגשו פעמים רבות משלחות ערביות עם משלחות מצריות בלונדון, פריס, לוזאן ונייבה, והחליפו ביניהן דברי עידוד. אולם הן לא התערבו זו בענייניה של זו, כי לכל אחת היו עניינים המיוחדים לה.

כיום לא השתנה הדבר ביסודו. הראיה התחתכת ביותר לכך היא הצהרתו של ראש ממשלת מצרים בסנט, ב-30 למרס 1948, בה ניתנה הסברה ברורה על עמדתה של מצרים כלפי האיחוד המדיני הערבי. לפיה יכולה מצרים לשמש כמתווכת בין ארצות ערב, אולם לא נאמר כי היא עתידה להכנס לאיחוד המדינות לכשיוקם. וזהו נוסח ההצהרה: „מאז קרא ה' אידן את הצהרתו חשבתי עליה רבות ומצאתי, כי הדרך הטובה ביותר להגיע לידי תוצאות טובות היא שהממשלות הערביות ידונו בענין. הגעתי לידי מסקנה, כי טוב יהיה אם ממשלת מצרים תעשה בהקדם צעדים רשמיים בכוון זה. קודם כל — תשאל לדעתה ושאיפותיה של כל ממשלה לחוד. אחר כך — תעשה את אשר ביכולתה לאחד את הדעות השונות. אחר כך תזמין את באי כוחן למצרים לפנישה ידידותית. וכאשר יבואו הכל לידי הבנה הרדית — תיערך במצרים ועידה כללית בראשותו של ראש ממשלת מצרים, כדי לסיים את הדיונים ולהגיע לכלל החלטות מעשיות.“

ראש הממשלה לא רק שהצהיר בגלוי כי ממשלתו תהיה המתווכת בין הממשלות הערביות העתידות להוות את הפדרציה, אלא גם לא הסתיר שהקמת הפדרציה אינה מן הדברים הקלים, הממשלות הערביות, כפי שהוא מדגיש, אינן

שרויות בהבנה הרדית ויש לעשות מאמצים כדי לקרב את השקפותיהן השונות. ודרישתו שהועידה תיערך בראשותו ולא בראשות ממשלה ערבית אחרת, ושמקומה יהיה מצרים ולא ארץ ערבית אחרת – גם היא אינה מוכיחה כלל, כי בדעת מצרים להכנס לפדרציה אם תקום, אף כי היא מעידה על רצונה, הקיים ללא ספק, להגביר את השפעתה על מדינות ערב. אם היתה מצרים, בתקופות ידועות, נייטרלית לנבי מדיניותן של ארצות ערב, הרי גם להבא אפשר שתהיה במדה מסוימת. עומדת מהצד – מבלי להכנס לתוך ארגון מדינות חדש – וגם בתור כזאת יכולה היא להיות המתווכת ואף לנהל את הועידה של מדינות ערב.

ואמנם לא בלתי טבעי יהיה הדבר, אם תבחר מצרים שלא להשתתף בפדרציה ערבית מדינית. מצרים עשירה יותר מארצות ערב במסחר, תעשייה, חקלאות ואוצרות טבעיים. בתרבות, השכלה וחיי חברה היא ארץ מתקדמת לעומתן. מספר אוכלוסיה עולה על מספר אוכלוסי כל ארצות ערב גם יחד. וארץ כסעודיה, למשל, צריכה לתכות עוד עשרות בשנים עד שתוכל להשתוות עמה בכמה וכמה בחינות. אף בתייה המדיניים הנה מתקדמת מכל ארץ ערבית אחרת – ואם תכנס לפדרציה ערבית, תהיה נאלצת לעמוד בפני ברירה: או שתגלה מדה של כוח אשר תקנה לה מעמד של הגמוניה בקרב כל ארצות ערב, או שתהא, כפופה להן מבחינה אובייקטיבית – בשל הצורך לסגל את הטיפול בענייניה היא אל רמות ומצבים שונים לנמרי של התפתחות ועניינים אשר למדינות האחרות. אלא שגם היא וגם הן שרם הניעו בעצמאותן לדרגת מדינות שהורגלו להיות בלתי תלויות ושיש להן מבנה משקי זמסגרת מדינית מנוכשים ומעוצבים, ושרם רכשו להן עמדה כלכלית וחברתית שתאפשר לאחת מהן לשלוט, ולאחרות – לשאת בתוצאות השלטון. ולנבי מצרים ממלאה תפקיד רב כיום, ועוד תמלא גם בעתיד, העובדה כי אין התאמה בין התפתחותה הכלכלית-התרבותית, לעומת יתר מדינות ערב, ובין כוחה הצבאי: אין בידי מצרים כיום להגן בכוח עצמה על נבולותיה, ולא כל שכן על נבולות שכנותיה. אף את כל אוצרותיה הטבעיים אין בידה לנצל בהיקפם המלא, שלא לדבר על אוצרות שכנותיה. בשביל כך לא יספיק עדיין היקפו של ההון ההולך ומצטבר בשכבותיו העליונות של המשק המצרי, ועל הכל – אין לה גם המומחים הדרושים לכך. הוא הדין לנבי עניינים אחרים לרוב. לרבים מבין אנשי השלטון במצרים יש הבנה מדינית, חברתית וכלכלית מספיקה, כדי להשיג זאת ולהסיק מתוך כך מסקנות שקולות. יתכן כי ישנם גם מצרים המתנענעים לתור הזהב, בו שלטה מצרים על הארצות הערביות השכנות. אולם – מחשבה לחוד ומעשה לחוד. מצרים חסרה את הנתונים המדיניים, והכוח הכלכלי והצבאי, לבצע תכנית כזו במשך עשרות השנים הקרובות. נוסף לכך מבינה מצרים כי אין היא הנורם היחיד במזרח הקרוב. יש בעלי אינטרסים אחרים, ויש מדינות זרות, שהן חזקות ממנה לאין ערוך. כל צעד שתעשה להשתלט על ארצות ערב עשוי להחזירה מהלך עשרות בשנים לאחור ולהפכה לארץ כבושה, בתיחסות.*

* מובן מאליו הוא כי במסיבות המתוארות כאן (של פוטנציות צבאיות ומשקיות בלתי-מסטיקות

אולם, אף אם יתברר כי אין מצרים ויתר ארצות ערב מעונינות בכניסתה לפדרציה מדינית, — אין הדבר מונע בעד חיווק הקשרים הכלכליים והתרבותיים בינה לביניהן, בעד תמיכתה בהקמת שלטון יציב במזרח הקרוב. קשרים כלכליים יביאו לה תועלת חמרת רבה, כי היא הארץ העשירה והמפותחת ביותר, ולה תהיה היומה בשטחים משקיים וארגוניים רבים בכל צורת-שתוף של ארצות ערב. קשרים חברתיים יביאו לה תועלת רוחנית ואף מדינית, כי עם התפתחותו והתלכדותו החברתית והתרבותית של המזרח יגדל ערכו בעיני העולם ותורחק במידת מה סכנתם של כובשים, (שנשקם הוא גם נשק האינטריינה הפוליטית), — סכנה שהיתה מאיימת עליו כל השנים. הקמת שלטון יציב בארצות ערב תבטיח את עורפה של מצרים, או שתהווה חנורת במחון לפנייה, למשענת לה, אם יהיה ברצונה של איוו מדינה, התאָקה לאימפריה משלה, להשתלט עליה או על המזרח כולו. אל מטרה זו, של הקמת קשרים אשר יהיה בהם משום טובת הנאה ובטוח הדדי, חותרת מצרים כיום ביחסיה עם ארצות ערב, ולשם כך היא משתדלת לתווק ביניהן, לקרב את השקפותיהן וליצור ביניהן שתוף פעולה מדיני, חברתי וכלכלי**.

לא מן הנמנע הוא כי תודות לעמדתה הנייטרלית הוו, עמידה של מן הצרי במדת מה, בהווה ולהבא, עתידה מצרים להיות המתווכת לא רק בין ארצות ערב לבין עצמן, כי אם גם ביניהן לבין מדינות המערב — בריטניה, צרפת וכו' — ואולי גם ביניהן ובין הציונות, באם תופענה הצעות קונסטרוקטיביות ממשיות לפתרון בעיות המזרח, דבר שאליו שואפת מצרים יותר מכל ארץ מזרחית אחרת

3. המפלגות והמנמות במצרים

במצרים שש מפלגות פוליטיות: — המפלגה הלאומית («אל-חוב אל-זשני»), הוופד («אל-וופד אל-מצרי»), הליברלים הקונסטיטוציוניים («אל-אחראר אל-דסתורייני»), מפלגת ההתאחדות («אל-אתחאדי»), «מפלגת העם» («אל-שעבי») והוופד הסעדי.

לע"פ לקביעת מקום מושב למצרים בחוג ארצות-ערב, עלול לחול שינוי מסוים, באם יופיע כוח חיצוני בתפקיד של מסייע, — בתור ערב ערבות צבאית ומגבש המסגרת הכלכלית. — המער.

** התפתחות המאורעות הצבאיים-הפוליטיים בזמן האחרון, החלה מציגה את מצרים, מבחינה ידועה, בפני מצב חדש. שאלת יחסיה עם ארצות דוברות ערבית — כיחידות מדיניות עצמאיות פחות או יותר — לא עוד תעמוד כבעיה ממזרח בלבד. שחרורה של ארץ לוב, בכוח הנשק הבריטי, מידי האיטלקים מבשר מציאות חדשה של ארץ ערבית-מושלמת, בעלת מעמד עצמאי או אבטונומי במדה זו או אחרת, גם ממערב. ועקב עובדה זאת עתידים יחסיה של מצרים עם ארצות אפריקה הצפונית, יחסים אשר ערכם התרבותי היה לא קטן גם בעבר (וזאת גם לגבי השטחים שבשלטון צרפתי, אשר לגביהם אין לחגית כי יגיעו למעמד עצמאי), ללבוש אופי מדיני חדש; ולגבי לוב יחבטא החדש בודאי גם בצורות של קשר כלכלי. מכל מקום, תהיה מצרים מעונינת להבטיח את עצמה בפני הומעה מחודשת של גורם אירופאי-תוקפני כשליט על לוב הסמוכה, וכאן תתקל אולי מגמת ההגמוניה המצרית בפחות גורמים סותרים ומסכלים מאשר בעולם הערבי של קדמת-אסיה.

כידוע, אין בעיה חדשה זו של יחסים עם לוב המשתחררת, דולה את בעיותיה של מצרים שבאפריקה; כי עליהן נמנית גם שאלתה של סודן, הנמצאת מדרום לה, ואשר מעמדה, להלכה ולמעשה, תחת «השלטון המשותף» (Condominium) הבריטי-המצרי ודאי שיהיה טעון עוד הבחרה בתקופה שלאחר המלחמה. — המער.

ארבע האחרונות הן נצרים של מפלגת ה"וּפְדִי" לאחר שיצאו ממנה, בשלמותן או בחלקן, ונעשו מתנודות לה. בידי מפלגת ה"וּפְדִי" היה להשיג את החוזה האנגלו-מצרי עיר לפני שנת 1936, לולא הכשילות מפלגות אלו והורידה לא אחת מהשלטון. מלבד המפלגה הלאומית, שהפרוגרמה שלה מבוססת על אי-שיתוף פעולה עם בריטניה עד שיצא כל הצבא הבריטי מארץ הנילוס, מאוחדות כל המפלגות בפרוגרמה המדינית שלהן: שתוף פעולה עם בריטניה על יסוד הכרה בעצמאותה של מצרים. ההבדל ביניהן הוא באמצעים המובילים למטרה ובעניינים פנימיים. מפלגת "אל-אתחאד", למשל, תובעת את עצמאותה של מצרים, אולם אינה מתנדרת לכך שהיא תינתן בהדרגה. כן היא תובעת לתת את המקום הראשון בשלטון לבית המלוכה ולא לפרלמנט, ואפשר לראותה כמפלגת החצר. מפלגת "אל-שעב" נקטה, בדרך כלל, באותם העקרונות, אלא שבה מיוצגים יותר אנשי ההון והכלכלה, אשר נטו בתקופה ידועה לשלטון אישי-דיקטטורי, ונתארנו כדי לתת תוקף לממשלו של איסמעאיל צדקי פחה בדצמבר 1930. בעזרת ה"אתחאד" הנשימה או המפלגה הזאת את הקונסטיטוציה של 1930. בפרלמנט היו אז לשתי המפלגות 5/6 ממספר הצירים. כי בעוד ש"אל-אתחאד" הצטמצמה בשעתה במלחמה לדעותיה בעחונות ובפרלמנט (פרט לתקופת 1926, בה תמכה בממשלתו הדיקטטורית-למחצה של מוחמד-מחמוד, ראש הליברלים), הצליחה "אל-שעב" לבטל למשך ארבע שנים את הקונסטיטוציה משנת 1923, המגבילה את שלטונו של המלך, ולהוציא במקומה את חוקת 1930, המגבילה את שלטונו של העם ומרחיבה את סמכות המלך.

ההבדל בין מפלגת ה"וּפְדִי" והליברלים הקונסטיטוציוניים הוא בזה, שהראשונה רדיקלית יותר, ואילו השניה – מתונה הימנה; הראשונה מושכת אליה גם את המון העם והשניה – עיקר מרכזה בקרב המשכילים והעשירים. את הסעדיים, פרט למחלוקת הצבורית-האישית אשר בינם לבין ה"וּפְדִי", ציינה בשנות המבחן שבמלחמה זאת זיקתם המיוחדת לברית מצרים עם אנגליה. עם ההסכם שבא בין אנגליה ל"וּפְדִי" ב-1942 ירד ערכה המיוחד והמושך של זיקתם זו. שלוש מפלגות – ("אל-חוב אל-וטני", "אל-שעב" ו"אל-אתחאד") – נעשו חסרות כל ערך צבורי ממשי בזמן האחרון, כשהשלטון הוא בידי ממשלת ה"וּפְדִי". בפרלמנט שנבחר במרס 1942 אין להם אף ציר אחד, פרט לשנים מן ה"וטניים". מפלגות ה"סעדיים" והליברלים הקונסטיטוציוניים חלשות גם הן, אף כי לא במדה כפי שמרמו כאלו מצבן בפרלמנט: 4 "ליברלים" ואחד "סעדי" מול 216 ה"וּפְדִיים" (מסורת היא בידי מפלגות מצריות להחרים בחירות ולנהוג באדישות, כשהממשלה היא בידי מתנגדים...). אם תחזיק מפלגת ה"וּפְדִי" זמן רב בשלטון, תהיינה אף הן לגוף בלי נשמה. מפלגת ה"וּפְדִי" היא החוקה ביותר, אולם אין לה עוד אותו כוח השפעה שהיה לה בימי מיסדה סעד זגלול, ולפני חתימת ההסכם האנגלו-מצרי. או נלחמה למטרה, אשר אליה שאפו כל המצרים: לעצמאות הארץ. אוהדיה ויריביה כאחד תמכו במלחמה זו. אולם כיום, לאחר שהעצמאות ניתנה למצרים, אין עוד מטרה משותפת כזאת, שבשמה יכולה המפלגה לרכוש את לב ההמון כולו או להאשים מפלגות אחרות בקוצר יד להנשימה. נוסף לזה אין בקרב המפלגה – חוץ מנחאס פחה – אישים בולטים בעלי משקל

פוליטי, כלכלי, חברתי או תרבותי ובעלי עבר במלחמה הלאומית* ועל כל אלה— אין לה עדיין כיום תכנית קונסטרוקטיבית חדשה שבעזרתה תוכל לרכז מסכיבה לאורך ימים כוח מכריע מבין שכבות העם השונות. הנסיונות לחישול תכנית כזאת נעשו כבר, בקנה מדה חלקי—והם עתידים להמשך.

אין ספק, כי מדינות הברית חייבות להכיר טובה ל"ופדי" על השקט ששרר במצרים ובארצות המזרח בכללן ביוני—אוקטובר 1942, בימי אל-עלמיין. לולא נקט ראש הממשלה באמצעים חריפים נגד השור החמישי שבמצרים, לולא הכריז פעמים רבות כי מצרים תוסיף להיות נאמנה לדמוקרטיה ותקיים את החוזה האנגלו-מצרי עד הרגע האחרון, ולולא שלט באותם הימים ביד ברזל בפנים הארץ, ותבע גם מן הארצות השכנות לשמור על השקט, — כי עתה אין לדעת אם לא היו מצליחים הסוכנים הנאציים ובעלי בריתם לעורר אנדרלמוסיה במזרח הערבי. אולם מפלגת ה"ופדי" לא עשתה זאת מבלי לקבל תמורה רבת ערך מבריטניה. היא השיגה הבטחה רשמית, כי מצרים תשתתף בועידת השלום, על אף היוחה ארץ נייטרלית. והבטחה זו הגבירה את כוחו של ה"ופדי" במצרים ובמזרח הערבי כולו, ועתידה לסייע בידו לאתחז ברסן השלטון למשך שנים רבות. בשנים אלו יתכן כי יצליח לערוך תכנית קונסטרוקטיבית פוליטית חדשה, שבעזרתה גם יכשיח את מצרים לשיתוף פעולה עם מדינות הברית — בהקמת המשטר החדש, עם ארצות ערב — בהבטחה עתידן, ועם בעלי האינטרסים במצרים—בפיתוח הכלכלה בארץ. אם יצליח ה"ופדי" בכך — יוכל להכתיח לעצמו את המקום הראשון במצרים.

4. הצבא המצרי

התפתחותו המחודשת של הצבא המצרי מתחילה, למעשה, ב-1937. לאחר חתימת החוזה האנגלו-מצרי. מספרו עלה משנה לשנה* וכמה מיחידות הרגלים שלו

* אוסיני הוא, כי מארבעת מנהיגי ה"ופדי" שמציין "Political Handbook" מ-1936 (Council of Foreign Relations, New York) נמצאים כיום אחר מאה ומחמוד שהמי אל ניקראשי בתוך הסעדיים. ומפרם עובייד, מעמודי ה"ופדי", פרש אף הוא. מארבעתם נותר מוסטפה נחאס פחה בלבד. — המערי

* ב-1935 חיתה מצבת הצבא 12,405 איש. הוא היה מורכב 3 בריגדות-רגלים (שמנו, יחד, 11 בטליון), 2 גונדות (אסקדרונים) של פרשים, 4 טוללות של חיל תותחנים, סלוגה של ארטילריה-המצב, סוללת אחת של מכוונת-יריה ממונעות, וסלוגת מהגנפים אחת, כלומר — כוח הדופה כמעט לדיביזיות-רגלים, אלא שבולט כאן האתחז הנמוך מאד של חיל ארטילרי, וכן העדרן הגמור כמעט של יחידות תכניות (מצב שהיה דופה לזה של החיל ה"ודי שבשירות הבריטי). עד 1937-38 גדל הצבא ומנה 22,560 איש, ולפי הידיעות שנחפרסמו אז — הוכפל אותה שעה גם הרכבו של הצבא לפי יחידותיו. באוסן מקביל לגידולו של הצבא בוצעה מודרניזציה חדרגתית. החל מ-1938 נתארגנו יחידות השריון: מכוניות משורינות וטנקים קלים (מהסוג — "סימן VI" — שהיה אז החדיש ביותר בצבא הבריטי ונמסר למצרים לפני שניתן לצידון של יחידות שריון בריטיות רבות). הורחב בהרבה הכוח הארטילרי, ופוחחו יחידות תבניות ויחידות-שרות. לפי הידיעות משנות 1938-39 (האחרונות לפני המלחמה) שנתפרסמו בעתונות — עומד עדיין הצבא בהתרחכותו, על מנת להגיע לעצמה של 30-40 אלף, והמגמה הסופית — צבא בן כ-50 אלף. חיות ושירות-הצבא חיה, להלכה, חובה על אזרחי מצרים, הושגה ההרחבה ע"י כך שחללו קוראים כל שנה, אל הדגל, אחוז גדול יותר מבין הצעירים הפגיעים לפרקם והמוכשרים לשירות.

נעשו יחידות ממוכנות או ממונעות וצידו ברובים, נשק אבטומטי ותותחים חדישים ביותר.

בין השגיו החשובים ביותר של הצבא המצרי יש למנות את בתי הספר הצבאיים שהוקמו בשנים האחרונות: בית הספר לקצינים, לעבודת-המטה, לסמלים, להגינה צבאית, להנדסה צבאית, לחרשי הנשק, לתעופה, לאיתות, לתותחנות ועוד. מדי שנה בשנה יצא מבתי ספר אלה מחזור של קצינים, שייסים ואנשי מקצוע צבאיים. בתי ספר אלה נתונים לפיקוחו של מיניסטרוני ההגנה. שיטת הלמוד בהם – אנגלית, המורים חלקם אנגלים וחלקם מצרים. שיפול זה ברשת כה רחבה של בתי ספר צבאיים היה לדבר שבהכרח בתנאים של הרחבה נמרצת של הצבא.* סקירה על תולדות הצבא המצרי במשך חמשים השנים האחרונות תראה לנו התפתחות לא רק במספרו (שעלה מ-6000 איש ב-1883 ל-22,000 כעבור 55 שנה), בארגונו ובתנאי חייהם של החיילים והקצינים אשר בו. גם בדרנתו התרבותית, רמת השכלתו ומעמדו החברתי של החיל השתנו במשהו לטובה. הצבא מקיף כיום לא רק את אנשי ההמון הפשוט בלבד, כי אם גם מבני השכבות המשכילות.** יש מבין הצעירים המשכילים שעוד לפני זמן קצר ראו בשורות הצבא מלאכה בזויה וכיום הם מוצאים בו את מקומם. עוד מוקדם מדי לדבר על עתידה של ההתפתחות הזאת – אם תימשך או תיפסק לאחר המלחמה. כן קשה לדון על מדת נבורתו של הצבא המצרי. רובו לא שרת עדיין בשדה הקרב. אמנם כמה יחידות מצריות שרתו במלחמת העולם הקודמת בשורות הצבא הבריטי, במערכות חג'אז, הדרדנלים ומדבר סיני, אולם רק בתפקידים מצומצמים או מסייעים. רב היה מספר האנשים שבנדודיה עבודה המצריים.

5. התפתחות הכלכלה במצרים

כדי לעמוד על דרגת ההתפתחות הכלכלית בחיים הכלכליים במצרים במשך חמישים השנה האחרונות יש לבחון את התמורות החשובות שחלו בפרק זמן זה בשטחים שונים. בשנת 1892 היה מספר החושבים במצרים פחות מעשרה מיליונים. כעת הוא עולה על 16 מיליון. ריבוי טבעי זה מורה על התפתחות כלכלית והגינית ניכרת ועל מידת בטחון יחסית בארץ. הכנסות הממשלה ב-1892 לא עלו על 10 מיליון ליימ, ואילו כיום הן עולות על 50 מיליון. עובדה זו מראה גם היא על התפתחות ניכרת

יש לציין שבדרך כלל לא רק דרכי האמון, אלא גם הציוד והזון שבצבא-מצרים הם בריטיים. חיל האויר, שמנה ב-1935 רק 18 מטוס בשתי להקות, גדל אח"כ עד כ-75 מטוס, כשהתכנית הסופית, ל-1914, הועמדה על 500 מטוס. גם המטוסים כולם סופקו למצרים ע"י בריטניה. – המער.

* הקמה רשת כזאת של בתי ספר לקצינים, למומחים, למדריכים – אשר חלק ממנה אפשר לכוון גם לשם קיום זמני בלבד ולצמצמה בהרבה כעבור הצורך – הוא חזיון כללי לגבי צבאות העומדים בהתרחבותם. כך, למשל, היה המצב גם בעיראק, כאשר הוחל שם, בהדרכה בריטית, בהקמת צבא עיראקי עצמאי בהיקף ניכר. – המער.

** כפי שכבר צוין – השירות הוא להלכה חובה על כל המצרים שבגיל 27–19, וטירוני כל שנה נקבעים ע"י הפלת גורל. מורים, תלמידים, סקדי ממשלה וכיו"ב היו חמיד פטורים משירות. השחרור ניתן גם להקנות בתשלום 20 לירות. ילידי סודן משרתים בצבא רק למי התנדבות. – המער.

בחקלאות, תעשייה ומסחר*. התפתחות התעשייה אינה תוצאה של הגדלת שטח האדמה המעובדת, שנתרחב בפרק זמן זה מ-4,800,000 פדאן ל-5,800,000 פדאן בלבד** (הפדאן—4,200 מ"מ) כי אם תוצאת אינטנסיפיקציה בעיבוד האדמה, הודות להסדרת ההשקאה (העבוד במכונות חדר ער כה רק לחלק מן האחוזות הגדולות יותר). לפני חמישים שנה היתה ההשקאה בלתי מסודרת ולא הקיפה את כל האדמות, אולם בפרק זמן זה ביצעה הממשלה מפעלי-מים חשובים בכל חלקי הארץ. בשנות 1898—1902 נבנה סכר אסואן, שעלה ב-9 מיליון לירות***, ב-1901 נבנו תעלות וסכרים בנפת, ב-1902 באסיוט וב-1908 באַסְנָה. הוצאות המפעלים הללו עלו ל-3 מיליון ל"מ, ב-1930 נבנו תעלות וסכר נאני המאדי, וב-1939 — תעלות מוחמד עלי* שעלו 7 מיליון ל"מ. ב-38—1937 נבנה סכר ניבל אל-אוּלִיָה****, והוצאותיו—3,000,000 מפעלים אלה, שבוצעו בהדרגה ועלו 20 מיליון לירות ויותר, איפשרו לאכזר המצרי להשקות את אדמתו בקביעות ובמדה מספקת—אם גם לא במשך כל ימות השנה, הלא מכל מקום בעונת ההצפה, גם כשההצפה היא נמוכה מן הרגיל****. אולם הממשלה לא הסתפקה בהם. בנאום הכתר האחרון נאמר, כי בדעת הממשלה להקים בשנים הבאות רשת השקאה שתקיף את רוב אדמותיה של מצרים, הן אדמות מעובדות והן אדמות בור (הכונה, כמובן, לאדמות עמק היאור ולדלתה). כן נזכר בנאום, כי מדיניות-ההשקאה של הממשלה בפרק זמן זה, הן בתקופת השלטון הבריטי, והן בתקופת העצמאות, הביאה ברכה כלכלית רבה לארץ והרוחים מהשקעות אלו עלו בהרבה על הוצאותיהן. המומחים החקלאיים במצרים סבורים, כי בעזרת המפעלים החדשים שברעת הממשלה לבצע, ואשר יעלו ב-25—30 מיליון לירות, אפשר יהיה להכשיר כ-700,000 פדאן (קרוב לשלושה מיליונים דונם) אדמת בור לעיבוד, לשפר מיליון פדאן מעובדים ולהכפיל את תנובתם בצורה תמידית ומובטחת. נוסף על כל אלה יסייעו המפעלים שבתכנית זו לייבוש בצות ואנמים, והפיכתם לאדמה פוריה.

בפרק זמן זה נעשו שיפורים מסוימים גם בשיטות החקלאות במצרים. מיניס-טריון החקלאות שם לבו לשיפור הזרעים***** (שתוצאתו היא — שיפור הזנים), ולשימוש בזבל חימי—דבר, שעוד לפני 15 שנה לא היה ידוע הרבה במצרים. ניתנו הלוואות לחקלאים, הוטל מכס נבוה על תוצרת חוץ חקלאית ונערכו קורסים חקלאיים מדעיים ומקצועיים לבני האכזרים (אכן, הרמה, הנמוכה של השכלתם הכללית

* חלק ניכר מהכנסות אלה בא גם ממגנון החבורה והקשר (רכבות, טלגרף, טלפון) — המצר.

** מאלה — למעלה מ-400 אלף פדאן שבידי בעלים זרים; בעיקר בגידולי הכותן. — המצר.

*** מחזיק כיום 5,500 מיליון מ"מ"ע מים. — המצר.

**** 2,000 מיליון מ"מ"ע מים. — המצר.

***** לאדמות מחוז ג'רגיה עתיד סכר נאג'י המאדי לאפשר אף השקאה רצופה במשך השנה

כולה, לאחר שתוסדר השקאת קרקעות השלחין שבתחום החצפות. — המצר.

***** לגבי כמה גידולים — קנה הסוכר ועוד — גודעת במצרים חשיבות מיוחדת לפעולה זו,

כיון שהם נוטים להתנוון לאחר שנים מספר, ויש לחדש את חיוניות הזן ע"י הכאת זרעים או שתילים מן החוץ. — המצר.

מפריעה בער השנת תוצאות שלמות מנסיונות-פעולה אלה). ביחוד חלו שיפורים בגידול כותנה, אורז, פירות וירקות (שני הראשונים היו מאז סחורות יצוא, ביחוד הכותן שהיווה כ־2/3 ביצוא המצרי, בן שלושים וכמה מיליון לי"מ). תנובת שני האחרונים אף עלתה, בכמה סוגים, על התצרוכת המקומית במצרים וחלק ממנה מופרש לאכספורט, אם כי בדרך כלל היתה מצרים, עד לפרוץ המלחמה, נזקקת ליבוא הגון של ירקות.

בין חזיונות שנות המלחמה יש לציין באופן מיוחד את הגבלות משעי הכותן (עקב התמיכה הבריטית-הגדולה שניתנה בצורה של רכישת מרבית היבול במחיר מובטח). ואת המאמצים להרחבת שטחי החיטה למען הנבר את כושר ההספקה העצמית של המדינה*.

אשר לתעשייה — התקדמות אמיתית בה החלה לפני זמן לא רב. בעבר היו, אמנם, במצרים סוגי תעשייה שונים — סוכר, אריג ביתי ועוד — ואלה הצליחו להחזיק מעמד על אף ההתחרות הזרה, אולם התפתחות ניכרת לא חלה בתעשייה זו, שהיה בה עדיין הרבה מן המלאכה, אלא מדאשית ימי המלחמה הקודמת. כאשר נפסק האימפורט, או התיקר במדה גדולה מנשוא, צצה במצרים תעשייה חדשה, שהיתה ילידת ההכרח וחסרה את ההכשרה המקצועית הדרושה. אך לא עבר זמן רב מאז סיום המלחמה ומצרים הוצפה בתוצרת זרה, שהביאה את הקץ על רבים מאוד מנסיונות אלה של תעשייה מקומית. למצב זה נרם במדה לא קטנה גם שיעור המכס הנמוך. מאז 1918 ועד 1930 היה שיעור המכס על סחורות חוץ — הן מצרכים חיוניים, הן מותרות, חמרי גלם, תוצרת מעובדת, ואף זו המתחרה בתוצרת המקומית — למטה מ־8 אחוז. ב־1930 הוגדלו מסי-היבוא, ועל ידי כך חל שנוי מה לטובה בתעשייה. בתי התרושת הקיימים הורחבו, והוקמו חדשים. במשך עשר השנים האחרונות הפכה התעשייה לאתר הגורמים המעשירים שבארץ. בצדה של החקלאות. הייצור התעשייתי במצרים נתקרב כיום בשווי הכספי לייצור הכותן. שכר פועלי התעשייה (כמיליון איש), לפי „ספר המדינה המצרי“, הוא — כ־6 מיליונם לירות. אחד הדברים המעניינים, מבחינה חברתית וצבורית, שבהתפתחות זו, הוא העובדה שעם הרחבת התעשייה נפתחו מקורות פרנסה רבים — לבעלי מקצוע מתאימים, לפקידים, ואחר כך גם למהנדסים ומנהלים, — לפני הצעירים המשכילים שלא מצאו להם עד כה מקום זולתי במשרדי הממשלה, דבר שהשפיע לא לטובה על חייה הפוליטיים והצבוריים של מצרים.

* לגבי החיטה חלה התפתחות מעניינת, אשר תוארה ע"י מוסדות המחקר הכלכליים של חבר הלאומים. רכישת 314 יבול הכותן ב־1940 ע"י בריטניה — כפי הבטחתה לממשלה המצרית, אף על פי שמרבית הסחורה נשארה במצרים, — יצרה „קיניוונקטורה“ של כותן, בשל הריח המובטח, הכרוך עתה בגדולו. עקב זה צומצמו שטחי החטה — אשר נתנו לפני כך גם כמויות ידועות ליצוא. ב־1941 האמירו מחיריה ותיח הכרח להכניסה מן החוץ. על כן הוקטנה רכישת הכותן הבריטית — ב־1941 עד כדי מחצית היבול, ואף זה בתנאי של צמצום, כדי 25 אחוז בשטח המטע. ואלו ממשלת מצרים קבעה תמיכות לאלה המגדילים את ייצור החטה. חוץ מכל זה אסור היה בשנים האחרונות להוציא מהמדינה כמה סוגי מזון וביניהם גם כאלה שהיה בהם למעשה עודף מסוים — כגון סוכר ואורז — כי פחד הספסרות והאגירה נפל על השלטונות. — המער.

ואלה הם ענפיה העיקריים של התעשיה במצרים:

א. אריני כותנה, משי וצמר וצביעתם. ב. תעשיה חקלאית וחימית: סוכר, שמנים, סבון וחומצת-גופרית. ג. תעשיית כלי מתכת (רובם בסגנון המזרחי), מטוח, צנורות, מסמרים, מכשירי חשמל וכו'. ד. תעשיית עורות. ה. תעשיית מלט, הציבה וסידות. ו. תעשיית כלי חרס.

בתפוקת המחצבים, אשר טרם פותחה במצרים כראוי, תופסים מקום בראש מוצרים אלה (המספרים מ-1938): אבן פוספט (לויבול) - 547 אלף טון; נפט - 666 אלף; עפרות מנגן - 120 אלף טון.

ראוי לציין, כי עד לזמן האחרון ביותר לא היו להן לשכבות בעלי היכולת המצריים ההכשרה הכלכלית והתכנית הנחוצה בשביל השקעות מוצלחות בתעשיה ובפתוח המחצבים - ורובם המכריע של מפעלים אלה היה נתון בידי חברות זרות. עובדה זו שוב הכבירה על עלית המפעלים המצריים, בשל ההתחרות החזקה. בזמן האחרון, גם ביזמה הפרטית הנוכרת של חוני הון מצריים וגם בעזרת המדינה (ע"י בנק מיסרי, שנועד לתמיכה בהקמת מפעלים כלכליים חדשים בידי מצרים, ופיתוח שורה של חברות-בנות) הולכת ומשתנית תמונה זו, ומתפתח המיצור של ענפי המשק הללו.

מחקרים ונסיונות שונים מתחילים להראות, כי יש לה למצרים אוצרות טבעיים לא מעטים. באם ינוצלו יבואו שפע לכל תושבי הארץ, אולם אי אפשר לנצלם כל עוד לא תיערך תכנית מרחיקה שהממשלות השונות, המתחלפות על דוכן השלטון, תפעלנה לפיה בנו אחר זו. העתונות המצרית תובעת את הדבר, ואנשי הכלכלה מרבים לדבר על כך בבית הנבחרים ומחוצה לו. העם המצרי, ההולך וגדל משנה לשנה, לא יוכל, לדבריהם, לחיות על חקלאות לבדה. אין בידה של זו לספק את צרכיו ולמלא את משאלותיו בעם השואף להתקדמות תרבותית וכלכלית ולעצמאות מדינית וצבאית. קיומה של תעשיה בצד החקלאות הוא, לדבריהם, הפתרון היחידי לכל הבעיות הללו.

הקיסרות הבריטית נקמתח מתחת-אפון לשני צדדים. כדי לשמור פראוי על כל השטחים הללו (מגיברלטר עד סינגפור) אגו עשויים להנדקק לכחות גדלים הרבה יותר משהצבא שלנו יכול לספק ביום, או לנסות להקים, גלי לספן את בכורתנו ההקרחית בים ובאוויר. עגון ראשון במעלה בשבילנו הוא לצמצם את צרכינו על ידי עיוב כוחותינו לפי סתכנת תרשה ולשאוף לפתוח סוגים חדשים של צבא שעצמתם רבה יותר, ביחס לגדלם. במורח התיכון, שנקודת הספגה בו הן הרבות ביותר, עשויה ההנגה מפגי אימים מבחויץ להיות יעילה יותר אלו הפעלו דיביזיות ממבנות נידות, בעלות מבנה מסרבל פחות, במקום דיביזיות הרגלים המגשמות של עכשו. עד כה הלשו על מדיניותנו הצבאית משגי 1914."

קפיטן לידל הרט, "הגנת האימפריה", 1937

תמורותיו של חיל הרגלים

בהשתלשלות צורות המלחמה בזמן האחרון מילא חיל הרגלים תפקיד חשוב, וסיכווייו נשתפרו הרבה אגב תהליך זה. לא אומר כי היה כאן איזו שנוי פתאומי או חטוף בנוהג הטקטי, ועוד פחות מזה היה כדבר הזה להלכה. דברים כאלה נדירים הם באורח-המלחמה. אמנם, התמורה בדרכי הקרב בראשיתה של מלחמה זו נגלתה כמהפכנית, אבל אפשר להבחין קשרים אמיצים הנמשכים למן מערכת קקגרה ב-1917, דרך מסעות 1918, התכניות הבריטיות לשנת 1919 – שלא יצאו מעולם אל הפועל מפני התבוסה הגרמנית – מלחמת האזרחים הספרדית, ועד למסעות הגרמנים נגד פולין וצרפת. כמת מסוקריהם של מסעות אלה תמהו אפילו מה צורך יש לה לגרמניה בכל דיביויות הרגלים שלה, ותמהונם גדל עוד יותר כששמעו כי היא מקימה דיביויות נוספות. אמנם, נכון הדבר שהגרמנים לא היו מקימים אולי דיביויות חדשות כה רבות לולא היה בדעתם לערוך מלחמה במרחביה הגדולים של רוסיה. ובכל זאת אין לומר כי מספר הדיביויות שהיו להם בימי מסע המלחמה בצרפת היה מופרז לעומת צרכיהם הצפויים. לא מן הנכון הוא גם לשער כי הם היו זוכים במסעות הללו, וחותמים את הנצחונות, בלי חיל רגלים בהמון. חלק משיפעה זו מילא תפקיד בפועל בקרבות. אותו חלק שלא נקרא לקרב היה לרוב שסייעה בעצם נוכחותה לכפות את ההכרעה.

ובכל זאת אין להטיל ספק שכוחות משוריינים הם שחלשו על שדות הקרב של פולין, בלגיה וצרפת, ושהללו אינם חולשים על שדות-הקרב של ימינו באותה מדה. אחת הסבות לכך ברורה: אויביה של גרמניה שריונים חזק עכשיו יותר משהיה ב-1939 ו-1940, ודרכם של שריונים לנהוג דרך-ארץ בשריונים. סבה שניה היא הגדלת מספרם של כלי-הנשק האנטי-טנקיים, לא רק בכללותם, אלא גם של אלה הנתונים בידי חיל-הרגלים. סבה שלישית היא העובדה שבעל-בריתו של הטנק הגרמני – מפציק-הצלילה – שוב אינו דן-יחידי כפי שהיה קודם. סבה רביעית היא ההתקפה האוירית המחושבת הישוב מדויק על כלי-התובלה של דיביויות-השריון. סבה חמישית – המדובר כאן בצבאות בריטניה ורוסיה, כיון שארטיילרית-השדה הגרמנית לא הצדיקה כנראה צידוק מלא את המוניטין הותיקים שלה לכושר הסתגלות מהיר – היא תכליתיותו של תותח-השדה נגד הטנק. ואחרון אחרון – הרגלת מוחם של אנשי הצבא לבעיה החדשה, המחשבה שהושקעה בפתרון זה, ומכאן – שיפור הטקטיקה של חיל-הרגלים. הטנקים שוב אינם יכולים לשלח רסן מפיהם כפי שעשו. הם זקוקים לשיתופם של יתר החיילות, של כל סוגי החיל, במדה רבה יותר. יש בכוחם לרתק צבא המחזיק בעמדה מסוימת ולמנוע ממנו למעשה את יכולת התנועה, אבל אין הם יכולים להסתער על עמדה מבוצרת אם לא הוצא מכלל שימוש חלק מתותחיה הא.ט. הם נעשו

לעמדות-תותחים משורינות-ניידות יותר מאשר לחיל-פרשים משורין-ממוכן. אף כי המכונות המשורינת עודה ממלאה תפקיד אחרון זה. הם זקוקים לסיוע רב יותר של רגלים, ודבר זה הושג על ידי הפחתת מספר הטנקים והגדלת מספר הרגלים בדיביזיה משורינת.

כפי שכבר ציינתי יש לחיל-הרגלים חלק ביצירת מצב זה והוא הגהנה ממנו. כפי שמדת הצדק נותנת. יתר על כן, דבר זה חל לא רק על חיל-הרגלים שהוא חלק מן הדיביזיה המשורינת, או על אותן דיביזיות-הרגלים המוגדרות כ"מטונעות"; כיון שבאם הדיביזיה המשורינת, נעשתה בהדרגה לכוח מצורף מכל סוגי הנשק, המשמשים מתוך תיאום מלא, הרי גם חיל-הרגלים "הצרוף" לא שבת ממעשה מבחינה זו. לאמתו של דבר שונה חיל-הרגלים של 1942 שינוי מפליא מזה של 1914, — בעל שתי מכוונות-היריה לבטליון — וזינוו נתעצם הרבה יותר מזה של 1918. בטליון-הרגלים הבריטי הרגיל יש לו רכב-קרוב משורין קל משלו, הוא ה"קרייר" * כלי רכב קטן, מועיל, ונאמן, שאין לו יריב כערכו בצבא הגרמני. בטליון כזה הוא בעל עצמת-אש רבה מנשק אבטומטי, נשק א.ט. ומרגמות. הוא יכול לעשות בעצמו את מלאכת היקשה הנחוצה לו, בהדרכת חפרים * משלו. הוא נושא עמדו מכשירי אלחוט משלו, מפעיל אותם בעצמו ושומרם ערוכים ומסודרים. ואילו דיביזיות הרגלים יש להן יחידת סיוע, שלהלכה גם היא הנה יחידת-רגלים ונושאת סמל של גדוד-רגלים — אך היא מצוידה לתנועה מהירה ביותר, ועם זאת עקיצתה קשה מאד. מבחינה אחת יש לחיל הרגלים הבריטי יתרון של כוח-מחץ על פני חיילות-הרגלים של כל האומות כמעט, — מפני שהוקצה לו "טנק-הרגלים" בשיעור רב יותר, — טנק שהוא כבד-צעד באופן יחסי לעומת טנק-הסיוע של הדיביזיה המשורינת, אך מוגן באופן חזק הרבה יותר ממנו. תוצאות ההשתלשלות שעליה עמדתי חשיבות נודעת להן גם מבחינה מעשית וגם מבחינה פסיכולוגית. חופש התימרון הושב במדה ניכרת לחיל-הרגלים. נכון הדבר שכל תימרון, אפילו כל תנועה, מותנים בנכונות לנקוט מיד במערך שיתאים להתגוננות, בהתקרב כוחות משוריינים אייבים. אבל תנאי זה אינו מיוחד לחיל-הרגלים בלבד; הארטילריה, הנחפסת בשטח פתוח חוץ כדי תנועה, נמצאת עומדת במצב עגום עוד יותר, ובכל זאת יתכן כי לא זוהי הדרך הנכונה לגשת אל השאלה. בעצם, יותר משזכה חיל-הרגלים לכשעצמו בחופש זה של תימרון, זכתה בו דיביזיות-הרגלים, אותם בטליוני-הרגלים המזוינים היטב של ימינו, הנחמכים בארטילריה-שדה מהירה-תנועה ועזת-מחץ, כגון התותח-הבריטי, בן 25 הליטראות ** . ריחוקן של החזיות היריבות

* הנקרא, כרגיל, "נושא הברן" (Bren Carrier) על שם מקלע הברן שבו הוא מצויד ברוב המקרים, אם כי במקרים אחרים נושא הוא רובה א.ט. או אף מרגמה. — המער.

** כאן — «pioneers» («חלוצים») כאשר נקראו בצבא הבריטי החיילים-המהנדסים שבתוך חיל-הרגלים — להבדיל מה «sappers» המיוחדים של חיל-המהנדסים המלכותיים.

*** הכוונה כאן למשקל פגזו של התותח. — המער.

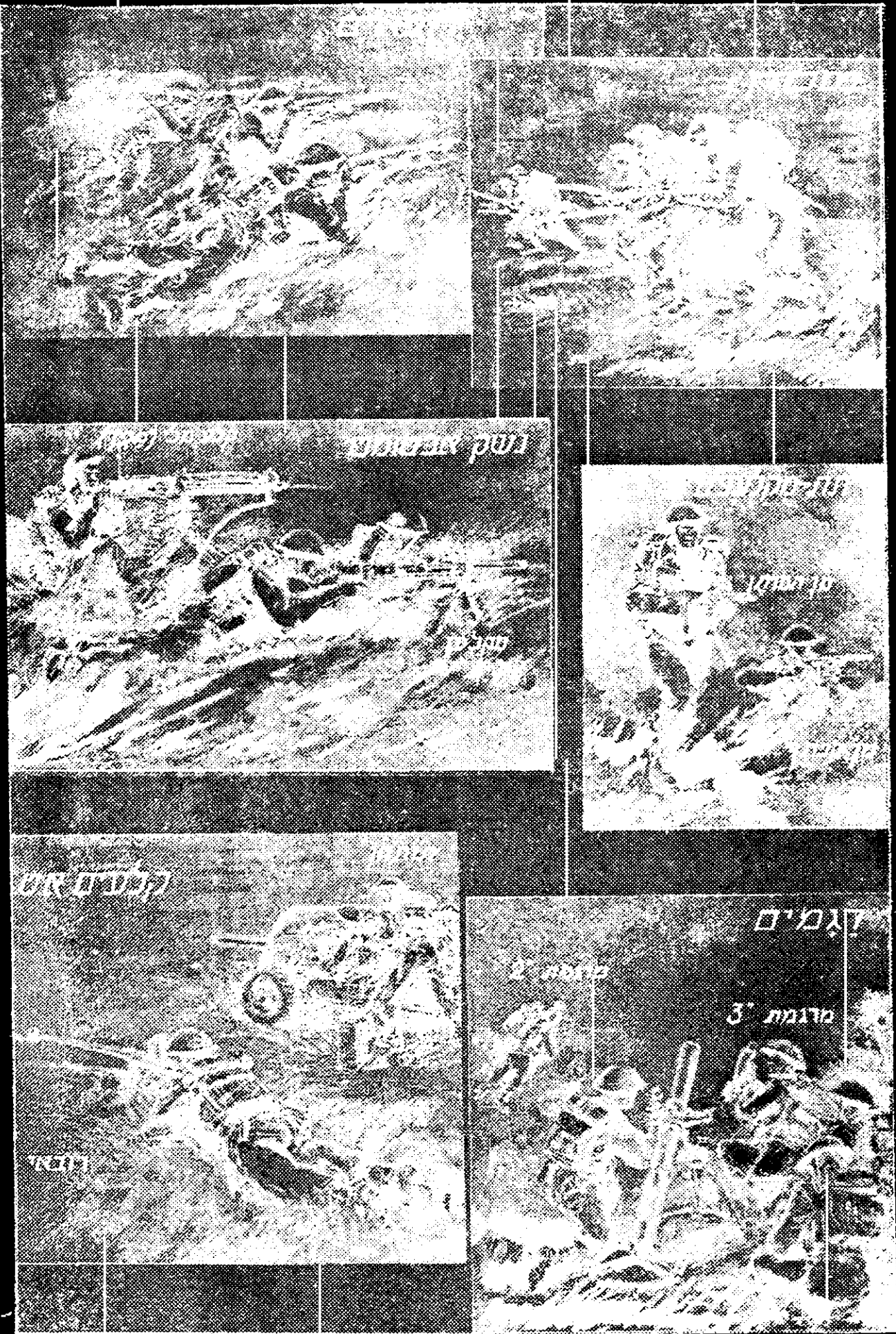
זו מזו, השכיח כיום בפרוס הקרב, עשוי לאלץ את חיל-הרגלים לערוך מסעות-גישה ארוכים, להדוף פנימה את מסך משמרות-החלוץ של האויב בדמדומים של טרם-שחר, ולהערך להתקפה, לפני שיאיר היום, על אגפו של האויב או על נקודת התורפה שנגלתה לפני-כן. פירוש הדברים הוא שכמה מתנאי המלחמות הישנות יותר חזרו אלינו, אך הם חזרו בקצב מוגבר מאוד של תנועה, בתובלה ממונעת. והקצב המוגבר הגדיל בהרבה את היקף המחשבה, הפיקוד והפיקוח הנדרשים מן המפקד. אין לקח קשה יותר ללימוד לקצין-הרגלים המנוסה מתורת הקרבות בקצב החדש של המלחמה.

לא פחות מזה רב רישומן של התוצאות גם בשטח הפסיכולוגי. בשעה שהטנק ומפציץ-הצלילה נראו כשליטים בשדה-הקרב הרי מן הנמנע היה שהרגלי הבינוני לא ירגיש כי בטחונו העצמי מתרופף. הוא היה נכון עדיין להלחם קשה, לאזור את כל מאמציו, אבל ידוע ידע כי במקרה הטוב ביותר אין לו תקוה אלא למלא תפקיד שכולו טפל-לעיקר. בעוד אשר במקרה הרע ביותר הוא עשוי להגרף כאבק לפני רוח. בהסתיים המערכה בטוב, הרי הנצחון לא שלו הוא והתרומה שתרם למענו היתה מן הדלות ביותר. ובמקרה תבוסה, הרי רבים היו הסיכויים שהוא יסתחף וימעד, ואם ישאר בחיים יפול בידי האויב. ימים אלה עוברים. הרגלי עודו מתחייב בסכנות גדולות ונושא באחד התפקידים הכבדים ביותר במערכה, אבל יכול הוא לאסוף את פרי עמלו. הוא יכול להרגיש כי שכמו נושא במעמסה ולהתגאות במה שפעל ועשה. ויכול הוא להבין, אם מלמדים אותו דבר זה. כי מכל אנשי המלחמה של הצבא הוא האיש שנחבץ להראות את כשרון המעשה הרב והמגוון ביותר. יתכן שאחרים הם תכנאים חרוצים יותר בשטח זה או אחר, אך אין עוד איש הצריך לדעת או לעשות דברים כה רבים כמוהו. בצורתו הטובה ביותר הריהו חייל מאומן אידיאלי. והמשגה הקטלני ביותר שעלולה לעשות מחלקת רב-השלישים* הוא לחקות את מנהג המחצית השניה של מלחמת העולם הראשונה ולספק לראשונה לחיילות האחרים את כל מבוקשם ממיטב הטירונים, ורק אחר כך למסור את השיריים לחיל-הרגלים. אין אני רואה סימנים לכך ששיטה כזאת נהוגה עכשיו למעשה.

על הטקטיקה של דיביזיות-הרגלים בהתקפה עשויות להשפיע השפעה רבה הידיעות שיושגו בדבר מקום המצאם של כוחות-שריון אויבים. אם יוברר כי אין חשש שכוחות כאלה נמצאים במקום שממנו יוכלו להתערב עוד בעצם יום ההתקפה, הרי שדיביזיות הרגלים יכולה לנקוט אורח פעולה נועז מאוד לאחר ששובר הקרום החיצוני של התנגדות האויב. המערך שלה בהתקדמה יהיה רווח יותר, ירבו אפשרויות הנפתחות לפניו וכן יפחתו סכנותיה של התקפה אירית אויבת. בהיותה פועלת נגד אויב שאינו יכול לנוע במהירות רבה יותר ממנה, אין עליה לחשוש ביותר מפני סכנתה של

* או של השליש-הכללי (Adjutant-General's Branch) — מחלקת המטה, הממונה על החומר האנושי וחלוקתו. — המער.

החייל הרגלי —

(לא ניתנו כאן תמונותיהם של רמ"ק הרובה)

התקפת-נגד פתאומית. גם באם נערכת התקפת-נגד כזאת, והיא מכה בטור קטן, עוד תהיה ליתר שהות להתגבש. שונה מזה הרבה יהיה המצב אם יש מקום לחכות להתערבות כוחות משוריינים של האויב תוך שעות מספר. במקרה כזה אפשר עדיין ודיביוזית-הרגלים תרהיב עוז להתקדם בקצב נכר. אך אין היא יכולה להעזי ולפשוט על פני שטח כה גדול וכמעט מן הנמנע הוא לה להסתכן ולנוע כולה יחד. מקשה אחד. דוגמה טובה ביותר בתנאים כאלה עשוי אולי לשמש הזחל הזז קדימה בקבוצת רגליו הקדמיות, עוצר אותן אחר כך ומזיז אליהן את רגליו האחוריות, בקמרו את החלק התיכון של גופו. כך צריכה דיביוזית-רגלים לנוע מול פניו של איום כזה, — כשהחלק הקדמי שלה תהא בריגדת-רגלים מוגברת בארטילריה, וחלק אחורי — עיקר-הגוף של החיילות הלוחמים, כשרוב מנינם של התותחים הא.ט. מחפים תמיד על החלק השוהה.

לא הנחתי לעצמי מקום רב לעמוד על ענין ההגנה, שעליו אמנם כתבתי תכופות. מערכת ישובים מבוצרים דרוגים לעומק, המוגנים בחיילות מכל סוגי הנשק, אין בה אולי כדי לעמוד עת רבה בפני התקפת שריונים חזקה באמת, אלא אם מבנה הקרקע הוא נוח באופן יוצא מן הכלל, אך יש בה כדי להכריח את כוחות-השריון האויבים לנהוג בה דרך ארץ וע"י כך להרויח לפחות זמן בשביל שכוחות-השריון שלה עצמה יבואו לעזרתה. אך עלי להניח לנושא זה, כיון שברצוני לציין עוד נקודה אחת הנראית לי חשובה מאד. התחדשות יחסית זו של חופש הפעולה לחיל-הרגלים עשויה להיות בעלת ערך יוצא מן הכלל לבריטים. הקצין הבריטי הוא, בדרך כלל, תיאורטיקן בינוני. הכשרתו לקראת מלחמה אינה הולמת איפוא, בדרך כלל, את הצרכים, כיון שאין הוא מפתח למסרע, בכוח ההגיון, שיטת מחשבה דדוקטיבית כאשר יעשה הגרמני. והלא נוסף על כך אין מצויים בידיו גם הכלים שבהם יוכל לבחון את מסקנותיה של שיטת מחשבה כזאת*. אבל בשעה שהוא נגש למלאכת המלחמה עצמה ועליו להפעיל את יכולתו המעשית בנושא שהוא מוצא את עצמו נתון בו ראשו ורובו. הרי לעתים קרובות מגיע הוא לידי שליטה גמורה עליו. הבריטי יש לו כשרון מופלא לצדה המעשי של המלחמה, ולא פחות מזה, ובמדה שאינה מועטת כלל — גם לטקטיקה. לחיל הרגלים הבריטי במיוחד יצא שם טוב כמעט בכל המלחמות שבהן השתתף. משום זה יש סימן טוב לעתיד בכך שהרגלי הבריטי כיום רואה לפניו סיכויים מעודדים יותר מאלה של לפני שלוש שנים, הזדמנות לקצור את יבול היזמה וכשרון המעשה הטבעיים שלו. אבל עליו לזכור כי בכמה כיוונים צריך הוא עוד לעבור דרך-מה עד שימלא מה שהחסיר. וחוק מזה, הלא הוא פועל בשטח שאין השלמות מושגת בו לעולם ושבחו חייב גם הבקי ביותר להוסיף וללמוד תמיד.

* בונת המחבר היא שבצבא הבריטי, בימי שלום, לא היו לא ההיקף המספיק של כוחות צבא ולא האפשרויות לרכוש לתמרונים רחבי מדות וממושכים, כדי לבחון את השימוש בתפיסות-מלחמה חדשות. — המער.

«אלה היו עיני הצבא ואזניו»

(מתוך הדו"ח של מפקדי דיביזיות בריטיים על פעולות הצופים והסיירים ב'18-1914)

שחים הן מדותיו העיקריות של שרות-הידיעות הצבאי, על פעולתו המגוונת וחוג תפקידיו החולך ומתרחב בתנאי המלחמה בימינו, והן: העירות, ובצדה — הזהירות. סדרת המאמרים הגיתנת בזה מופנית יותר כלפי העיקר הראשון שבין השנים, אם כי, מטבע הדברים, אין חסרים בה ציונים גם לכמה מכללי הזהירות היסודיים. הרצאתו של הקפטן לידל-הרט מוקדשת בעיקר לתכונותיו האישיות של העוסק במלאכה קשה ואחראית זו תרחיקה במציאות מלהטי ה"בילוש" ודורשת למוד שקדני ואמון עצמי רב. מאמרו של י. בר עומד על המסגרת הכללית — ארגון, חלוקת התפקידים, סוגי פעולות — אשר לשירות-הידיעות הצבאי. הפרק מדברי המיור נ. ארמסטרונג שונה לצד הצבאי-השמושי של המקצוע, לשירות הידיעות בתנאי-קרוב, — ועוסק במיוחד בענף מסוים. ב"תצפית-קרוב".

קפטן לידל-הרט

לתכונותיו של קצין-ה"חקר"

(לפי הרצאה)

צדה החיובי של עבודת החקר, צד השגת הידיעות וביורן, יש בו יותר מן האמנות ופחות מן התכניקה משיש בצדה השלילי, הרי הוא צד "הבטחון", — מה שאתה מוצא גם בשטח האופרטיבי, מקום שההצלחה בהתקפה מצריכה מדת אמנות רבה יותר משמחייבת ההצלחה בהתגוננות.

משום כך אין תהליך צבירתי-הידיעות ניתן לעיון מפורט כמו צד הבטחון — שהוא תהליך מניעתן של הידיעות מהגיע לירי האויב. מאליו מובן כי תהליך זה צריך להיות מבוסס על שיטה, ופעולתה של זו אף היא תלויה בשינרה. אך אין בדעתי לעמוד על תיאור השיטה והשינרה, מטרתה היא לתהות על כמה מן התכונות הדרושות לצבירת הידיעות, ויתר על כן — לניסויין ושיומן*. הרי ערמת עובדות אינה אלא חומר הנלם של "החקר", ולא פריו המונמר. כושר צבירתן של הידיעות הוא תנאי שאי אפשר בלעדיו, אבל היכולת להסיק מהן את המסקנות הנכונות היא חשובה עוד יותר. אותו קצין החקר ש"מרוב עצים אין הוא רואה יער" לא יועיל למפקדו אלא במעט. את תהליך עבודתו של שרות-החקר הרבו לדמות למלאכת צירופה של חידת פסיפסים. זוהי השואה הולמת מאד.

כל תלמיד רציני של תורת המלחמה יודע כי אותם אלופי או אלופות הריגול המופיעים עטופי מסתורין העוברים לקורא, לא מילאו אלא תפקיד קל-ערך ביחס בדבריימיהן האמיתיים של המלחמות ובמנננונו של כל שרות ידיעות ראוי לשמו.

* מתוך ספרו של הקס. לידל הרט "This Expanding War", הופיע ב'1942.

יש להזהיר את הקורא מפני ערבוב (למראית-עין) של מונחים אשר יתקל בו. הגירסא העברית המקובלת למונח האנגלי Intelligence (במונח הצבאי) הוא "שירות ידיעות", אך בשל נוחות שבסגנון, ובגלל אי האפשרות להשתמש במונח הנ"ל בפבני משפטים המצריכים סמיכות (או ההכרח במבנה מסורבל כגון "עבודת-שירות-הידיעות) מופיע כאן גם הביטוי "חקר", או "עבודת-החקר" — אשר אינו בא לקבוע מושג חדש, או לערער על הגירסה המקובלת.

* שיום — קביעת ערכו של דבר ("שמאי"). — המער.

מעטים מבין סוכנים אלה יש להם אותה מידה של בקיאות צבאית הנדרשת כדי להעריך כראוי את משמעות הדברים הנקרים להם, ורוכס אין לסמוך עליהם. חלקו העיקרי של החקר – וחלקו הגדול ביותר – הוא ענין לכושר שיפוט מאומן, המשמש במישרים למלאכת צירופם של פירווי אינפורמציה, שהם רבים לאין ספור ובאים ממקורות רבים, צירופם אחד לאחד למעשה פסיפס – כדי תמונה הגיונית ומובנת, מה הסגולות הדרושות לעבודה זו?

ראשונה להן הייתי מעמיד את הבקיאות. ככל שרבה בקיאותך הצבאית וככל שהיא רחבה כן רבים יותר הסיבויים שתשכיל להעריך את משמעותו של דבר שהיה נראה כדבר של מה בכך, או שלא מן הענין, לאיש שלא נתמחה באלה. ובין סוגי הבקיאות המיוחדים הרצויים כאן הייתי מטעים את הצורך להכיר את דרכי פעולתו של האויב וביחוד דרכיו הטקטיות. מבחינה זו של עבודת החקר אנו נוטים להיות נחשלים מצבאות אחרים, ביחוד מן הצבא הגרמני.

מוטב שאאיר נקודה זו בכמה דוגמאות. פעמים רבות לשעבר, לאחר שבקרתי באחד הצבאות הזרים, הייתי חוזר לכאן לדון עם אנשינו על מה שהעליתי בידי. ולא פעם הופתעתי הפתעה מדאיבה בראותי מה חדשים נראו בעיניהם כמה מן הענינים. לעתים היה דבר זה פרי נשייתנו, עד הזמן האחרון, לבחור את הנספחים הצבאיים שלנו לפי נועם הליכותיהם בחברה או לפי הישניהם הספורטיביים. ואם נמצאו למדים כי איש מן החונים הצבאיים החשובים של אותו הצבא הזר לא פגש מימיו את הנספח שלנו, בעוד שזה היה נראה תמיד בחוני החברה הנבזיהים למדי, אך גם הריקנים יותר, של המטרופולין, – כי אז נקל להבין משום מה ידע מיניסטריון המלחמה כל כך מעט על הלך הרעיונות הצבאיים בצבא הנדון. אבל היו גם מקרים והנספח הצבאי ידע הרבה יותר ממיניסטריון המלחמה, – דבר המעיד שמשמעות הדו"חים שלו לא הוערכה כראוי.

שורש הרע הוא אולי במדת מה זה שאנו, בתורת נוף צבאי, הננו נטולי-סקרנות להפליא לגבי רעיונותיהם של צבאות אחרים. כדי להבטיח שכל מה שצבאות אלה עושים וחושבים יוערך כראוי, למועד הנכון, לא די שמעשיהם יהיו נלמדים על ידי כמה קצינים הנקרים באופן ארעי למחלקת שרות הידיעות המשפלת באותו חלק של אירופה. קצינים רבים ככל האפשר, וביחוד אלה העשויים לעלות למדרגה נבונה, חייבים לעשות להם קבע לקיים מגע עם התורות והלכי הרוח של צבאות אחרים. כדי להדגים נקודה זו מצד השלי לה, מוטב שאביא מנסיוני שלי. מנהג היה בידי לסור מדי חודש בחדשו למכון השרות המלכותי המאוחד בוויטהול, כדי לדפדף באוסף המניע של כתביעת צבאיים זרים המצוי שם. כמעט מימי לא מצאתי אפילו אחד מהם כשדפיו חתוכים! אין בדעתי לומר כי רוב הצבאות הזרים או נספחיהם הצבאיים טובים יותר מבחינה זו. ואכן, לאחר שהייתי פוגש אותם לפעמים יחד בתמרונינו, הייתי פורש מתוך תמהון שאנשים כה רבים למדו כה מעט בזמן כה רב על אודות הצבא שלנו במשך היותם מיופים כוח אצלו. אך חמיד נמצאו יוצאים מן הכלל והגרמנים היו תמיד בין הללו. והדבר נכון לגבי חוג רחב הרבה יותר מאשר נספחיהם הצבאיים ואנשי המטה הכללי העליון שלהם. ממש מדכא

היה הדבר, לראות כיצד כל ספר צבאי חדש היוצא לאור באנגליה היה מעורר
בגרמניה דיונים רבים יותר, ובהקדם רב יותר, מכל מה שעורר מעולם כאן.
בצמאון זה לבקיאות הרחיקו הגרמנים אף הרבה יותר. וזכר אני מה שסיפר
נגרל פולר כיצד הראו לו, בבקרו בכרלין, את המחלקה הממונה על איסוף חומר
בעיני רוסיה. שם הוציאו לפניו תיק גדול שהכיל כל מה שהעתונים וכתבי-העת
הרוסיים אמרו על התואריות הצבאיות שלו. זה היה כמובן חומר מאיר עינים
לגרמנים, לעמוד לפיו על הלך המחשבה הצבאית הרוסית.

את חשיבותה של הבקיאות, כיסוד החקר הצבאי ומתוך כך גם כיסוד לתורת-
המצביאים, הטעימו כל המצביאים הגדולים, לפני נפוליון ואחריו. איש לא היטיב
להביע דבר זה מלורנס איש ערב, במכתב ששלח לי זמן קצר לפני מותו.
"לא הייתי חייל אינסטינקטיבי, הנובע מאליו השראות ורעיונות מוצלחים.
בקבלי החלטה, או בהעדיפי ברירה אחרת, לא הייתי עושה זאת אלא לאחר
שהשתדלתי במיטב יכולתי ללמוד את כל הנורמים שמן הענין, ואף נורמים רבים
שלא מן הענין. ניאונרפיה, המבנה השבטי, דת, מנהגים, לשון, יצרים, אמות-מדה
למושגים – בכל אלה הייתי כבתוך שלי. ואילו את האויב הכרתי כמעט כהכירי את
המתנה שלי עצמי. פעמים רבות סיכנתי את עצמי, לבוא בתוכו כדי ללמוד".

מעטים הם קציני "חקר" שיש להם הזדמנות זו או הצריכים לעמוד בסיכון זה.
אבל אין זה מצדיק את המזניח ואינו עושה כל מה שביכולתו כדי ללמוד את היריב.
שניה לבקיאות, בין הסגולות הדרושות, הייתי מעמיד את היכולת להסמיך
דבר אחר למשנהו, ואת הפרטים – לכלל. סגולה זו היא בחלקה כשרון-היכולת
לראות את היער ועם זאת גם את העצים. אבל פיתוחו של כשרון זה נעור הרבה
אם יש לו יסוד יאה של בקיאות.

שלישי לאלה, וחשוב לא פחות, הייתי מעמיד את חוש החקרנות או
הסקרנות. למושגים הללו יצא שם רע מפני היותם מתנלים כה רבות בנלנולם
הנחות דוקא. ביסודו של דבר הרי החקרנות או הסקרנות נובעות מתוך רצון בריא
וחוש חיוני לגלות את האמת שבדברים. ראשיתן טבועה בילד, כל ילד ששכלו
פעיל, בהרגלו לשאול "מדוע?". בקרב הימים עלול חוש זה להתנוון למה שקוראים
"סקרנות מאוסה" – או שהוא עשוי להתעלות למדרגה הנכונה יותר של סקרנות-
השכל, מקורה של הרוח המדעית. ועוד ברירה יש לה, שהיא עלולה להעלות עובש ולנכול
זאזי, אף כי אולי אינך חש כלל בכך, הנך מת מיתה רוחנית וטובה קבורתך מתייך.
סגולה שהיא רביעית במספר, ובכל זאת יסוד לכל, היא הדייקנות.
לעומת הסקרנות שהיא היסוד הדינמי, הנכרי יותר, בעבודת החקר הרי הדייקנות
היא הנורם הסטטי או הנקבי. היא המשלים ההכרחי. אולי יהיה זה לפרדוקס
בעיניכם שהסקרנות מכונה כאן סגולה נברית, והדייקנות סגולה נקבית, אך בדרך
זו מובע היחס שבין השתיים.

משמעותה של הדייקנות כפשוטה – ההשתדלות הרבה ביותר להבטיח שנתוניך
יהיו נכונים, מנוסחים בהקפדה, ומונשים באופן אובייקטיבי. אבל הדייקנות תובעת
אף יותר מזה. כל קצין טוב של שרות הידיעות צריך להיות מסוגל לבחון את מדת

נאמנותה של העדות שהוא אוסף, משום כך צריך שיהיה בו משהו מסנוולות ההיסטוריון – יחס של אינו נוגע בדבר, וחוש בקורת. אם טבעו לבלוע את כל הנשמע או הנאמר, הרי אין בו תועלת. עם היותו זהיר שלא לפסול דבר במרם יבדקנו, עליו לפקפק בכל דבר כל עוד לא בחן אותו ומצאו נכון. ענין זה חשוב ביותר בתרים מפני מעשי תרמית של האויב. עליך לזכור תמיד כי התרמית היא הנשק העיקרי של האסטרטגיה ולהשמר מפני כל נסיון של האויב להוליך אותך שולל. וכן בעת ניפוי העדות יש לזכור תמיד את העיקר הראשון של בחינת העדות ההיסטורית והוא – שלנבי דברים שהם כהודעה יש לנהוג תמיד בחשדנות; בעוד אשר דברים שהם כהודאה – כשאדם מודה בענין שאינו לטובתו – מתקבל על הדעת שהם נאמנים.

עוד עיקר מעשי, הנכלל בסעיף זה, הוא שעליך לברר אם האדם שהוא מקור ידיעותיך או המוסר אותן לך יש לו איזה משפט קדום מיוחד לנבי משהו. לאחר שנוכחת בכך הוה זהיר תמיד זהירות רבה ביותר באותן עובדות ומסקנות משלו שאותו משפט קדום הולם אותן.

ועוד צד לשאלה זו. הזהר תמיד שלא לנלות את זיקת נטיותיך אתה לאיש המספק לך את הידיעות או מעבירן אליך. משיראה שיש לך נטיה מיוחדת למשהו יהיה נמשך באופן אינסטינקטיבי לומר לך דברים שלדעתו יהיו לרצון לך, ועל ידי כך לרומם את מעלת ערכו בעיניך. יצר הוא באדם, והדבר הוכח במקרים רבים לאין ספור בקורות הימים. אם רוצה אתה למצוא את האמת ואת העובדות ללא כחל ושרק – עליך להראות הכרת טובה, אך לעולם אל תראה מה הדברים הטובים או הרעים בעיניך.

את החמישית שבסגולות הדרושות יש להגדיר איפוא כ"כ" כושר קליטה, – במובנו הרחב ביותר של המושג.

אם תכונה זו חשובה היא כסימן לכל קצין טוב של שרות הידיעות, הרי באותה מידה חשוב שגם המפקד, אשר קצין זה משמש אותו, יהיה מחונן בה. אין לך דבר שהרס תכניות רבות יותר משהרסו התנשטיות בין הצד האופרטיבי וצר החקר. והמפקד נוטה מטבעו לראות את הדברים מבחינת מחלקת האופרציות, ולא דוקא מבחינת החקר. עליו להשמר מכך.

אחת הדוגמאות הקשות ביותר להיפוכו של דבר היתה עמדתו של הייג* בפשנדיל ב-1917. הוא שיכנע את עצמו למפרע כי באמצעות התקפה רבתי בפלנדריה יוכל לזכות במלחמה בלי עורתם או התערבותם של הצרפתים, ולפני שיבואו האמריקאים לתבוע את זכות הנצחון. לאחר שקבל אומדנא מופרות של אבידותיהם הקודמות של הגרמנים מידי ראש מחלקת הידיעות שלו, אשר ידע את רצונו, הלך הייג לאנגליה לשכנע את הקבינט שיקבל את תכניותיו. ושם הוסיף והגדיל הרבה על האומדנא שניתנה, והבטיח לקבינט כי לפני תום השנה תגיע גרמניה עד אפיסת כוחות האדם שלה.

* מפקד צבאות בריטניה בצרפת באותו הזמן – המערכת.

משהיה מכונס ומסוגר בבטחוננו זה בנצחון מהיר, הסיח את הדעת מסמטיסטי-
טיקות-המונן של המחלקה המיטיאורולוגית, שהיו מבוססות על רשימות של שמונים
שנה, ושהראו כי אין לקוות אלא לשבועיים לערך של מזג אוויר נוח. הוא התעלם גם
מן הידיעות שצבר מטה חיל-הטנקים והנישן לו בהתראה, שהאיזור אשר בו עומדת
להערך התקפתו היה לכתחילה חבל ביצות ובאם יהרס הניקוו בהרעשות - יהפך
שרה הקרב לטיטי-היוון. כל ההתראות הללו נתקיימו למעצבה כשנימש הקרב וכוחו
של המחנה הבריטי שקע בכצות פשנדיל. בשנים שלאחר כך סיפרו לי כמה
מעוזריו של הייג, כיצד היו משתדלים מפעם לפעם להסביר לו שיתפוס את התנאים
האיומים שבהם מתאמצים חייליו להוציא אל הפועל את תכנית ההתקפה. אך מהכירי
את טבעם של הבריות ואת מנהגו שאלתי בנפשי לא פעם אם אמנם היו התראותיהם
בה ברורות ומוטעמות כפי שהן נראות להם לאחר זמן.

מפי כמה מקציני הקשר הצעירים של המפקדה העליונה שהלכו לקו החזית
זראו את פני הדברים כמו עיניהם שמעתי כיצד השפעת הדו-יחים שלהם, שבאו מכלי
ראשון, גרעה מהנעימה המעודדת של האינפורמציה אשר קיבלה המפקדה העליונה
ממפקדת הארמיה השנייה, שהיא עצמה קבלה אותה ממפקדי קורפוסים שונים.

כותב תולדות המלחמה יכול לגלות באופן ברור כיצד השפיעו כאן השפעה
משותפת נטייתו של הייג להוליך שולל את עצמו - ומתוך כך נטייתו למנוע את
עוזריו מלפקות עיניו - ונטייתם הלויאילית של הללו: לספר לממונה עליהם רק את
הדברים העשויים להיות לרצון לו.

אותה סכנה, בדרך הפוכה, היתה קיימת בחלקו הראשון של מסע ארץ-ישראל
(1917/18). כאן לקה המפקד הראשון, מריי, אם בתוסר בטחון, או ברנשי דרך-ארץ
מופרזים לנבי ראש-המטה-העליון באנגליה שהתנגד לכל אופנסיבה בארץ-ישראל
מחשש שמא הדבר יפגום בתקוותיו לנצחון בחזית המערב. מתוך כך הוסחה הדעת
מתולשתם של התורכים בארץ-ישראל, וכוחם הוערך למעלה מן המדה. המצב כהווייתו
היה ידוע יפה לרוב אנשיו המנוסים של שרות-הידיעות במקום המעשה, אך בראשו
הועמד קצין שהועבר מתחום השירות האופרטיבי, ובשעה שהנישו לו עוזריו את
המספרים המפורטים על כוחו של האויב בחישוב ששיעור טעותם הוא בתחום-המאה,
ביטל אותם הממונה עליהם והעלה במקומם את מספריו הוא, שלדעת עוזריו היה
שיעור טעותם, בתחום הרבבות לכל הפחות. הדרך היחידה שבה יכלו עובדי שרות
הידיעות להגניב את המספרים האמתיים היתה לפרסם, כביכול, מהדורות חדשות של
המדריך על הצבא התורכי.

הבטחון וההתחלשות הם סגולות-יסוד של מפקד. אך הן טפלות, ואפילו
מסוכנות, לעבודת מחלקת הידיעות שלו. רוח-המדע הקפדנית היא המביאה את
השרות שיהיה הולם את צרכי המפקד. בכל מדת עידוד ששרות הידיעות נותן למפקד,
מתוך נאמנות מסולפת, לראות מהרהורי לבו, הוא מכשיל אותו בשרותו כשלון רב
מאין כמוהו.

לחמש הסגולות הדרושות שציינתי הייתי מוסיף סגולה ששית-דמיון יוצר.
זהו הכוח לחדור, כלשונו של ולינגטון, לתוך מה שמתרחש מעבר משם לנבעה.

מאחורי קויו של האויב ובמוחו של האויב. פירושו משהו יותר מן היכולת נרדא לשים לב לעובדות, פירושו-הכוח להתיותן, לשוות לננדו את המצב המבקייע ועולה מהן בעוד מועד, כדי להספיק לטפל בו ספול שיש בו ממש בטרם יוצר מצב חדש ועוין יותר.

קשר אמיץ קשור בכך הכוח לשוות לפניו בדמיונו את תמונת הדברים כמו שהם במציאות. החולשה בשטח זה היא הגורמת בהרבה לאותה רעה רווחת של קריאה לקויה במפות. אדנים נא נקודה זו מנסיוני אני. אנב סיורים שערכתי בשדות קרב רבים של אירופה מצאתי כי במקרים שלמדתי לפני כן יפה את המפה הרווחת הרבה יותר, וספנתי הרבה יותר, מאשר בהיותי סומך על ראות המקום בלבד. ובמקרים ששווייתי לפני את הסכיבה במדה מספקת מצאתי כי כמעט למותר היה לי לסייד בה. והנקל היה להוכח בזאת כי אם הייתי בא לסקור את שדה הקרב והכל נראה לי מוכר ומודע, כאילו ראיתי את הדברים לפני כן, הרי רשאי הייתי לומר כי עיוני במפות היה עיון יוצר במדה נאותה. ולהיפך, אם חלקים של שדה הקרב היו זרים בעיני, הרי ברור היה כי לא עינתי במדה הראויה.

הבה ואביא לפניכם עוד דוגמה אחת למשמעותו של דמיון יוצר בשטח הצבאי. הכל יודו כי סיר ג'והן מונש, מפקד הכוחות האוסטרליים ב-1918*, היה אולי המפקד המחונן ביותר שהעמדנו במלחמה הקודמת. שלוש שנים קודם לכן, כמפקד בריגדה בגליפולי, לא עלה בעצם על רמתם הממוצעת של בני דרגתו.

אך כבר שם צוין לנכיו כי, בניגוד למפקדי בריגדות אחרים, לא היו רואים אותו אלא לעתים רחוקות בקו החזית. מה שהחסיר בהסתכלות אישית מילא בארגון מדוקדק מאוד של שרות הידיעות אשר לבריגדה שלו וביכולת זו להמחיש לפניו את כל הפרטים שנמסרו לו. וכך, בישיבות של המפקדים של הדיביוזיה או הקורפוסים, לא היה נופל ממפקדי בריגדות אחרים שנמצאו תמיד בקו החזית והיה באפשרותו לדון בפרטיו של קו החזית כאילו ישב שם בעצמו. יכולת זו הועילה לו בהיותו מפקד בריגדה, היא הועילה לו ביותר כשנעשה מפקד דיביוזיה, ועוד יותר כשנעשה מפקד על קורפוס.

לעומת זאת, אחרים, שהיו מצוינים כמפקדי בריגדות, יצאו יותר ויותר מגדר מנע עם קו החזית ככל שעלו בדרגה. שלא כמונש לא פיתחו אלה מימיהם את כוח הדמיון היוצר. הם היו תלויים תמיד בצורך, לראות דברים, וכששוב לא היה באפשרותם לנהוג כך בקביעות - נעשו הדברים בלתי מציאותיים לנביהם, בשבתם במפקדה רחוקה לא יכלו לקבל תמונה ברורה של חזית-הקרב, והיו דומים כמי שנלחם ומטפחת קשורה על עיניו.

* כידוע, היה סיר ג'והן מונש יהודי. - המער.

שרות-הידיעות במלחמה הסדירה והזעירה

כדוגמת יסוד שיפוסית וסכימטית ללחימה בדרך כלל מציינים לידל הרט וקלסיקנים אחרים של מדע המלחמה את מלחמתם של שני אנשים בחדר חֶשֶׁך. יסוד ה"חושך", כלומר העדר ידיעות על האויב, הוא באמת, אחד מיסודות הלחימה. פעולותיהם הראשונות של שני הלוחמים בדוגמה שהזכרנוה הן נסיונות מישוש ואחיזה שכונתן לקבוע את מקום המצאו של האויב, לתפסו ולגלות בנופו את המקום אשר בו תנתן המכה. רכישתן של ידיעות משמשת בסיס לעריכת כל קרב וכל מסע. תפקידו של שרות המודיעין הוא להבקיע את "ערפל המלחמה" המפורסם ולפורו.

שרות-הידיעות בימי שלום

שרות-הידיעות הוא הענף היחיד בין ענפי הארגון הצבאי הפועל בתחום האויב זמן רב לפני תחילת פעולות כל שהן. משרותיו: להכיר את כל הכנותיו הצבאיות של האויב המשוער ואת כל מעשיו. תשומת לבו הראשונה והעיקרית של השרות נתונה, כמובן, לתכניות האופרטיביות-האסטרטגיות, לארגונו הצבאי של האויב, לזיון ולציוד — בעיקר לסוני נשק חדשים ולאמצאות — אך גם לרשת התחבורה, לפוטנציאל הכלכלי ולא במעט גם למצבה הפוליטי, החברתי והנפשי של המדינה.

אמצעיו נחלקים בימי שלום לאמצעים רשמיים וחשאיים. האמצעים הרשמיים הם: המרגלים בעלי הזכויות כגון הנספחים הצבאיים, משלחות צבאיות מיוחדות וגופים דומים. את פעולתם של אלה משלימות, כמובן; א) רשת שיטתית של סוכנים; ב) עבודות של סטטיסטיקה וניתוח הנעשות במשרד הידיעות של הצבא. לתחום זה שייכת גם הקריאה המתמדת בספרות ובעתונות המקצועיות של המדינה הזרה, — וכן עבודו של החומר שהושג ע"י מקורות רשמיים או ע"י סוכנים, או שנרכש ממקורות אינפורמציה פוליטית וכלכלית — מקורות פתוחים, בדרך כלל, בפני הצבור, אולם יש ואפשר לגלות בהם, בדרך נתוח מתאים, נקודות אחיזה חשובות מבחינה צבאית. כאלה הם, למשל, העתונות היומית, הודעות על יבואם של המרים מסוימים, על עבודות בניה ידועות, על התחבורה, על חילוקי דעות בין המפלגות שבמדינה, וכד'. לשכת הידיעות של הצבא, המארגנת בימי שלום את כל הפעולות האלה, היא מחלקה של המטה הכללי, (המכונה "I Branch" בצבא הבריטי, "G. S. 2" בצבא ארצות-הברית, "1C" — בצבא הגרמני, "2-eme Bureau" — בצבא הצרפתי). מובן מאליו שלצי ולחיל-האוויר מחלקות-חקר משלהם ואלו לצרכיהם המיוחדים. שרות-הידיעות של השלטונות האזרחיים-הפוליטיים פועל בשיתוף עם שרותי-הצבא.

שרות-הידיעות — כל כמה שטובה יותר פעולתו בימי שלום, כן בטוחה יותר הצלחתו בימי מלחמה. כבר פה עלינו להדגיש שלא די בהשגת הידיעות, אלא שיש להבטיח את השמוש המלא בהן, ולדאוג לכך שהרשויות העליונות, להן כפופה מחלקת הידיעות, תקדשנה להן את תשומת הלב הראויה ותשכלנה להבינן כראוי. במלחמת ימינו אפשר

לציין בשמח זה כמה הונחות, שמחיר רב שולם בעדן. כך הפתיעו את האנגלים והצרפתים בשנת 1940 בחזית המערב התכניות האופרטיביות של הגרמנים, סוגי החיל החדש בצבא הגרמני וחידושי הטקטיקה והציוד, כגון הטנק הבינוני, סימן 4, מפציץ הצלילה, התותח רב-התכליות (אנטי-מטוסי ואנטי-טנקי גם יחד) בן 88 המ"מ. והרי סוגי הנשק הנ"ל צוינו עוד באביב 1942, במלחמת לוב, על אף הופעותיהם הקודמות בוירות הקרב, כ"הפתעה" – אם כי נתקבלו ברציפות ידיעות מהימנות על קיומם עוד מימי מלחמת ספרד, – אלא שלדיעות אלו לא שמו לב במידה מספקת, כאשר לא שמו לב לספרות המקצועית העשירה שהופיעה בגרמניה, וזו שדנה בטקטיקה של דיביות-השריון ושל חיל-הצנחנים ופיתחה אותה. אף השמוש בתכנית-שליפן נוסח-מחוקן במסע נגד צרפת היה נושא לויכוח בעתונות הצבאית הגרמנית כבר שנים לפני המלחמה. אילו הושם הלב כראוי לכל הגורמים האלה לא היו הנאצים מפתיעים את בעלי הברית בשנת 1940 מבחינה אופרטיבית, טקטית ובתכניקה של נשק. דוגמא לידיעות, שלא נוצלו כהלכה, אנו מוצאים בהערכה המוטעית שהעריך שרות-הידיעות הגרמני את יכולת המלחמה של רוסיה הסובייטית. הערכה זאת – שגם נרינג הודה סוף-סוף בגלוי כי היתה מוטעית – נעשתה על סמך נסיון מלחמת-פינלנד, אך דוקא שם נלה הצבא האדום, כידוע, באחד משלבי המסע, הלא הוא שלב ההתקפה על "קו-מנרהיים", שפע כה רב של נשק ושליטה כה מצוינת בשיטות לחימה מודרניות, שלא היה יסוד למסקנה מוטעית על עצמתו האמתית. מכל אלה אנו למדים מה גדולה חשיבותו של שרות הידיעות עוד בימי שלום.

שרות-הידיעות בימי המלחמה

בימי שלום מטפל שרות-הידיעות בעובדות בעלות יציבות מסוימת, אשר השנוי בהן אינו אלא אטי וניתן להקבע באמצעים הנ"ל, אך בימי מלחמה גדול הרבה יותר מספר הגורמים הסמויים, והעובדות שהשרות מטפל בהן מתחלפות בלי הרף. דוקא משום כך גדלה חשיבותו ומתרחב המנגנון שלו, כי עיקרי המלחמה שהם המכריעים מבחינה טקטית, – כגון הפתעה, מהירות, רכוז הכוחות, חוקפנות – ניתנים להתגשם רק אם יש לצבא ידיעות מספיקות על האויב. ולא לחנם אומר "תקנון שירות-השדה הבריטי שיריעות על האויב ועל השטח הן התנאי לתיכון נכון ולהצלחה בקרב. מטרתיו של שרות-הידיעות בימי מלחמה הן, משום כך, מגוונות מאוד. ראשית כל נוספת בימי מלחמה חשיבות רבה לנושאים אשר עובדו כבר בימי שלום כגון התכון הכללי של האויב, זיונו, הטקטיקה שלו, התעשייה, הלכי-הנפש וכו'. אך עתה יש להוסיף על כך ידיעות שערכן רב לנבי פעולות הלחימה הישירות. ואלו הן במידה שמדובר על כוחות יבשה: א. מצבו של האויב, כלומר קביעת עצמתם המדויקת של כוחותיו הלוחמים והבהרת עריכתם הכללית. ב. "סדר המערכה" (Ordre de Bataille) של האויב, כלומר זהוים של סוגי החיל השונים ושל היחידות השונות שמהן הם מורכבים, קביעת עצמתם ועריכתם, וראשית כל – זהו מקום-חניתן של הרורבות, חלוקתם של כוחות-הקרב השונים, (הארטילריה, יחידות-השריון, הזין הכבד של הרגלים, הארט, הא.מ.).

מקום העמדות של מרכיב-הפקוד, קווי-העורף ודרכי-האספקה, מקום המחסנים, שדות-התעופה וכו'. ג. פעילותו של האויב, כלומר תנועותיו, ריכוזיו או העתקת כוחותיו, עצמתם וכוונם, בצורים ושדות-מוקשים או העבודות הכרוכות בהם, קוי עמדותיו, מיבן וכוחות-המצב שלהן, הכוון והאינטנסיביות של אש תותחית, האזורים הנתונים לאש שאר סוגי הנשק שלו, פעילותם של אוירונאו וכו'. ד. השטח, אשר בו מתחוללים הקרבות או יתחוללו בעתיד, כלומר ציונו הכללי של השטח: פני הקרקע, צמחייתה, כושר המעבר בה, אפשרויות של מסתור וכו', וכן הערכת השטח מבחינת אפשרויות הפעולה – של שני הצדדים.

אל הנושאים העיקריים האלה יש להוסיף עוד נושאים בעלי חשיבות מיוחדת לגבי החיילות השונים. כך, למשל, חשובים לגבי חיל-השריון צורת השטח מבחינת אפשרות התנועה של כלי הרכב, מקומם של מחסומים ומכשולים א-ט, ועריכתו של נשק א-ט. בעוד שהארטילריה מבקשת להתחקות בעיקר על עמדות-התותחים של האויב, על מקומן של מטרות נוחות לפגיעה וכן לברר עד כמה היתה יעילה האש שלה עצמה. על הידיעות הנ"ל, שהן תמיד בעלות חשיבות רבה ושיש לקבצן בסדר ובהתמדה, יש להוסיף את הידיעות הנחוצות כיסוד לפעולה מסוימת. על פי הפרטים המועטים האלה הנקל לראות שהיקף האמצעים אשר בהם משתמש הצבא לשם השגת ידיעות בעת מלחמה, צריך להיות רחב הרבה יותר מן המנננון הקיים בימי שלום. את הדבר משיגים קודם כל ע"י הדוק רשת הריגול והרחבת עבודת הסוכנים. אך גם היחידה הלוחמת עצמה חייבת לרכוש לה מידה מכסימלית של ידיעות. למטרה זאת משמשת אחת הפעולות העיקריות של כל יחידה, למן הארמיה ועד לכתת-הקלעים: הסיור והתצפית. לא נדבר פה על הפרטים של נושא רחב זה, נזכיר רק זאת שמבדילים בין סיור-אווירי לבין סיור-קרקעי – לפי הכוחות העוסקים בו – וכן בין סיור אסטרטגי או פרטיבי, טקטי וקרבי, לפי טיב הידיעות שיש להשיגן והיקפו של הסיור; בעוד שאת הסיור האסטרטגי והאופרטיבי, הנערך על פי רוב בהיקף רחב לשם השגת ידיעות הנחוצות למפקדה הראשית, מבצעים חיל-האוויר ויחידות-נעות, חיל-פרשים רכוב וממוכן, קלע-אופנוע ויחידות מכוניות משורינות, הרי הסיור הטקטי והקרבי הנו מתפקידם של כל גופי-הצבא, עד ליחידות הקטנות ביותר של חיל-הרגלים. בסוג זה של סיור משתמשים בשדה המערכה עצמו, לפני הקרב או בעת התחוללו. לפעמים אין להשיג את הידיעות המבוקשות באמצעות סוגי התצפית השונים ונתוח המצב ואפשר להשיג רק אנב פעולה קרבית מיוחדת לכך; דבר זה נקרא בשם "סיור חוקפני".

מקורות הידיעות בשדה-הקרב, אשר לשם השגתן משתמשים באמצעים הנ"ל, הם (מחוץ לתצפית שטחית ועבוד תוצאותיה, שעליהם עוד נייחד את הדבור, ומחוץ לידיעות הרגילות הנמסרות ע"י מרגלים וסוכנים) המקורות דלקמן: תצפית וצלום מן האוויר – שהם מקור ידיעות חשוב עד מאד, – דברי שבויים, הודעות של תושבי המקום, ציוד האויב שנתפס, מסמכיו, מדיהם וחפציהם של החללים. כל אלה הם חומר למסקנות. את השאיפה להשגת כמות מכסימלית של

ידיעות מהימנות ומדויקות על האויב מאונת השאיפה להמעיט עד כמה שאפשר את הידיעות שהאויב עלול לקבל, או, אם ניתן הדבר, למסור לו ידיעות מטעות בדבר המצב מעבר-מזה של החזית. פעולות בשטח זה עשויות לפעמים להכריע בקרב, בין שנעשו ע"י בודדים, כמו התחבולה המפורסמת של קצין ידיעות בריטי לפני קרב עזה—באר-שבע (1917), ובין שנעשו ע"י תמרוני הסוואה והטעיה שצבא שלם משתתף בהם (הדוגמה האקטואלית ביותר: הסחרת שטחי הרכוזה של בעלי-הברית והעלמת נקודת-המבקע לפני ההתקפה באל-עלמיון).

ארגון שרות-הידיעות בשדה הקרב

מן הרברים האלה אפשר ללמוד בנקל שמחלקת-הידיעות של המטה-הראשי יכולה לרכז בידה, בעת המלחמה, רק את החושים העיקריים של רשת השירות. לשם מלוי תפקידיו המרובים זקוק השרות לארגון ענף, והרי בימי שלום קיים ארגון זה רק כעופר. על כן נספחים בימי מלחמה לכל היחידות — גם למבנים הנבונים וגם למבנים הטקטיים (כלומר לארמיה, לקורפוס, לדיביוזיה, לבריגדה, ולבטליון) — קציני-ידיעות על מותיהם. ומרובים תפקידיהם: א. ארגונו והסדרתו של שרות הידיעות ביחידה. ב. אסוף הידיעות שנתקבלו, עבוד דו"חים על ארגון האויב, תכנוניותו, הטקטיקה שלו וכיו, המצאתם לאינסטנציות המתאימות וליחידות-המשנה. ג. עריכתן ובצוען של תצפיות וצלומים מן האויר. ד. חקירת שבויים, בדיקת ציוד ומסמכים של האויב. ה. עבודן וחלוקתן של מפות איזורי הקרבות. ו. כל סדורי הזהירות הדרושים נגד שרות-הידיעות של האויב, מן ההסוואה וההטעיה ועד לצנוורה על המכתבים. לארטיילריה, לחיל-האויר וליחידות התכניות — קציני-ידיעות משלהם בהתאם לידיעות המיוחדות שהם זקוקים להן, ובהתאם לאינפורמציה המיוחדת אשר להם האפשרויות להשיגה.

מחלקות ה"חקר" של המבנים הנבונים יותר מטפלות, איפוא, בתפקידים הרחבים יותר. אך מכיון שמידת הפירוט, האקטואליות והחיוניות של הידיעות עולה במדה שמקורן הוא במגע הישיר עם האויב, הרי פותחו בצבאות השונים, למשל בצבא הבריטי, שירותי-ידיעות עד ליחידות הטקטיות הקטנות ביותר, — וקציני-ידיעות מיוחדים נקבעו בתוך מטות בטליוני-הרגלים או-הטנקים, וברגימנטים של התותחנים.

ארגון, כתיבת-החקר של בטליון הרגלים הבריטי, עבודתה והכשרתה.

לפי הידיעות הרשמיות שנתפרסמו על ארגונו של בטליון הנלים בריטי (אשר כדאי לעשותן דוגמא מוחשית) עומדת לרשות מטה הבטליון כתיבת-החקר, המורכבת מקציני-ידיעות, סרגינט וששה טוראים; ברשות הכתה שתי מכוניות, אופנוע ושלושה אופנים. לקציני-הידיעות כפופה גם כתיבת הצלפים של הבטליון, בה 8 טוראים. בעוד שקצין הידיעות של הבטליון אחראי בתקופת ההכשרה על הדרכת האנשים שהועמדו תחת פקודו. מוטלים עליו בשדה הקרב תפקידים אלו: א. לברר את תנועות האויב ולהכיר את חלוקת כוחותיו. ב. לעקוב אחרי פעולות הקרב בתוך "קטע-הבטליון" ומשני אנפיו, כדי לדעת תמיד את מצב הקרב ולמסור למפקד הבטליון, ולממונים

הנבוהים יותר, אינפורמציה ממצה ככל האפשר. ג. לקבץ בשעת הקרב או לפני את הידיעות המתקבלות, לבדוק את מדת האמת שבהן, להסיק מהן מסקנות ולהעבירן למפקד הבטליון או לאינסטנציות מעונינות אחרות (מפקדת הבריגדה, ויז'הרגלים הכבד, הארטילריה וכו'). ד. ללמוד את השטח שבתוך קטע הבטליון ומסביב לו, וקודם כל את דרכי ההתקרבות הנוחות לכל אחד משני הצדדים. ה. להעביר אל הבריגדה או לאינסטנציות אחרות, בחוספת הערות את השלל והמסמכים שנתפסו, — לאחר שנבדק אם אין בהם כדי לשמש מקור ידיעות ישיר לבטליון. ו. לדאוג לכך שקציני הבטליון יכירו את חומר הידיעות המתקבל מאינסטנציות נבוהות יותר, כגון תאור שיטות חדשות של האויב, תאור ציוד חדש וכו'. ז. לדאוג למפות ולתצלומים מן האויר שיש לבטליון צורך בהם. ח. לארגן בתוך הבטליון את שרות הבטחון, כלומר את אמצעי הזהירות העשויים למנוע השגת ידיעות על ידי האויב. ט. לעבד את חומר הידיעות הסטטיסטי והמנתח של הבטליון, שעוד נדבר עליו להלן, ולהחזיקו ערוך לשימוש. י. לנצח על פעולת כחת הצלפים שבבטליון.

קצין הידיעות נמצא בעת הקרבות על יד מטה הבטליון או על יד עמדת פקודת-הקרב של הבטליון. כשנעדר מפקד הבטליון מן המקום, ממלא קצין-הידיעות את מקומו. לשם בצוע כל התפקידים שנוכרו למעלה משתמש קצין-הידיעות באמצעים כדלקמן: בכחת התקר או — אם המצב דורש זאת — בכחת הצלפים, בחומר האינפורמציה המעובד, וברשת הידיעות של הבטליון.

בכחת החקר, ובכחת הצלפים המשלימה אותה, הוא משתמש בצורה זאת: א. כמשמרות-תצפית קבועים (ביחוד — במלחמת-עמדות) המשגיחים בתמידות על עמדות האויב שממול לקטע הבטליון או באנפיו. ב. כמשמרות-תצפית מיוחדים, המשגיחים על אוביקט מסוים. ג. כמשמרות-סיור מיוחדים.

מלבד זאת נמצא קצין-הידיעות כמנע מתמיד עם החלקים הקרמיים של הבטליון, מרבה לבקרם ומבקש מהם — אם יש צורך בכך — אינפורמציה. אם המצב דורש זאת יכול הוא להציע למפקד הבטליון פעולות סיור מיוחדות. החומר האנליטי והסטטיסטי העומד לרשותו; מפות של "קטע-הבטליון" ותצלומים מן האויר; מפת המצב של קטע-הבטליון, בה הוא רושם את השנויים שחלו במצב; יומן הידיעות שבו ירשום את הידיעות שנתקבלו; ארכיון הידיעות המכיל את החומר המתקבל מאינסטנציות נבוהות יותר; הודעותיהם של משמרות התצפית וכו'.

הואיל ואף הידיעה החשובה ביותר תהיה משוללת כל ערך אם תגיע באחור רב מדי לידי המנגנון המיועד לטפל בה ולהסיק ממנה את המסקנות הנחוצות — שומה על קצין-הידיעות לשמור על מנע אמיץ עם קצין-הקשר של הבטליון; מובן שידועות לו תכניות הקשר לא של הבטליון בלבד, כי אם גם של היחידות הנבוהות יותר, והנוטריקונים המתאימים, כי על ידי כך יש בידו להמציא הלאה כל ידיעה, בהתאם למדת חשיבותה באמצעות הקשר אשר יהלום את המקרה.

מן ההכרח שכתת החקר תורכב מחומר אנושי נבחר ועל אנשיה לקבל הכשרה מיוחדת. נושאי ההכשרה החשובים ביותר בכחת החקר הם: הכרה יסודית של צבא האויב, ואם אפשר — ידיעת לשון האויב; הכשרה מקיפה בתורת

האורניטציה, עריכת תרשימים, קריאת מפות ותצלומים מן האויר, שמוש במצפן ובמרונית של שטח; שמוש במשקפות השונות. תורת תצפית ותורת השטח; זריות מיוחדת בניצול השטח כהסאה ובתנועת לילה. על מוראי בשרות-הידיעות להיות בעל הבנה טקטית מספיקה כדי להעריך הערכה נכונה את הפעולות השונות של האויב; הוא צריך לדעת כיצד מנסחים הודעה בצורה נכונה וקולעת; עליו להכיר את אמצעי הקשר השונים ואף להשתמש בהם לפעמים; עליו להיות מוכשר לתפקיד של מורה-דרך ולטפול בשבויים, וכן לדעת לנהל את היומנים ולמלא את השופסים בדרך הנכונה. דרנה נבוהה של הכשרה ומרה גדולה של עצמאות ושכל דרושות, איפוא, לקצינים, לסמלים ולטוראים העובדים באגף שרות זה.

שרות-הידיעות במלחמה הזעירה

במלחמה הזעירה על שרות-הידיעות להתאים את עצמו לתנאים המיוחדים אשר לצורת לחימה זאת. תנאים אלה הם, כידוע: 1. חזית רצופה, בכל צורה שהיא, אינה קיימת. 2. האויב פועל ביחידות קטנות, הנעות על פי רוב בלילה או אנב ניצול גדול ביותר של תנאי שטח בלתי נוחים. 3. האויב מופיע תכופות בכנדי אורחים. 4. הוא נמצא על פי רוב בשתוף פעולה אמיץ עם כל האוכלוסיה האורחית שבמקום או עם חלק ממנה, המשמשת אותו כאספקה ובידיעות. 5. בסיסיו, נקודות המשען והמטות של האויב נמצאים על פי רוב במקומות שהנישה אליהם קשה עד מאד או שהם מוסוים בהסואה אורחית. לפיכך, אם משתמש האויב בדרכי המלחמה הזעירה מוטל על שרות הידיעות, עוד לפני תחילת הקרב, "תפקיד מקדם", — כלומר, עליו להכיר את השטח העלול לשמש בסיס לאויב ולנלות את מננון הקשר שבין האויב לבין האוכלוסיה האורחית.

ואילו בשעת הקרבות, מטרתו של שרות הידיעות היא זאת: לנלות את מקום הבסיסים, המתסנים והמטות של האויב הפרטיוני ולדעת מי הם מנהיגיו הפוליטיים והצבאיים. ויתכן כי חשוב הדבר אפילו מידעת תכניות האויב ותנועותיו הואיל ובמלחמה הפרטיונית עלולה לעתים מהלומה על ראש המננון הפוליטי-הארנוני-המוסרי של האויב להיות מכרעת יותר מאשר המלחמה ביחידותיו המזוינות.

האמצעים להשגת הידיעות במלחמה זעירה הם: א. פעולות מונברות של סוכנים, ביחוד בקרב אוכלוסיה אורחית אויבת; ב. פעולת סיור מקיפה, על ידי פטרולים מרובים בחבלים מסוימים (לפעמים — בלבוש אורחי); ג. הכרה מדויקת של השטחים, הכרת התנאים המקומיים וידעת שפת האויב, — תנאי ראשון להצלחת שרות הידיעות במלחמה. תועלת רבה תצמת לשרות זה מהשמוש המותאם בצורות הארנון שתוארו לעיל בדברנו על המלחמה הגדולה, מהעבוד המדוקדק של החומר המצוי בענפי הידיעה שצוינו כאן (כחשובים במיוחד לנבי המלחמה הזעירה) לפי הדרכים שכבר תוארו לעיל, ומהמתודה, המנתחת והדוקטיבית, בעבוד הידיעות. גם מסקירה שטחית זו מסתבר, ששרות ה"חקר" הוא ענף צבאי מורכב ורבי-אנפין עד מאד. הצד שידע לפתחו ולשלוט בו, יהיה הראשון שיבקיע את "ערפל המלחמה", והוא אשר יוכל לחלוק את המהלומה המכרעת.

תצפית-הקרב בכתת-החקר של בטליון

מאמר זה של המיוֹר נ. אַרְמֶסְטְרוֹנֶג (מי שהיה קצין-הסיוֹר הראשי של הצבא הקנדי ומפקד בתי-ספר לתצפית ולסיירות בחזית-המערב במלחמת 18-1914) לקוח מספרו „כושר-השדה, הצלפות ושירות-הידיעות“ (Fieldcraft, Sniping & Intelligence, Aldershot, England, 1942), שיצאה כבר מהדורה שלישית ממנו. אמנם, חיבור זה מתבסס בעיקר על נסיונה של מלחמת העולם הקודמת, אך ערכו השמושי רב עד היום.

תצפית נכונה ומדויקת חשיבות עצומה לה. תצפית בלתי-מדויקת יהודעת בלתי-נכונות סכנתן רבה. ועל כן רבה החשיבות הנודעת לשאלות בחירתם ואימונם של אנשי-התצפית על סוגיהם השונים, המהווים את „כתת-החקר“ (או „כתת-הידיעות“) של בטליון-הרנלים.

הסיירים מצריכים אימון רב בתצפית, ולעתים קרובות הם פועלים כצופים. הצופים אין עליהם להיות סיירים דוקא, אך לשני אלה גם יחד דרוש אימון דומה מאד, בעיקר – בקריאת מפות.

הצלפים צריך שיהיה להם חוש הסתכלות חד וידיעה בסיירות, אך אין זה חשוב להם להיות מאומנים ביותר במקצועות אחרים.

יתכן שאדם המתנלה כצלף מומחה לא ידע קרוא וכתוב; יכול דבר זה שלא להיות בעל חשיבות יתירה לגבי הצלף, אבל הכרח הוא לסייר או לצופה שיהיו בעלי-השכלה יאה.

בכמה חוגים רווחת ההשערה שאימון-מקצועי, במידה שהדבר נוגע לצופים, סיירים וצלפים, צריך להנתן באופן נפרד, כלומר שיש לקבוע קורסים מיוחדים לצופים, לסיירים או לצלפים, ולאמנם לחוד. אך קשה להתוות קורס-בדיל ברור בין צופים לבין סיירים לגבי אימוניהם. הסגולות הנדרשות מהם דומות מאד, ויש לאמנם ביחד. מתקבל על הדעת שיתכן וטוב היה לאמן את הצלפים אימון מיוחד; אך, אף על פי שקליעה טובה הכרחית היא כאן, אין היא בשום פנים סגולתם היחידה של אלה. יתכן, אמנם, לארגן עבורם גם קורסים מיוחדים, לזמן קצר. על כל פנים, התצפית, הסיירות והצלפות קשורות זו בזו קשר אמיץ, וקשה להפריד ביניהן לעניני אימון.

התצפית והיכולת לתאר את הנראה – הן מהסגולות החשובות ביותר בצופה או בסייר.

את הצופים יש לאמן במקצועות הבאים:

שימוש בטלסקופ ובמשקפת. אל מה לצפות, וכיצד נעשה הדבר. בנית עמדות תצפית, תרשימי טף, קריאת מפות ומיפוי. פיענוח צילומים מן-האוויר, שימוש במצפן. הסוואה. שיטה של עבודת-החקר בקריהחזית, וניהול מפות-תצפית קבועות. אומדנת-מרחקים.

מכשירי-עזר לתצפית הם: טלסקופ, משקפת, פְּרִיסקופ, עיניך אתה. אם

הברירה בדרך — בחר בטלסקופ; אין דומה לו, וקל ביותר להעלימו. טובה מאוד המשקפת, אך לענין ריכוז עולה עליה הרבה הטלסקופ הטוב. כדי שיביאו האנשים תועלת כל שהוא לבטליון ויצדיקו את האימון המיוחד המדוקדק אשר ניתן להם, שומה על הקצינים והסמלים לבחור בזהירות את אלה שיצטרכו לפעול כבעלי מקצוע, ובשום פנים לא לשלחם שליחה סתמית — מעין קביעה, לפי המספר הסידורי, לעבודות ולמשמרות — להשתתף בקורסים לאימון מקצועי. כדי שיהיו לצופים מומחים חייבים האנשים לקבל אימון מעולה, ואין לבזבז זמן במאמצים לאמן אנשים בורים או בלתי מתאימים. רצוי ששלישו של כל בטליון יבקש את תמצית-תכניתם של האימונים הנערכים בכל האולפנות, אשר אליהן יכולים להשלח אנשים מן הבטליון שלו. מפקדי הפלוגות אינם ששים להפרד, ולו אף לזמן מה, מעל איש טוב ומועיל באמת. ולשעבר היו שולחים לאולפנות אנשים משום שהם פורקי משמעת ופנע-רע לפלוגה כולה, או בעלי ראייה לקויה, חרשים, או עצלים, ובגלל הרבה סיבות אחרות. מנהג כזה אינו הוגן כלפי האנשים, וכלפי אלה שמוטל עליהם לאמנם; הבטליון השולח וחוזר ושולח סוג אנשים עלוב לאולפנות חשובות קונה לעצמו עד מהרה שם רע, כיון שאנשי היחידות האחרות נוטים לשפוט על משמעתו של הבטליון כולו מן-ממות האנשים שהוא שולח לאולפנות. ולרוב הוכח כי משפט זה משפט-צדק הוא.

והרי כמה סגולות חשובות:

1. ראייה טובה, — ואם אפשר ראייה מהירה; יש אנשים המחוננים בכך מלידה, ויש שרוכשים זאת. על כל פנים, צופים, סיירים וצלפים חייבים להשתדל לפתח סגולה זו. בשדה, על העינים להיות חסרות-מנוחה תמיד. השתדל לפתח מבט חיתי, או מבט "אונף". 2. לא להיות סומא לנוונים, או חרש. 3. להיות עירני ונכון, ובעל-תפיסה. 4. מתמיד, סבלני, ועז-רוח. 5. ספק הוא אם אנשים הנוחים להתרגש יהיו צופים טובים; עפ"י הם מסנירים את מקום המצאם. 6. להיות נאמן בדבריו. בטרם ילקח האיש לשמש כצופה בכיתת החקר יש לבחון את ראייתו, הן ביום והן בלילה. אנשים בעלי ראות מצוינת ביום, יתכן שיהיו עורים בלילה. ותצפית-לילה חשובה היא. בדרך כלל יש להשתדל לבחור אנשים שהרבו לחיות בחוץ, ובעיקר ביער, כגון: ציידים, טומני מלכודות, מחפשי מתכות, מודדים, חוטבי-עצים, ציידים משיני גבול וכד'. אנשים מסוג זה יוכלו להתאמן עד מהרה כצופים, סיירים וכד'. לרובם מידה הגונה של שכל-ישר, ומטבע הדברים יש להם ידיעות שימושיות דיומה, מאחר שהם מאומנים להעזר בתפיסתם הטבעית, בהמצאם לעתים במקומות הרחוקים מישוב; הם מתנועעים בחשאי; מוונם ומחיתם היו תלויים פעמים רבות במדת ההצלחה שנחלו עיניהם, חכתם ורובם. לכן הכרח הוא להם שיהיו בעלי חושי-הסתכלות תד ביותר, סבלנים ומתמידים, ומטבע משלוח ידם הם לרוב אמיצי-לב.

* *

הרחבתי את הדיבור בשאלת בחירתם של האנשים, כיון שבדרך כלל שוררת אי-הבנה כה רבה בחשיבות הדבר אף בין הקצינים המשתמשים בבעלי מקצוע אלה.

הצופים צריכים להיות בעלי מביעת-עין טובה להבחנת פני-הקרקע. ויש להקדיש תשומת לב רבה לבחירתה של עמדת-הצפית, ביחוד – אם זוהי עמדת הצפית של ברניגדה או קורפוס, ואם ידוע כי בעמדה זו ישתמשו במשך תקופה ניכרת.

בעת סיור לקביעתה של עמדת-הצפית יש לנקוט שיטה מסוימת. מעטה מאוד התועלת ביציאה סתמית אל המרחב הנעלם, מתוך תקווה שעמדה טובה תפול מן השמים. ועל כן יש לשים לב לדברים הבאים: א. להגדיר באופן ברור את נבולות קטע-החזית אשר לבטליון או לברניגדה. ב. להשיג שלסקופ. ג. לצפות בשימת לב יתרה כשאתה עצמך נעשה מטרה לתצפית. ד. עלות השחר הוא הזמן הנוח ביותר, אך השמר מן השמש העולה, אם אתה צופה מזרחה. ה. סירר את החזית כולה, אלא אם ידוע לך כי חלק מסוים אינו מתאים לכך. ו. בחן בשימת לב את שטח האויב מכל גקודה, וציין לך את שדה-הראיה הטוב ביותר. ז. בקש מסתור והעדיפו על מחסה, כי מסתור טוב פירושו מחסה. ח. אל תחפז; קביעתה של עמדה טובה הוא ענין חשוב ביותר, ולא תמיד קל הדבר.

בתקופתם של קרבות-השרה הפתוחים ב-1918 (ב-90 ימי המלחמה האחרונים) הוברר כי קשה מאוד להביא לידי כך שהאנשים ישינו עמדות טובות באמת. פעמים לא היה להן לעמדות שבחרו אף שדה-ראיה כל שהוא.

צופים שכותרים בהם ערב התקדמות מהירה חייבים, מעל לכל, להיות מומחים במיוחד בקריאת-מפות, שימוש במצפן, וכתיבת דו"חים באופן ברור ומדויק. אין זה בשום פנים דבר קל.

* * *

רק הנסיון-השימושי והשכל-הישר יש בהם כדי לעצב צופה מוכשר. קשה מאוד לטפל כאן בנושא זה בתוך ספר, – כי הרבה מאוד תלוי בנסיון-שימושי ובהדגמה – אך יתכן וטוב יהיה להביא כמה ציונים בשיטות שמשתמשים בהן הציידים אשר כדי להצלית, עליהם לדעת, כמובן, דברים רבים ולהיות בעלי חוש-הסתכלות חדר.

נקבע איפוא, כמה הערות לפי החלוקה דלקמן:

1. הרגלים. 2. עקבות וסימנים.

1. הרגלים. הצייד, למען יצלית, חייב ללמוד תמיד את הליכות בעלי החיים שלו. אם אינו עושה כן לא יצלית בצידו לעולם. ראשית דבר, עליו לברר את מציאות הצייד בסביבה; עליו להיות בטוח שאינו מכזבו זמן ומרץ רבים מדי בתצפיות אחרי לא-יכלום, ושאין הוא מחכה לדברים אשר לעולם לא יבואו. ענין פשוט למדי הוא לצפות בהצלחה ולהשיג ציד, באם הצייד יודע ללמוד את נוהג צידו. השירון שלנו חייב, על כן, לרכוש מושג מה על הרגלי אויבו:

א. מתי הוא קם בבוקר. ב. מתי אפשר לראותו מתנועע. ג. אם הוא מתנועע עם שחר. ד. אם פלנות-העבודה שלו יוצאות לתפקידן לאור-היום. ה. אם נם הוא, כבעלי החיים, נח בצהרים. ו. מהו הזמן הטוב ביותר למצאו בערב. צופה טוב יכול להבטיח לכל אדם להראות לו בוש (גרמני) במשך היום,

ולרוב יוכל לציין גם את השעה שבה הלה נראה; דבר זה מתיחס בעיקר למלחמת-חפירות.

הצייד, לאחר שלמד במשך זמן מה את נוהג צידו, מרניש ספוק רב יותר; יש לו מדה רבה יותר של בטחון בעצמו וביכולתו בצופה. סוג זה של תצפית נחוץ ביותר לצרכי צליפה.

2. העקבות-חשובים הם ביותר לצופה-הצלף, כמו לבעלי חיים, כן גם ליריבך שבילים ומשעולים מיוחדים לבוא למקומות עבודתו ולצאת מהם. פעמים מוליכות נתיבות אלה את יריבך על פני שטחים גלויים, אשר בהם הוא נראה לעין, כולו או בחלקו, ואם היתה התצפית טובה – לא תחמיא יריתו של הצייד. הצייד יצפה שבילים ומשעולים שונים המובילים אל פגרי בעלי חיים, ולכן יכין ויטמון בשבילים אלה מלכודות, לתפוס או להרוג את החיות בלילה. אף אנו עושים דבר דומה לכך. לפי צלומים מן האויר אנו רואים שבילים ונתיבות המובילים אל ומתוך מחסנים, מחפורות, וכיו' – ומקומות אלה מוטרדים באש במשך הלילה.

בעלי חיים מבקרים לעתים קרובות אותו אגם או מקוה-המים, והולכים תדיר באותם השבילים. גם זרמי מים הם עוברים במקום אחד. אף אנו שואבים לעתים קרובות את המים מאותה שוחת פגזים, או חוצים זרמי מים על פני נשרים מסוימים או אף על פני אותו נשר עצמו. הצופה שלך קבע זאת – וכוון את צלפו למטרה: כמוהו כצייד שבדרך זו הוא יודע לאן עליו לפנות בבקשו את צידו.

בדברים שציינו עד כה עמדנו על השאלה כיצד מביטים. עכשיו יש ליתן לצופה מושג מה על הדברים שיש להביט אליהם.

במלחמת חפירות רצוי שהצופה, אם הוא איש חדש במלאכתו, ירשום לו בפנקסו מספר דברים חשובים שעליו להשגיח בהם. מנסיוני למדתי שצופים רבים ראייתם טובה מאוד, אך אין הם יודעים כיצד להשתמש בה. לא תמיד חשובה המטרה המובנת-מאליה דוקא; לפעמים יש לעקוב אחרי עבודה שנעשית, עמדות, או תנועות שהאויב משתדל להסתירן.

ואלה הדברים שידעתם חשובה (במלחמת חפירות):

1. משמרי-תצפית, משמרי-צלפים, אשנב-ראיה מכל המינים. 2. עמדות של מכונות-יריה. 3. מרגמות (יש לאתקן לפי הבהובי-יריות וצלומים). 4. מחפורות שעשנן מסגיר אותן; כמו כן בניי-מפקדות חשובים וכיו'. 5. פלגות עבודה: כוחן, זמנן ומקומן. 6. חפירות: מקומן של חפירות חדשות; חפירות שמתקנים או מחזקים אותן; לברר אם חפירות-החיבור מאורגנות להנחה. צילומים עשויים לסייע כאן. 7. מקומות שבהם תיל חזק ביותר או מחופר, פרצות בתיל, השפעתה של אש תותחינו על תיל האויב, גם כל תיל שמאחורי קו החזית וכיו'. 8. עמדות האזנה של האויב. – הסיירים הם האחראים בדרך כלל לאיתורן של הללו, אך הצופים גם הם יכולים להתווק את עיניהם פקוחות, עם שחר ועם חשכה. 9. חפירות-חותרות של האויב – ענין חשוב ביותר הוא להשגיח בתשומת לב על כל מחתרות חדשות. בנין של אלו מבשר כרגיל התקפה. 10. מחתרות-מוקשים. – כמות בלתי-הגולה של עפר שנתלל (ויש להניח כי הוספה), חמר כחלחל המופיע באיזורים מסוימים הוא

סימן בטוח כמעט לכך שנעשית עבודת חפירה מאיזה סוג שהוא,* — וכן קול שאיבה מתמיד, יומם ולילה. על עבודת חתירה מעידים גם סימני קישור או ערפל העולים יום-יום במקום אחד; וכן צלילים שונים, הניתנים לאתור.

11. ענין חשוב ביותר לצופים הוא שידעו את שמותיהן של כל הדרכים החשובות ומקומן בדיוק על המפה, ביחוד של פרשות-דרכים, כיוון שבמקרים רבים הוקמו תיבות-שדה על פרשות-הדרכים; תנועה הנראית בדרכים וטיב התנועה — חשיבות עצומה להם; וכן, מחוץ לדרכים, כל קוי גישה אל החפירות, שבילים שמשתמשים בהם המשמרות המחליפים, התובלה, וכו'. 12. אוירונים, — בדרך כלל, האם אלה היו פעילים, ההנמיכו עוף, הירו אל החפירות. 13. כל דבר שטיבו חשוד והוא דומה לעמדה מבוצרת, ישובים מוגנים. קבע את הכיוון והשווה עם הצילום. 14. זיהוי יחידות האויב — קשה לקבעו; זיהויה של יחידה לפי הסתכלות בסימני-הגודדים, הסרטים, צבע המדים וכו' — אין ראוי לסמוך על כך. 15. תנועה בלתי-נילה של האויב באיזורים העורפיים ותנועת קבוצות קטנות של אנשים בחפירות ומסביבן. אם אלו נראות עם חשכה הן מבשרות בדרך כלל חילוף משמרות. על הצופה לציין אם האנשים נושאים תרמילים ורובים ומה הכיוון שבו הם נעים. ידיעות אלו, יחד עם הידיעות שמקבלים מפי שבוי הנלקח באותו זמן לערך, ערך רב יכול להיות להן. 16. השגת בתשומת לב אחרי כל סימן של מחפרות, המוסגר אליך מתוך חוסר זהירות על ידי אנשים או עשן, והשווה עם צילומה של אותה סביבה. 17. ארשילריה, — כיוון האש, קוטר-התותחים ומדת ההרעשה. האם פגזינו אינם מגיעים אל קווי של האויב או פגזי האויב נופלים סמוך מאחורי קווי הוא. אל הארשילריה יש להשקיף יומם ולילה. לקציני הקשר של הארשילריה יש למסור את הידיעות על כל הרעשות של האויב, למען יאחזו בפעולות הדרושות.

18. אורות ואותות. — ובכלל זה זיקוקים הנשלחים על ידי האויב ועל ידינו; והם חשובים ביותר במצבים מסוימים; וביחוד — אותות „ס. או. ס.י. לכאן מתיחסת גם התצפית אחרי זרקורים, הלאוגרף, איתות חזותי (בדגלים וכוויב), מתקני אלחוט, גילויי ריגול מצד האויב.

19. תמיד תודיע על כל שטח מת, ותשגיח על הנישות אליו, ביחוד אם יקרה הדבר באדמת ההפקר או סמוך ממש לקו החזית של האויב. 20. תמיד תמסור כל ידיעה הנוגעת לאויב, אחת היא כמה טפלה יכולה ידיעה זו להראות בעיני הצופה.

21. דחלילי אי-לנות הותקנו בהצלחה רבה מאד על ידי פלגות מיוחדות של מהנדסים מלכותיים במלחמת-הפירות, ורק לעתים רחוקות הבחין בזאת האויב. 22. הרושה תצפית חרוצה ביותר כדי להשגיח בשימוש בדחלילי-אדם, אם הדמויות הללו מוצנות בזהירות. הצופה של הבטליון הוא האדם שעליו יש לסמוך בענין זה. וכמוהו הצלף. האויב משתמש לעתים קרובות בדחלילי-ראש כדי למשוך אש ולנלות את מציאותך.

* המחבר מציין את התנאים בצפון-צרפת — כל סביבה יש לה סימנים משלה לכך. — המער.

23. — עשב מלאכותי בכל הנוונים אפשר להתקין כיום באופן כה טוב שהצופה המומחה ביותר, אם על פני הקרקע ואם באויר, יתקשה להבחין בו. גם למי שהתמחה בצילומים מאוירון קשה הדבר, אם העשב הושם כהלכה. רישול מצד האויב עוזר הרבה לצופה בגילוי הדברים הללו.

**

במלחמה הנערכת בשדה פתוח, כשיש ומבצעים התקדמות מהירה תוך כדי שעות מספר, קשה לקיים פקוח מרוכז על פעולות התצפית בבטליון. כל אדם בקו החזית, בעת התקדמות, משמש למעשה צופה לעצמו. יחידות קטנות מסיקות את המסקנות לפעולה מתוך תצפיותיהן הן. ואף יחידים חייבים להשתמש בדרך זו בתוצאות הידיעות והתצפיות שלהם עצמם. כי גם לנביהם כולט הצורך בצירוף של תצפית ופעולה.

כך, אם נתקלים בעת התקפה בקו של מכונית-יריה אין הצופים או אנשי הצבא האחרים יכולים, כמו במלחמת חפירות, להודיע על מקומה של עמדת-מכ"י זו למפקדה ולחכות שהארטילריה או המרגמות יוציאוה מן המערכה. להיפך, עליהם להפעיל את יומתם הם, ובעזרת סיירים ותצפית טובה יש לאגף את הקו או ללכוד אותו בהסתערות.

וכן, בעת התקדמות מהירה, מן הנמנע הוא לחילות הקו הראשון להודיע על תוצאות תצפיותיהם בעוד מועד, כדי אפשרות פעולה דחופה של סוני הנשק האחרים הפועלים מאחוריהם. עליהם להיות תלויים באותם החיילות (או הטנקים) הפועלים בסמוך להם.

צופי-בטליון מנוסים צריכים להועיל בדיוק בכך שיאחרו במהירות את מכונות היריה ויצינו את מקומן לצלפים וליתר. מכונות-היריה הן הנשק שיש להזהר ממנו יותר מכל בקרבות-השדה הפתוחים. בקנים אלה של מכ"י, אם רק אין עמדותיהם חזקות ביותר, צריך לטפל חיל-הרגלים בפעלו לפי יזמה עצמית.

האויב פעיל כמעט תמיד בצלפות וגורם אכידות רבות. צופינו חייבים לגלות את מקומם של צלפי אויב אלה, או את כיוון האש שלהם, ולציין את המטרות הללו לכל חייל או צלף הנמצא בסמוך להם, או שהצופה עצמו הוא קלע טוב ופועל נגד המטרה שגילה בתצפיתו.

בקרב גלוי צריך הצופה להסתייע בשכלו לא פחות משהוא מסתייע בעיניו, ולדעת היכן לתור אחרי האויב. עליו להיות בעל טביעת עין לקרקע, לא להסיה דעתו מעצים, בנינים, מגדלי-כנסיות, עמדות-משל"ט, אש-אונפת, טחנות-רוח, דרכים שקועות, דרכים בכלל, הסואה, בורות שנחפרו בשטח גלוי, כלי חקלאות פזורים, שדות תבואה, עשב גבוה ואילנות מוטלים ארצה.

בעת התקפה חשוב להשגיח בטיב אש תותחיו של האויב. היא מעידה על כמה דברים: — על עצמת הארטילריה שלו; קוטר התותחים; אם הוא מסיג את תותחיו ארוכי-הטווח; על עומק אשו ארוכת-הטווח מאחורי קו החזית שלנו וטיב פגזיו; טיב מתסוסי-האש, — באם הוטל מחסום כזה; אם האש נתונה להשגחה טובה

או שהיא בלתי מוסדרת; אם הוא משתמש בפגיונו, וכן יש לשים לב אל מקומן ומדתן של הפצצות-לילה באיזור הקדמי. כמצבי התקדמות חשובה הצפית האיתות: אותות "ס. או. ס." ואורות מכל המינים, בעת התקפה, ביחוד עם שחר או עם חשכה, יש להשגיח בשבע עינים אחרי האותות שנותנים חילות הקורהראשון שלנו. קציני הקורהראשון מסרו פעמים רבות על כך שלא השניחו באותותיהם, או שהארטילריה לא מיהרה להענות. הדבר נוגע ביחוד להארכת אש המחסום שלנו, בשעה שהיא גופלת בין חילותינו אנו. בשעמדות-הצפית קדמיות (של הקורפוס) עמדו בקשר אלחושי עם הארטילריה הכבדה של הקורפוס - הושג ניצולן של כל המטרות הנוחות שנמסר עליהן.

לעמדות הצפית אלו היתה פעמים רבות האפשרות להודיע בעוד מועד על שלבים שונים של ההתקפה ועל מדת ההתנגדות. כך, - ההתקפה על גרינלנד-היל (בעת מערכת-ארכס) על ידי הדיביזיה ה-51* היתה מראה נפלא, ואחריו עקבו שתיים מעמדות הצפית של הקורפוס שלנו וכן כל החילות שהתקיפו מצפון למונשי. האויב הטיל מחסום כבד ביותר ברנע שה-51 הגיעה אל קורהרקיע או פסנת-הנבעה. ההודעה על כך, שנמסרה מיד, אפשרה לארטילריה שלנו את הפעולה הנגדית בעוד מועד.

יש למסור בהתמדה ידיעות על עשן, שהוא סימן להתפוצצויות או מחסנים וכפרים בוערים.

ואחרון אחרון, יש ללמד את האנשים לצפות באופן נמרץ, ביחוד במלחמת חפירות. עליהם להיות שיטתיים, לנקוט כל פעם נורות קטנות. אין מבטם צריך לשוטט ללא תכלית בסביבה, משנה שהוא שכיה. עליהם לתור את התיל שלהם, את אדמת ההפקר ואת התיל של ה"בושי". להביט בחשד על כל דבר, שיהיה האויב נתון לתצפית שאינה פוסקת. להעמיד את עצמם בדמיונם במקומו של האויב, - ולחשוב מה היו הם עושים בתנאים דומים. להשיב ערמה תחת ערמה.

את חשיבותה של תצפית נכונה ומדויקת, שמצורפת לה פעולה מהירה, יש להוכיח בכל לשון של הוכחה לאנשי כל הדרגות, אם צופים מוסמכים הם ואם לא.

* *

עמדנו כבר על הדרך הכללית שיש לנקוט כשתרים לקבוע מקומה של עמדת תצפית, והנה עוד מספר הערות שמושיות.

1. אל תקבע עמדת תצפית בקורבה רבה ביותר למחפרה שיושבים בה. היה מקרה ועמדת תצפית נבנתה ממש מעל למבוא; זוהי יותר משטות, ואין להרשות דבר זה לעולם.

2. עמדת צלפות אין לקבוע סמוך לעמדת תצפית של בטליון.

3. אל תשתמש בעמדות תצפית חדשות מיד לאחר בנייתן; חכה ימים מספר

והנח להן לקבל צורה טבעית יותר בהשפעת התנאים האטמוספריים.

* טריטוריאליה, של אנשי-הרים סקוטיים, הצטיינה לא מוזמן במסע צפון-אפריקה מאל-עלמיין נעד תוניסיה. - המער.

4. אל תעשן ואל תעלה אש או נרות בעמדות תצפית. יש להשתמש במכונות בישול קטנות על הרצפה, אם הרבר הכרחי.

5. אל תשכח להשתמש במסתמים ומסכים לאשנבי-הראיה בעמדות תצפית, ושים לב להוריד את המסך אחריו לפני שאתה חולץ את המסתום. בר שקייהחול אינו יפה לשמוש כמסך. האור בוקע דרכו, יריעת-הקרקע של החייל היא מסך מצויין.

6. בעמך מול השמש השמר שעדשות-המשקפת לא יסגירו את העמדה בהבהובן. בזהירות רבה ביותר יש לנהוג בעת הכניסה או היציאה מעמדת-התצפית. זהירות זו יפה כאם עמדת-התצפית נתונה לצפיה ישירה של האויב, בין מן הקרקע ובין מן האויר. אין זה אלא בזבוז זמן להכין ולהסוות עמדת-תצפית אם הצופים כובשים שביל נרוש ממחפרתם אל עמדת-התצפית שלהם, ללא כל נסיון של התקנת מסתור מן האויר. עמדות תצפית רבות של האויב אותרו בדרך זו. הכלל, שעמדת-התצפית היא רשות-הצופים בלבד, — קשה מאוד לקיימו, ביחוד כשהעמדות הן בתוך קו החזית או סמוכות אליו מאוד. פעמים רבות מסגירה אותן הסקרנות הבטלה. בעמדה צריכים להשתמש אך ורק הצופים. זו צריכה להיות פקודת-קבע בכטליון, בעיקר לגבי המבקרים בקו-החזית. באי זהירות רבה ביותר נוהגים לפעמים כשנערכת פעולה ארטילרית, כדי להוציא מן המערכה עמדת מרגמות, או כדומה. הקצין-הארטילרי המקשר שעם חיל-הרגלים מקבל רשות לבחור את עמדת התצפית הקדמית הטובה ביותר למלאכה זו — ולעתים קרובות הוא מזמין קצינים ממפקדת-הבריגדה או ידידי-נפש אחרים לבוא, ולראות במחזה.

והרי מה שמתרחש אז. עמדת התצפית היא קטנה כרגיל, מקום בה ברוחק לשני אנשים. נמצאים שם, נניח, שלושה "תיירים", מחוץ לקצין-הארטילריה והצופה התורני. כולם משתדלים להכנס פנימה, המסך מסולק ומחזיקים בו הקצינים שבחלקם הם בחוץ ובחלקם בפנים, מעשנים שם סיגריות והגישה לעמדת-התצפית נתונה לצפיה ישירה. אחר כך, אולי למחרת היום, מורעשת העמדה ע"י מרגמות ושני צופים נהרגים.

אין זה מקרה שבדמיון; הוא אירע באמת. הירנא, איפוא, זהירים — וכיחוד כשהשלג מכסה את האדמה, או שסביבת-העמדה מכוסה חול, או תומר אחר, העשוי להבליט ביותר את העקבות.

כי יהיה מה שיהיה המקום שאדם נמצא בו, אחת היא אם זה מקום שבתר לעצמו או שבו העמיד אותו המפקד, שם עליו להשאר בשעת הסכנה; אל לו לחשוב על המות או על כל דבר מלבד הקרפת. ודברים אלה, הם פני אתונה, דברי אמת הם.

אפלסון

המלחמה הזעירה ושחרורה של חבש

מסעות חבש, אשר נסתיימו לפני שנתיים, נראים כיום כדבר השייך לעבר הרחוק של מלחמת-עולם זו. אך ערכה של מלחמת-ההרים היא, בחבל-ארץ מרוחק ובלתי-מפותח, חורג מתחומיה הגיאוגרפיים של זירת-הקרבות עצמה ואף מתחומי-הזמן של שלב מסוים בהאבקות העולמית. חבש, אף כי מקומה הוא, לכאורה, "מן הצד", נמצאת סמוך לעורק החיים הקיסרותי והצבאי של בריטניה ושל ברית האומות המאוחדות כולה. לולא שחררה — ובהקדם — לא היתה תקומה לחזית המזרח התיכון בשנת 42—1941. היא היתה סמל, ובמדת-מה גם דוגמה, לתהליך של שחרור עמים נכבשים שברובו הגדול הוא עדיין תהליך לעתיד לבוא. על אף הבדלי-התנאים הצפויים אפשר ללמוד לא-מעט ממרשה זאת.

המלחמה הזעירה, המופיעה לרוב כחזיון המשולב בתוך מהלכן של "מלחמות גדולות", רק לעתים רחוקות הובלט ערכה הדינמי הבלטה כזאת כמו במערכת מערב-חבש. אולי רק בספרד של ימי נפוליון-וולינגטון ובמלחמת-הגורים (נסיוןן של סין ורוסיה טרם ניתנה האפשרות לחברו ולבררו במדה הראויה) ראינו דוגמאות כה ממשיות לגילוי כוחה של ה"גרייליה" וההשואה עם ספרד אפשר כי תהיה כאן ההולמת ביותר, מבחינת הצירוף בין פעולת הצבא הסדיר (בריטי — בשני המקרים) והסרטיזנים ומבחינת השגת הנצחון גם יחד. דרכי "מלחמה זעירה" אלה ודאי שימצאו את המשכם והחפצת-חותם בשלבי-קרבות נוספים של מלחמת-השחרור העולמית. ובימים אלה בא נסיון-בורמה והוכיח. ודאי שאף לו יבוא עוד המשך ראוי, ואולי שוב — בזירות-מלחמה המרוחקות והשונות מן הקודמות, ובפסיבות מתחדשות ומשתנות.

המאמר הפותח את הסדרה — "מסע חבש", עומד על המסגרת הכללית של המסיבות הצבאיות שהביאו לידי "משלחת-ההסתננות" הבריטית במערב-חבש, ומסמן את שלביה העיקריים. הוא לקוח מתוך «Abyssinian Campaigns», בתוצאת מיניסטריון המלחמה הבריטי. המאמר "גדעון בחבש" שאוב מתוך הספר «Sealed and Delivered» לונדון, 1942, מאת ג'. ל. סטיר, עתונאי אנגלי מחונן, שראה בשעתו במו עיניו את פרוש חבש ע"י האיטלקים, — ומאז הספיק לשהות בזירת-המלחמה בספרד, ב-1939 במושבות-איטליה-וצרפת שבצפון-אפריקה (מתוך ספרו «A Date in the Desert» — גלקחו מסות ההתישבות האיטלקית בלוב שנתפרסמו ב"מערכות", חוב' ד') ואחר כך — בחזית פינלנד. במלחמת-חבש היה סטיר קצין-התעמולה הראשי של הצבא הבריטי. הקטעים הניתנים כאן מפרי עטו מבליטים את הרקע האנושי והנפשי של מלחמה זו המיוחדת במינה, עומדים על הטקטיקה שלה, המקורית אף היא ברובה, ומציינים את אופי פעולתם ואת תכונותיהם של כמה מראשי העושים שבמשלחת הבריטית — וביניהם במיוחד, את א. וינגייט הידוע לנו מאז. הרשימה השניה המובאת מספרו של סטיר, "לקח הגרייליה בחבש", מנסה לתת הערכה כוללת ללקח המסע, ולהסיק ממנו מסקנות לעתיד. אליה נתלוו כאן רשמיי-עיון של ה. ק. קורא ארץ-ישראלי.

מסע חבש

בפתח המערכה

במשך ארבע שנים מאז הכריעה איטליה את מדינת-חבש הקימו האיטלקים באפריקה המזרחית כוחות עצומים שהיו בבחינת "חי הנושא את עצמו". היו להם למצער 300,000 איש, 400 תותחים ו-200 מטוסים. 100,000 איש, לערך, ואתם ארטילריה אדירה, עמדו נכונים בנבולה של סודן. שדות התעופה של אריפריאה נמצאו בפות-פגיעה במטרות שבשפחים הבריטיים. היו להם לאיטלקים נתיבי-גישה נוחים — מפאת-הגיחה הטבעיים שלאורך גבול בן 1,200 מילין, בקארורה, קסאלה, אום-הג'ר, מיטקה, ג'ופה, קורמוק ורמת בוקה. כוחותינו אנו היו נופלים מהם במספרם עד כדי גיתוך. היו שם שלושה במליונים בריטיים, הבמליון ה-2 של וסטיורקשיר, ה-1 של ווסט-שיר וה-1 של אפסכס, ומספרם ביחד לא עלה על 2,500 איש, שנועדו להגן על הרמס הבירה, על פורט-סודן הנמל, ועל עטברה צומת מסלות הברזל,

מכל התקפה שתבוא מאריטריאה. על הגבול חנה חיל-המגן הסודני — אלא שמשקל הארו היה עולה על כוחו המספרי. הוא מנה כדי 4,500 איש, ועליו הוטל להגן על הגבול בן 1,200 מילין. צבא זה היה מורכב משש פלוגות-מכונות-יריה ממונעות, כשתקן הפלוגה הוא שבע מכונות משוריינות מזוינות מכ"י ויקרס ורובים אנטי-מנקים מטיפוס בויס, שמונה מכונות-קרון ללא-שריון מזוינות מקלעי "בָּרְן", ומכונות-משא כדי הסעה שתי מחלקות רגלים (60 איש). מנקים לא היו להם, ולא ארטילריה נגדת, ובעצם — אף לא תותחים מכל סוג שהוא, חוץ משני תותחי-חוף "נחים" בני 6 אינש בפורט-סודן, וארבעה האנטי-צרים קטנים ונושנים בארמון המושל הכללי, שנועדו לירייה-כבוד בתג הרמדאן של המוסלמים. אשר לחיל האויר הרי נמצאו בסך הכל שבעה מטוסים נושנים לסייע לחיל המצב בן 7,000 איש שיחזיק בעמדתנו בחבל ארץ שגדלו כשיעור גרמניה. אמנם, בקרבת פורט-סודן חנו שתי להקות מפציצים שנועדו לסייע לצי בתפקידו להבטיח את חופש התנועה לשירות הבריטיות בים סוף, וגם לספל בחיל האויר האיטלקי שבאריטריאה. המכונות של אחת מן הלהקות הללו אף הן הוד שיבה חפף עליהן; לשם התגוננות מפני מטוסי הקרב האיטלקיים מן ההכרח היה לקבוע בהם, מניה וביה, מקלעי-לואים, לירות בהם דרך אשנביהם הצדדיים של מטוסים אלו.

פלוגות-מכונות-היריה הממונעות של חיל-המגן הסודני היו מרוכזות לרוב במדבר המזרחי בואכה קסאלה. התפקיד היחיד שהיה בכוחן לבצע הוא: להציק ולהטריד לכל שדרת אויב אשר חנסה לעלות על חרטום, פורט-סודן או עמברה; ולשם כך אומנו במשך שנים מספר. הריזרבה היחידה שהיתה להן בקרבת מקום היו מעט חיל-רגלים סודני שנמנו עם גדוד הגמלים, הקורפוס הערבי המערבי והקורפוס הערבי המזרחי. אולם תילות אלה לא יכלו להתשב בשום פנים רזרבה חפשית. לאחר תמוטתה של צרפת היה מקום לחשש שמא תכנענה גם מושבות צרפת שעל האגם צ'אד ובאפריקה האקואטוריאליה ועל כן, איפוא, תיבנים היו כוחות הריזרבה הבריטיים לזמן עצמם להגן על גבולות סודן לא רק ממזרח אלא גם ממערב. יתר כוחותינו מנו שש פלוגות-רגלים של הקורפוס האקואטוריאלי בדרום הרחוק, את הגרעין של בטליון-הספר שעמד בארגונו, וכוחות המשמרה המחזיות שהיו מפזרים (בשל מחסור באנשי צבא) את רצועת הגבול הארוכה שבין נאלאבאט ורמת בזקה. מאז-הכותות בזירה הסודנית, בהפתח מסעיה-מלחמה לשנת 1940, היה לרעתנו כמעט בשיעור של 10 ל-1, — וכל הסיכונים העירו שיהם זה ישאר משך שבועות, ואפילו חדשים. ברם פעלו כאן גם גורמים הנמנים עם "הבלתי נשקלות". אנשינו היו מעטים למספר אך עשויים לבלי חת. בראשם עמד המיור-גנרל פלאט, מפקד מוכשר השולט ברוחו להפליא. הוא ואנשיו הצליחו להוליך שולל את האיטלקים עד כי סברו הללו שכוחותינו עצומים הרבה יותר משהיו באמת. עיקר תפקיד קשה וחיוני זה נפל בחלקן של הפלוגות הממונעות, אשר, אנב, היו חיל שנבנה על סהרת הסודניות, פרט לשני קצינים בריטיים שבכל פלוגה. ואכן, ראוי חלקם במערכת אפריקה לדברי שבת והודיה כאלה שהלק ראש הממשלה לטנסי הקרב של הר. א. פ. בימי המערכה על בריטניה; שכן לעתים רחוקות יארע "שרבים כל כך יהו תיבנים כל כך הרבה למעטים כל כך". אולם יש להרגיש במיוחד שתילות האיטלקים לא היו כלל בהינתן חומר עלוב ומבוטל. צבאם הכיל יחידות-לבנים למכביר, תילות סדירים ובטליונים של "החולצות השתורות" (שבאו מבין קנאי המפלגה הפשיסטית) — כאחד. מבין גדודי התילדים אשר להם הרי בני אריטריאה היו גם עזי לב וגם שומרי אמונים. החבשים אמנם היו כבר מפוקפקים יותר

במידת הלוואיות שלהם, אם כי אין ללמוד מכאן שנשתוקקו לנמש את המערכה רק משום שחבשים הם.

* * *

ב־3 ביולי 1940 הניע לתרמום הקיסר הִלְה סִלְסִיָה בלוית בנו השני (הרוכס מהראר) ועמם קומץ אנשי פמליה. בבואו מצא כי הבריטים לא פמנו ידם בצלחת. תמשה מחסנים לנשק, מזונות ופאלרים של סרִיה סָרָה (המטבע המקובל בחבש) הוקמו ועליהם שמר במליון־הקפר שעמד בעצם בריחו. המיור צ'יומן, שהיה בקי בגוג'אם, נתמנה קצין־אינפליגנס מיוחד בחרמום. מתוך כך מצא הקיסר את ידו לפרסם מִיָד את דבר בואו לנבול, אם כי רבים היו שהאמינו (עד שנכנס לתחום ארצו ממש) לבדיה של האימלקים כי הקיסר מת, כבִּכּוּל, בגולה. פרשת המערכה שערכו הפטריוטים החבשיים ומסיעיהם הבריטיים עוד הסופר במקום הַיָּאוּת. אולם יש לצוֹן בזה כי העצבנות שתקפה את האימלקים מחשש מרידה בחבש מצצה חלק נכר מהאמצעים שבידם והגבירה את קשייהם בעריכת כוחותיהם. בהגיע המערכה אל שיאה, בשעה שהאימלקים יוקקו בקָרָן ובהראר לכל אדם בשורות התזית (ואמנם הם העתיקו כ־75 במליונים לחזיות הללו) הרי עצם הסכנה של התקוממות חבשית כבלה למקומות עמדתם במחוזות אמהרה וולקאיט 56 במליונים. ולא זו בלבד: הם לא היו במוחים לעולם אם האימפריית החבשיים שלהם יעמדו בגאמנותם. ואכן אלפים רבים מהם ברחו מן השורה. התנועה הפטריוטית החבשית הפכה איפוא להיות מתחלתה ועד סופה גורם רב ערך למוכתנו, הן בעת שהיתה בחינת אפשרות בלבד והן בעת שהמכה הלכה למעשה.

ברם, ביוני 1940, וחדשים רצופים לאחר כך, אי אפשר היה להעלות על הדעת יותר מאשר אפשרות הגנה על סודן בלבד.

המשלחת „101”

ב־25 ליוני עננה בנמל אלכסנדריה ספינת אויר מסוג סוֹנְדֶרְלֶנְד ממפקדת החופים. נוסעי הספינה שהו בה עד אשר החשיך היום. אז עלה לחוף הקיסר היילה סילסיה. למחרת הבוקר, עם הגץ, יצא הקיסר לוואדי תִּלְפָה, וב־3 ביולי הופיע בעילום־שם בחרמום, בביתו של אחד מ„אנשי הקודש” של סודן, הַשְּׂרִיף * יוסף. מכאן ואילך עד תום השנה היו באים שמה ממערב חבש ראשי השבטים הנאמנים לקיסר, ומכאן נפתחה ביומתו פעולת התעמולה בלשון האמהרית. בינתיים התחילו מתכנסים שמה פליטי חבש מכל רחבי המזרח התיכון, על מנת להתפקד לגדודים ולשאת מלחמה בצל חותם האריה שעל דגלו הירוק־הצהוב־האדום.

בסודן נפגש הקיסר בידידו משכבר, הקולונל סנדפורד (עתה בריגדיר), אשר נתמנה להדריך את המשלחת הצבאית הבריטית (בשל הסוד שבדבר נתכנתה המשלחת במספר „101”, ופעולתה היתה בהתאם לחכניתם שנקראה „Planex”); המשלחת שוגרה לגוג'אם, אשר היתה ידועה כמרכז הקרוב והער ביותר למִרְד החבשי. ב־12 לאבגוסט חצתה שייִרַת הפרדות הקמנה את הגבול. הקולונל (הקרוי מעכשיו בפי הילידים בשם „פִּיקִי סָרְיָם”, כלומר „אהובה של סָרְיָם”) עשה את דרכו בלוית קפיטן אחד, רופא, מכשירי אלחוט, מצרכי חיים לתודש ימים, כסף, סמי. רפואה, אגרות מאת הקיסר, ועמו אף נציג של הקיסר. קצין אחר מן המשלחת הזאת נפל בידי משמר אימלקי בין סבכי השיחים שעל הגבול, השייִרַה שלו נפוצה לכל עבר

* מי שנחשב על צאצאי הגביא מוחמד. — המער.

והוא עצמו עקבותיו נעלמו עד היום הזה. אולם רובה של המשלחת עשו דרכם לנוג'אם בארץ שמה ומשמה, והיו חוצים נהרות בעירום-נוף, ולמעלה ממחצית שייךתם אבדה בשל מחלת סוסים. את הרופא אנוסים היו להשאיר לאתר שעבר כשלושת-רבעי הדרך. מחמת מחסור בפרדות, והקצין השני נשלח לסייר את קווארה. באחד הימים שבאמצע ספטמבר נפסקה הדומיה-מאונס שהוטלה על מכשיר האלוהים אשר ל"אהובה של מרים". הוא הגיע בשלום אל הר זיפיסט, בקרבת מקום דיג'סמאין* מאנגאשה, ראש-שבט ששמר אמונים למלכו, — ועמו החל מיד לתכנן התקפות על דרכי התחבורה של האיטלקים.

בימים שלפני כן כבר הגיע אל מאנגאשה שליחו של הגנרל פלאט, ונחקבל בויקוקין די-נור מקני רובים, ויחד עם דיג'סמאין נאגאש, מנהיג נוג'אמי שני, החל עד מהרה מכה בתופים בכפרים הסמוכים למבצר האיטלקים, וגיס מאות פרדות ואנשים למען ציד את השקר הגדולה שתצא לדרכה אל השימון שבגבול סודן. שקרה זו פגשה את סנדפורד בדרכו, ולפני כן התנגשו במשמר איטלקי חזק. זמן מה האמינו האיטלקים כי יעלה בידם לפזר את השקר; אך באחד הימים בשלהי אבגוסט הצליחו תריסר מאנשי השקר לתצות בשחיה את הנהר עטברה והתראו עם מושל המחוז הבריטי הצעיר. משהונשה להם סעודה אכלו האנשים, אך מיד הקיאו את אכלם. ברם, עד מהרה חזרו לאיתנם עד כדי מסע לג'רף, בו ביום שהגיע שמה הקיסר, והמה יצאו לפני אהלו המפואר במגרש התעופה בניחורים ודילונים של מחול-המלחמה הנודע בשם פוקירה, בעוד תילים זהירים ודרוכים מגודד מערב-יורקשיר כוננו כלפי מעלה את מקלעי הפגן שלהם בין העשבים הגבוהים שמשני העברים.

באוקטובר חזרו האנשים הללו לנוג'אם, ובידיהם צלומי הקיסר ברדתו מן המסום. הקולונל סוללי, מפקד הבריגדה הקולוניאלית שבדנגילה, בנבול מחוזו של מאנגאשה, היה הראשון שהבחין באותות הסכנה. בספטמבר ובאוקטובר עשה מאמצים גדולים לעקור מן השורש את מאנגאשה ואת "101" גם יחד. היתה שעה שסנדפורד עצמו היה רץ במורד סלע, והוא אדם בן 58, כשהוא מויע במשקפיו, וכדורים של מכונת ירייה מוזמזמים סביבו ממות של 400 צעדים. אך "הבאגדה" האיטלקית עברה על פני המערה בה נסתתר, והוא נותר בחיים והצליח לבסוף לגשר בין שני שרי נוג'אם הפטריוטים אך קנאתנים, והוציא מידם תעודה המאשרת כי מכאן ואילך ישתפו פעולה במלחמה ולא עוד יבקשו לפתות לשירותם איש את חיילי חברו. בחדשי אוקטובר ונובמבר עסקו בהתקפות קלות על דרכי המלך בנוג'אם, ומררו את חייהם של החבשים ששכנו בעיבורן של המצודות האיטלקיות.

הר. א. פ. פתח בשורת הפצות, והעמיק חזור אל מעל למרכזי-הבריגדה האיטלקיים אשר בדנגילה, בורקה ודברה-מרקום, וזאת הפעם הראשונה הביא לעיני החבשים ראיות תותכות לכוחה הגובר של בריטניה באויר.

חששות האיטלקים גדלו. הגנרל נאסי, המוכשר ביותר מכל האיטלקים במשא ומתן עם החבשים שהיה נוהג בהם מנהג אנשים אֲחִים, מושיט להם את ידו, מזמינם אל שולחנו ועומד בדבורו, — הועבר ממשרתו כממלא מקום המושל הכללי של הקיסרות, ונשלח לגונדר, לעמוד בראש מפקדה צבאית מיוחדת שהפקדה על אזור המרידה של נוג'אם וארמץ'הו, הנפה המשתרעת צפונה לדרך גונדר-מטימה; שני בריטים אחרים, המיור בנפינק ומהנדס אירי המומחה למוקשי-קרקה, פעלו כאן להפית את אש המרד.

* דרגת שר-צבא חבשית, שניתנה לראשי-השבטים ולשליטים פיאודליים. — המער.

זו היתה איפוא הפעולה-שכנגד שכפו על האיטלקים קולוגל בריטי וארבעה קצינים בריטיים ושתי מערכות-אלחוט, — הבורה קטנה אשר בחודש ספטמבר כבר אזל מכליהם כל דבר מאכל ומשקה אירופי, ובחודש נובמבר אולה גם הפרוטה מכיסם עד שנאלצו ללוות מאת נאנאש 6,000 פלרים של מרקה-טרזה. לא בשל טובת הנאה חמרית (שום סדרות לא היו בנמצא להביא את „טובת ההנאה" היו מן המתכנים שבגבול סודן), אלא בשל הרגשת-הבטחון אשר הפית קומץ האנגלים המאוששים שאינם ניתנים להיתפס בכף והקשורים באלחוט עם קיסר חבש ועם הגנרל פלאט — רק בשל כך עמדו אנשי גוג'אם במרדם, זה המרד המזור, הנמול מרץ, אך מהלך אימים כסדר, עד שנאלצו האיטלקים לבזבז כמה מטובי מפקדיהם כדי לדכאו. החבשים נצטוו לבלתי החקיף עמדות איטלקים; האיטלקים מצדם לא נהפחו לסמכות מעל דרכי-המלך על מנת לערוך קרבות בחבשים. שררה רק מתיחות בלבד, מין איבת-המונים שאין לחשב מראש את תוצאותיה, והיא ששתקה והצמידה ארבע בריגדות איטלקיות בגוג'אם. זה היה פרי עבודתם של הקיסר ושל „101". בנובמבר החלו מטוסי גלסלי מן המיסת 47 לחהות על קנקנו של פנים-גוג'אם ביום ובלילה, והיו תוקפים את בחר-ר-גיא-אר-ג'ים ודנגילה. מעתה היה צריך בגורם מ שלים, — בגדודי צבא מלומדי מלחמה, כדי להביא לידי התפרקותו של השלטון האיטלקי באחד ממחוזות חבש החשובים ביותר.

* * *

ב-20 בנובמבר ירד מטוס נושן מטוג וינסנפ * על אדמת המרשים בסקלה, בארצו של מאנאשה, ורק בדרך גם של שקול דעת וחכמת נהוג השכיל המנס לחנות בשלום — ועוד מעט שנתרסק בשל בור. קצין המטה שבו, המיור וינג'יס, ירד הימנו והביא עמו ידיעות משמחות ל- „101". כוח מעורב סודני-חבשי, בפיקוד בריטי, עומד לפגם בקרוב לגוג'אם. שירות גמלים עצומות יעחקו מן הגבול שליד רוסייקם לעבר רכס ההרים של בלאיה אשר במערב גוג'אם, וישאו ויביאו נשק, תחמושת וצרכי מזון בכמות מספקת כדי להכות את האיטלקים בדנגילה, בורניה ודברה-טרקום. חילות-החלוץ יכנסו תחלה, תוך שבועות אחדים, אל בלאיה — שכבר החזיק בה מנהיגי-הפטריוטים טאפרא ואלקה — וראש מעשיהם יהיה להתקין מגרש-חניה לבוא הקיסר.

בכך הובאה אל קצה העבודה התלוצית של המשלחת. ליד רוסייקם וסמוך לאום-איךלה, אשר על החים סודן הלוהט והיבש צפונית משם, רוכזו אלפי גמלים מכל קצוי סודן ורבות מטבעות כסף נוצצות שהטבעו בבוסבי. במזרד הנילוס הלבן נלשו ספינות-נהר נושנות שהסיעו את הבטליון החבשי השני, שהוקם בקניה משרידי גדודי הגלה שנמלטו מקניי בשנת 1936. במעלה הנילוס הכחול עלחה פלוגת-המשמר הרביעית של בטליון-הספר הסודני, לשמש „הוד-חנית" לוחם במסע גוג'אם. שבועים ימים ארכה הדרך עד עברם במישורי ארץ-החררים, של הלבנה המכוסה שיחים מתים, — והבקיעו להם נתיב בסבך בסכיניהם הארוכים עד אשר הגיעו לרגלי בלאיה. ולמעלה משה שבועות חלפו לאחר מזה עד אשר הקציעו וישרו והתקינו שדה תעופה בקרקע-הכותן התחות ובין סבכי-הפקולין. אנשים אלה — גם הם אולו מזונותיהם. אתריהם הגיעה היחידה שנקראה „המרכז החבשי מס. 1 לאופרציות ולידיעות" אשר בראשו עמד קצין בריטי וכמה סמלים בריטיים, והיא כללה כ-100 פלימים חבשים; „מרכז" זה שמש מעין אב-טופס לכמה ארגונים דומים שנתכוננו בתרמים למלחמת גריליה תקיפה כנגד עמדות הקבע האיטלקיות.

בכל אותה ככרת ארץ, שרחבה מגיע כדי 90 מיל, שהשתרעה בין בלאיה לגבולות סודן לא היו כל דרכים בנמצא, ומים — בכמות זעומה בלבד. סיורים, שתכליתם היתה לגלות אפשרות למעבר רכב-ממונע — נכשלו מדי פעם בחבל ארץ המבוחר כולו נקעים-נקעים. אולם ב־20 בינואר 1941, יום אחד לפני התחלת האופנסיבה בחזית קסאלה, כבר היה הקיסר נכון לעלות בבלאיה, משענתו הראשונה לאתר חמש שנים, על אדמת מולדתו.

דגל חבש הונף על אדמת הגהר התרבה של דינג'ר, כשמשמר כבוד סודני נפרד מאת הקיסר ומשמר-כבוד חבשי מקבל את פניו. ואז הוקרא נאומו של הנג'רל פלאט, שבך את הקיסר בברכת „עלה והצלח". הקיסר פרסם דבר-מלכות, בו נתן הנינה לכל יריביו התבשים, ומסביב, חבויים מעין ממוסים בין שיחים עבותים, רבצו אלפי הגמלים שהובאו ממישורי סודן, למען יוליכום ללא חמלה על ההרים הקשים שטרם ניסה בהם מעבר, כדי לבצע מפעל תקומת מדינה שהיה המזור ביותר בכל הזמן החדש. מן ההכרח היה להקריב את הגמלים הללו קרבן, שכן מן הנמנע היה להעביר לגוג'אם באמצעי תזבלה אחרים את האספקה הדרושה בשביל להכניס לתוכה חיל מצב עוד לפני עונת הגשמים.

האורחה הגדולה

אם כי הקיסר עבר את הגבול ב־20 בינואר הרי רק ב־6 בפברואר הגיע ברכיבה אל צוקי בלאיה, למקום המפקדה שלו שבגובה 9,000 רגל; והממליה שלו נצטמצמה עד כדי שלושה קצינים בריפיים ושלושה חבשיים. כל הנמיונות לחדור במכונית דרך שיחי הערבה עלו בתוהו. מכונית ההובלה שהסיעה את הקיסר נדרדרה ונתהפכה באחד המקומות, וכמה וכמה פעמים היו הקיסר ושריו אנוסים לירד ממושבם ולהתקין כמו ידיהם מסלת אבן או מרפד-שיחים במצעי נהרות שחרבו ואין בהם מעבר. ימים עברו עליהם ללא טפת מים, והשרב היה כבד מנשוא. בעקבותיהם הלך הבטליון החבשי השני. ואילו מותר במליון-הספר הסודני עשה דרכו לעבר בלאיה במסלה נוחה יותר שקבכה מצד דרום. בין התשמישים שהובילה עמה שירת הגמלים הגדולה הזו נמצאו גם מכשירי דפוס לאמהרית, כדי להדפיס את דברי הקיסר וכרוזי תעמולתו בגווני דיו רבים, וכן רמקולים שנועדו לתענע באויב ביום קרב. אלה אשר פילסו להם דרך לבלאיה בארץ-חררים זו הכריזו כי מצפן לא נדרש להם. הם יכלו לכוון את מהלך השדרה לפי צחנת פגרי הגמלים; פמלית הקיסר מנתה 57 פגרים כאלה יום אחד. אבק שתור ולוחט, דק מן הדק, ריחף על פני הנתיב הממושמש. אדם חי לא נודמן להם כאן עד הניעם אל מעלה ההר.

כאן הוכן פוּך מיוחד לקיסר, וראשי שבטים ונאמני-ביתם של אלה החלו נוהרים כגמלים אל בלאיה לנשק את רגלי הקיסר. ממוסים איטלקיים הניחו ובאו, אלא שהם הפציצו רק את שדה התעופה אשר טרם שלמה מלאכתו. הבאנדה — תילים חבשיים לא סדירים לזבשי מדים — אשר עד כה התווקו למען האיטלקים במורד שממורת בלאיה ושמשו להם מעין כלבי-משמר על פני הרמה — הללו מערכת-ארגונם התלה מתפוררת עם בוא הקיסר. זאלקה בירו, מנהיג חשוב במסאקל, חבל ארץ פורה, השוכן ליד המסלה המתפתלת במעלה המדרון אל לבה של גוג'אם, נכנע, הוא וכל אנשיו עמו. במליון הספר והבטליון החבשי השני נכנסו אל ארצו, ואור ליום 23 בפברואר עמדו עיקרי הכוחות של שתי היחידות הללו, עם מתלקת-מרגמות בת ארבעה כלי-יריה (הדבר הדומה ביותר לארמילריה שהיה ברשותם) באנג'אבארה, מצודה

איטלקית שהוקמה לרגלי הר הלול כמין קנא של סוכר, בלב לבה של גוג'אם, בצד דרך המלך, המשמשת כמעין ציר לנפה כולה, אשר סללו האיטלקים והיא מוליכה מבחר-דרך גיאורגים שבחוף אגם פנה אל דגנילה, אנג'אבארה, בוריה, דמקצ'ה, דברה-מרקוס ואדיס-אבבה. האיטלקים פינו את אנג'אבארה ימים מספר לפני כן.

הבריגדה שהחזיקה בדגנילה — הר. א. פ. היה מפציצה והפטריוטים היו ממרידים אותה, ואף היא נמשה את בחר-דרך גיאורגים, וכל ארצו של מאנגאשה נחרקנה מאיטלקים. היגיעה הרבה שנפלה בתלקם של חילות המצב האיטלקיים הללו מחמת הסביבה העוינת, השמועות על פורי אויב כבדים, והתביעות הדחופות לרורבות שתבע הגנרל גאסי בגונדר — כל אלה הביאו לידי פנוי התבל הצפוני של גוג'אם.

כוחות „גדעון“, כפי שנקרא מעתה לחלקים אלה של במליון-הספר והבמליון החבשי השני, למחלקת-המרגמות וליחידת התעמולה — כוחות „גדעון“ פנו איפוא נגבה.

הם היו מהלכים רק בלילות, בשל העדר סיוע בלתי-אמצעי מן האויר. בשורה עורפית, 700 גמלים ו-200 סוסים ופרדים אתם — כך היו מהלכים במורד הדרך לבורייה, דרך כפרים חבשיים שנעזרו משנתם. השדרה ארכה היה 4 מיליון, ובעקבותיה נסעו הקיסר ומשמר-הראש שלו.

שמועות עשו להן כנפים וגדלו ועצמו. חיל-צבא אדיר מתקרב ובא — הודיעו לקולונל גאמאלה, מפקד הבריגדה האיטלקית בבורייה, מקום שם עמדו לפקודתו 5,000 חיילים שחנו במצודות אשר המקומות עבורן נבחרו יפה, ועמם ארטילריה, חיל פרשים, וכלי-יריה אבטור-מטיים, קלים עם כבדים, למכביר. הקולונל לא יכול היה להעלות על דעתו כי הצבא העולה לקראתו מונה רק 450 איש, 4 מרגמות, כמה רובים אנטי-טנקיים וקומץ מכונות-יריה „ויקס“ ומקלעי „ברן“.

ב-27 בפברואר, עם שקיעת החמה, התקיף וינגייט עם שתי מחלקות והמרגמות שלו את האויב באחת מצודותיה התיצוניות של בורייה, ועם זאת גם הדף התקפת-נגד של חיל הפרשים האיטלקי. הנה כי כן, אלה היו המהלומות הראשונות באותה מערכת גיריליה הראויה להזכר. אחת המחלקות המשיכה לתציק למצודה במשך הלילה כולו. והאיטלקים ענו בהמלת מספר מפתיע של פגזים וכדורים עד עלות השחר על מטרות שבדמיון. כעבור יומיים נמשו את עמדתם זו.

ב-1 במרץ החלו מחלקות מבמליון-הספר להקניט, בסגנון כלבי-ציד תוקפים החביב עליהם, את מנקוסה, המצודה הקיצונית שבמורת בורייה, ולאיים על קו הנסיגה הישיר לדברה-מרקוס שנותר לחיל המצב של בורייה. הבנינים שבמצודה הועלו באש בהרעשת המרגמות ונוקבו קשה באש מכי „ויקס“ יחידה. בשעת הפסקות באש היו אנשי התעמולה מריעים ברמקולים ונושאים דכרם אל אנשי האויב. רבים ברחו מן השורה. הסמלים, בני-אריסריאה, אנוסים היו, איפוא, לכבול סיעות שלימות של חילים סוררים. בבוא השעה גויסו לדבר-מצוה שתי נבירות חבשיות ישישות, והן המקו בהתבא אל מכלאת-הבקר של המצודה, פתחו את בריח השער, והניסו את כל עדרי הבקר אל זרועות הפטריוטים שהמתינו מתוך לשער. תכסיסים משונים אלה של אויב השרוי בכל מקום היו למעלה משיעור כוחו של גאמאלה, וב-4 במרץ, בתסות מטוסים מנמיכי מום ומהגורת של צבא-פרשים, יצא חילו בהמון לדרך המוליכה לדברה-מרקוס. כמעט שרמסו בצאתם בצבא „גדעון“, אלא שכרגע האחרון הצליח

הלה להסתלק מן הדרך. וינגיים עצמו נאלץ לרוץ בקנליו כמה מילין. אז עלו אנשי במליון-הספר של בוסטר, אשר מנו כאן 300 איש בלבד, סגרו מאתור על האימלקים והתלו מונבים בנתשלים. כאן ניתנה שעת כושר להשמיד לחלוטין את כל צבא האימלקים אשר בגוג'אם, אילו רק יכולנו להפריש לכך ממוסים מן המלאי הזעום שבידנו. רדופים על צואר על ידי 300 סודנים בקיאים במלאכתם, בתוך אוכלוסיה, שקמה לפרק מהם את נשקם ואת בגדיהם, השואפת בתאות נפשה רוח משני אנפיהם, מעשה כלבי ציד אפריקאיים—צעדו האימלקים במישרים לעבר הכמליון החבשי השני אשר חנה על הדרך, במצע נהר, מערבית לדמבצ'ה. בלית ברירה אנוס היה הכמליון החבשי השני לקבל עליו את המהלומה מידי גוף צבאי גדול זה, מבלי שנמתייע בכוחות אויר שיש בהם כדי להמם את האויב. מתלקות בודדות גילו התנגדות עקשנית מאוד. חבשי אחד זנק על אם הדרך אל מול המכוניות המשוריינות שיצאו בראש מתנהו של האויב, כונן בהקפדה במישור הפתוח את רובהו האנטי-טנקי ושיתק, ממות קצר, שתיים מן המכוניות; בסיימו את מלאכתו חלץ את הבריה ונתפז לברות. המקום היה זרוע גופות אימלקים; לאחר זה מנו אנשינו 120 גופות. אולם פלגה קמנה כל כך לא היה בכוחה לעצור את נאמאלה, ולבסוף שטף עבר עליה ומסכיבה, ופיזר את שיירת האספקה שלה בדרכו. אך דוקא משום שהפלגה היתה קמנה כל כך השכילו אנשיה בתלקם הגדול להתבא בינות לשיחים ובבריכות המים זנותרו בחיים.

רוחו של נאמאלה נתעררה מאוד, וב-8 בחודש פינה את דמבצ'ה. וב-10 בחודש — את „מצודה עמנאל“, והסיע עמו את כל תילות המצב — לדברה-מרקום.

הקיסר חוזר לבירתו

כל הצבא האימלקי שבגוג'אם, פרט לבמליון שחנה במזטה וכוחותיו של טורלי שניתנו במצור בצפון הרחוק, בבחר-דר-גיאורגיס, על ידי חלקים אחרים של במליון-הספר — כל הצבא הזה נתרכז מעתה בדברה-מרקום ובמעוזים שעל גבעית גוליס, מרחק מילין מספר מערבה לדברה-מרקום, בדרך בואכה מבורייה. מספרם עלה ל-12,000 איש ומעלה, ועמהם תותחי הרים בשיעור הרגיל אצל האימלקים. הכמליון החבשי השני, לאחר כל מה שעבר עליו, שוב לא יכול היה להתשב עוד כת צבאי לוחם. המאבק על דברה-מרקום הוטל איפוא על שכמם של 300 סודנים מבמליון-הספר שבפקודו של לויטננט-קולונל בוסטר. וכאן פיתחו תכניקה חדשה במלחמות גריליה מאורגנות.

בלכתם בעקבות האויב לאורך דרך נסיגתו — היו צולפים, לילה-לילה, במקלעיהם אל מדורות המחנה שלו ממותים קצרים; אך עתה, בפני דברה-מרקום, חזרו ונקטו ב„רימון“ והמלת פצצות בהיקף רב.

בדרך זו נתפסו לילה-לילה עמדות שונות; אבינה פונתה, וקו גוליס קשה היה לאויב לעמוד בו. האויב נאלץ לסגת לאזור הפנימי של דברה-מרקום, ומשם נסוג ב-3 ו-4 באפריל לפי צו המפקדה העליונה באדיס-אבבה אל מעבר לנילוס הכחול, ועריקים לאלפים נשמטים משורותיו; הדבר אירע יומיים לפני שחילות הלויטננט-גנרל קניגהאם נכנסו לעיר הבירה.

„גדעון“ כילה את מלאכתו. בעזרת הר. א. פ. והאוכלוסיה שהסבירה לו פנים הכה באימלקים שוק על ירך. הוא המרידם ללא חשך, הוליכם שולל, הדריכם מנותה ושיגה, ערער את עציביהם; נמצא שאחד ממשקל זבוב הפיל ארצה יריב אלים שכינה לעצמו „אלוף אמריקה

המורחית". הוא שהורה לצבא הבריטי פרק חדש במלתמות גריליה. לאות ולטופת היה איפוא הדבר שב־5 במאי 1941, בדיוק חמש שנים לאחר כניסת המרשל פֶּדוליו לאדיס־אבבה, ירד הקיסר היילה סילסיה מהר אנטוטו ונכנס לבירתו הקדומה־לפני המכונית שלו צעד הבמליון החבשי השני, ומאתריה במליון־הספר במצנפותיו. מכונית אחרת הסיעה את ראש „משלחת 101" הקרת; בימים הקשים במרם נמצאו כלי זין וצבא סדיר הוא הוא אשר סעד את הפרסטיוז'ה של בריטניה והקיסר גם יחד בגוג'אם העיפה והרצוצה. ובהכנסם בסך לאדיס־אבבה — היו 50 הגמלים הנאמנים האחרונים משיירות־האספקה שלהם, אשר כבר לא צלחו לכל עמל, נטבחים על גבעות מעל; את עצמותיהם של שאר פ־ו האלפים יכול אתה למצוא לאורך כל הדרך בואכה סודן.

ג. ל. סמיר

„גדעון" בחבש

החבשים דרשו את התחמושת שדובר עליה בפגישה שנערכה ב־28 ליוני בואדי חֶלְפָה. הורכב ועד מצומצם שנועד להעלות את כל הנשק, הכבד ממשקל רובה, אשר ניתן להפנות ולהעמידו לצרכי ההתקוממות; הם מצאו 25 מקלעים וכמה רובים אנטי־טנקיים. המותר לא הגיע משום־מה לעולם לתעודתו. מזכיר המדינה גילה עד מהרה את מקום־התורפה שבכל מנגנון־ה"Q" * אשר גועד לסייע בידי דן *** בגוג'אם, בעת ששאל מהו מספר הרובים שנשלחו להתם. הוגד לו שהמספר עדיין אינו מחזור, אולם גם דבר זה ימצא את פתרונו. היילה סילסיה אף הוא דרש לכנס את אנשי המשמר עבורו ולהתחיל באימוני הפליטים החבשים. עוד לפני־כן בא בדרישה לגייס את אנשי אריטריאה שבקניה, אך הוגד לו כי אין להשתמש בהם; לפי תקנות המלחמה נחשבו אנשי אריטריאה לעריקים, ומשום־כך נבצר מהם להתיצב בקרב נגד האיטלקים, אשר את שורותיהם נטשו. אולם יש ויש להביאם בחשבון לסלילת דרכים בקניה. כשענין הפולמוס הזה הגיע לאזני מר אידן — אומרים כי פלט מפיו רק מלה אחת, היא אחת הנמרצות בכל הלשון האנגלית. הובעה גם סברה כי יתכן שאנשי אריטריאה אינם נושאים כלל את נפשם למלחמה. לפיכך מיהרו אנדריו צ'פמן־אנדריוס **** ולורנצו, אריטראי לפי מוצאו, לסור אל מחנה האריטראים שבקניה, מקום שם חנו האנשים חמושי מעדרים. הוקראה לפניהם הזמנת הקיסר. לשמע הבשורה הזו יצאו אנשי אריטריאה מגדרם מרוב חדוה. האנשים החלו להשתולל, והיו מטופפים ברגליהם ומנשקים לתותם־המלך ולרגליו ולחיוו של לורנצו. כפי שהסבירו — אין מלאכת הכבישים לפי רוחם.

המדיניות שנקט מר אידן נשאה מיד פרי הילולים. הובא מן המזרח התיכון המיור (אחרי־כן נתעלה לדרגת לויטננט־קולונל. ואחרי־כן לקולונל ****) אורך וינג'יט (מחיל־

* המיניסטר למלחמה, מר א. אידן, כאשר בקר במזרח התיכון בחורף 1941. — המער.
 ** «Q» (Quartermaster-General) — כנוי מקוצר למנגנון האפסנאות הצבאי. — המער.
 *** הקולונל דן סנדפורד, ראש המשלחת הבריטית שפעלה אז בגבול גוג'אם, בעירף האויב. — המער.
 **** מי שהיה קונסול בריטי בהרר, שבחבש. — המער.
 ***** ומאז — גם לבריגדיר. — המער.

התוחגים המלכותי, חבר ל«מסדר השירות-המצוין», שהיה קרוב קרבת-משפחה למפורסם שבין הסירדארים (המפקדים הראשיים) והמושלים של ארץ-סודן. כאן המשיך באותה המזיגה של אידיאליות ותקיפות כשם שנהג בהיותו בארץ-ישראל, בה זכה לאות-כבוד בשל ארגון חבורות יהודיות מיוחדות לקרבות-ליל נגד הטרוריסטים הערביים. עשוי לכלי חת, עירני תמיד ורגיש לבלתי-צפוי שבמערכת-קרבות מסוג זה, שפיתח בלבו אמונה כאמונתו של הצנחן, — באומץ-לב, הולכת-שולל ובמעשה-סתע כנשק העיקרי במלחמה מודרנית. עקשן הוא, אך לא מסוג אותם האוילים שערפם גיד ברזל. כחוש ודל-גו, והטיה בכתפיו כדרך הצבוע; אפו גרום פנוסח ולינגטון, והעינים הסמוכות מעליו מעידות על סער-רוחו וחריופת-שכלו. היה בו משהו מאיש-הבמה, והוא אהב את המוזר ואת ה«טריפה» (במובן התניכי של המלה, שלפי מושגי ימינו הגיגיו הם ללא דופי). בשעת ארוחת ערב תאר בהתלהבות קרירה את דרכו כציד-צבועים באקדוחים לאור הירח בסביבת קסאלה. אחר כך היה ממשיך ומתאר את ארחותיו החברותיים של הצבוע, כיצד עיניו המסוכנות זורחות באפלה לאחר שנפצע וכיצד הוא גורר את כרעיו האחוריות, ומהו הסעד שצבועים אחרים יסעדו לחברם הפצוע. אחרי-כן גסבה השיחה בהיסח הדעת אל צפיעי גמלים המשריצים זבובים. ומכאן אל הזבובים הניתנים בתוך כוס וכיצד הם נוהגים לאחר שתהפוך את הכוס על פיה. ולאחר יום סוער במשרד, בשעה שתלמיד זה של בעל-זבוב עולה על משכבו, ישפסף היטב את חוט השדרה אשר לו במברש-גומי. השעון-המעורר שלו, המקימו ממסתו כל בוקר, נתון בידו כל היום כולו.

חיבה יתרה גודעת ממנו להעיר חמתם של חיילים-שבמקצוע בהעלותו לפניהם את סכלותם הרבה ואת ערמתם הגסה, ערמת-בצע, בענינים של מה בכך — והכל בנוסחאות אנליטיים צוגנים של חוקר בדרכי החברה. «הקוף הצבאי», זה היה אחד הטיפוסים החביבים עליו. אולם וינגיט שירת ב«חיל המגן הסודני», והקצינים שבחיל זה עמדו על טיבו. הם לא היו מתוכחים עמו אלא בנושאים של «עולם הזה», כגון עניני פקידים וחדרי משרד. אחד מן הדברים המעבירים את וינגיט על דעתו היא העובדה שבני מולדתו האנגלים סופגים דברי בקורת כספוג.

אולם הם כבדוהו. הוא היה איש צבא שענינו בראשו, בעל-דמיון ומוכשר למעלה מן המידה הממוצעת המצויה בגייסות הגדולים שבעולם. שום תיאוריה לא הייתה קדושה בעיניו, ולא זו בלבד, אלא שהיה מעמיד במקומה אחת משלו, ואם גם הייתה נראית בעיניך כסמל הטירוף, הרי במעמקי לבך שאינו נשמע להגיון קיננה ההרגשה כי הלז חונן באותה אכזריות צוננת ואמונה הדרושות לביצועה המוצלח. וינגיט החשיב מאד את האמונה; ולא זאת בלבד שגידל בתוכו אמון ללא סיג בכוחות עצמו, אלא גם שיוה למגמתו שאליה נכסף מעטה מיסטי: — הוא ביקש צדק ליהודים בארץ-ישראל, צדק לחבשים ולמלכם עמנו סה; ושלישית, מאמין הוא בכוח ההשגחה כאחד מחייליו של קרומול. אדיקותו השלמה לענין בו דבק נראתה לפעמים בעיני, עיני איש אסכולה אוניברסיטאית, כמטרידה. בו ביום שהגיע לחרטום לפקח על עבודת המטה בכל ענין ההתקוממות החבשית, סר למשרדו של אנדריו וביקש כי יראו לו בדיוק כיצד וכמה פעמים עליו להשתחוות בהופיעו לפני היילה סילטייה. וכשהובא לפני הקיסר הדהימו בפנותו אליו ערבית ובאמרו בפשיטות שהוא ילחום לו ולחבשים במאה אחוזים, ואחר כך דרש בכל תוקף כי להבא, כל פעם שיזכירו את מעשי החבשים כנגד האיטלקים, יש לכנות לבני-בריתנו בשם «פטרוטיים», כינוי אשר בעיני וינגיט היה שם

גדרף ל«קנאים» של ירושלים בשעה שטיטוס צר עליה. אני התנגדתי לכינוי הזה משום שהוא נטע בקרבנו תקוות אשר מן ההכרח היה כי תכזבנה. אמנם, החבשים אשר התגרו במשך חמש שנים רצופות באיטלקים היו באמת פטריוטים במלוא מובן המלה ופרשת סבלותיהם לא תכתב לעולם על ספר; אך הכינוי «פטריוט» מעלה לסנינו בבואה של אחד העולה לגדרום בראש זקוף משום שפוצץ במו־ידי תחנת־כוח, או של אחד האץ לקראת מכונת־ידיה למען רדת שאולה. חבשי שנקרא בשם פטריוט היה הרבה יותר בונה על הערמה ונוהר בנסיגותיו. לעתים רחוקות היה מסכן את נפשו, ועל פי רוב היה משתמט מאש קרבות; חשירות העיקרי אשר שירת את מולדתו ואת הענין הבריטי הוא בזה שהיה שרוי בכל מקום ועם זה סמוי מן העין, וכל מעשיו שלהבא היו בחינת ספק לכל — כי היו ספק לו לעצמו... — ומשום כך השפיע השפעה מהפנטת על הגייסות האיטלקיים. אין ליחס תעצומת־סאר רבה לתנועה החבשית עד להתמוטטות האיטלקים. יש, אפוא, לסלוח לחייל הבריטי מן השורה, אשר «סדר־המערכה» של האויב וכוחות חילותיו שרותקו בפנים חבש לא היו נהירים לו, אם תקוותיו, שנתעוררו בשל הכברת־מלים על פטריוטיות, תקוות למאמץ מתוך הקרבה עצמית, נכזבו בעת שבא במגע עם אנשי גוגיאם; וכמעט שיש גם למחול לו על התמורה שחלה ברגשותיו.

וחרף כל קשחון רוחו והתמכרותו האכזרית למטרה הרי פניו של וינגיט היו לובשות ארשת אנושית לגמרי בעת שעלתה בת־צחוק על שפתיו. מבט־הזאב היה נעלם מעיניו.

* * *

קודם כל גמר אומר להפגש עם דן. הדרך הסנסציונית ביותר להוציא לפועל פגישה זו היתה ירידה במצנח, אך רעיון זה נתבטל משום שהאזור אינו רשום במפה. ולסיכך טס אליו, ב־20 בנובמבר, במטוס מסוג וינסנט. דן, אשר זו לו הפגישה הראשונה מאז אמצע־אבגוסט עם אדם לבן, יצא רכוב על פרד צחור לקדם את פניו בשדה־התעופה «מתוצרת־בית», שכמעט לא הספיק בשיעורו לנחיתת המטוס. במשך יומים תמימים נועדו יחד עם דִיגִי־מאץ מאנגאשה והתיעצו עמו.

בשעתו, במסעיו עם «חיל המגן הסודני», שוטט וינגיט עם אנשיו לכל רוחב האיזור, המשתרע לאורך כל הגבול החבשי, בין גאלאבאט ורו־סייֶרס, והנהרות רַהֵד ודינְדֵר חוצים אותו ממזרח למערב, והוא משוכש בצידי הפילים ממערב־גוגיאם. בעלותו לראשונה בשמי חבש ב־20 בנובמבר, טס וינגיט ועבר מעל לחבל הדרומי של ארץ חסרת־צורה זו, ושמוותיה משכו מאוד את לבו. הוא חג הלאה, מצפון לרוכס־ההרים של בלאיה, ומעל מטוסו נראה לו גם האיזור הזה כחברו — ארץ טרשים שטוחה מכוסה עצי חורש כמושים, אשר רק מעטים מילידי הארץ ידורו בה ויחפרו את הסביבה. קשר־התחבורה היחיד שבאיזור זה היתה נתיבת משמרות, שחדלו להשתמש בה, אשר קישרה את צפונו של איזור זה עם דרומו, בין גוֹפָה לִמְטָמָה. במפות היתה מסומנת עוד דרך, שאינה בנמצא כלל, והיא מתפתלת מצפון־מערב לגבול סודן דרומה־מזרחה, למדרון־חבש, העוברת אף היא סמוך להר בלאיה, מצפונו. וינגיט ניחן במוח גיאומטרי, שהיה מגיע מיד אל מסקנותיו, כאותו קו ישר המחבר בדרך הקצרה ביותר את השטח שכין הנקודות: A—B.

כאן מצא פרצה נרחבת במערכת האיטלקים ובה התעתד לחדור. יש איפוא לשמוח על חוסר כל גתיבי-דרכים, אחרת נקל היה בידי האיטלקים להכותנו. וכי מה בכך אם מצרכי מזון ומשקה לא היו בנמצא; משא מסוג זה אפשר להעביר, בצירוף התחמושת – למסע-מלחמה גדול, באמצעות אלפי גמלים. וכי מה בכך אם אין להשיג מורה-דרך. מורי-הדרך מאז ומעולם מנחים אותך ישר לזרועות האויב, שכן הם גופם לא ידעו מעולם את הנתיב. קצין בריטי, שיצא להנחות את הטור, יעשה דרכו לבלאיה בעזרת המצפן, ומבצר נישא זה, בלאיה, יהא רומז לו בימי מסעו האחרונים ושומרו מכל רע, כאותו עמוד הענן שהנחה את ישראל במדבר. בלאיה (אשר רוני קריצ'לי* סיירה בינתיים מראש ועד רגל, ומצא כי מצודת-הרים טבעית היא, אם כי חסרה כל דבר מזון) היא שתהא הבסיס הראשון אשר וינגיט ירכוש בחבש.

על כל אלה החליט וינגיט בשעת טיסה עוד לפני שהתראה עם דן, ולא התנער מהם גם לאחר זה. הוא לא דרש מדן אלא פרדות שיעשו את חתימת הדרך שבין בלאיה למדרון חבש, אשר אפילו וינגיט עצמו עם שוטו ביד לא האמין כי יוכל לעבור בה על הגמלים, אולם לדן ברי היה כי קשת למצוא פרדות וקשה מזה ענין האוכפים, שפן האיטלקים רכשו את כל אלה שבשוק לצרכי הצבא שלהם, והנָנְדִים, הסוחרים העוברים באורחות פרדות לסודן בימים כתיקונם, חיסלו את עסקיהם במשך חמש השנים של «איש הישר בעיניו יעשה». אולם הוא זימן עצמו לעשות ככל אשר תמצא ידו ואף לנסות להקים משמר לקיסר מאנשי-המקום.

ב-22 בחודש חזר וינגיט מדרכו ומיהר לקהיר. לא נתחור עד היום מה הן השיטות שנקט וינגיט בקהיר, אולם בהפגשי עמו שנית, מצאתיו ניצב, וארשת נצחון זועפת על פניו, על מפת חבש גדולה ובידו מטאטא. כל אלה אשר ענין חבש היה קרוב ללבם כתרוהו מכל צד, משל כאילו היה זה מאמן לקבוצת כדור רגל.

«הצרור» נפתח לרוחה, – ומתוכו החלו שופעים רובים, תחמושת. מקלעים, מכונות יריה, מאות קצינים וסמלים וכמליון לירות מצריות. הבטליון החבשי השני כבר הגיע מקניה ותקע אהליו מתוך לחרטום. במקום אשר נועד לשמש מעתה מרכז אימונים לחבשים. הוחלט על שעורי-בזק למתורגמנים, וגננים ילמדו כלאחר-יד כיצד יש לזרוע זרעים בבלאיה. קצינים וסמלים בריטיים יועמדו בראש יחידות, שנודעו בשם «מרכזים לאופרציות ולידיעות», בנות 150 חבשים, יערכו את מסעם – כאן, וכאן, וכאן – על פני מפת גוג'אם, לסוצף דרכים ולשמש חוד-חנית לגייסותיהם של ראשי השבטים השונים. «המרכז מס. 1» יאכל את חביצת חגה-מולד על חוף הנילוס הכחול. בטליון-הספר הסודני יעלה פלוגות-פלוגות על בלאיה, הפלוגה של אַקְלָגְד נתחייבה לפלס שדה-חניה בבלאיה תוך X ימים+7. הקיסר יכנס במסילת-בטחון מיוחדת שתפולס על ידי מכוניות-משא. הבטליון החבשי השני יקבל תוך חודש ימים את הרובים ומכוונות-היריה החדשים שלו, ובדרך יתאמן בשמושם עד שבבואו במגע עם האויב כבר יהיה מאומן למדי. לגופה ולקווארה* נניח להתבשל במיץ שלהן. כשהכל יתכנסו בבלאיה תכבש דאנגילה לסניהם בסופה ובמצפן!

אז העביר וינגיט בתקיפות את המטאטא שבידו וטאטא את כל גוג'אם כולה. נשמע

* מגדוד אולנים בריטי, קצין-המטה של משלחת-סנדפורד. – המער.

* מצודות-האיטלקים באזור הסמוך לגבול. – המער.

קול ענות מחאה ונדם. תוך חודש הימים שלפני זה ליקט מכל רחבי סודן למעלה מ-15.000 גמלים עם נהגים מתנדבים, לשם שלישה לגוגיאם. אלה שקדמו לו קיבצו במשך ששה חדשים 800 גמלים בלבד. היו ** איש-ההרים, אשר כוינגיט בשעתו, סייר במטוסו את כל אורך הקו, נחפו לחרטום לדבר על לבו ולהסביר לו שכל האיזור ממערב לבלאיה אינו חבל ארץ שטוח, אלא שרשרת אחת של תלי לבת הנסתרים מעין רואה על ידי שיחים עבותים, ותל על תל עולה עד למרום צוקי הרוכס. אולם השעה היתה מאוחרת מלהניא את וינגיט ממעשהו. יחרצו הכלבים לשונם, אך השיירה הגדולה ביותר בדברי ימי סודן וחבש שומה עליה לצאת לדרכה.

* * *

הדרך בה הלך הקיסר לבלאיה היתה קשה ביותר, משום שעמדו בכל תוקף על כך כי עליו להגיע שמה במכונית-משא.

שמונה ימים שהה במחנה המבוצר על חוף נהר דינדר, בעוד שוינגיט התקדם בראש שתי מכוניות-משא של «חיל המגן הסודני» לפלס נתיב לבלאיה לפי המצפן. ב-27 בינואר הגיע רץ למחנה הקיסר מאת וינגיט, ובידו הידיעה כי וינגיט מתקדם יפה בדרכו וכי על הקיסר לצאת מיד בעקבותיו.

אֶנְדֵרִיוּ ובוֹיֵל, מפקד הבטליון החבשי השני, הטיעו את הקיסר ואת בני-לוייתו לאבו-ונדי במכוניות-משא משוק-חרטום, ששכרון ברגע האחרון: איזור זה עשוי חלי-גבעות העוטרים בריכת מים עומדים, והסלעים שופעים חום רותח במשך כל היום. כאן עלה באפם לראשונה ריחו המסוים של מסע-גוגיאם כולו. כאן נפלו ראשוני הגמלים ונשתיירו סרוחים כגלמים מרקיבים. בינות לפגרים אלה עשו שלושה לילות. כאן היה מקור המים היחיד בכל הסביבה שבהיקף של עשרים וחמשה מילין.

הגמלים אמרו לאנדריו כי קיימת נתיבת-גמלים ישרה המוליכה מאבו-ונדי לבלאיה ואפשר לעשותה במשך ששה או שבעה ימים. אולם וינגיט סבור ובטוח היה שעליהם להגיע לבלאיה עד 30 בינואר, ובו בערב קבלו ידיעה שניה הימנו הקובעת כי עליהם לצאת בעקבותיו במכונית-משא ולמעט במטען ככל האפשר. הדרך נוחה להליכה ומים מצויים בה בשפע. הם יוכלו לחנות «ליד הבריכה אשר במימיה מרוים הפילים את צמאונם». באמצעות המסה שבידו, המצפן ומדהמהירות העריך וינגיט עיי חישוב נחפו מניה וביה כי הוא משרטט את אגרתו הממועכת במקום הרחוק כעשרים מיל מבלאיה. והוא לא ראה בשלמה אין להגיע בנקל לבלאיה במכונית.

לסיכך עמדו הללו וביררו את מטענם והפחיתו את הפמליה של הקיסר משבעים לעשרים ובכלל זה גם אנדריו והטעינום על גבי שלוש מכוניות-משא רעועות.

אותו יום עברו מרחק של 26 מיל. אופניו של וינגיט נתגלגלו צפונה כ-18 מיל במסילת-המשמרות האיטלקית המוליכה מגובה למטמה, ומכאן סטו לפתע מזרחה ואחר-כך דרומה מזרחה, דרך סבבי שיחים עבותים. לאחר מסע של יום תמים בחום כבד בחבל ארץ השטוף בשיחי-טרפים, אשר אנדריו הגדירו בקצרה כ«תופת», הגיעו עם לילה לנקודה נטולת-מים, הנמצאת במרחק שמונה מילין ממסילת-המשמרות.

** הקולונל בוסטד, מפקד «בטליון הספר» הסודני, שהוקם ב-1940 לשם שמירה על השיירות בגבול חבש. — המער.

למחרת, בשל מחסור במים, עברו עוד פחות מזה. מכוניות המשא הלכו והתפרקו קמעא-קמעא. ב-1 בפברואר, אחר עברם 12 מיל, הגיעו לבריכה אשר הזכיר וינגיט, מעוטרת גללי פילים. זה היה מסע מסרך. כל אותו יום היו מטפסים ויורדים ממכוניות המשא להעלותן מתוך תעלות או דוחסים את גלגליהן במדרונות תלולים, או סוללים מעברות-אבנים באדמת החול. הראס הזקן, גדול מושלי חבש לשעבר, נסיך סלאל וגונדר, צעד בראש האורחה עטוף גלימה שחומה, ועל שכמו קנה-הרובים אשר לו.

ב-2 בפברואר עברו רק 10 מילין, ונאלצו לנטוש את אחת ממכוניות-המשא אשר גלגליה נשחקו. המטען הועבר והוטען בלית-ברירה על גבי הגמלים.

עם שקיעת-החמה, לאחר שעברו את עשרת-המילין הללו, נאלצו לחנות מבלי להגיע למטרתם. גם וינגיט עצמו אנוס היה, מקץ ארבעה ימים, למשוך ידו מן המאבק המוגיע הזה, נטש את מכוניותיו למשמרת בידי יוני בשם קאראלאמבו, ויצא לדרך בגפו, ברכיבה. וינגיט בא לחנית-הקיסר באותו ערב רכוב על סוס מזוהם ועמו סרג'נט בריטי ושלוש פרדות נהלאות ורצועות. כלל נקט וינגיט לבלתי רחוק את גופו כל עת המערכה, אולם אותו יום נראה נרפש מתמיד; שערותיו מדובללות וסתורות, סנטרו העלה זיפים ומכנסיו הארוכים מאכולת חוחים ונעוצים. מלסתותיו הארוכות נעלם אותו חיוך לגלגני המצוי עליהן, בעת שהודיע כי נמצאים הם במרחק של 50 מיל מבלאיה; הוא פקד שהקיסר בלית שנים או שלושה מהחבשים, אנדריו ובויל יצאו עמו לדרך למחרת היום.

הם רכבו בערב ה-4 בחדש כששה מילין, ו-30 מיל ביום שלאחריו. יום זה, החמישי בחודש, היה הקשה ביותר שבכל המסע. השביל אשר בו רכבו, התפתל בינות לגבעות-אבן נמוכות, המלאות קני-חזרן מוצקים, שנחרכו מקרוב בשל האש שאחזה בחורשות-השיחים. מתוך הנוף שמסביב, מן האבק הלוהט, השחור והדק שהחנשא מתחת לפרסות סוסיהם ומתחת לכפות רגליהם המבוטכטות (בעת רדתם מטוסיהם), ברי היה להם שגמליהם עתידים למות. אך לא נשקפה כל סכנה לסטות מן הדרך, באשר סומנה עיי שלדי פגרים, או גמלים סרוחים הנושמים עדיין בכבדות, ומלאה משק כנפי זכובים; ובאם זקוק היה אדם למצפן בעל היקף רחב יותר דיו להטות נחירי אפו ומיד היה קולט את הבאוש מן הרכס הסמוך. למחרתו הגיעו לבסוף לבלאיה, והיו, אשר עלה שמה לפני-כן בדרך הדרום הנוחה יותר שנשתחררה עם נפילת גופה, קבל את פני הבאים במחנהו אשר לרגלי הצוקים הענקיים. וינגיט אמר לו ללא כרכורים: «הצדק היה עמך. אנכי טעיתי».

* *

18.000 גמלים שכר וינגיט ועליהם נהגים-מתנדבים סודניים, לצרכי מסע-הפטרייטים בגוג'אם, - איזור שהועמד מעתה לפקודתו (דן נתמנה לבריגדיר וליועץ פוליטי וצבאי ראשי לקיסר). 15.000 מהם לא חזרו לעולם.

זה היה קרבן שבהכרח.

וינגיט אמור היה לערוך מראש תכנית למסע-מלחמה שיימשך תשעה חדשים. בשטח שבין בלאיה לאדיס-אבבה, שכן איש לא האמין אותה שעה שכל חבש, פרט לגונדר, תכבש לפני עונת הגשמים של 1941. דומה היה כי מן הנמנע הוא שבטליון סודני אחד בצירוף בטליון פליטים חבשיים יוכלו למגר צבא העולה עליהם עשרת מונים ולגרשו מגוג'אם תוך חדשים ימים.

וינגיט קבע בתכניתו שכל המזון והתחמושת הדרושים לכל עונת הגשמים יובאו לבלאיה בהקדם האפשרי ביותר, אי אפשר היה להעלות על הדעת לסול דרך למכוניות מסודן עד צוקי-גוגיאם, ובעונת הגשמים אין להשתמש כלל בנתיבי-הסרדות.

סודן היתה ריקה מפרדות ומחבש נבצר היה להביאן. משום כך שומה היה על הגמלים שהביאו את האפסניה לבלאיה, למשוך בעול ההובלה גם במעלה הזקוף של רמות-חבש, ולילך אחר הצבא במשך מסע-המלחמה כולו.

בו בזמן נעשו כסדר מאמצים לסלול דרך למכוניות-משא לפנים גוגיאם. אש הועלתה על ידי המהנדסים בארץ, לארכה ולרחבה, למען בער את השיחים הסבוכים, וכמה וכמה מככשים יקרים נפגעו בקרקע הנוקשה.

באורח מדוקדק חיטבו את מטעני הגמלים, ולפי מספר הגמלים שנמצאו בעין יצא כי אין בהם כדי לשאת את המספוא הדרוש להם אם יש לבצע למועד הקבוע את התכנית המתוכננת ואם לשמור על צבא-גוגיאם שלא יגוע מרעב. נגזר על הגמלים לחפש מרעה לעצמם בצדי הדרך.

המרעה היה מועט, ומרביתו אכלה האש שהוצתה על ידי המהנדסים והתבערות שפרצו מאליהן. הארץ היתה לבה קופאת, מכוסה רבדי אדמת-כותן וזיסויף, וזרועה צוקי סלעים, שרגלי הגמלים נגפו בהם ונשברו והיו נופלים ונזאקים עד מות.

אכן, בלא הגמלים האלה, הרי התכנית שמצוים היו לתכנה מניה וביה בין נובמבר 1940 לינואר 1941 בכוח של מליון לירות מצריות לא היתה מתגשמת, והחדירה לגוגיאם לא היתה באה לעולם. זו היתה הערכתו של פרי בשבתו במרומי תל-צוקים, הרחק מן המסילה והוא משקיף אל הכתמים השחומים שהבקיעו להם דרך לאט-לאט, והם איטיים ושחומים כל כך עד כי נעלמו מעיני שני מטוסים איטלקיים שחגו מעליהם ללא תכלית.

זו היתה גם דעתו של הקיסר. יום אחד מנה 57 גמלים שנפלו או גססו על אפס-הדרך. מחזה זה לא היה בו כדי לשמש אות לטובה בראשית מסע-המלחמה, אלא שהקיסר הסכין לראות בכשלונות. בבת צחוק אופיינית קיבל באהבה את שאין להמלט ממנו, והורה על ציבור עצמות אחד ואמר: «הלה הקריב את חייו למען חבש».

* *

700 גמלים הובאו במסילה התלולה לאנג'אבארה ו-200 פרדות נקבצו שם (ב-23/11). את האורחה הזו, ואת האנשים שבפיקודו, כינה וינגיט בשם «מחנה גדעון» משום שגדעון הכה את אויביו שוק על ירך. יתכן שהשם «קָוֶד» היה הולם יותר את המתנה הזו, שכל אימת שהתנגש באויב לא עלה במספרו אלא כדי רבע מיריביו.

«מחנה גדעון» התקדם בליל 25 בספרואר דרומה בואכה לבורייה, ווינגיט עובר בראשו ואקדוחו בידו. הוא נהג להעלות אישי-מדורות בראש הסור המתקדם כדי לסמן את הדרך, ועד מהרה השתלבו זרועות-אש אדומות אדירות בכל עמקי גוגיאם. הם עברו ברעש על סני-כסרים אחווי-תנומה, והתושבים יצאו פעורי פה לחזות בשדרה, ארבעה מילין ארכה, וגמליה, שהתנהלו לאטם, מחסים על דלותה במספר, ו«אנשי-התעמולה» מסבירים לאוכלוסין מה כל הרעש הזה.

נאסאלה * לא ידע להחליט בנפשו אימתי עליו לנוס. הוא נשחטה עד אשר חלפה השעה הכשרה להמלט בלא הפסד סרסטיזיה וחמרי מלחמה, וסיפק היה בידי וינגיט לכרתו. הבטליון החבשי השני נשלח לדמבחה להתקיף בחזקה את המבצר, אשר רק בטליון אחד או שנים של ילידים החזיקו בו. על שארית המחנה הוטל לקרקר את המצודות מזרחה לבוריה, ממש ליד שערי-הגסיגה של האיטלקים.

כעבור ששה ימים של תגרות ושל הסתערות נמרצת נאלץ נטלה לסגת עם אנשיו, וכמעט שמוגרו רובי כוחותיו. סדרת-קרבות אלה ראויה לציון מיוחד בהסטוריה הצבאית בשל המתודים החדשים שהשתמשו בה; עקרוני מלחמת-עצבים זו, שהרסה ומיגרה את האיטלקים, היו להטיית-תעוועים, תעמולה, «הטור חמישי», השמוש במעטה-ליל ובמסחור.

וינגיט אהב את הקרב לשם קרב. הוא פתח במערכת בורייה בהתקפה על המצודה המזרחית לאור היום ב-27 בפברואר, ועמו שתי מחלקות בלבד. עזות-פנים זו הצעידתהו כמעט אל עכרי-פי-פחת, באשר הוא שקע בקרב, והאויב קידם את פניו בהתקפת-נגד של פרשים, שהגיתו מבורייה המרכזית. וכאן שוב חזרו הסודנים וגילו את אומץ-לבם, כשהם נמנעים ממתן-אש ממקלעי-ה«ברן» שלהם עד כי הפרשים קרבו אליהם למדי, ואחר-הפיצום לכל רוח. וינגיט הצליח לסגת, אך פלוגה של בטליון-הספר הוסיפה להטריד את המצודה כל הלילה, כשהאיטלקים מציגים לראוה את גבורתם בהמסירם מכל אשנב וסדק, עד עלות השחר, פגזים, כדורי מכוונת-יריה וכדורי-רובים מתוך נידודי-שינה. כעבור יומיים פינה האויב את מזרחה של בורייה, ונסתלק אל עבר מרכזה.

עתה סקד וינגיט על פעולה משותפת נגד מַנְקוּסָה.

כשעמדו בפעולה כנגד מנְקוּסָה, נשחתף חיל האויר המלכותי בפעם האחרונה במסע-מלחמה זה, בהפציצו את בורייה יומם ולילה. הכנסייה, במרחק 500 ירד ממצודת מנְקוּסָה, נלכדה, התקיפו עליה מכוונת יריה «ויקרט» משל הבטליון החבשי השני ומרגמה הותקנה בחפירה סמוכה. הפגז הראשון של המרגמה נפל בחצי-הדרך באדמת הפקר; השני נתפוצץ בין בני-בריתנו, אנשי הפיטוררי * וְלָקָה דָּסָה, אשר באופן הראוי לשבח המתינו בקרבת-מקום יתרה לפקודת ההתקפה; והשלישית היתה בת-מזל, העלתה אש בבניני המצודה המרכזיים. לאור הלהבות שבצבצו מכל חלון וחריץ ושיוו למנְקוּסָה צורה של אנית-סיולים גדולה החוצה את הליל הטרופי, קוימה אש-הטרדה עד שהאיר השחר.

חמשה מאנשי הרמקולים שלנו הפריחו את דברי תעמולתם בלילה הראשון ממרחק של 400 ירד, ובלילה השני עשו את מלאכתם ממרחק של 200 ירדים. שוּמְבָשִׁי (סרג'נט-מיג'ור של פלוגה) אריטראי השיב לנו בקול צעקה כשחלה הפסקה ביריות, אלא שבינתיים הספיקו עשרות חיילים לנטוש את שורותיהם, ומן ההכרח היה לכפות רבים אחרים. וכיון שהעליב את הקיסר, התנפלו האחרים על השומבשי בכוח הזרוע. לבסוף אף עדרי-הבקר של המצודה הונסו על ירי שתי נשים פטריוטיות.

לא היה כבר בכוחה של מנְקוּסָה להחזיק מעמד יותר מאשר שעות ספורות, כאשר, ביום הארבעה בסברואר, הופיעו במנומך מטוסים איטלקיים, אשר הגנו כרגיל על אגפי הנסיגה הגדולה, וגרודיו של נטלה התחילו זורמים ממצודות בורייה, גולשים כלשון של

* הקול. נטלה, מספר חיל-המצב האיטלקי בבורייה והסביבה.
* דרגת שר-צבא חבשית, נמוכה מזו של דג'סמך — המער.

פסולת-נופת מסואבת הנושרת מעל הכף. הם נהרו המונים-המונים, שחומים ושחורים, שבעת אלפים איש.

כי בטוחים היו שנשקפת לבורייה סכנה ודאית מהצבא הבריטי הגדול השורה בכל אתר וכבר חתך את גורלה של מנקוסה והיה מתקיף בחימה את דמבאחה. אם יעלה בידי הבריטיים לתפוס את שתי המצודות הללו הרי שיחסמו את דרך הנסיגה של נטלה. לפיכך מיהר נטלה לסגת דרך מנקוסה. בדרך נסיגתו זו כמעט שהשמיד את המפקדה של «מחנה גדעון», שכן וינגיט התמיד עוד אור ל-4 במרס בהתקפתו על מנקוסה, כשאתו שתי-שלוש מחלקות ואנשי תעמולה שגרונותיהם ניחרו. כמוהם כמוהו— כולם נאלצו להמלט על נפשם. וינגיט חיפש לו מקלט על רכס-גבעות שבמרומיו התפרקד הו בשלות-השקט ואכל את ארוחתו. מתוך שצף-קצף שאלו וינגיט מדוע לא חש לעזרתו עם שתי פלוגות מבטליון הספר. «שאלו עשיתי כך», ענה הו, «הרי שלא היה בכלל נשאר זכר מ«גדעון». שב-נא וסעד לבך».

השורה האיטלקית הדחוסה התגודדה בדרך ההולכת ממנקוסה לגיגה ודמבחה. «בנדות» לקויות בסדרן שמרו על אגפיה. ארבע מכוניות משורינות ובראשן קצין איטלקי ודגל בידו הנחו בתוך את החיילות הסדירים, בשיעור 4000 איש. שני רגימנטים של פרשים הלכו במאסף. מוכנים להתפרס לעבר אגף זה או אחר ולסייע בידי «בנדות». עם הגדודים הלכו גם נשים וילדים של הצבא— פרי תקופת-חניתם הממושכת, — וגם אותם ראשי שבטים אשר חרדו מפני נקמתו של נגש. לאחר שעברו, יצאו מיד שתי פלוגות מבטליון הספר, עם הו בראשם, בעקבותיהם, ומפקד הצבא הבריטי בכבודו ובעצמו הולך אחריהן, משאסף את כל מפקדתו, דהיינו מזכירו הארצישראלי, עקביה, וסגין שהיה תלוי לו בין שני שיחי-קוצים, בסמוך לאלחוט-שדה. בזניקות הנמרצות הללו אחר האיטלקים טרח כל אחד מ«גדעון» בכל מלאכה שתדרש. פרי נטל פיקוד על שיירת הגמלים, שמנו עתה כ-400, באשר הלשון הערבית היתה שגורה בפיו והכרח היה לטלטלם במהרה ממקום למקום ועם זה לדאוג לכך שישארו סמויים לצופה מן האויר. שולטן-גאבֶּה-מֶדְהִין קיבל פיקוד על יחידת התעמולה. ובפקודת וינגיט ניתנה לו מכונת-יריה. יחידת צבא קטנה זו תלתה את הרמקולים אשר לה מאחורי הגב, הפליגה אל אגפי האיטלקים, טבחה קבוצת חיילים מתוך «בנדה», והשולטן עצמו פגע בכדורו במיור איטלקי, הוריד את סרטיו מעל שכמו, ובימים שלאחר כך השליך את הסרטים הללו לרגלי הקיסר.

בליל הארבעה במרס וחמישה בו התקיסו שתי הפלוגות של בטליון הספר את מחנה האויב שחנה על אם הדרך. האויב ערך את חניתו ללא סדר, כלי ההובלה אשר לו במרכז, ומאות מדורות-אש מסביב. רוב החיילות היו יגעים או מבוהלים מכדי להתיצב במשמרות. ברדת הלילה הקריב הבטליון את מקלעי-ה«ברן» הספורים אשר בידו ויכוננם אל מדורות האש, וכשכבו המדורות החלו להמסיר כדוריהם, וכך נהגו כל הלילה. מאחוריהם ניצב וינגיט ומנהם באלחוט שבידו, ותובע מחרטום תחמושת נוספת. כמה מכוניות משא ומטען נטט נפלו בידו כבורייה. מטוסים דרום-אפריקאיים מטיפוס יונקרס היו מטיעים חמרי מלחמה מרוסיים אל שדה-החניה שבבורייה. כלי החובלה אך בדוחק הספיקו את שפע התחמושת שנדרש בשביל קרב הנערך מתוך מרוץ, ואשר בו האויב העיקרי המשמש מטרה

* חבורות סדירות-למחצה של חיילים ילידים, אשר הוקמו ע"י האיטלקים. — המער'.

לסגיעה הוא כוחו הנפשי של הצד שכנגד.

אכן, לא נותר במה להסיע את צרכי המזון. לפיכך אנוס היה «גדעון» להאבק שלושה ימים רצופים ללא מזון בפיו.

איש לא ידע היכן מקום המפקד, אולם ברור היה כי אמור הוא להופיע בכל אתר ואחר על סוסו האפור. איש גם לא ידע בבירור בכל בטליון-הספר את מקום המצאו של היו. אך ברי היה לכל כי הלה מתרוצץ מגבעה לגבעה בסנדלי-אידרא* הבלים, מנוסף במקלו פעם לחצי-כחה זאת ופעם לאחרת ונותן לה הוראות טקטיות אשר פרטיהן—והן היו מדוקדקות בפרטיהן— משתנים מרגע לרגע. ביום השלישי הבחינו כמה מקצינינו בקדרת ריבה של האויב בדרך, — ויעוטו אליה.

ליד דמבחה טעם «גדעון» את ארוחתו הראשונה. אולם גם שם לא היה בדעת האויב להתעכב. ב-8 במרס החל נטלה בורח דרומה, וב-10 בחודש פונה את «מצודת עמנואל», שעל נהר טמחה, לאחר שהציתה באש, והמשיך בדרכו לדבר-המרקוס.

רדוף ומורדף לילה-לילה בידי בטליון הספר— שהתמחה למלחמת-חשכה, ושכריכותיו ומנעליו הפכו בלאים ושמיכותיו הלכו לאיבוד, — המרה נטלה את ההוראות שניתנו לו מאת מפקדו נסי. שומה היה עליו להתגונן ליד נהר טמחה, והנה וינגיט והיו חצוהו כמנצחים לובשי בלאים. אכן, אין לומר כי רב היה הדמיון בין שנים אלה לגבי האופן בו מלא כל אחד את רגעי ה«יום-יום» המודמנים אפילו בתוך מלחמה מתישה שכזאת. וינגיט הסכין שלא לרחוק את בשרו גם בשעה שהמים נצנצו לעיניו, אלא נטה לדרכי ה«יוגי» ההודיים, ולזמירות-אינפוף של ססוקי זמרה אשר אפשר והיו פעם מזמורי תהלים, — ובשעת מעשה היה מתגרד ברגלו המזוהמת. ואילו היו מצא בדרך פלא אפשרות ללבוש יום יום זוג מכנסים וגופיה חדשים למען לא יסתאב כליל, וודאי שכבר היה מהרהר ביין-השמפניה שיפול בחלקו בדבר-המרקוס. וינגיט, בהתקלו בשנים-שלושה קצינים בצותא, היה עומד ומשמיע באזניהם הרצאה על העקרונות עליהם בנוי מסע-מלחמה זה. היו היה נוטלם במרץ בכתפיהם ומשלחם לעשות איש איש מעשה של תועלת ש«אך זה עלה במוחי, אחא, וכדאי לעשותו».

ב-13 במרס, — יומיים לפני התחלת האופנטיבה הגדולה על קרן — בא «גדעון» במגע עם האויב בעמדות גוליאט, במרחק כמה מילין מערבה לדבר-המרקוס. כאן ריכו הלז את כל הכוחות שעמדו לרשותו בגוג'אם, פרט לבטליונים אשר חילו המועט של סימונדס ניתק אותם בבחר-דר-גיארגיס, ולבטליון אחד שחנה במוטה, שבמזרח גוג'אם.

* * *

פעולות-המלחמה מסביב לדבר-המרקוס החלו ברצינות, ווינגיט נקט החלטה גורלית. האויב הגיח מדבר-המרקוס לאחור וכבש מחדש את «מצודת עמנואל», בעורפן של שתי הפלוגות מבטליון הספר, והיו בראשן. היחידה שהיתה ידועה בשם «המרכז מס. 1 לאופרציות וידיעות», בראשותו של בראון, נהדפה משם. ברור היה כי נתחורר לאויב עד כמה תשושים אנו, והוא עמד במידת מה על תעותעיה-האונאה שלנו. הקיסר עצמו, עם משמר-הראש הבלתי-מאומן שלו בן 200 איש, נמצאו בסכנה.

מצבנו היה מסוכן ביותר. בין «מצודת עמנואל» ובין הקיסר לא נמצא כל תריס מלבד שני שלישים מהבטליון החבשי השני המזועזע למדיי** ; ובין הקיסר לפלוגה מס. 3

* עור-זמש. ** לאחר הקרב על דרך דמבצה ראה בעמ' 60 — המער.

מבטליון-הספר, אשר עמדה בסני טורלי* - לא נמצא כל תריס ומגן. לגבי וינגיט הפתרון היחיד למצב היה ללחוץ על דברה-מרקוס. הבטליון החבשי השני הוסדר עד מהרה מחדש. כמעצר-דרכים, - ולפניהם מחלקה אחת מבטליון-הספר, תחת פקודו של קרידון הצעיר (שתפס מחדש את «מצודת עמנואל» ואחר חזר ונהדף משם). אלה שנשתיירו משתי הפלוגות של בטליון-הספר, אשר זה עתה איבדו את קצינם הסדיר היחיד הארים, בשל סצע שנחבל בו בשעת הרדיפה מבורייה אל דמבחה. - עליהם הוטל להשתער על דברה-מרקוס, שהאויב ריכז בה למעלה מ-10.000 איש, מלבד אנשי «הבנדה» של היילו במספר 5.000 איש. בבורייה עמדו 800 כנגד 7.000; עתה עמדו 400 כנגד 16.000. למזלנו נקהלו מסביב לדברה-מרקוס המוני «פאנוס»** «ובשי-בוזוקים» פטריוטיים, שהפילו אימה ופחד גם הם על האיטלקים.

מן ההכרח היה איפוא לנקוט תכסיס חדש שיהא הולם את המצב שנשחנה. וינגיט והיו חדרו אל מעגל הביצורים של דברה-מרקוס, ומבעד לרכס עטוף שיחים תרו את כל מערכת-המגן שלהם: - ממצודת וואנקרה עד אבימה, מ«מחנה הלבנים» עד למצודת-הבירה, מארמון בתו של ראס היילו עד בואכה לדברה-מרקוס העיר. סרג'נט סודני סייר את עמדת-גוליט, במרחק שנים או שלושה מילין צפונה לדברה-מרקוס בדרך העולה לבורייה, מקום שם חנו 2.000 איש מצבא המושבות האיטלקי, שהתבצרו בקו גבעות נמוכות, והחזיקו עיי כך בשער החיצון למעוזו של היילו. וינגיט צידד בזכות הסתערות-חתף על מרכזה של דברה-מרקוס, אולם היו סבר כי הכוחות שעומדי-ם לפקודתו לא יספיקו למטרה זו. הם יבקיעו להם דרך בלילה, אולם עם בוקר לא יוכלו למלט נפשם מפני חיל הפרשים. אך לגוליט יש בדעתו להתנהל מתוך תכסיס חדש. הוא תקע את מתנהו על התל-התלול, מילין ספורים צפונה לדברה-מרקוס.

מאז ולמעלה משבועים ימים, בשלהי מרס 1941, השתולל קרב, מוזר בקרב של בורייה, בין שתי המעצמות האירופאיות. חשכת הלילה שימשה רקע למעשי המתקיף, כי הכוח המתקיף כאן היו תריסר אנגלים ו-400 סודניים. מהצד השני, מכונסים במחנותיהם, בחסירותיהם ומאחורי מתרסי-אבנים, רבצו אלפים מתל-השחורים של האויב, שלא ידעו בכירור לצדו של מי עליהם להלחם - למען הקיסר, למען היילו או למען איטליה, או אפילו בעד מי וכנגד מי הם נלחמים בפועל. - שכן דברי התעמולה של איטליה ומדיניותה ידעו חליפות לרוב; ומשום כך, אף לא נלחמו, כי אם נסכו את רוח הביעותים גם על האיטלקים הלבנים, למעלה מאלף איש, שחנו עמם יחד. כלי הנשק שהשתמשו בהם בקרב זה היתה סצצת-מילס הבריטית, שהוטלה במדויק, לעומת מכונות היריה בְּרָדָה וְשׁוֹרְצֵלוֹנָה, ותותח ההרים של 65,7 מ"מ***, שירו יריות בגובה רב מדי בשל הבהילות; מצעדי-חשאיין של הסודניים, ושפתותיהם החסומות; לפניהם צועד קצין וסמל בריטי או סודני, המגשש דרכו בין השיחים וזרועו הימנית שלוחה לאחוריו להתראה, ופניהם אל חסירות האויב; ובסך הכל: משמעת בלתי-פוסקת, חריצות-אין-משלה, שתיקת דומיה - עד אשר נסף אדיר אחרון ממרחק עשרה ירדים מפריח את נשמחו של האויב מקרבו.

* הקולונל טורלי - מפקד הבריגדה הקולוניאלית האיטלקית בדנגילח שבמחוז מאנגאשה.
** חבורות «חמשיות», שפעלו ללא כל פקוד עליון. - המער.
*** כלי נשק איטלקיים. - המער.

לגבי ערבים סודניים היתה זו מלאכה נאה למדי. פרט לסמליהם והקצינים מילידי המקום, הרי לפני שנה ופחות מזה היו הללו עוסקים בעיקר בגמליהם שלהם או בגניבת גמלים זרים בקורדוזמן. ואשר לקצינים הבריטיים הרי גם אלה, מחוץ להיו ולסגנו, לא ידעו שירות סדיר מהו, וממשרדי מושלי מחוזות, משתית-ויסקי בחברותא על מרפסות בתיו של סינדיקט-הפזותן, נתלקטו הנה בשביל «לשחק קצת במלחמה».

מדי יום ביומו יצא קצין מעם המחנה שעל התל-התלול לסייר אחת מעמדות האויב. אחיכ, בשעות הערבים, היתה יוצאת אתו מחלקה אחת או שתיים, מ-50 עד 100 איש, לאיזה מקום-מסתור הקרוב ביותר אל עמדות האויב וממתינים לחשכה. האיטלקים הקלו ראש בכל תכסיסי הגישושים הללו של משמרות, סגולתו של הצבא הבריטי מקדמת-דנא. הם מעולם לא הגיחו ממקומות עמדתם וכלל לא טרחו להניס את פלגות-הפושטים שלנו בשעה שהללו תפסו את עמדות-המוצא להתקפה. לאחר שהחשיך היום היו אנשינו באים בגישושי התקרבות אחרונים. הקצין יעמוד בראש והאנשים אחריו, ומאותתים איש לאחיו בתנועות-יד או בלחשי-קול. ואף על פי שרגליהם היו נתונות במגפי-סנדלים כבדים עשויים עור, ורבים לקו בחבורות, הרי היו מתקדמים ללא רעש. כל אחד היה נושא עמו רובה ופגיון וכמה פצצות-מילס. לעתים גונב החשד אל האויב והיה ממטיר אש עליהם; אך הללו נאסר עליהם להשיב, וגם לאחר שאש האויב היתה פוסקת חייבים היו לשהות שעה קלה בלי נוע במקומותיהם. אחרי כן היו ממשיכים והולכים עד המקום הקבוע, מרחק תריסר צעדים מהעמדה, מתפרסים ימינה ושמאלה ומטילים פצצותיהם על האויב כשהוא רדום ביותר. ואחר כך באה זניקת-כידונים, - והעמדה בידיהם. בטרם יסוגו היו האנשים נשארים בעמדה על מנת להדוף התקפת-נגד אחת. לפי השכל הישר חייבים היו להתקיף בשעות הלילה העמוקות ביותר, בין 12-3 ל-3, ולחזור עוד לפני עלות-השחר. בתחומים קבועים אלה ניתן להם לגוון את מהלומותיהם כפי שמציינים דיני-החשבונות שלהם:

14 במרס: הותקף כפר של «בנדה» בפרברי דברה-מרקוס; בתים הועלו באש, נגרמו אבידות לאויב.

18 במרס: הותקפו עמדות האויב בגוליט, הדרך לדברה-מרקוס נורעה מוקשים, שתי מכוניות-משא של האויב פוצצו.

19 במרס: חמש מחלקות התקיפו ולכדו את «מצודת אבימה» בקרבת דברה-מרקוס המרכזית. הנסיגה נערכה בארבע בבוקר במדרון פתוח; קצין בריטי אחד נפצע.

21 במרס: מסע-הגישה אל עבר גוליט בוצע מתוך הפרת המועדים. ההתקפה נדחתה.

22 במרס: מודיעים שהאויב עומד להתקיף את המחנה שעל התל התלול. המחנה פונה. האויב נסוג לאחר שמצא את המחנה ריק מאדם.

23 במרס: שני הקולונלים * ערכו סיורים מסביב למחנה הפרשים של האויב; כפרי-ה«בנדה» סמוכים מדי. הפעולה נתבטלה.

24 במרס: התקפה ע"י החיל כולו על ארבע העמדות בגוליט. שלוש נכבשו. האויב המטיר אש תותחים, מרגמות ומכונות-יריה במשך כל הלילה. קצין בריטי אחד נפצע, 3 טוראים סודניים נהרגו בנפלים מעל צוק סלע; 11 נפצעו.

* וינגיט ופיסטול. - המער.

- 25/6 במרס : גוש במחנה.
- 27 במרס : המחנה הועתק למרחק של מיל וחצי מגוליט.
- 28 במרס : הרכס הגבוה השולש על גוליט מהדרום נכבש. אש הומטרה על גוליט והסכת אבידות חמורות. אין אבידות לבטליון הספר.
- 30 במרס : מרגמות פתחו באש לאור היום על גוליט. 38 מאנשי האויב נהרגו. הפטריוטים של אזאז' קאבאדה הטילו רימונים על מצודת וואנקה. הדרך שבין «מצודת עמנואל» וגוליט נזרעה מוקשים.
- 31 במרס : התקפת פצצות על אדיס, עמדת-היסוד שבגוליט. קצין בריטי אחד נהרג. האויב סיגה את «מצודת עמנואל», באכדו שתי מכוניות-משא. 23 מאנשי נהרגו.
- 1 באפריל : האויב מפנה את גוליט ונסוג אל מרכז דברה-מרקוס. גדודי האויב הראשונים נסוגים מדברה-מרקוס בכיוון הנילוס הכחול. אנשי אזאז' קאבאדה הטילו פצצות על מצודת אבימה.
- 2 באפריל : האויב ממשיך לסנות נקודות. התקפה במרגמות על מצודת מאקוב, שליד המרכז. אחריה באה התקפת-פצצות ודליקות גדולות. המשמרות מתקדמים.
- 3 באפריל : התקפת-פצצות על הארמון של בת הראס היילו. התקפה ממכונית-יריה על גדודי המושבות וה«בנדה» החונים לרגלי מצודת אבימה. כפי שמודיעים נסתיים הפינוי של החיילות האיטלקיים הלבנים.
- בינתיים שגר ה'יו את ג'ונסון, אחד מהבמקשים* הלבנים שלו, להצטרף אל ליג' באלאי זלקה ומיסיג'ר, בדרך המובילה מדברה-מרקוס אל הנילוס הכחול, למען חסל כליל את האיטלקים.
- ובשלושה באפריל יצא לסיורו הרגיל בכיוון לדברה-מרקוס, והבחין בעין בלתי מזויגת והנה דגלה של חבש מתנופף מעל למצודת-הבירה.

* *

לא כן חיל-הספר.

מוטה הוא המבצר האחר היחיד שנותר לאויב במזרח גוגיאס. כאן התבצרו כ-400 500 איש שנשתיירו מן הבטליון הקולוניאלי ה-69, ולכאן סנה היו, ועמו פלוגה אחת, דרך המעבר שבהרי-צ'ינְקאי, בגובה של 13.000 רגל. הסודנים יושבי-המישור שוב עשו את הדרך הזו ללא כל טרזניה, רגליהם תפוחות ומכוסות חבורות של פרעושים, לבושים מדי-כותן, שמיכה אחת ויריעת-קרקע אחת לאיש, בצינה ובסופה, חולים את חלי-ההרים, ומנת מזונותיהם קצוצה למחצה. בהגיעם למוטה נצטרפו ל«מרכז מס. 1 לאופרציות ולידיעות», ופתחו בהרעשת המבצר באש המרגמות ומכונות היריה. וינגיט הודיע באלחוט שעל כולם, פרט למחלקה אחת, לחזור כדי לשמש תוספת-הבטחה לדברה-מרקוס, אשר בטחונה היה נתון בספק. בבוא הליל, שילח היו את אנשיו משם, מבלי שהאויב יבחין בתמורה שחלה, וכשהאיר היום הלביש את הלויטגנט היחיד שנותר לו במדי-מיזר ושגרו אל מוטה בדרישה להסגיר את המבצר. לאחר קצת תעמדה נוספת של פני מתנגדים-עד-מות, גרמה תוספת אש מרגמות, מכונות-יריה ומקלעי-ברזן מסוחים קצרים לכך שמוטה הרימה את ידיה - בצורת

* דרגת-קצין בצבא הפצרי והסודני הדומה לדרגת-מיור. - המער.

קומיסריו מחולחל שיצא משם רכוב על סוס לבן ובידו דגל לבן גדול. ששים טוראים סודניים נכנסו למבצר בסך, מחוך הרחבת-צעד, וחיוך של לגלוג על שפתותיהם, כדי לפרוק את הנשק מחיל המצב.

הוקראה הכרזת הקיסר ו-400 אנשי חיל המצב נודרזו והצהירו כי יש את נפשם להספח לצבא הקיסר.

אותו לילה פרץ אל היו הסרג'נט בֶּרֶק, ששיחק כמגן מרכזי בנבחרת אוסטרליה לכדור רגל, ופנה אל היו בשאלה ברורה ונמרצת: «מי זכה במלחמה ארוכה זו, סיר, אנו או הם?» «דומה כי אנחנו זכינו», ענה היו מתוך תנומה. «פני הדברים דווקא מעידים על ההיפך מזה», ענה בֶּרֶק, משך אחריו את היו והביאו לחדר רחב ידיים, בו התפרקו להנאתם קצינים איטלקיים, איש איש עם ידידתו החבשית.

הנה כי כן היתה לפנינו, בזעיר-אנפין, פרשת-הקץ של קיסרות-בֶּרְיָה.

נ. ל. סמיר

לקח הגריליה בחבש

פרשה אחרונה

בשלהי מרץ 1941, כשהאיטלקים רותקו לחלוטין אל קרן, אדיס-אבבה ודברה-מרקוס, מצודות אשר אף הן היו עתידות ליפול במהרה בידי הבריטיים, — רק אז אפשר היה לבחון את התוצאה של מסע-המלחמה — הסדיר והבלתי-סדיר — שנערך באיטלקים מגבול סודן, ולחשב בדיוק כמה מחצה התנועה הפטריוטית מכוחות התנופה הכללים של האויב.

ליד קרן ואמבה-אלג'י, שם ניסף הקאיד * את חילות אריטריאה שנשתיירו ואת חיל המצב של אדיס-אבבה, — חוסלו שבעים ואחד בטליונים של צבא-איטלקים וילידים. הלחץ היה כה חזק עליהם עד שכל דיכיונית הגרינדירים של סבזיה, פאר-חייליה של האימפריה האיטלקית, נמשכה צפונה והושמדה בידי הארמיה של סודן.

באיזור ההתקוממות הרחב של שבטי אמחרה, המשתרע מאום-הֶגֶר שבגבול הסודני עד אדיס-אבבה, רותקו על ידי הפטריוטים ו«מחנה גדעון» חמשים וששה בטליונים מצבא האויב, ועשרים וששה בטליונים של «החולצות השחורות» בכלל זאת. ונוסף על כך — «בנרות» לא-סדירות במספר רב, אשר שימשו גם לפקוח על הבטחון הפנימי, וכן הבטליונים שפעלו כנגד חילות-ההודים שלנו ליד מְטִימָה.

חלק מכוחות אלה, בעיקרם «החולצות השחורות», שכנו בערים הגדולות, כגון אדיס-אבבה ודֶסִיָה, כדי להגן על האוכלוסיה הלבנה. כמה לא הוכשר כוח זה למלא תפקיד אחר כלשהו, על כך ניתנה הראייה כאשר נלכדו שתי ערים אלה בקלות מפתיעה על ידי הצבאות הבריטיים, שנפלו במספרם ממנו. ואז נתגלתה לעין המטרה היסודית בכל אירגון «החולצות השחורות» במזרח אפריקה, והיא: דכויים המוחלט של החבשים ושעבודם.

ברם, ריכוזי הצבא בעיקרם היו במרכזי המרד הראשיים: בגוג'אם ובבֶּגְמֶדֶר (גונדר). בגוג'אם החזיקו ששה עשר בטליונים מילידי המקום וארבעה בטליונים של «החולצות

* תוארו, בערבית, של מסקד הצבאות בסודן (הגנרל פלאט). — המער.

השחורות». אלה היו המחוזות בהם לא פסקה מלחמה באיטלקים מאז 1937. וההוצאות המועטות מאוד שהוצאנו על צבאו של וינגיט ועל תעמולה מצאו צידוקן בזה, שכוחות אויב מרובים כל כך רותקו למקום עמדתם.

המתוד שנקט וינגיט היה לא להסטיק תחמושת לפטריוטים לפי דרישתם, אלא להדגים לסניהם דרכי מלחמת-גריליה. לימים, לאחר שובו מחבש, ביקשתי כי יסביר לי את עקרונותיו בשטח זה, והוא הראה לי והנה הם כבר כתובים בידו על גליון.

המתודה הנפסדת

בהכנסו לתוך המחוז, בא המפקד במגע עם המנהיג הפטריוטי המקומי, ומעורר את לבו ושואלו אם יוכל לסייע לו באחת הפעולות. הפטריוט עונה מיד שזה ראש מאוייו, אלא שאין לו נשק, כסף ותחמושת. המפקד שואלו כמה דרוש לו. הלה נוקב מספר שאינו מתקבל על הדעת.

המפקד מבטיח לו חלק מזה, מוסר לידו את אשר הובטח לו ומחכה לתוצאות. ותוצאות אין. ואם אפילו ישב עצמו בסביבה ויבקש לנהל את הפעולה בגפו מתוך כונה לעודד את הפטריוט למאמצי-מעשה, - עדיין התוצאות הן אפס; או הודעות-שוא על פעולות-כביכול.

הפטריוט טוען כך: «נראה כי אדם זה זקוק לעזרתי (שהיא דלה למדי) עד שהוא נכון למסור לידי נשק, אף שבירי לו כי איני יודע לשמש בו כהלכה. משמע, איפוא, שאין עמדו טוב ממני. משמע שאין לו מי שילחם לו, שכן גאות לשחדני בעין יפה. נמצא שמצבו חלוש למדי, ויתכן כי יוכה. אם יקרה כזאת הרי שגם אני אפנה בגחלת זו. יש כאן טענה היפה לישיבה בחיבוק ידים ולבלתי הלחם, אך אינה סיבה לסרב לקחת את אשר הוא מציע. אמת, רוצה הייתי לסייע למען הענין הגדול, ואין מקום לחשוד כי אבגוד בו. אך עלי לראות את הדברים כהיותם. וכי למה זה אמות ללא צל תקוה של נצחון? ועלי מכל מקום לדאוג למשפחתי ולכספרי. סבורני כי מכל הבחינות ניחא לי לקבל ברצון את הסעד בתודה, למען יהיה הנשק בידי למשמרת לימים יבואו, שמא שאוכל לצאת בכטחה נגד השונא המשותף, ובינתיים אלמד ידי להשתמש בו מתוך שאישיב אחת ולחמיד את הסכסוך שלי עם פלוני בענין המים».

המתודה הנכונה

המפקד נכנס למחוז בלויית שדרה קטנה, אלא שהרכבה יעיל ביותר, הנושאת עמה כלי-נשק וציוד מודרניים - אלא שאינו מוסרם לאיש. בפגשו את הפטריוט הריהו פונה אליו באמרו כי בא להלחם למען הענין המשותף. אך עם זאת הוא שומר על אורת-הסוד שמסביב למעשים שיש בדעתו לעשות. הפטריוט שואל מה עליו לעשות. המפקד משיב: «חן לי אספקה אשר אשלם בעדה מחיר הוגן, והמצא לי את הידיעות הדרושות».

הפטריוט פונה לדרכו ומהרהר בלבו: «מזור, צבא זה דל במספרו, אך אין ספק שכוחות גדולים עומדים מאחוריו. אחרת, לא היה בוטח בעצמו כל כך. תמהני מדוע לא ביקש את עזרתי? מוטב כי אשמור את צעדיו».

בלילה עורך המפקד התקפת-ליל מוצלחת. למחרת בא אליו הפטריוט ואומר: «מדוע לא הגדת לי כי יש בדעתך להתקיף? יכול הייתי לעזור לך הרבה».

«חן-חן, אבל נשק אין עמך ואף אינך חייל. ומכל מקום, בשלמה עליך להיהרג? זוהי מלאכתנו אנו».

«לא כי, חייל אני מבטן ומלידה, והנני נלחם באויב מזה שנים, רק אמור-נא מה עלי לעשות ואראך במה כוחנו גדול».

«אך אין כל נשק ותחמושת בידך, ואני לא אוכל לחלוק עמך».
«אמת הדבר, דלה היא התחמושת אשר ברשותי, אך ברצוני להשתמש במעט הזה לטובת דגלי».

«גיחא, בוא עמדי עם שקיעת החמה. הנני יוצא לסייר את הסביבה ויתכן כי אמצא לאנשיך מלאכה לתועלת. אולם את משפטי אוציא עליך רק לאור התוצאות. ואם תרבה באנדרלמוסיה שוב לא אוסיף להשתמש בך».

התוצאה – הפטריוט שש אלי קרב, בערנות ואדיקות. הוא רואה במפקד את מנהיגו. זכות גדולה היא לסייע לו.

היוצא מזה, כי לשם הקמת צבא-מתקוממים הגון שומה עליך לשגר למקום גוף-צבא מובחר, שיחולל מעשי גבורה ועלילה, ולא רוכלי נשק ומזומנים... או אז יש לקוות כי כל גבר אמיץ, המזדמן לך בכל זאת לעתים רחוקות, יתעורר ויצטרף אלינו לסכן נפשו לעזרת עניננו. וזה עיקר.

כל המותר – סופת-סער של אנשי-שבטים, כפריים מזויינים ברמחים – כל אלה כמוהם כקליפת השום.

כך דרכו של וינגיט: ברק-מחשבה, בְּטָחָה – וצודק-למחצה.

סיכום-דבר

פרט חשוב ועיקרי הוא החסיר באותה התרומה שתרמו פטריוטי-חכש להשגת המטרה. ידאי, סופת-ההסתערות של השבטים, אכרים ברמחיהם – כל אלה אינם ולא כלום. אך הלא האיטלקים, במעמקי לבם, לא הביטו על כל זה כעל אין ואפס.

הם שלטו על קשרי התחבורה במדינה ע"י כך שהחזיקו כך וכך בטליונים בנקודה A וכך וכך בטליונים במקום B. בדרך זו מצאו ידם למנוע את החבשים מלהתכנס, מלהתארגן וגדם, ומלקבל מידינו את התחמושת והאימון הדרושים. אם יפנו את A הרי כל האיזור הזה יצטרף בגלוי אלינו; באיזור הסמוך היתה מתחילה החסיסה, והתקפות תיערכנה על דרכי התחבורה; הבריחה מחילות הילידים תלך ותגדל לאחר שיתחוויר להם כי באיזור שמעבר לגבול נמצא שלטון מתוקן, וכי בזנחם את האיטלקים לא יפרקו מהם מיד את רוביהם, סגיניהם ומכנסייהם. והרי שהאימה הזאת מפני «כדור-שלג» פטריוטי שילך ויתרחב (קרא לזה כאשר תקרא: הסתערות-שבטים או כיוצא בזה), היא שהכריחה את האיטלקים להחזיק חמישים וששה בטליונים בשטחי אמהרה, – והיא שדיכדכה את רוחם של הללו.

בואו של «גדעון» שימש מעין גורם חימי ממים לכל המצב הזה התלוי ועומד. בטליון-הספר מעל לכל, ואחריו – הבטליון החבשי השני, הם שהיוו את «חוד-החנית» בהתקדמות דרך חבל גוגיאם, אשר בלעדיהם לא היתה באה לעולם. הם התקדמו במהירות כזו עד שנבצר מאת וינגיט לארגן שיתוף פעולה עם הפטריוטים האיטיים, שלא הוכשרו מעודם להתיצב לקרב ברגע הנקוב בתכנית. לפיכך, שיטה מופתית זו, שהוא כה מצדד

בזכותה, היתה למעשה כפויה עליו, וודאי שהיה מאבד את זמנו (תקלה חמורה ביותר בשעת מלחמה) אילו נקט שיטה אחרת.

מכל מקום הצליח היו והפטריטיים שדן כבר לימדם לשחף פעולה, עם כוחו המוסרי של הקיסר מאחרי גבו, ללכוד ברשתם חמישים וששה בטליונים מצבא האויב, שאילולא כן היה אפשרי לאויב להשתמש בהם בקרן נגד חילותינו הסדירים. הפטריטיים הביאו לנו תועלת עצומה. כשם שחבש לא היתה קמה לתחיה לעולם אלמלא נשפך דמם של בריטים, הודים וסודנים על צוקי הסלעים הקודרים, כך לא היתה גם בריטניה מסיימת במהירות רבה כל כך את מסע-חבש ומשחררת את דרכי תחבורתה החיוניות אילמלא התנועה החבשית. «71:56» אינה חלוקה בלתי-הוגנת של אותה הזכות שיש לזקוף על חשבון שני הצדדים. אלה הם הישגים בעלי ערך, משום שנודעת להם חשיבות לגבי עתידם של דרכי המלחמה בכללם. מסע-חבש היה מעין מסע-נסיון שנערך על גבי שולחן-חול, — מבלי שהועמדו כאן בסכנה חילות רבים של הקיסרות, באותה צורת מלחמה שיהיה עלינו לקדש נגד כל המעצמות המדכאות את האוכלוסיה הנכבשת, כגון בחבש, ואשר החלו לראות (כאשר החלה גרמניה בשנת 1941) בבני-בריתן המשועבדים בשר תותחים.

עם קריאת ספרו של ג'. ל. סטיר

כמה מחשבות מתעוררות בלבו של קורא ארץ-ישראלי לאחר שעין ב־Seald and Delivered. וקודם כל — טוב לקבל דרישת שלום מידיד, דרישת שלום ע"י איש פיקח וחודר לענינים כספיר. וטוב לדעת שהידיד, אף על פי שאיננו בינינו, עושה משהו, ומשהו גדול וחשוב, לענין המשותף.

„ברק־מחשבה, בְּתָחָה — וצודק־למחצה” — כדבריו של סטיר. כאילו מקצוע המלחמה וביחוד מקצוע מלחמת-הגריליה, הוא מדע מדויק, ואפשר להיות בו צודק צדק מוחלט! אלא שמפקד מחויב להיות משכנע. לידיד היה תמיד כוח־שכנוע — ויש לקוות שגם כיום, בכל צעדיו משכנע הוא.

במשך המלחמה הזאת כבר צצו אישים בולטים בין מנהיגי המלחמה שבמחנות השונים. ניתן לומר שיש כבר מצביאים אשר את פעולותיהם אנו מכירים „על פי כתב־ידם”. הפעולה נגד קוי האספקה — „סוסו” של וויול; התכסיסים רבי הגוונים של רומל (להבדיל); ההתאפקות בניצול-הרזרבות של טימושנקו; כוחו של „מונטי” למצוא פתח להפתעה במצב שנדמה שכל הפתעה היא בלתי-אפשרית בו. גבורו העיקרי של הספר אשר לספיר — אינו נמנה עדיין עם אלה שעליהם כותבים יום-יום. המלחמה מצאה אותו כשהוא קפטן, הוא עלה מהרה בסולם הפיקודי, הגיע לדרגת בריגדיר, ועוד דרכו לפניו.

אבל אם נרצה לתאר מפקד אידיאלי במלחמה מודרנית, הרי לפנינו הסגולות המזדקרות מתוך סיפורו של סטיר. אם צרף לזה מה שאנו יודעים על „הידיד”, תקום לעינינו דמותו של מפקד למופת.

יש אומרים כי מפקדי המגקים הגרמניים, כשפרצו את קוי הצרפתים, קבלו פקודה בנוסח זה: „תעשה את הדבר הנכון ביותר. תעשה את הדבר הנכון. תעשה את הדבר שאינו

צבון. אך אל תעמוד במקום אחר". הדינמיות — כלומר המלחמה ב"שונא" העיקרי: בזמן — זוהי החשובה שבסגולות המפקד בימינו.

והנה הסגולה השניה, שאיננה מצויה ביותר בפיקודם של הגרמנים, אף על פי שהם יודעים את חשיבותה והיא: הבנה פסיכולוגית. גבור הספר אינו נגש לפעולה בלי להבין את רוח אנשיו ואת רוח האויב. הוא עצמו חמיד דוגמא לאנשיו, הוא משכנע תמיד בהתנהגותו. העדר גמור של שגרה — סגולה נדירה היא; סגולה המבדילה בין בעל-המלאכה (והמלחמה בימינו היא מסובכת מדי בשביל בעל-המלאכה) והאמן. ולכך יש להוסיף כוח נפשי לתדור לעומקם של עניינים, אשדת פנימית, קנאה לדבר צודק.

אגב אורחא, לקורא: מתוך הספר נשקף סיומו של ויכוח שהיה ערוך אי-אז. הויכוח היה על השמוש ברימון-יד. האם במתלקה חוקפת יש לתת רימון-יד לכל איש, או רק ל"רמנים" (שנים בפתח). ערכו הרב של הרימון כנשק-גריליה מוכח מן הנאמר בספר כי כל איש בקבוצת החוקפות היה מצויד, לפשלת לילה, ברימון-יד, כנשק עיקרי.

אמנם מבחינת מהן הערכה לאיש ולמחודים שנקט בהם ב"מלחמה הזעירה" — רחוק עדיין החומר שבספר מלהיות מלא. אפשר ובמשך הזמן עוד יעמוד לרשותנו חומר נוסף, על בסיסונותיו ודרכי פעולתו — הן לפני מערכת חבש והן אחריה, בזירות ובמסעות אחרים, ואז אפשר יהיה לנתח ניתוח כולל יותר את פעולותיו של מנהיג צבאי מוכשר מן הספוס החדש, כדי להוציא, מתוך מה שנראה במבט ראשון כ"אימפרוביזציה-בלתי-מרוסנת", את הגרעין הניתן להגדרה וללימוד. ולפי שעה — ההערות אשר ניתן להעירן כיום, על יסוד הספר הזה:

1. ספיר — אין לו כל פרטנזיה ל"מדעיות", ומסקנותיו אינן מתימרות כלל להיות כלליות ואוניברסליות. לדוגמא, ניתוחו של וינגייט על "המתודה הנפסדת והמתודה הנכונה": הניתוח נכון הוא לגבי חבש, או אף לגבי עמים אחרים במזרח הקרוב, אבל לו היה מי שהוא בא וקובע ניתוח כזה לגבי רוסיה, למשל, היינו עומדים לפני מתודה נפסדת.

אבל גם ניתוח זה יש בו גרעין של אמת כללית — אם כי היא ממונה, בעצם, מעבר למחלוקת בין "שתי המתודות". והיא האומרת: הפרטיון המודרני הטוב ביותר הוא ה"ל סדיר מאומן כהלכה, עם תוספת אמן מיוחד, "פלוס" אומץ ואיניציאטיבה. כלומר, לא חייל "מינוס" משהו, אלא חייל "פלוס" משהו. מסביב לגרעין כזה — אפשר לנצל גם כוחות בלתי-סדירים, ומאומנים פחות. הטיפוס המשוכלל ביותר של פרטיון מודרני הלא הוא בעצם הצנחן.

2. לציון מיוחד ראויה הפרשה של דְּבָרָה מְרַקֶזֶס. כל שורת הניתוח היא הרגמה נהדרת למקסיקה של פעולות הפרדה, של "אינפילטריציה בערבון מוגבל". אילו עמד מאחורי הסתננות זו גם כוח סדיר ניכר — כי אז, כמעט בכל מקרה, היתה כבר הקרקע מוכשרת להסתערות מוצלחת. בכל זאת ספק הוא אם היתה יזמתו של וינגייט יכולה להתגלות במידה כזאת, לולא חוסר יזמתם של האיטלקים.

3. וההערה האחרונה והחשובה: אף על פי שאין לקבל את מסקנותיו של ספיר כחוקים כלליים ואוניברסליים על מלחמת גריליה, הרי עצם התאמת "החוק" לאופים של אנשי-המקום — מראה על נמישות מחשבתו של המפקד. הוא נהג ופעל אחרת במקומות אחרים. ומכאן מסקנה, שיותר מכל ענף אחר של מלחמה צריכה המלחמה הפרטיונית להיות מותאמת לא רק לגוף המקום, אלא גם ל"גוף הנפשי" של תושביו. ובמידה שישמר הכלל הזה נכונו עתידות, גם בחזיתות אחרות ובמצבים אחרים, לגרעין של אותה שיטה אשר לנסיין-הפעלחה בחבש מוקדש רובו של הספר הזה.

אנשי האיסטרטיה* העיראקיים בקרבות חבניה

את ערכם של קרבות חבניה (מאי 1941) אין למוד לפי היקף הכוחות שהשתתפו בהם אלא לפי גודל הסכנות שנמנעו על-ידם. לו חיתה חבניה נבקעת — והיתה נבקעת היתד הראשונה לכוח גרמני אוירי ומוטס בערפה של חזית המזרח התיכון, היתה א"י אזי מוקפת מפנים ומעורף, חוטי-האיסטרטגיה האימפריאליים היו ניתקים וברית-המועצות היתה מובדלת למסרע מבני-ברית העתידים. רק בשימנו לב לכל אלה נדע להעריך כראוי את עמידתו התקיפה של קומץ הטייסים הבריטיים ובישוב-אווירודרום זה, הפרוץ והמורעש.

עזרת הפלוגות המעטות מאנשי האיסטרטיה העידה נאמנה מה גדול יכול להיות ערכו של גרעין של כוח נאמן, ולו גם קטן, בחודים של איבה. ויתכן לומר, כי לא פחות מכל אלה עזרו להצלחה של חזית המזרח התיכון, וארצנו בתוכה, אדישותו וחוסר יזמתו המשובים של הצבא העיראקי, ששגיאתו היסודית — לדבריו של מעריך אחד — בלטה לעין. כאשר הגיעו העיראקים לחבניה היח עליהם לתקוף ולא להתחפר, וטוב שלא תקפו.

בשביל אלה שעיראק אינה גהירה להם לא תהיה פרשת הקרבות שנערכו שם במאי 1941 שלמה בלי תיאור קצר של חבניה ושל כוחותינו שם, וכן של מהלך המאורעות שהביאו לידי פעולות האיבה.

בשעת המרד היתה חבניה מחנה מוקף גדר שאין לפסס בה, וארכה שבעה מילין. חבניה יושבת בין הפרת ובין כביש בגדד-דמשק, ורחוקה היא מרחק שזה כמעט מן הערים פאלוג'ה וראמאדי. בגדד היא כששים מילין ממזרח לשם, אחרג פאלוג'ה. אגם חבניה נמצא במרחק ארבעה מילין מדרום למחנה, ובין השנים רמת-ציה רחבה אשר בשוליה גבעות מדרוני-חול ערוכות באקראי. המהוות מסתור מצויין וגשקפות על פני כל שמחה של חבניה עצמה.

המחנה שימש תחנה לחיל האויר המלכותי ובו המטה של מפקדת חיל האויר המלכותי בעיראק, אולפנת אימונים לתעופה, יחד עם שרותי הרא"ף הגלויים, כ-8.000 ילדים אזרחים, ואנשי האיסטרטיות העיראקיים, בהם עשרים קצינים בריטיים וכ-1.000 אשורים, ערבים וכורדים. את „כוח המגן של תחנת האוירה“, האחראי להגנת המחנה בחילות-קרע, היוו האיסטרטיות העיראקיות ופלוגות מכוניות משורינות של הרא"ף, — וכל הכוח הזה היה כפוף לפיקודו של מפקד האיסטרטיות העיראקיות.

ב-1941 היו האיסטרטיות בחבניה מורכבות מגפת-מטה בת 350 איש, הפלוגות האשוריות מס' 1, 2, 3 ו-4 והפלוגה הכורדית מס' 8. כל פלוגה היתה כבת 125 איש והכילה כתת מכונות-יריה, פלגת-מרגמות של "3 רובה אנפו" שנקי אחד. שרות ההובלה הכיל 40 סוסים, 100 פרדות וכמה מכוניות משא קלות, יחד עם כמה מכוניות משא של הרא"ף נהוגות בידי נהגים מחיל הנהגים המלכותי ההודי.

חבניה היתה מוגנת ב-14 תבצורים שהקיפה, כ-500 מסר מרחק האחד מן השני, ובכל אחד משמשים בקביעות שני סמלים ושישה תוראים. לצרכי הגנה חולק המחנה לשלוש גזרות, כל אחת מהן מסורה לפלוגה, בעוד ששתי הפלוגות

* LEVIES — מושג של גיס מקומי או עממי (כגון — חילות שבטים לעזרת צבא סדיר, או צבאות בנוסח פיאודלי-מסורתי). — המער.

הנותרות הוחזקו כרזרבה גיידת. היו שם שמונים אוירונגי-אימון ואחוז ניכר של הפייסים היו חניכים.

בשעת שפרצה המלחמה ב-1939 הושמו במעצר בחבניה כ-35 סוכני-תעמולה גרמניים. הם נשלחו אחר כך להודו, אך אין ספק בכך שזרע התעמולה האנטי-בריטית נזרע כבר. במשך כל שנת 1940 היו סיעות מסויימות של נכבדים עיראקיים נתפסות להלך רוח אנטי בריטי מובהק, מחמת התעמולה הגרמנית, וביחוד כמה קצינים גבוהים של הצבא העיראקי היו בהחלט תומכים ב"ציר". בראשית 1941 גברה ההשפעה הגרמנית במידה ניכרת, ובסוף אפריל השתלט ראשיד עלי על כאילאני, שקיבל כידוע שוחד מידי הגרמנים כדי לעורר מרד, על הממשלה והצבא. העוצר ואנשיו נאלצו לצאת בחפזון לבצרה ושם נהנו מהגנה בריטית.

בליל 30 באפריל יצא הצבא העיראקי מבגדד בשיירת מכוניות. למחרתו, עם שחר, עברו דרך פאלוג'ה, ושלוחות החלוצ שלחם החלו תופסות עמדות בשולי הרמה מדרום לחבניה. אילו הורשה חיל האויר המלכותי לספל במורדים ללא שהיות, היה מצבם של הבריטים נעשה קל הרבה יותר. אבל כוחותינו לא הורשו להתנגד להם כלשהי, מאחר שהם הודיעו כי אין אלה תמרונים. כך הוצרכנו, איפוא, בחבניה לשבת מאחורי מכונות-היריה שלנו, בעוד האויב מוסיף להתחפר בשלולת-נפש במרחק של פחות ממיל אחד, ולתפוס עמדה למופת, המשקפת על פני כל המחנה כולו.

ב-1 במאי הודיעו העיראקים כי אם ינסו כל אוירונגים משלנו להמריא מן האוירודרום יתחילו מיד להרעיש את חבניה בתותחיהם. אותה שעה הקיפו כבר לגמרי את המחנה, בתפסם גם את פאלוג'ה וגם את ראמאדי; הם הציבו כוחות חזקים בעמדות-מגן מצוינות בגבעות המדרון שבין המחנה ובין האגם, וכן הוצבו חיילות מעבר לנהר, מצפון לחבניה. המצב היה בלתי נעים לחלוטין, וברור היה כי מן ההכרח לעשות מיד מעשה גמרץ. כל הזמן שיפרו העיראקים בהתמדה את עמדותיהם באין מפריע, ואני מצאתי גם ענין וגם שעשוע בהביטי בהם מעמדת תצפית על גגו של מוסך, כשהם מקבלים הוראות לתפיסת עמדות סקטיות טובות יותר, עם הגיע קציניהם הגבוהים, שאחדים מהם, כפי שידעתי, עברו קודם בקולג' קציני-המטה בקמברלי.

אך לא לעולם הונח להם לעשות כאן ככתוד שלהם, כיוון ושלפנות שחר ב-3 במאי המריאו כל האוירונגים שהיו בידינו, במטען פצצות מלא, מן האוי-רודרום, לשמחתם של כל הנוגעים בדבר. מיד התחילו העיראקים בהרעשת תותחים כבדה מאד, — אף כי בלתי מדוייקת במקצת, — כיוון שהם הפעילו כנראה כעשר סוללות. עם זאת מפליא היה הדבר מה קטן, באופן יחסי, היה הנזק ומה מעטות האבידות שנגרמו לחילותינו במספר הימים הבאים. בינתיים עשה הרא"ף מקצת מלאכה לתפארת בהתקיפו בהפצצות-צלילה ובמכונות-יריה את האויב, וביחוד את עמדות סוללותיו שהיו מוסוות יפה להפליא; אוירונגו, הרעישו לא בלי הצלחה גם את האוירודרום העיראקי ב"מחנה ראשיד", סמוך

לבגוד, והשמידו על פני הקרקע כמה מחמשים אוירוני הקרב והמפציצים הברי-
טיים והאיטלקיים, היפים לשרות, שהיו בידי המורדים. בעת הפעולות הושמדו
או הוצאו מן המערכה כמחצית האוירונים שהיו בידינו והתפקיד שמילאו טייסי
כל המוססים הללו, אשר אחדים מהם נהרגו, ראוי לכל לשון של תהלה. כעבור
זמן מה שמחנו מאד למראה תגבורת של אוירוני „ולינגטון“ ו„בלנהיים“. גם
בואו של בטליון מ„רגימנט המלך“, שהגיע באויר מהודו, עשה הרבה לחיזוק
מצבנו במחנה פנימה.

במשך היום לא יכלו כוחות הקרקע שלנו לערוך כל פעולה תוקפנית
נגד האויב, כיון שהשטח היה חסר כל מסתור. העיראקים הוסיפו להשתמש
בארטילריה שלהם במלואה, אף כי הפצצות הצלילה המדויקות מאוד של אוירו-
נינו ריפו כמקצת את ידיהם. ואמנם לאחר שני ימי פעולות לא העיזה שום סוללה
של האויב לפתוח באש בעוד מי מאוירונינו נמצא בקרבת מקום, מפחד לגלות
את עמדות תותחיהם. הם השתדלו לשוא להרוס את תיבות-השדה שלנו, שרק
אחת מהן נפגעה פגיעה ישירה: אך חיל הרגלים שלהם לא עשה כל נסיון להתקיף
את המחנה בלילה כפי שציפינו, אולי משום שהיינו שולחים לילה לילה פטרולים
לוחמים כדי לרא את המורדים.

כמה אוירונים עיראקיים ערכו מדי יום ביומו התקפה אחת או יותר על
המחנה ועלה בידיהם להשמיד כמה מאוירונינו על פני הקרקע, מחוץ לגרימת נזק
חמרי ניכר ואבידות מספר. לעומת זאת הצליח הרא"ף, בשלושה ימים, לשתק
יותר ממחצית הארטילריה של האויב, ואילו חיל-הרגלים שלו נשאר יושב בח-
פירותיו ומסתתר כל פעם שאוירון היה מתקרב אליו. היתה התנגשות קצרה בין
המכוניות המשורינות של הרא"ף ובין אלו של האויב, ושתים ממכוניות האויב
הוצאו מכלל פעולה.

בליל ה-5 במאי ערך פטרול-לוחם חזק, שהכיל אנשים מ„רגימנט המלך“
וגם מן האיסטרטיות, פשיטת לילה מוצלחת ביותר על האויב בקרבת כפר סידי-
אל-דיבאן, הסמוך למחנה ממזרח. זו היתה הפתעה גמורה, ולעיראקים נגרמו
אבידות קשות. למחרת היום הוברר כי הם נסוגו מזרחה לצד פאלוג'ה. מאסף
חזק נשאר בכל זאת בגבעות המדרונים בסידי-אל-דיבאן, ועליו נערכה מיר-הת-
קפה על ידי פלוגה מ„רגימנט המלך“ ופלוגה מס' 3 של האיסטרטיות שנסתייעו
יפה באש חזקה של מרגמות ומכוניות-יריה. זו היתה השעה שכמה תותחנים אשר
הוטסו מבצרה, הוסיפו למורדים הנותרים הפתעה על הפתעה בעזרם להתקפה
בשני „18-ליטרונים“* עתיקי יומין שלא שימשו משנת 1921 אלא לתפאורת.
אף כי ל„רגימנט המלך“ נגרמו לדאבון-לב אבידות-מה, הרי הפעולה נסתיימה
ובנצחון מכריע לחילותינו שנתמכו בחריצות על ידי הרא"ף. העיראקים ניגפו
ואחוז גדול מהם נהרגו או נלקחו בשבי.

בשעות אחו"צ שלח האויב קדימה תגבורת ניידת מפאלוג'ה מתוך תקוה
שאפשר יהיה לתקן את המצב. אבל זה היה צעד הרה-אסון בשבילם, כיון
* תותחי-שדה בריטיים, מן הסוג שהיה נהוג עד למלחמת הנוכחית, ומשקל פגזם — 18 ליטרא.

שאוירון סיור גילה תנועה זו ולרא"ף ניתנה מפרה אשר היתה בודאי כליף השלמות, מאחר שכלי הרכב של האויב לא יכלו לפנות עורף או לספות מן הכביש הראשי, מחמת הקרקע הרכה וימי הסחף שמשני עברי הדרך. הרא"ף סיפל לראשונה במאסף, אחר-כך — בראש השדרה, ואחר-כך פנה להמסיר חורבן ומות על השאר; כשבעים כלי רכב הושמדו. כך גסתיים הפרק הראשון של ההתקוממות, ומה שמחנו שהנסנו את המורדים אשר במשך ימים אחדים היו קרובים לחבניה במידה כה בלתי נעימה ובמספר כה רב.

במשך מעט הימים הבאים נלקטה כמות ניכרת של ציוד צבאי מעמדותיו של האויב ולכל פלוגה מאנשי האיסטרטיות ניתנו ששה מקלעי כרן, תוספת שהיתה נחוצה מאד לעצמת האש שלנו. הגיעו שתי פלוגות גורקים וסוללת הוביצרים בני "3,7, וכן בא קולונל רוברטס, ליטול את הפיקוד על הפעולות בעתיד. מערכת המגן בפני אוירונים, שהכילה עד כה כארבעים עמדות של מקלעי לואים במחנה כולו, שוכללה והוקמו גם עמדות לואי מוסות היטב מסביב לאוירודרום ובגבעות-המדרון הנשקפות על המחנה. כמה תותחים א.מ. קלים הגיעו כעבור זמן-מה.

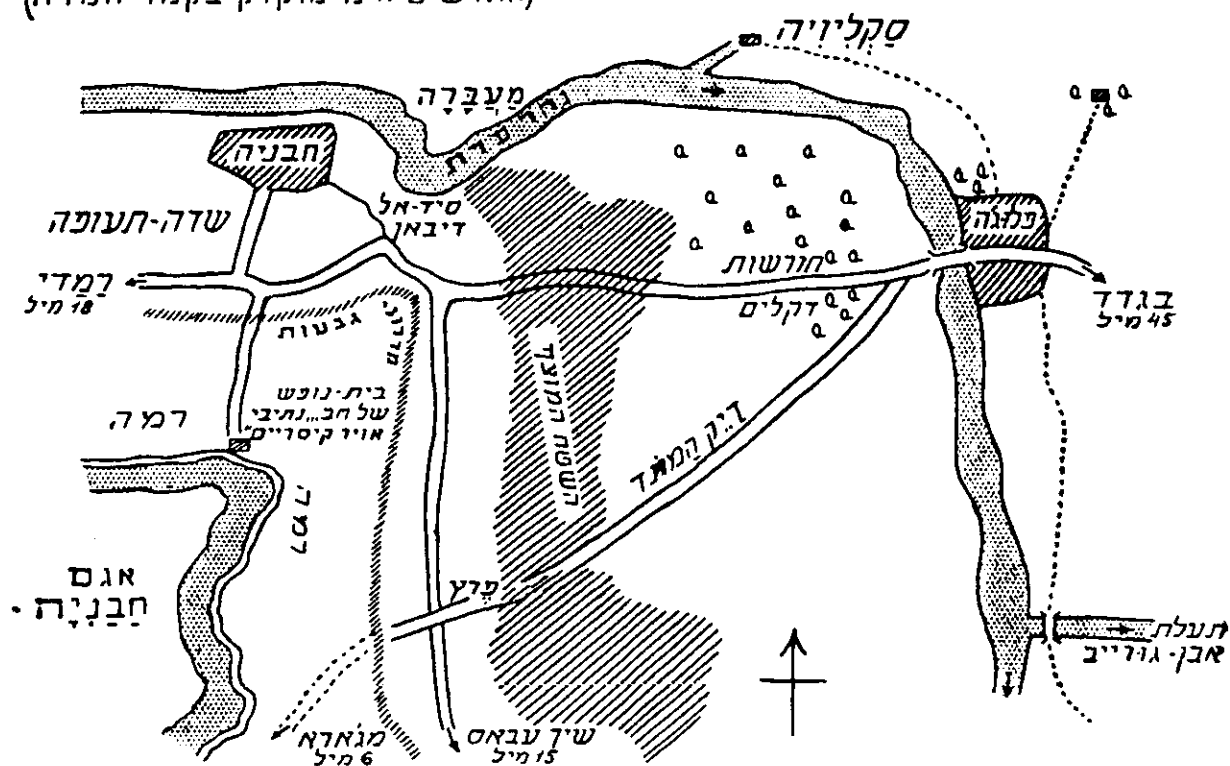
בינתיים באה הפוגה בפעולות, ומחויץ להתקפה אוירית באקראי לא הרבו העיראקים להמרידנו. ביריהם היו עדיין הערים פאלוג'ה וראמאדי, והם הצליחו להפוך את חבניה לאי ממש, בפרצם את דפני הנהד ממזרח וממערב למחנה, ובהציפם על ידי כך שפחים גרחבים בסביבה משני צדי הנהר. הרא"ף הוסיף להציק לתחבורת האויב בין פאלוג'ה ובגדד, ומחויץ להתקפות צבאיות ופצוץ מכלה נפץ גדול הצליח להרוס את רוב מגין אוירוניו של האויב שהיו חבויים בשדה-חניה בבאקובה, כ-30 מילין מצפון לבגדד. בפעולות האחרונות לקחנו כ-600 שבויים, בהם כארבעים קצינים עיראקיים שהושמו בכית-הבירוד לחולים של הרא"ף. ערכתי ביקור אצל הללו, שרבים מהם והיו מוכרים לי יפה כיוון ושילוו אל מסע-הציוד שערכתי, עם עדת-כלבים, בסביבות בגדד, כארבעה חרשים לפני כך. היה לי רושם כי הם רואים את ההתקוממות כחלק טבעי מתפקידם. בינתיים היה קולונל רוברטס שוקד על עריכת תכניות להתקפה על פאלוג'ה אשר הרא"ף לא הפציץ אותה מפני האזרחים הרבים שישבו עוד שם כפי שהיה ידוע.

כל התקפה על העיר ביבשה כרוכה היתה בצורך לאמן את חיילינו לתפקידי צבא ימי, כיוון שידענו כי יהא הכרח לעבור שפחים רחבים של מימי שטפון כדי להגיע לפאלוג'ה. משום כך אימנתי יום יום את פלוגתי להשתמש בסירות קטנות ששאלנו ממועדון השייט של הרא"ף ושחתרנו בהן נמרצות, הלוך ושוב, בברכת השחיה של מועדון-הקצינים. כמעט לילה-לילה הייתי מסייר את שטח הפלחה המוצף לאורך דייק המונד, הנושא את הכביש מדרום-מזרח למחנה, שנפרץ על ידי העיראקים. זו היתה מלאכה רטובה ומיגעת מאוד. ערכתי גם שתי תצפיות באוירון על פני האיזור ובדרך כלל הכרתי באופן מדוקדק את תכונת הסביבה.

תכניתו של קולונל רוברטס היתה כלהלן: ההתקפה עמדה להערך בארבעה טורים שהיו צריכים לתפוס עמדות במשך הלילה, ממערב, מצפון-מערב ומצפון-מזרח לעיר, והתקפה מדומה היתה עתידה להערך יום לפני כן, אחר-הצהרים, על ראמאדי, כדי להוליך שולל את העיראקים. שדרה ג', הנתונה לפיקודי, שהיתה מורכבת מן הפלוגה שלי אשר נתמכה בסוללת הוביצרים בני "3,7", היתה צריכה לתפוס, במרחק שני קילומטרים לערך ממערב לפאלוג'ה, ב"חורשת הדקלים", עמדה "רכובה" על הכביש הראשי, ולהגיע לשם ברכב-מנוע ובסירות קלות, דרך דייק-המוגה. שדרה א', היא פלוגת האימטריות מס' 2 בפיקודו של נגדל אנדרסון, מ"רגימנט נורפולק", היתה צריכה לעבור את הפרת סמוך לחבניה בסירת-מנוע ולעלות על פאלוג'ה דרך סקליויה, לאורך חופו הצפוני של הנהר. התקדמות זו היתה צריכה להעזר בקבוצות-עבודה-וגישור משל הרא"ף, ולהיות נתמכת בפלוגת גורקים.

חבניה, פלוג'ה והסביבה

(החרשים אינו מדקדק בקנה-המדה)

על שדרה ו', פלוגה מ"רגימנט המלך", שתושם באוירוני "ולנסיה", היה לרדת עם שחר במדבר, מצפון-מערב לפאלוג'ה, כדי לנתק את העיראקים באם ינסו לסגת לצד בגדד. שדרה זו היתה צריכה להעזר ע"י שדרה ס', שהכילה בעיקר מכוניות משורינות, ושעליה היה לעבור את הנהר במעברה עם שדרה א' ולתפוס עמדה צפונית מזרחית לפאלוג'ה כדי ליתן איש-חיפוי לשדרה ו' במקרה שזו תאלץ לסגת מעמדתה החשופה. כל התנועות הללו היו צריכות להעשות תחת מחסה החשכה ועל כל החיילות היה להמצא בעמדות עם שחר, שאז יפיל הרא"ף על פאלוג'ה כרוזים, בהם יודיע לעיראקים כי אם לא ייכנעו מיד תופצץ עירם.

קשות, וזו העצה היעוצה להם, איפוא, בתוקף — לעבור את הנשר בדגל לבן ולפנות לחבניה לאורך דייק-המונד, מקום שחשדום שלי היתה צריכה להסביל את פניהם.

שעה קלה לפני שהחשיך היום, ב-17 במאי, יצאה לדרך שדרה ג', שהכילה 16 כלי רכב, לרבות מכונית אמבולנס ופלגת גישור של מהנדסי-המלך. עשר פרדות משא עברו לפנינו, בדרך מתופה, כיוון שהיתה תקוה להשתמש בהן להבאת ההוביצרים והתחמושת קדימה, לאחר שנעבור את המים. אל דייק-המונד ואל קו הנבעות הנעתי במכונית, ולאחר ששלחתי קדימה מחלקה אחת דרך המים, כמשמר-חלוץ, חכיתי לשאר השדרה. אבל רק מחציתה הגיעה והיה עלי לשוב ולחלץ את כלי הרכב הנותרים שסמו לתוך התעלות בחשכה. סוף סוף, פרמ למכונית-משא אחת שצריך היה לעוכה, הגיעה השדרה, והתחילה המלאכה הרצינית יותר של המעבר במים. האנשים עברו בשתיקה גמורה, ואף כי כמה סירות מלאו מים הצליחו להעביר את כל התותחים, וכמעט את כל התחמושת, דרך השמח המוצף לקרקע היבשה. רק שני מקרים הפירו את שלות הלילה. אחד היה מקרה שאירע לקצין תותחנים ולאתת שלו, שסירתם נתהפכה בנסותם למתוח כבל על פני הפרצה בדייק-המונד, והיה צריך להצילם מטביעה. את המקרה השני סיפקו עשר הפרידות שלא כיישו גם הפעם את המונימין שלהן. לאחר שעברו את מחצית הדרך במים פג עוז רוחן, והן שבו לחוף על אף מאמצי נהגיהן שהשתדלו בחימה שפוכה לעצור בעדן. ובכל זאת, בשתים אחר חצות, היו כל הרברים החשובים על מקומם מעבר למים ושעה קלה לפנות שחר ניצבה הפלוגה כולה בעמדתה ב"חורשת הדקלים" כשהיא נשקפת על פני פאלוג'ה.

הרא"ף הטיל את כרוזיו כתכנית, אך לא היה כל סימן כגיעה מצד העיראקים. במשך הבוקר נערכו כמה הפצצות כבדות על העיר. התיחתנים, אשר קצין-תצפית-השדה שלהם היה עם ומפקדת פלוגתי ב"חורשת הדקלים", השלימו הכנותיהם וירו את יריות האיתור הראשונות. כצהרים ציוני קולוגל רוברסם במלפון-השדה לערוך סיור לשם התקפה על העיר, התקפה שתהיה נתמכת בהרעשה אווירית גמרצת. השמח שהיה צריך לעברו היה חשוף ומרופש והענין לא געם לי כלל וכלל, כיון שידעתי כי יש לאויב כמה קנים של מכונות יריה על חופו הנגדי של הנהר. בשעה 14.45 התחיל הרא"ף מפציץ את העיר והיה זה מחזה מרתק מאד — בשביל צופה מן הצד. בינתים התקדמה פלוגתי, בחזית דו-מחלקתית ה"רכובה" על הכביש הראשי, בפקודה לכבוש את הגשר. מכונות-היריה והמרגמה סייעו לנו מקרוב, והתותחנים נתנו לנו אש חיפוי דייקנית מאוד לצורך התקדמותנו אל עמדות האויב שאותרו לפנינו באמצעות הסיור ויריות האיתור. הכל התנהל בשורה וההתקפה עלתה בהצלחה גמורה. הגשר ופאלוג'ה עצמה נכבשו ללא אבידה אחת. ואילו מאנשי האויב נהרגו אחדים, ואחרים נלקחו בשבי; הרובים, התחמושת ומכונות-היריה "ויקרים", ומקלעי "לואים" "וברן", שנשארו אחריהם במספר רב, היו לנו אחר כך לתועלת רבה מאוד. אזי הוקם ראש-גשר במידת האפשרי, בהתחשב עם הצבא המועט

שהיה בדינו. אותו ערב קיבלנו תגבורת של שתי מרגמות וכתת מכונות-יריה, ואחר כך ביקר אצלנו המפקד שלי, לויט-קול, בראון שפילס לו דרך במים עזים על גבי פרדה גדולה ולבנה. הוא נתן לי קצת עצות שהייתי זקוק להן מאוד.

התקפת-הנגד, שחכינו לה כי תבוא אותו לילה או למחרתו, השכם בבוקר, לא באה. ב-3 אחר חצות נכנעו ליד הגשר כשלשים קצינים ו-50 בני שאר דרגות ונשלחו לחבניה. בבוקר הגיע מחבניה בסירת מגוע גנרל קלארק, לסקור את העיר, ואנו הוגברנו על ידי שדרה ו' ופלוגה שניה של „רגימנט המלך“, יחד עם מפקד-הבטליון שלהם, אשר קבל מידי את פאלוג'ה. אחר הצהרים הגיעה שדרה א' מסקלויה ועל ידי כך יכלנו לפנות את רובו של בטליון שלם להנגת ראש-הגשר. פלוגת אנשי-האיסטרטיות מס' 2 החזיקה בעמדה מצפון לפאלוג'ה ובשאר חלקי העיר החזיקו שתי פלוגות של „רגימנט המלך“; עיקרה של פלוגתי היה אחראי לשני קצות הגשר, אשר ההגנה עליו היתה ענין חיוני. ידיהם של בני בל הדרגות היו מלאות עבודה לחיזוק הביצורים, איסוף „ספיחי“ הקרב ובטיפול בצלפים שגרמו לנו טרדה ניכרת וכמה אבידות.

התקפת-הנגד שחכינו לה זה מכבר התחילה ב-02.00 ב-21 בתורש ומיד היה ברור כי היא כבדה למדי. ההתקפה העיקרית נערכה מצפון-מזרח לעיר. פלוגת „רגימנט המלך“ הוסגה לתוך בתי הפרברים. לעיראקים היו כמה טנקים קלים, ששנים מהם הצליחו לחדור העירה. אחד נחבל בתוך שוחת-פגזים ברחוב הראשי, ואחד הוצא מן המערכה באש רובים אנטי-טנקיים מן הגשר. האויב היה עכשיו קרוב מאוד לקצה המזרחי של העיר, מקום שהמצב נעשה רציני. בצפונית לערוך התקפת-נגד במחלקה אחת מן הגשר. אחד ממפקדי המחלקות שלי, רב חמזי בינ'אן פקו שקבל את הצלב הצכאי בעד אומץ לב, נהג בהתקפה בעצמו ואף כי מחצית אנשי מחלקתו נפגעו והוא עצמו נפצע, הצליח להרוף את האויב ברגע קריטי. שעה קלה אחרי עלות השחר ערכו העיראקים עוד התקפה חזקה על דרום-מזרחה של העיר. פלוגת „רגימנט המלך“ שנמצאה שם, אף כי נלחצה קשה, לא נסוגה אלא מרחק מועט והצליחה לבלום את האויב. הקרב נמשך רוב שעות הבוקר, עד שהעיראקים נסוגו והשאירו אחריהם חללים רבים. נלקחו כמאה שבויים. לפלוגתי נגרמו שתיים עשרה אבידות ואלו לפלוגת „רגימנט המלך“ כארבעים. כל קציניה, פרט לשלושה, נהרגו או נפצעו, אם בפאלוג'ה או סמוך לחבניה, לאחר שנהגו את אנשיהם באומץ-לב רב.

בריגדיר קינגסטון, שהביא שדרה ממוכנת מארץ ישראל כדי להקל את המצב בעיראק, קיבל אזי את הפיקוד בפאלוג'ה שהגנתה הוגברה על ידי יחידות-משנה של פרשי הנורדיה „ורגימנט אסכס“. אני נתמנית שר-משטרה צבאי בלתי רשמי לעיר, והבריגדיר ציוני להוציא מתוכה את כל האזרחים, כיוון ש-מספר ניכר של עיראקים נשארו שם מחופשים בלבוש אזרחי ועסקו ביריות מן המארב. למחרת היום הוצאו, איפוא, כ-1.500 ערבים מקומיים מן העיר, שנעשתה הודות לכך נוחה הרבה יותר לשיבה. בריגדיר קינגסטון יצא אזי קדימה עם כוח ניכר שהגנים לבסוף את המורדים לבגדד פנימה, והוא שהביא

סוף סוף לידי שביתת הנשק בסוף החודש.

מעתה, במידה שהדבר לפלוגתי — נסתיימו כמעט הפעולות. שלושה מסר-שמיים ערכו התקפות מנמיכות-שום במכוונות יריה, אך לא נרמו כל אבידות. אחד מהם נאלץ לחנות מאונס במדבר לאחר שנחבל באש של נשק-קל. משמר-סיור הודיע על פעילות של האויב בסביבת אבן-גורייב ונמצא כי בריגדה עירא-קית שלמה מתזיקה בעמדת מגן חזקה על גדות התעלה. שתי התקפות נערכו על עמדה זו בפלוגה של „רגימנט אַסכס“, פלוגת „רגימנט המלך“ ופלוגתי אני. בסיוע מכוניות משורינות ואוירונים, אך העיראקים החזיקו מעמד ונשארו שם עד תום המרד.

מסע-מלחמה קטן זה מעיד, כי כוח הנופל הרבה מאויבו גם במספר וגם בעצמת-אש, יכול, בתנאי שתפעמנו רוח תוקפנית נאותה, לנחול בכל זאת נצחון מכריע. הרבה יש לזקוף על חשבון החיילים הבריטיים והאיסטרטיות מבני הילי-דים גם יחד, שלקחו חלק בפעולות, על עוז הרוח שהראו נגד אויב שהיה חזק מהם ביחס. ובכל זאת אין ספק כי לולא העדיפות באויר היתה פרשה זו שונה בהרבה. ואחרון אחרון עלי לתת את השבח המגיע לאשורים, התנהגותם ורוח-הקרב שבהם היו ראויים תמיד לכל לשון של תהלה. ישבתי ביניהם בשלוש השנים האחרונות, למדתי להכירם יפה, ואני רואה אותם כראות יודים. הם נלחמו להפליא בעדנו במלחמת העולם הקודמת והראו כי הם מוכנים ומזומנים לעשות כן שוב גם במלחמה זו. תקותי נאמנה כי שרותם יזכה להודיה באיזה אופן שהוא, אחרי שמלחמה זו תגיע לסופה.

ד"ר אליהר

ג'רוויס-ביי על פיק פחה*

(תולדותיה המדיניים של עבר-הירדן)

מחבר הספר, מיור ג'רוויס, ידוע לקוראים מספריו הקודמים על סיני ומצרים, המצטיינים בשפע ידיעות מקוריות על חיי התושבים והשבטים הנודדים באיזורים אלה. בספרו החדש מעלה המחבר עובדות רבות מתוך קורות עבר-הירדן, מאז כבושה ע"י הצבא הבריטי ועד ערב המלחמה הנוכחית. כנקודת מוצא משמשת לו אישיות מיסדרו ומפקדו העליון של הלגיון הערבי בעבה"י, פיק פחה.

פיק, חייל מקצועי ששרת בהודו, כסודן ובמצרים, הצטרף במלחמה הקו-דמת ללורנס והיה אחד מעוזריו הראשיים בארגון קבוצות הברזים מחיג'אז, לשם התקפה על מסה"ב החיג'אזית, שחיברה את תורכיה עם צבאה בערב. עב גמר המלחמה נשאר פיק בעבה"י, להשליט סדר בארץ פנימה ולארגן את משמר

* «Arab Command», The Biography of Lieut.-Col. F. W. Peake Pasha, by Major C. S. Jarvis. London, 1942.

הנבולות נגד פשיטות מהארצות השכנות. וג'רוויס, שמלא תפקיד דומה במדבר סיני, מגולל לפנינו את פרשת התלבטויותיו של פיק בעבה"י. בגמר מלחמת העולם קבל פיק פקודה להחזיר את חיל הנמלים לכאר שבע. אחר כך נתמנה למפקד חיל המצב בעקבה. בראשית 1920 הוחזר כל "גדוד הנמלים המצרי" (בו שירת פיק) למצרים, לשם פירוקו - - ואילו פיק עצמו נתקבל למשטרת א"י, ונשלח מיד לעבה"י, למען נצח על ארגון המשטרה וכוחות הבטחון באזור זה. אמנם, כבר בהיותו בעקבה פעל למעשה בשטח שעתיד היה להכלל בתוך עבר הירדן, והתקרב במשהו אל בעיותיו של חבל זה.

בקיום בולטים מתאר ג'רוויס את המצב הגיאוגרפי והאתנוגרפי של הארץ: "רבים, המכירים את עבה"י רק בקשר עם פעולותיו של לורנס, נוטים להאמין שהארץ היא מדבר. דעה זו נכונה ביחס לחבלים מסוימים במזרחה וברומה הקצוני, מקום שם הר אדום ומואב עוברים אל ערב המדברית... האיזור הצפוני, בין רבת-עמון לבין הגבול הארצישראלי, וכברת-הארץ שבין מסלת הברזל החיג'אזית לבין פסגות ההרים המתרוממים מבקעת ים המלח, מהווים את השטח המעובד. כאן יושבת האוכלוסיה של עבה"י המעבדת את האדמה הסמוכה לכפרים... חבל אחר שבו אתה מוצא עבוד חקלאי הוא ואדי סרחאן, שקע עמוק שראשיתו כ-120 קל"מ ממזרח לעמן וסופו על ידי ג'אוף, בלב ערב הצפונית. בנוה-מדבר זה המבורך במים נמצאים כמה ישובים קטנים, כגון אזרק, בה בנו הרומאים מצודה גדולה. תובע זכיון למרעה כאן הוא שבט רואלה, מסוריה, אם כי עכשיו רועים שם בחורף כמה משבטי עבה"י. רק חלקה הצפוני של בקעה זו נמצא בתחומי עבר הירדן. מספר תושביו של עבר הירדן הוא כיום כשלוש מאות אלף נפש. ואין זה אלא החלק החמישי מהאוכלוסיה שהארץ כלכלה בת-קופת הרומאים, בין שנות 200 ל-500 לספירה. בתקופה ההיא היתה עקבה הנמל הראשי של הארץ ומחוברת עם עמן וגרש, שמצפון לשם, בדרך סלולה לאורך מורדותיהם המזרחיים של הרי מואב ואדום. לאורך דרך זו נמצאים עוד היום שרידי ישובים עתיקים המעידים על עבודת אדמה בקנה מידה גדול. גבול השטח המיושב היה הקו שבו עוברת כיום מסלת הברזל החיג'אזית; מעבר לקו זה חנו הברווים שקבלו אז, כמו בדורות האחרונים, קצבות בצורות שונות תמורת המנעות מפשיטות בישוב. כך היתה דרכו של הברוי בכל הדורות לקבל שכר לא על מנת לעשות משהו, אלא על מנת להמנע מעשות משהו..."

אחרי התפוררות האמפריה הרומאית הלכה ונדלדלה האוכלוסיה בעבה"י. שנוי מה למובה חל במשך התקופה הקצרה של שלטון הצלבנים. אף השלטון העותמני החל מנסה לפני כמאה שנה, לעצור בעד חדירת הברווים ולאפשר את רבויה של האוכלוסיה המיושבת.

כיום מתחלקת האוכלוסיה בעבה"י לשני סוגים: עובד האדמה והברוי, העונים זה את זה. איבה זו בין הנודד לבין עובד האדמה היא מקור הקשיים בהם נתקל כל שלטון בעבה"י. בימים קדומים היתה ידו של הנודד על העליונה. הוא היה פורץ מהמדבר, עפ על הישוב ונעלם שוב במרחק. גמלי-הריצה —

אמצעי התחבורה של המדבר — איפשרו לו לגנוע במהירות ולהמתיע את קרבנו. לעובד האדמה לא היתה כל אפשרות להדביק את אויבו בשממה. עקב יתרון זה של הנודדים על עובדי האדמה היה הפלח תלוי תמיד בחסדו של הברוי ונאלץ לשלם לו מסים מעיקים כופר נפש וכופר רכוש. אולם גם תשלום המסים לא היה בו כדי להרחיק את סכנת הפשימות. השכמים שלא נהנו ממסים אלה לא החמיצו שום הזדמנות לפשוט לתוך גבולות הישוב, בהעדרו של השבט המגן.

עם ראשית השלטון הבריטי בעבה"י חל שנוי לפתחה. השלטון החדש התאמץ להחדיר בלב הישוב את ההכרה שאין הברוי יחזק מלנצחו. הנודד ידע עד אז לנצל את פרסומו כאיש החי על חרבו שכל כוח לא יוכל לו, והכפריים אף לא ניסו להתנגד לו. במידה שנברה הכרת הישוב בתועלתה של התנגדות מעילה לפשימות הנודדים, הלכה ופחתה סכנת הפשימות.

אמנם מאליו מובן שאין לחסל במהרה מצב שנוצר במשך דורות ונוסף על כך לא תמיד עמדו המושלים הבריטיים לימין הישוב. „הצד המכרח — כותב ג'רוויס — הוא שהנגוד בין הישוב לבין המדבר משתקף לפעמים גם ביחס של המושלים השונים כלפי שאלה זו, כל מושל לפי תכונותיו ונמיותו האישיות אם המושל חדור מושגים מודרניים של קדמה והתפתחות, ושואף לנצל כל שעל-אדמה לפזות הכלל, הרי לא יראה בברוי, על אף סגולותיו המקנות לו חן מיוחד, אלא שריד מימי הבינים העומד כקיר אטום בפני כל קדמה... אולם, אם המושל נוטה מסבוע לדברים שבפיוט וברומנטיקה, הרי כל אהדתו נתונה לברוי... וכל פגיעה קלה בזכויותיו המסורתיות, נראית לו מעשה חמסנות שאין לו כפרה...” אהדה זו לברוי מתגלה ברוב הספרים הנכתבים ע"י תיירים שאינם מעמיקים להכיר את הבעיה ומסתפקים ברשמים שפחיים מחיי הנודד. ואכן הברוי עלול לקחת את לב הזר בסגולותיו המיוחדות, כפי שהגדירן סר מרק סייקס: „הברוי הוא המוזר שבבריות. תרבותו החמרית היא במדרגת תרבותו של ה„פושמן“. אולם מוחו החרוף והדק מפותח כמו זה של אנגלי משכיל. אין לך שקלה ופריה העולה על כוח תפיסתו, אין לך מצב אשר לא יבינו מיד, ואין לך איש אשר הברוי לא יצליח להכירו. אולם אין עבודה שהוא יוכל לעשותה...” וג'רוויס מעיר: „לעומת זאת משולל עובד האדמה בארצות הערביות את הסגולות שמנינו בברוי. מהיותו תלוי בחסד הנודדים ובגובי המסים הפך בעצמו לרודף-בצע העלול לנצל כל הזדמנות על חשבון זולתו. רמת היושר שלו אינה גבוהה ביותר, ולא תמיד אפשר לסמוך עליו... לעומת זאת מצטיין עובד האדמה הערבי בחריצותו, בהסתגלותו לעבודה קשה, ובכשרון למצוא את מחיתו בתנאים הקשים ביותר.“

כאן מציינ ג'רוויס שמנהיגי התנועה הפאן-ערבית מבין המשכילים מתעלמים, אולי בלא יודעים, מנגודים אלה (המונעים בעד אחדות ערבית כללית). וכך אמר פעם פיק: האנגלי הבינוני שקרא את ספרו של דאומי "Arabia Desert" יבין לנפש הברוי יותר מרוב הערבים המשכילים שוכני הערים. ג'רוויס כותב, שבזמן המאורעות בא"י לא הצליחו המנהיגים

לקבל עזרה רבה מאת הברדים. הללו ראו את המאורעות „כתגרה בין עובדי אדמה, כלומר, דבר שאינו מענינם“.

לדברי אבן חלדון (הסופר המושלמי-הברברי מימי הבינים) „דומים הערבים לים סוער אשר גליו מתפרצים מהמדבר וגשברים אל הישוב, ומפסידים מכוחם ההיולי מתוך מנע בעבוד האדמה“. דברים אלה אמת הם ביחוד לגבי ערביי עבר-הירדן. רוב יושבי הכפרים אינם אלא צאצאיו של איזה שבט מלחמה שעזב את החיים הקשים במדבר והתישב על שפחי אדמה שכבש בחרב. השבטים הגדולים שבעבר הירדן יושבים בו פחות משלוש מאות שנה.

מראשית כהונתו בעבר הירדן שם לו פיק למטרה לכוון שלטון מדיני שיהיה בר-קיימא וגושא את עצמו. ג'רוויס אומר עליו, כי הוא היה חפשי, בנגוד להרבה אנגלים אחרים, מכל אהדה מופרזה לברדו. הוא ידע שקיום המדינה תלוי בראש וראשונה בעובדי אדמתה, ולא בנודדים שאינם נזקקים לשלטון תקין. הוא לא התעלם מזכויות הברדים, אולם בדעתו שזכויות אלו של הברדו פירושו לרוב אינו אלא גרימת עול לזולתו, ראה צורך לצמצמן.

ואלה דברי פיק על תפקידו בעבר-הירדן: „ב-1914-1918 מרדו מספר ערבים מערב הצפונית בתורכים. מספר המשתתפים בפועל היה מצומצם מאד והם נחלקים לשנים: א. אלה שהיו באמת חרורי רגש לאומי: המשכילים מסוריה, עיראק ובמידה פחותה בהרבה מא"י. ב. שבטים בלתי שקטים, המוכנים תמיד למרוד בכל שלטון תקין, ערבי או אחר — ואשר במקרה זה קבלו שכר מאת מעצמה זרה (ממשלתנו אנו) למען ימרדו באדוניהם התורכים. כל עוד נמשכה המלחמה והיה קיים כוח בריטי חזק לשמור על הסדר, היתה תועלת בנודדים. אולם בגמר פעולות האיבה, כשהשלטון התורכי התמוטט מבלי תולש אחר במקומו, החל הנודד פושט בישוב... אמנם, יתכן לומר כי מצב זה הוא מצב תקין בערב. תהליך זה עובר כחוש השני בהיסטוריה הערבית. מנת חלקם של הכפריים ואנשי העיר הערבים בכל תולדותיהם היו שגשוג ורווחה בתקופת שלטון זר, או מצוקה ודכוי בשלטון שבטי הנודדים.

„בבואי אל עבר הירדן התחילו הברדים מקצצים בשטחים המעובדים. השלטון הערבי שכרמשק היה חלש מכדי שיוכל להרוף את הברדו. ואלולא נכנסו הבריטים לעבר הירדן, והצרפתים לסוריה, אין ספק ששתי הארצות, פרט אולי ללבנון, היו חוזרות לשלטון שבטי, ולדלדול. ראיתי איפוא כתפקיד ראשון לעצמי לבלום את כוח השבטים שגדל והלך. שימתי היתה להקים מערביי-הישוב כוח שיוכל לחסום בהדרגה את הדרך בפני הברדו ולאפשר לשלטון הערבי לשלוט, ללא הפרעות מצד ראשי השבטים. ידעתי ששנים תעבורנה עד שאקים כוח בעל עצמה מספיקה שיתן אפשרות לממשלה ערבית לעקור את תוצאות השלטון השבטי שמאז המלחמה... קל יותר היה להקים שלטון בריטי ולמשול בארץ ככוח צבאי בריטי. אלא שדבר זה היה כרוך בהוצאות ובסדרות מרובות. מלבד זאת הייתי משוכנע תמיד שחלף זמנו של שלטון בריטי ישיר. הרעיון הלאומי שהובא מהמערב, יחד עם ההשכלה המודרנית ההמונית, הפך לגורם שאין להתעלם ממנו.

כך סברתי שכל כמה שנמסור את השלטון בידי הערבים ונמעט בהתערבות — כן ייטב לנו ברכות הימים... בדרך כלל יוכל שלטון ערבי של משכילים עירוניים לקיים ממשל הגון פחות או יותר, באם נשים עין עליו ונדאג לכך שכוחות המש- טרה יהיו חזקים כדי לשמור על הסדר ולמנוע בעד גזילת החקלאים והסוחרים על ידי הכדוים...

במשך כמה שנים היה הכל כשורה. כל עוד לא פשט שלטונו של אבן-סעוד על חיג'אז ועל ואדי-סרחאן והכדואים יכלו לעסוק כבימי קדם בפשיטות הרדיות, אבל אחר גפילת השושלת ההאשמית שבמכה, קרכו אחוזות אבן-סעוד אבטומטית על גבולות עבר הירדן והפשיטות הפכו מעין בינשכמי לבעיה בין-לאומית. אבן-סעוד הרשה לשבטיו לפשוט בעבר הירדן וסרב גם להודות בכך וגם להחזיר את הכיזה. יתר על כן, הוא מניש מיד לממשלת בריטניה תלונות על שבטי עבה"י שפשטו בגבולותיו, והיה מוצא אוזן קשבת. לראשונה ניסה חיל-האוויר המלכותי — ללא הצלחה מובהקת — למנוע פשיטות; ואח"כ הוקם ענף מיוחד של „הלגיון הערבי“ לטיפול בשבטי הנודדים. בו בזמן הוזמן מיור גלאב, * בעל נסיון בעניני הכדוים, להיות סגני ולהקים משמרת-מדבר מיוחדת מתוך השבטים עצמם. **)

לרוע המזל נוצרה „משמרת המדבר“ החדשה אחר י שהלגיון הערבי הסדיר השלים את תפקידו בהקמת הבטחון הצבורי בחלק המיושב של הארץ. והנה באה הממשלה והתחילה להקציב לשבטים קצבות, שלא היו אלא תשלומי „סורה“ (מסי-החסות) שמאז, בשם אחר. ועם זאת היא נותנת להם מכוניות משורינות עם מכשירי-ידיה, מכשירי-שדור, מצודות ואביזרים צבאיים אחרים, אשר „הלגיון הערבי“ המקורי לא זכה בהם מאז הוסדו. כל זה לא היה אולי כה חשוב לו נשאר לכוח החדש אופי משמרת. אלא שנבר הפתוי, ואת הכדוים האלה הפכו בהדרגה לחיילים, מצוידים בנשק ואמצעי תחבורה חדישים, בעוד ש„הלגיון הערבי“ הותיק, המורכב מתושבי הערים והכפרים, נשאר בעיקר כוח משמרה גרידא. כל עוד נמצא הפיקוח העליון בידי אנגליה אין סכנה רבה בסדו-רים כאלה. אך באם יספקו את הדרישה הנוכחת לעצמאות, ע"י הוצאת הקצינים הכריטיים, ויתנו לשייכי השבטים נשק בו יוכלו שוב לשלוט בבני הישוב, הרי אין סופה של שליטה כזאת אלא עוני ומצוקה. מדיניותי אני היתה תמיד למנוע עצמה מראשי השבטים, כי זו ופריחת הארץ לא תעלנה בד בכד.

* *

כשבא פיק לעקבה בשלהי שנת 1918 היתה הנהלת עבר הירדן שרויה במצב מעורפל מאד. איש לא ידע מה יהיה עתידה של הארץ, מי ישלוט בה ומה גבולותיה. המושל הצבאי בעקבה, למשל, שאיש לא מינה אותו, קבל הוראות מהמלך חוסיין במכה — והוראות הפוכות לגמרי מהממשלה הערבית

Major Glubb *

** בראשיתו היה גדוד-מדבר זה מורכב משמרות-גמלים בלבד; אך בשנים האחרונות התפתח בו במידה רבה אגף המשמרות-חממונעים שמילא, כפי שמציין ג'רוויס בספרו, תפקיד מסוים ב-1941 במסע-עיראק וכמסע-סוריה. — המער.

שבדמשק. מה שמנע במקרה זה בעד תוהו ובוהו נמור היתה העוכרה, שמושל זה היה מאותם בני אדם שאינם מוציאים לפועל שום הוראה ונמנעים בזה מלהכניס את עצמם במבוכה ע"י ציות לשני אדונים..." אותו מצב שרר במאען שמושל מונה ע"י דמשק, ומשהיה מושל עקבה מקבל הוראות להשתמש בסמכותו על מאען, היה מזמין את מושלה של עיר זו ללגום בצותא מהמשקה התריף ומסתפק בכך. תביעותיה של מדינת חינ'אז (כיום ערב-הסעודית) על עקבה ומאען גורמות מאז ועד היום הזה להיות הערים הללו סלע מחלוקת.

ביתר הערים משלו קצינים בריטיים שונים והמצב בהן היה טוב קצת יותר, אלא שהללו נתקלו בקשיים רבים בהשלמת הבטחון הצבורי. האוכלוסיה היתה כבר רגילה למצב המעורר של "מפיש חקומה" (אין ממשלה). בעבה"י הוקמו אז כמה ממשלות שהיו צוררות זו את זו. באיזור אחד נוצרה "מדינת מואב", — שם בעל צביון תנכ"י — אשר כל תקציבה היה חמש מאות ל"ש שקבלה מהרפתקן אנגלי תמורת זכיון לנפט. באיזור הצפוני של הארץ הקים פקיד בריטי, מחוסר כספים ומשמרה וכל שלטון, ממשלות בארבעה חבלים נפרדים האויבים זה לזה — והצליח לקיים את הבטחון הצבורי ע"י איום בהתנפלות שאר האיזורים על איזור הסודר.

בבוא פיק לעבה"י ב-1920, לאחר שנתמנה למשרת-קבע בחבל זה, קבל כבר באס-סלט, בדרכו לרבת-עמון, ידיעה, שראש השבט בני סחר, מתקאל פחה, וראש עירית רבת-עמון כבשו את העיר כדי לספחה למדינה הערבית וגמרו אומר לא לתת לשום אנגלי לבוא העירה. פיק לבש את מדוי המהודרים ביותר, חגר חרב והופיע כבא כוח הוד מלכותו האנגלי. משראוהו שני הכובשים בכך, קבלוהו יחד עם יתר חשובי העיר, בכבוד רב.

כבר מראשית שבתו בעבה"י נוכח מיד לדעת כי את מלאכתו יהיה עליו להתחיל מן היסודות ממש. מנגנון הממשל היה רעוע ומעמדו בלתי ברור. אי הסדר בלט אף בתוך העיר הראשה, רבת-עמון. מצב הבטחון בה היה בכל רע. למחרת בואו העירה ראה ברחבת השוק ערבי והרב שלופה בידו הורף אחרי ערבי אחר. מתחילה חשב שהוא איזה "משחק מזרחי" עד שראה כי בעל החרב מחץ בחרבו את ראש רעהו. איש לא שם לב למה שקרה, והשוטר שעמד בקרבת מקום לא נקף אצבע.

פיק חזר מיד לירושלים ודרש סמכות לגיים מאה איש עם חמשה קצינים (75 פרשים, ו-25 קלעי מכונות-יירה רכובים). בקבלו סמכות זו חזר לרבת-עמון והקים את "הלגיון הערבי". ב-1921 מנה הלגיון כאלף איש (2 גוגדות פרשים, שתי פלוגות רגלים, פלוגת מכונות-יירה, 2 תותחי הרים ומחלקת איתות). ב-1926 עם ספוח מחוז מאען לעבה"י, נוספו כ-300 איש, מהם 100 איש ביחידת גמלים, לאיזורי המדבר של מעאן. אך ב-1927, כשהג'נדמריה ("המשמרה המעו" לה") הארצישראלית הפכה לחיל-הספר של עבה"י, הועמד שוב ה"לגיון" על אלף איש ויחידות מכונות-היירה והאיתות בוטלו. ב-1930 נוצרה בפיקודו של גלאב משמרת המדבר שהיתה מורכבת ממאה וחמישים בדווים (בתלקם רוכבי-

גמלים, ובחלקם אנשי „מכוניות משוריינות“). עקב המאורעות בארץ גוייסו שש מאות איש גוססים. הרוב הגדול של הגווייסים, פרט לאנשי גלאב, הם כני הערים והכפרים; יש ביניהם צ'רקסים ותורכים, מאלה שהונחלו על הקרקע ע"י התור-בים (*).

לשם הבנת התנאים בהם פעל פיק יש לסקור בקצרה את תהפוכות המש-טר בעבה"י. עקב מסירת המנדט על סוריה לצרפת הוצא משם חיל המצב הבריטי. מאחר שנבולותיה של סוריה — לדברי ג'רוויס — לא היו נהירים ביותר הוצא חיל המצב גם מעבה"י, והוקמו שמונה „מדינות“ ערביות זעורות (כפי שהזכרנו לעיל). בספטמבר 1920 בקר הנציב העליון החחד, הרברט סמואל, בא סאלט והכריז בכנוס גדול של זקני שבטים וראשי ערים, על הקמת שלטון אחיד בעבה"י. בו ביום הביאו השייכים של כרך לפני הנציב שני ארצישראלים שהת-אכסנו אצל השבטים במשך כמה חדשים, לאחר שנמלטו מא"י עקב המאורעות באפריל 1920. השייכים בקשו מהנציב לתת חנינה לשני הפליטים תמורת הסכמתם להקמת השלטון בעבה"י. הנציב העליון הבטיח להם שיעיין בבק-שתם בשובו ירושלימה. לא עבר זמן מועט והנציב הודיע שהוא מוכן להרשות להם לשוב לא"י בתנאי שיתחייבו בשבועה להמנע להבא מכל פעולה פוליטית. שני הפליטים היו חג' אמין אל חוסייני המופתי לשעבר. ועארף אל עארף, מושל באר-ישבע ביום.

לקראת השלטון האחד נשלחו כמה קצינים בריטיים, ועל אחד מהם — פיק — הוטלה הדאגה למשמרה ולבטחון.

השלטון החדש בעבה"י נתקל בקשיים רבים שהיו כרוכים במצב ה-פוליטי בסוריה. שם פיטרו הצרפתים, לאחר שתוסלה מלכותו של פיצל, את הערביים נושאי המשרות האחראיות והקימו שלטון שהיו דומה בכל לשלטון קולוניאלי. רבים מן העסקנים והפקידים המפורים עברו לעבה"י והתחילו לארגן כוח ערבי שיילחם בצרפתים — וכמה מהם נקלמו במנגנון ההנהלה של עבה"י. והנה, בשעה שהתסיסה בעבה"י נגד הצרפתים גברה והלכה, הגיע (1921) האמיר עבד-אללה ברכבת החיג'אזית המקולקלת ל-מאען. הרכבת שרכה דרכה בחמש מאות קל"מ, בהשתמשה בעמודי המלגרה לדלק במקום פחם, ואת קמעי-המסלה המקולקלים תקנו קבוצות ערבים שליוו את האמיר. לפי שמועות שנפוצו אז הגיע האמיר לעבה"י במטרה לעזור בארגון כוח ערבי שיילחם בצרפתים. אולם האמיר בא מחוסר כל אמצעים לכך. הוא נשאר במאען, שהיתה אז מחוץ לשמחה של עבה"י, ושלח את אחיו, השריף עלו, לרבת-עמון. (הצרפתים ראו בזה קנוניה מצד האנגלים נגד שלטונם בסוריה. אולם ג'רוויס, בספרו את השתלשלות הענינים האלה, מדגיש וחוזר ומדגיש שהאנגלים בעבה"י עשו את כל מה שביכולתם

* במשך השנתיים האחרונות חלו, כידוע, הגדלות נוספות בלגיון הערבי, וכפי שזוין יבעתונות — הורחב ביחוד גדוד-המדבר אשר ללגיון. אגב זה חלו, כמוכן, שנויים גם בהרכבו האחזי של החיל. — המער.

כדי למנוע כל חתירה תחת השלטון הצרפתי בסוריה — „אם כי רוב מאמצי
ציהם היו לשוא, מהיות כל מנגנון הממשל בעבה“י דוגל בדעות הפוכות“).
בעת ובעונה אחת עם בואו של האמיר עבד-אללה לעבה“י הגיע
צ'רצ'יל, אז מיניסטר המושבות, לקהיר כדי להשתתף בוועידה של באי כוה
בריטיים במזרח התיכון. בין המשתתפים היו פיק, המיור סומרס (*
כנציגי אנגליה בעבה“י, ולורנס — אז יועץ משרד המושבות. ביום השלישי
לוועידה הועמדה על סדר היום בעית עבה“י. פיק עמד למסור דו“ח על המצב
בארץ. פתאום קבל פלגרמה קצרה ממשרדי הממשלה בעבה“י, וזו לשונה:
„האמיר עבד-אללה נכנס היום לרכת-עמון“. ידיעה זו שנתה את המצב
תכלית שנוי. „צ'רצ'יל, כותב ג'רוויס, בכוח בשרונו לקבל בן רגע החלטות
נכונות, החליט באותו מעמד להפגש אישית עם האמיר כדי לבוא אתו לידי
הסכם. לפני כן לא עלה על דעתה של ממשלת בריטניה שאחד מבני בית
ההאשמים צריך לשלוט בעבה“י, אך נוכחותו של האמיר בעבה“י העמידה
אותה לפני עובדה קיימת, ומוטב היה להוציא מתוק מעז... מעניין הרבר...
וששליש המדינה בא לארץ בלי שהוזמן לכך... ואמנם בקור זה שבהיסת
הדעת נהפך מענין-מטרוד למאורע המוצלח שבתולדות המדינה“...
פגישת צ'רצ'יל עם האמיר גסתיימה בהסכם, שהאמיר יקבל לידו את
השלטון על עבה“י ושעליו לעשות הכל כדי להפסיק את הפעולה נגד צרפת.
אנגליה הקציבה לעבה“י סך 180.000 ל"ש.

בקשר עם זה מביא ג'רוויס את דברי לורנס בהקדמתו (שלא נתפרסמה)
ל„שבעת עמודי החכמה“... „הוא (צ'רצ'יל) העדיף את היושר על התועלת,
ומלא את הבטחותינו (לערבים) ככתבן וכרוחן. הוא קיים את כל התחייבויותיו
של מק-מהון ביחס לא“י, עבה“י וערב; ואילו בארם נהרים הרחיק לכת בהרבה
לעומת תנאי מכתבו. הוא נתן לערבים הרבה יותר, זשמר בשבילנו הרבה
פחות משחשב מק-מהון לנכון... בעניני סוריה לא יכול היה להתערב. אין ברצוני
לפרסם תעודות סודיות או להאריך בהסברות ארוכות. אולם עלי להביע את
הכרתי שאנגליה יצאה מהענין הערבי בנקיון כפים...“ לדברים אלה מוסיף
ג'רוויס: „מנחמת היא דעה שקולה זו מפי איש שהיה מנהיג המרד הערבי,
ושעמד תמיד לימין הערבים ומבין לרוחם, אולם עם זאת היה גם משוכנע
כי מן הנמנע הוא למלא את דרישותיהם כולן...“

אחרי ועידת קהיר הופל על פיק להגדיל את מספר המגויסים של ה-
„לגיון“. הצורך בהגדלה זו נבע מתבוסת הלגיון בקרב נגד תושבי אל-קורא
(חבל בצפון-מערבה של עבה“י, מעבר לאירפיד), שסרבו לשלם את המסים.
קרב זה הוא אחד המקרים המעציבים ביותר בתולדות הלגיון. פיק נעדר אז
מעבה“י. אנשי הממשל הערביים שבעמאן שלחו את הלגיון, בפקודו של קצין
תורכי לשעבר, לדכא את המרד. ג'רוויס מעיר בלעג שקצין זה הגה כל חייו
בתורת האסטרטגיה של נפוליון. אולם בנסיונו הראשון באסטרטגיה מעשית

בחבל זה, המכונה ושמוע נאיות עמוקים ותלולים, שכח את כל גרסתו. הוא הכניס את הלגיון לתוך בקעה עמוקה בלי משמרות מספיקים לשמירת אנפיו ונפל במארב, כשהוא מוקף קלעים ערביים על כל הנבעות מסביב. במשך זמן מועט נהרגו 18 מן הלגיון, רבים נפצעו, והשאר נפוצו ונמלטו. פיק נאלץ היה להתחיל הכל מחדש. אולם עכשיו נתקל בקשיים גדולים עוד יותר מאשר בפעם הראשונה. כמקודם ראה פיק צורך להרכיב את הלגיון מתושבי הערים והכפרים בלבד. ראשי הכפרים ראו, איפוא, ב"לגיון" כוח שאורגן נגד שלטונם, ועשו מאמצים רבים כדי לסכלו. על כל מי שרצה להתגייס איימו ברצח. עזרו על ידם פקידים סוריים ממשלת עבה¹, שראו בעין רעה את מסירת התפקיד של ארגון הכוח הצבאי בידי אנגלי. הם הפיצו שמועות שאנגליה מתכוונת לגייס את הערבים לצבא שלה. ברור היה לפיק שעליו להקים מיד את הכוח הצבאי, שאם לא כן יעמוד בפני מרד גלוי באין לו כוח לדכאו. הוא מהר לא"י וכאן אסף אנשים שונים — מצרים וסודנים ששחררו מהצבא עד גמר המלחמה וכארבעים איש משכם, בסה"כ כ-250 איש, — ורכש בשבילם מדים ממחסני הצבא הבריטי, שעמדו למכירה. ורובים גרמניים. עם חיילים אלה חזר פיק לעבה¹, והוכיח לתושבי המקום שיוכל לארגן חיל גם בלעדיהם; אלה חזרו בהם אזי מדעתם ורבו הבקשות שיגייס ללגיון את בני הארץ במקום הזרים. אולם פיק לא רצה לפטר את אלה שעמדו לו בשעת צרה, חוץ מאנשי שכם שהתנהגותם היתה בניגוד לכל משמעת צבאית. לאחר זמן לא רב מצא פיק הזדמנות להפטר מאנשי שכם. כשאחד מהם נאסר בגלל עבירה על חוקי המשמעת, הופיעו כל השכמיים שבלגיון לפני בית פיק, כשהם מזוינים, ודרשו בצעקות ובאימים את ושחרורו של הנאסר לרגל חג מוסלמי אשר התקרב אז (קורבן כיראם). פיק הסכים מיד לדרישתם ונתן להם מכתב אל מפקד המחנה ובו הוראה לשחרר את הנאסר, אולם מיד התקשר טלפונית עם אותו מפקד וציווה עליו לאסור את כל אנשי שכם שיגיעו לשם אחרי כמה רגעים. בבואם שמה הוספו ע"י אנשי הלגיון שפרקו מהם את נשקם, הלבישום בגדים אזרחיים והחזירו את כולם לשכם.

סכנה גדולה יותר מזו של אנשי שכם נשקפה לפיק בהזדמנות אחרת. בשנים הראשונות לקיום מדינת עבה¹ היה תפקידו קשה ביותר — גם בשל המכשולים, שצוינו כבר, בדרך הקמתו של כוח מאורגן וממושמע, וגם בגלל הרתיחה המתמדת של הקלחת הפוליטית. סכסוכי חוגים שונים (הבדואים, הכפריים, הפקידות, בני עבה¹ ונושאי המשרות הסוריים, ישובי הצ'רקסים, ועוד...), והמתיחות הבלתי פוסקת כמעט ביחסים עם "השכנים" הצרפתיים שבסוריה. לתוך איזה סכסוכים מסוכנים נקלע לעתים פיק, אנב מלוי תפקידו אפשר לראות, למשל, מתוך המקרה הבא.

המנהיג הסורי אברהים חנאנו נמלט מסוריה לעבה¹. ממשלת עבה¹ פנתה לנציג אנגליה, מר אברמסון, וביקשה להקל על חנאנו את הנסיעה למצרים. לא הנציג ולא פיק ידעו מה פיבו של האיש, והם נתנו לו מכתב למזכיר הראשי של ממשלת א"י. אולם משמרת א"י ידעה מיהו, וכשנודע לה שהוא מתאכסן

במלון הלכה לשם ואסרה אותו על סגת להסגירו לשלטונות הצרפתיים. למחרת היום, כשהלך פיק לתומו בשוק רבת-עמון, התנפלו עליו כעשרים איש, מזוינים כרובים ואיימו עליו שירצחוהו נפש אם לא ישתרר מיד את מנהיגם אברהם חנאנו. לאנשים אלה הצטרף מיד המון רב שנפגף בסכינים בידיהם, כתנועות מפורשות, שהוכיחו לפיק מה צפוי לו. פיק הובא לרחבה והוקף. כפשע היה בינו לבין המות. פתאום בא בדהרה אחר מקציני הלגיון כשאקדחו בירו וצעק אל ההמון שאם יעזו מישחו להתקרב יותר אל פיק יירה בו. ההמון התחיל מסתער על פיק, הקצין ירה מאקדוחו והרג אחד — והיתר נתפזרו בבהלה. בזה תמה הפרשה.

הקצין שהציל את חיי פיק, פואד סלים, הוסיף עוד לשרת ב"לגיון" כשנתיים. אח"כ הצטרף אל המורדים בסוריה — וב-1926 נהרג שם, בלחמו נגד הצרפתים.

מקרה זה מדגים יפה את הסכנה המתמדת שבה שרויים שליחי מדיניות אירופית במזרח, בכואם במגע עם המון מסוער. תכופות קורה הדבר ל ל א כו נה. יללת המון משולהבת, האצבע המונחת על ההדק הדרוך גלחצת אף שלא במתכון והיריה הראשונה מתירה את כל כלי האש שלהמון. כך נספה הקולונל ליצ'מן בעיראק, בקרב אנשים אשר כבדוהו ואהבוהו. כך נרצח הקולונל סנאו: ע"י ירדיו, אולאד-עלי, במדבר לוב; וכך נספו הקפיטן פרגוסון מהשרות הסודני. ובזמן מאוחר יותר — קונסול בריטי בעיראק, קרבנו של אספסוף שהוסת ע"י השמועה כי אסון-המכונית של המלך — הוא תעלולי האנגלים.

כשנים ראשונות וקשות אלו של עצוב המדינה וארגון כוח הכפחון שלה, נעזר הרבה פיק, לדברי ג'רוויס, ע"י היחסים ההוגנים שבינו לבין האמיר — שאף הוא חדש היה בארץ ואנוס היה להלחם עדיין על מעמדו. בלעדי שתוף זה, — אם כי לא נעדרו בו גם חילוקי דעות — לא היה פיק מצליח להחזיק מעמד.

* * *

עם התחדש כוח ה"לגיון" ניתן לפיק לחשוב על היסול פרשת אל-קורא (ראה לעיל), אשר אנשיה סרבו לשלם פיצויים בעד ההרוגים והסוסים של ה"לגיון". תקיפותם ינקה גם ממסורה על גודר תורכי שהושמד בשעתו ע"י תושבי אל-קורא *) והיא שהגבירה אף את פחדם של אנשי הלגיון מפני נסיון מחודש להשתלט על חבל זה. פיק החליט לבצע את המסע במינימום של קרב ואבידות. במאי 1929 יצא הלגיון כולו מעמאן, והגיע למפרק בערב (מרחק 55 קילומטר). משם הלכו לרמתה ולאירביד, בה הצטרפו אליהם שתי מכוניות משורינות של חיל האויר — לתכלית פסיכולוגית בלבד, כי שטח אל-קורא לא יצלח לרכב-ממוגע. פיק ריכז ברמתה את שייכי הסביבה, שהיו וראי מצטרפים אל אנשי אל-קורא לו היה הלגיון גינת, ואלה הלכו לפני הסוסים בדרך לאירביד — ומנעו ע"י כך בעד כל יריות ממארב. הדרך מאירביד ללב אל-קורא הצתה את כפר

* גם בא"י יש מסורה דומה, על הדיפת פלוגה חורכית (שבאה לשם גבית מס) ע"י הכסריים של אום-אל-פחם, בצפון הרי אפרים. — המער.

מזר, אך היא עברה בנאי מוקף נבעות ובה שלח פיק פלוגת הפגנה בלכד. עיקר כוחו הלך בלילה בשביל-הרים, דרומית סמור, לכפר פאיבה. עם שחר, כשעמד הלגיון על הרכס, ראה מלמטה את הכפר שנעזב כאלו. אך משמר-סיור אשר נשלח לשם נתקבל באש רובים חזקה. זו פסקה כשחוסל צרוד-פצצות מאוירון של חיל-האוויר, אך נתחדשה בחלוף המפוס. בינתים החלו זורמים בחזרה אנשי השבטים ששמרו קודם על דרך מזר. אש הלגיון לא עצרתם. אך כאשר כונו כלי היריה אל עדר הכפר שרעה בשכנות — השפיע הדבר. הכפריים נכנעו. למחרת היום התקדם החיל (ושוב — על פני רכסים, ולא בעמק) אל כפר כפיה, ולאחר פניעת-תותח בביתו של השיד הראשי — נכנעה הסביבה כולה. כבוד ה"לגיון" קם לתחיה, וממשלת עבר-הירדן הקימה למעשה את שלטונה באזור. ברור מאלו הלקח לגבי השמוש בנבעות לדכוי מרידות-הרים כאלו.

* * *

ובינתים קרבה אל גבולות עבה"י סכנה אחרת, המורה יותר, מן הנוצ. מאז ומתמיד היו הוהאבים מנג'ד, יותר מכל קבוצת שבטים אחרת, מפילים את אימתם על שכניהם, בערב בכלל, וכזמן האחרון — בעבה"י. חדורי קנאות דתית החלו מתנפלים על איזורי הספר ונהגו באכזריות בתושביהם, שהם בעיניהם כ"כופרים", בשל הזדקקם למבק ולקפה. אחת ההתנפלויות האלו אירעה בקיץ 1922. ימים מספר לפני זה, בשוב פילכי, נציג אנגליה בעבה"י אז, מסביבת ואדי-סרחאן שם לב לסימן שגשרט בחומת חורבה רומית — והיה זה "זום" (סימן שבטי) של שבט אניזה — הנמנה עם השבטים הלוחמים של הוהאבים. מיד הודיע לממשלה שסימן זה מבשר פשיטה קרוכה. אולם הפקידים, ערבים מהמשכילים, לא ידעו להחשיב את הסימן המשונה הזה, מעשה קוים, וחצאי-מענל. אכן, לא עברו ימים מרובים וההתנפלות בוצעה. ראש ממשלת עבה"י מסר לפיק על שמועות ברבר פשיטה הוהאבים. פיק ופילכי יצאו עם מכוניות משורינות, — ובכפר הקטן, תניב, כ-15 קל"מ ממאען, ראו 45 גופות של גברים וגשים מבני השבט בני-סחר, בעלי הכפר. הוהאבים — התכוננו להמשיך במסע ההשמדה והביזה, ואף לתקוף את הבירה ואת האמיר עצמו. אלא שבמקרה פס אוירון מעל מקום ההתנפלות. ובחשבם שהאוירון בא להתקיפם נעלמו לתוך המדבר. שבט בני-סחר רדף אחריהם, הרג אחדים מן המאסף, ובתוך השלל שנפל בידיו היה דגל והאבי ירוק-אדום עשוי בד קאליקו (מתוצרת ששון את שותפיו בכומבי ונושא סימן-המסחר), ועליו כתובת באותיות לבנות — האני-מאמין של האיסלאם (דגל זה הוגש אחר כך שי ע"י האמיר לנציב העליון בא"י, סר הרברט סמואל, כפי שהיה תוארו אז).

מחשש התנפלויות נוספות בקשה ממשלת עבה"י רשות מאת ממשלת א"י לכבוש את ואדי-סרחאן, כתרים בפני חדירת הוהאבים, כי בדרך זו, לאורך שורת המעינות, היו באים הפושטים וראש הוואדי הוא כ-80 קל"מ בלבד מ-עמאן. משהתמהמה ממשלת א"י להשיב דבר, ארגנה ממשלת עבה"י בעצמה חיל-משלוח מאלף פרשים בדוים, בצרוף מאתים איש מהלגיון הערבי, בפיקורו

של פיק. אולם המנות לבדוים חולקו יום לפני התחלת הפעולה. ולמחרת הופיעו במקום הנועד רק כעשרים מהם. "כי לאחר שקבלו את המנות שוב לא ראו צורך לכתת רגליהם מאה מילין במדבר כדי לאכלן, שהרי יכלו לעשות זאת במקומותיהם..." אחדים מהלגיונרים היססו אף הם בשל אכזריותם הנודעת של הוואבים וטענו כי נשכרו לשרת בעבה"י בלבד. בהשפעת פיק יצאו כולם והגיעו לכאף, כפר גידח בצדו המזרחי של ואדי-סרחאן, שם בנה פיק מצודה קטנה, והשאיר חיל-מצב. לצערו לא צויד החיל בתחנת אלחוט מפלמלת, למען בשר על פשיטות מתקרבות, וזה מטעמי חסכון...

בשנת 1923 היתה ארץ עבה"י בכל רע מבחינה כספית. "רבני פקידים בעלי משכורת גבוהה, הקצבות לראשי הברדווים ותמיכה למורדים הסורים, הביאו את המדינה לידי פשיטת רגל כמעט". משום כך הפסיק משרד המושבות את תשלומי ההקצבה השנתית להחזקת "הלגיון הערבי", עד הנהגת סדר חדש בעניני הכספים... אחרי דין ודברים ממושכים עם ממשלת אנגליה לא ראה פיק דרך לפניו אלא לתת "לחמש מאות איש מהלגיון חופשה על מנת לפטרם אחר כך". זה השפיע על השלמונות "כמכת חשמל" וההקצבה שולמה מיד.

* *

גם זינוגו של הלגיון היה לבעיה קשה, כי בריטניה, שפירנסה אותו בקצבתה, לא נשאה באחריות ציונית. ובמשך עשר שנים, לערך, נגזר על פיק להשתמש ברובים ומכונות-יריה גרמניים ישנים, מהשלל התורכי — עד שבא מומחה לגשק של חיל-האוויר ופסל את כולם, כמסוכנים למחזיק בהם, ואזי סופקו רובים בריטיים חדשים.

קשה מענין הרובים היתה השגת החרבות לגונדות הפרשים. הקצינים (התורכיים לשעבר) של הפרשים תבעו חרבות דוקא, אם כי פיק מען שלפי תפקידו של חיל זה אין הוא בעצם, אלא חיל-רגלים רכוב. ואלה דברי פיק: "מאז נוצרה מכונת-היריה לא החשבתי גשק קר. תמיד שנאתי פרשים מתיחרים בחרבות, המונים את עצמת חטיבותיהם לפי מספר הסיפים תחת למנותה ברובים. אין זו אלא הוכחה, כי גמנע מאיש צבא סדיר לקלוט מושגים חדשים". במחסני החיסול הצבאיים של א"י לא מצא פיק חרבות. בקהיר זכה ב-150 "טולורים" הודים (חרבות פרשים מזרחיות מעוקמות), ובזול — אך לא היה בכך אלא כדי ציוד גונדה אחת. יותר מזה לא היה במחסן הבריטי במצרים, אלא שמועה שמע פיק, כי ישנם חרבות למכירה בצבא המצרי, ואמנם במצודת קהיר מצא 150 חרבות מהטיפוס הצרפתי. הוא רכש אותן ורק כעבור זמן מה גילה כי היו אלו חרבות מציודו של צבא פולין, מלפני 125 שנה...

* *

חידוש ההקצבה הבריטית, אשר נזכר לעיל, לא היה בו עדיין כדי לשפר את המצב בכללן הפלחים, הנוחים יותר לשאת במסים, סבלו תחת עול הגניבה.

ביחוד הרנישו בעול זה שבטי אדואן, השוכנים בין הירדן ובין אס-סלפ, עד עמאן. בשמחים אשר ממזרח להם נמשכות אדמותיהם של בני-סחר. ג'רוויס מעיר, כי חמתם של בני אדואן בשל ההפליה בהטלת המסים עלתה ביחוד לאחר ששיחררה הממשלה את בני-סחר, בעלי ההשפעה במדינה, מתשלום מסים. 200 איש מזויגים, ובראשם שולטן-אדואן, הלכו אל עמאן ודרשו מן האמיר לסלק מכוונת-היריה שכווננו אליהם מארמונו, וקבלו מאת חברי הממשלה הבטחות בדבר הקלות, אך משנסתלקו — לא תוקן דבר. ולבסוף, נודע שוב כי 500 מבני אדואן, נושאי נשק, קרבים לעמאן, להתקיפה. הממשלה נבהלה ודרשה עזרה מאת חיל-האוויר. 2 מכוניות משורינות, בלזית 250 פרשים ו-200 רגלים מה"לגיון" יצאו לקראתם. המכוניות הקדימו מאד ונמצאו עומדות בתוך תוכו של האויב. בני אדואן הקיפון, והחלו יורים בהם — וכיון שאנשי המכוניות שכחו מרוב הצוון להעלות עליהן את דפני השריון — לא יכלו לפעול אלא מעט ובקושי נסתלקו, אם כי מספר ערבים נהרגו באש מכוונת היריה. בכל זאת התפזרו בני אדואן בלילה. כי העובדה שיחידה בריטית השתתפה בקרב — נזלה מהם כל תקוה להצליח במלחמתם, אשר חשבוה למלחמה בממשלתם בלבד; כי לא קיוו לעמוד בפני מפוסים ורכב שריון.

באותו זמן חזר פיק מחופשתו באנגליה. נודע לו כי הממשלה, בתורת עונש לשבט אדואן על התנגדו למסים, התירה לבני-סחר לפשוט בו. פיק מצא את מדיניותו, מדיניות ספוח הפלח, הפוכה על פיה, ואת הכדוי — פושט בהיתר. הוא השיג מיד את ביטולו של חלק מהמס, ואת ריסונם של בני-סחר. אך אנב ענינים אלה נברה עוד יותר המתיחות אשר בינו לבין אנשי הממשלה (גולי סוריה, שרובם מחוגי מפלגת האיסקלאל) כי המתיחות שביניהם לבינו חלה לא רק על ענינים פנימיים שצוינו כאן (ואשר יכלו לגרום, כפי שמעיד ג'רוויס, לא רק להתמרמרותם של בני-אדואן, אלא אף לזו של כלל האוכלוסיה המיושבת שבעבר-הירדן), אלא גם על היחסים עם השלטון הצרפתי בסוריה. ולא רפתה המתיחות עד שהשיג פיק מן האמיר הסכמה לדרישותיו — ובין אלו היתה גם זו של פיטורי כמה קצינים מ"הלגיון" ובתוכם — קולונל ("קיימ" קם") אחד ושלושה מיוורים (בימבש"), אשר סבור היה כי אין לסמוד על נאמנותם. מחמת כל הדברים האלה היתה האווירה מחושמלת למדי. אך קור-רוחו של פיק עמד לו במבחנים אלה — ויצא מהם בשלום.

מאורע אחד שהסעיר את חיי עבר הירדן היה בקורו של המלך חוסיין ב-1924. בהגיעו לעקבה יצאו כמעט כל תושבי עסה"י לחלק לו כבוד או להגיש לו תלונות.

כשחזר פיק מקבלת פנים זו של המלך לרבת-עמון מצא את שליה ממשלת א"י שבא להזמין את חוסיין לירושלים. אולם הופל עליו לראוג לכך שהמלך לא יקבל את ההזמנה, כי בקורו בירושלים היה עלול לגרום אי נעימות, מחמת מנהגו אז להתערב בשאלות פוליטיות, גם כשלא היה בידיו להשפיע על פתרון למעשה. האמיר עבד-אללה העריך את עמדת השלטונות בירושלים וידע לפנוע

את קבלת ההזמנה. גובחותו של חוסיין ברבת-עמון גרמה גם שם למבוכה רבה. הוא התנהג כאילו היה שליט בארץ ואילו האמיר אינו אלא בא-כוחו. אין לשער מה היה בסופו של דבר אלא השתלשלות המאורעות בתורכיה. מוסטפה קמאל (אתא תורק) במל אז את החליפות. מיד מיהר חוסיין וחזר למכה, כדי להכריז עצמו לחליף, — ובזה העביר את מרכז המתיחות הפוליטית לשטח אחר...

בעזוב המלך חוסיין את עבה"י גברה תסיסת הלאומיים הקיצוניים (ממפלגת „איסתקלאל" שהתגברה שוב בממשלה), המכוונת נגד צרפת. פיק עשה כל מה שהיה ביכלתו כדי להרחיק את הפעילים שבהם מן הארץ, אולם כל מאמציו לא הועילו לו, לדברי ג'רוויס, להסיר ממנו את חשדותיהם של הצרפתים שידו בחתירה נגד השלטון הצרפתי בסוריה. בקשר עם כמה פעולות, אשר בריטניה נאלצה אז לאחוז בהן כדי להשפיע על הרכבה של ממשלת עבר-הירדן, מעיד ג'רוויס: „מעניין הדבר, שלא לומר מברח, לעמוד על המאורעות המתרחשים מוזמן לזמן במזרח התיכון והמצריכים את התערבותו של הצבא הבריטי בכל המאורעות האלה, ואחת היא אם קרו בא"י, עיראק, עבה"י או במצרים, הגילים להאשים את בא-כוח בריטניה במקום כשותף למעשה וכיוצא. לא רק תושבי הארץ הנדונה מאמינים בכך, אלא גם הממשלות הזרות, ואף הצבא הרחב באנגליה עצמה, בעוד שלאמתו של דבר נלחם בא-כוח אנגליה במקום בכל מרצו נגד התערבותו הבלתי-אמצעית של כוח בריטי... אחת התכונות המציינות את האנגלי היא שמירת אמונים, ואם מחובתו לשרת ממשלה זרה, יעשה זאת מתוך מסירות קפדנית ובמידה כזאת שמתקבל רושם כאילו הפך לאנטי בריטי. ועוד משהו — משטח פרוזאי יותר: הלא קריאה להתערבות בריטית כמוה בהודיה בכישלון; ואנשים אלה נתמנו מתוך הנחה כי יצלחו למדיניות שלא תהיה נזקקת לשימוש בכוח; ואם יהיה צורך בכך בסופו של דבר, הלא כדאי יהיה לנסות בא-כוח בריטי אחר, מתוך תקווה שמא יצלח יותר"... לזכותו של פיק קובע ג'רוויס שהוא הסגיר תכופות עבריינים פוליטיים לשלטונות הצרפתיים בסוריה ואילו הצרפתים גמנעו מלהסגיר עבריינים פוליטיים לממשלת א"י גם אם אלה נאשמו במעשי רצח.

* * *

תביעתו של חוסיין לכליפות החריפה מאד את הנגוד שבינו לבין אבן-סעוד, וסכנתם של הוהאבים הפושטים בגדוד גברה גם כלפי חיג'אז וגם כלפי עבה"י, נחלתו של בן-חוסיין. „ממשלת עבה"י ידעה את הסכנות מערב המרכזית, את אפשרות הופעתם הפתאומית של חמשת עד עשרת אלפים פרשים, על סוסיהם וגמליהם... אך חסרה היכולת לסיוור-פטרולים בדרך ואדי-סרחאן, המתחיל בג'אוף, בלב ערב-הסעודית". בבוקר אחד הוחרד פיק, ברכבו הרומית לעמאן, ע"י יללות נשים וילדים: „אחואן, אחואן!" (כשם „האחים" כונו שבטי הוהאבים שהתלכדו בברית מיוחדת לשם הפצת דתם — אם כי מנהגם בשבטים האחרים לא היה מנהג אחים כלל). כי חיל-גמלים והאבים עלה על תניב, הרג

רוב תושביה, ונע לעבר עמאן. פיק חדר אל תחנת חיל-האוויר, וביקש להפעיל מטוסים ומכונות-שריון. כן הזעיק את אנשי הלגיון ל"הכן". בינתיים פסע עצמו באוירון-סיוור, לצד דרום. מאיים היה מראה הפולשים — מישור נרחב, מכוסה שפעת רוכבי-גמלים. קבוצה אחת עסקה בביות חותו של ערבי נוצרי, כ-8 ק"מ מעמאן, ואך רובם התקדמו, בחזית פרושה, כמה קל"מ רחבה, בצעד-הגמלים המהיר, והדגלים הירוקים-אדומים עליהם. מבח היה צפוי לתושבי עמאן כעבור רגעים לא רבים.

אבק הלבין מצפון ומכונות-השריון נראו זונקות בדרך, אך השמח שעל פניו התקדמו אנשי-השבטים היה במרחק כמה מאות מטרים ממזרח לדרך, ולא דרך למעבר המכונות. אלא שאותו רגע הופיעו המטוסים והטילו שורת פצצות בסורים הקדמיים של הגמלים המתקדמים. גמלים ורוכביהם כרעו וקו-המערכה הארוך נופץ כולו והמחנה נצטופף פנימה, כמטרה נוחה עוד יותר למטוסים החוזרים להפצצה נוספת. ולאחריה פתח ההמון כולו דוהר, — אך לא מזרחה, לשמח המכותר, כי אם "מתוך שירוף שלא יאומן", דרומה, על פני מישור ג'יזה החלק, קילומטרים ארכו, מקום אידיאלי לכלי-מנוע. למרחק קילומטרים דהרו המכונות, בקו מקביל להמון הרוכבים הצפוף, או בתוכו ממש, או לפניו — כשהשמח החלק מאפשר מאפשר כיוון-אש מדויק. כשדללו הכדורים בהגרות מכונות-היריה פעלו עוד אנשי המכונות ברובים. בשוב המכונות לקסרקט, לחדש את תחמושתן, הופיעו פרשי הלגיון, שהספיקו עוד לחסל כמה קבוצות מפגרות של רוכבים, ואף לשבות מהם, בריאים ופצועים. משחזרו המכונות לא יכלו עוד להדביק את האויב: כה רבה היתה מהירות נסיגתם של הוהאבים. בתוך הגאיות המסולעים שמעבר למישור ג'יזה לא היתה למכונות האפשרות לרדוף אחרי ה"אחואן".

על פני המישור היו מוטלים 500 חללים, פצועים, אוכפים, רובים ופגרי גמלים לרוב. נלכדו חמשה דגלים ונלקחו כ-600 שבויים. מאז הובטחו גבולות עבה-י-בדרום ובמזרח, והוהאבים לא ניסו עוד להתגרות במטוסים ובמכונות-שריון.

התברר כמובן, שהפושטים עברו בדרך כאף שבראש ואדי-סרהאן — ולא ניסו לכבשה, כי מהרו לעמאן — אך מאין אלחוש לא יכול היה חיל המשמר להזהיר את עמאן על הפלישה. דוגמה ל"חסכון העולה ביוקר"... בדרכם נתקלו ה"אחואן" בפלוגה מה"לגיון" — והרגו את אנשיה עד אחד, מבלי להחיות נפש. היה זה המבחן הצבאי החמור ביותר שנאלצו לעמוד בו כוחות-המגן של עבר-הירדן, והוא בישר, בצורה נעלה על כל ספק, לאיזה גורמים של כוח צבאי ושל תרבות תכנית תהא מעכשיו ההכרעה — ואפילו במלחמה מדברית. תפקידו של פיק היה בעיקרו — שמירת הבטחון בתחומי עבה-י פנימה. ואילו התקפות הוהאבים על עבה-י נהדפו ע"י כוחות בריטיים. רק ב-1930 הוטל על מיור גלאב (כפי שכבר צוין לעיל) ליצור כוח מיוחד, הוא גדוד-המדבר, לשמירת הבטחון על גבולות הארץ. ואמנם מצטיין מיור גלאב, אשר שירת מאז

מלחמת-העולם הקודמת ב"שירות הפוליטי לעיראק", בתכונות המכשירות אותו לתפקיד זה. מעטים הם השולמים כמוהו בלשון הערבית, בכתב ובדבור. נוסף על כך הוא נחשב לאחד המומחים הגדולים בחוק הברוי. את ידיעותיו אלו רכש לו במשך שנים רבות בזמן כהונתו באזור הגבול של עיראק-ערב-הסעודית. מתוך מגע מתמיד עם השבטים הכיר לדעת את מנהגי הברווים וחוקיהם. בצינינו את הכשרתו של מיוזר גלאב לתפקידו — עומד ג'רוויס על שני יסודות עיקריים של החוק הברוי, המבדילים בינו ובין החוק הכללי: החוק הברוי אינו מכיר כמעט את המושג של מעשה פלילי. רצח, למשל, אינו נחשב לענין פלילי. עוונתו של הרוצח הוא שגזל מהנרצח את כוחו ואונו, משום כך מטיל עליו החוק רק עונש כסף או שוה כסף, פרט למקרים שקרובי הנרצח עושים דין לעצמם לפי המנהג המדברי של נפש תחת נפש. היסוד השני בחוק הברוי הוא שלא רק העבריון אחראי למעשהו אלא כל השבט שהוא נמנה עמו. במקרה שהעבריון לא בא על עניו נפרעים משבטו. יסוד זה נובע מחיי הנודדים במדבר. העבריון יכול תמיד להמלט למקום שיר החוק לא תשיגהו. מידת הכנסת-אורחים הנהוגה במדבר אינה מבדילה בין צדיק ורשע. כולם נהנים ממנה וחוסים בצלה.

בפרק האחרון של ספרו דן ג'רוויס בעמדת עבה"י כלפי המאורעות בא"י ב-39=1936. את העובדה שמדינת עבה"י נשארה בכללה שקמה הוא מיחס למא-מציו של פיק, שידע תמיד לשמור על הבטחון הצבורי, גם בזמן שהופרע בארצות השכנות. בעמדו על הגורמים למאורעות עצמם מסתמך ג'רוויס על דברי ג'ורג' אנטוניוס בספרו התעמולתי "התעוררות הערבים": גרמו לכך הסכנה שהיתה צפויה לערבים ליהפך למעוש עקב הגירתם ההמונית של יהודים בשנות 36=1933, והתעמולה הנמרצת שהציונים מנהלים בעולם כולו, כנגוד לערבים שאין להם כל אמצעי תעמולה.

הקורא, המכיר את גישתו האוביקטיבית של ג'רוויס, בספרו הקודמים, לבעיות הנוגעות בעולם הערבי, מופתע מסטייה זו ומהסתמכותו על דברי תעמולה שהעובדות מטפחות על פניהם. עוד יותר תמוה הדבר שג'רוויס, הכותב את ספרו בימי המלחמה נגד ה"ציר" הנאצי-הפשיסטי, אינו מזכיר את פעולותיהם של סוכני ה"ציר" בחלק זה של העולם והשפעתם על המהומות בארץ. הוא מעריך את הישגי הישוב. אולם גם הערכתו מעורבת בנתינת דופי בישוב, המבליט, כאילו את הישגיו הבלטה מופרזת, דבר שהיא לצנינים בעיני אחרים ומעורר את רוגזם וקנאותם.

בהאשמה זו מסתמך ג'רוויס על הסופר היהודי-האנגלי לואיס גולדינג, המקטרג בלשון זו על יהודי אנגליה, שאינם מצניעים לכת ומפריזים בהתבלטותם בעיני האנגלים...

בסכמו את פעולותיו של פיק בעבה"י מציינ ג'רוויס שבמשך שמונת השנים הראשונות של כהונתו הצטמצם פיק בארגון הלגיון הערבי, בדכוי מרידות קלזה בעבה"י עצמו ובמניעת הדירתן של תנועת-מרד או כביש שהתחוללו בארצות השכנות. פעולות אלו נטלו ממנו את האפשרות להתמסר לשפורים בשטח הכל-

כלי. ואכן לא נשתנה המצב הכלכלי של עבה"י מיסודו. מבחינה זו עמד בעיני המצב הקודם: משטר כלכלי פאודלי-למחצה מצד אחד, ומשטר שבטי-ברזי, — מצד שני. השפור היחיד בשטח הכלכלי שחולל פיק בעבה"י היה תקון הדרך הרומאית העתיקה מעקבה על פני קיר-מואב לעמאן, כ-30 קילומטר ממערב לג'תיב השיירות הרגיל, אשר לידו עוברת גם מסילת-הברזל החיג'אזית. כן תקן כמה תעלות-השקאה עתיקות, שאיפשרו את הרחבת השטח המעובד. לדרך עקבה-עמאן נודעת גם כיום חשיבות רבה מבחינת הבטחון, היות והיא מאפשרת לצבא לרדוף במכוניות אחרי הברזים הפושטים לתוך הישוב, וברזים אינם נוהגים לפשוט אם יודעים הם שאפשר להדביקם במהרה.

בראשית 1939 סיים פיק את תקופת כהונתו בעבה"י והחליט לשוב לאנגליה לאחר שנעדר ממנה כשלושים שנה בשירות בארצות המזרח השונות. ואם את כניסתו לעבה"י לפני כעשרים שנה ליותה איבתם של השבטים, הרי היתה יציאתו משם מלווה בהפגנות אהדה והוקרה של אותם השבטים, הנהנים מהסדר והבטחון שהקים בשטח הנושב ובמדבר.

קול. בורדו

מערכת-התבור

(לפי תאור צרפתי של מסע-נפוליאון)

„מסעו הסורי“ (כפי שמכנה אותו ההיסטוריוגרפיה הצרפתית) הנועז של נפוליאון מחכה עדיין לתאורו ההולם, אך הקורא העברי ימצא ודאי ענין גם בהרצאה של פרק היסטוריה צבאית צרפתית, בנוסח מסורתי שלה, מתוך פרשה זו. הרצאתו של הקול. בורדו על מאורעות-המלחמה בא"י בשנת 1799 יבשה למדי. הוא ממעט כאן בתאור המסיבות האוביקטיביות בהן התנהל מסע-הצרפתים, אינו עומד הרבה על הרכבם ותכונותיהם של הצדדים המתנגשים. עם זאת עשויים כמה מפרטי הספור לעורר מחשבה וחיפוש-הסבר. סימון — ולו גם סתמי — של תנועות צבא אלו על פני מפה המוכרת לנו כל-כך, במקומות שכל שביליהם נהירים לנו, מעורר בידים ממש לראיה מציאותית יותר של הארץ כוירת התנגשויות, — ואם גם המדובר בתנאים של ימים-עברו ובתכניקה צבאית ותחבורתית אשר כבר רחקנו ממנה מאוד. אפילו תרשימי-המפות הפרימיטיביים למדי, שמימי המשלחת הבונפרטית, עם שמות המקומות המסורסים במקצת, יש בהם כדי להחיות במשהו את תמונתו של מסע-הכבושים האקזוטי ההוא שעבר על פני שטחים הידועים לנו כיום מקרוב כל כך.

ותוספת-ענין יש בכך שהקרוב העיקרי במסע זה, לרגלי התבור, נערך באותם המקומות עצמם בהם התנגשו בשעתם שבטי ישראל בגייסות יבין, מלך חצור, בימי ברק ודבורה. והלא תאורם של הקרבות הקדומים ההם ניתן פעם לקוראי „מערכות“ (ראה „מלחמת דבורה וברק“, מאת ש. טולקובסקי, „מערכות“ א').

תורכיה התכוננה להריק על מצרים שני מחנות: האחד היה עתיד לעבור דרך סוריה ולעלות על קהיר; השני, שרוכוזו ברודוס, יערוך נחיתה לצד אלכסנדריה, בעזרת האנגלים. בונפרט מחליט להקדים ולצאת נגד הצבא התורכי מסוריה, כדי

להכותו בטרם יתערב בדבר המחנה השני; אפשר שהוא תיכן אפילו, לו הצליח הדבר בידו, התקפה על מושבות אנגליה בהודו, או מסע על קונסטנטינופול, אף כי ברור היה שבכוחות אלה שבידו לא היתה תכנית כזאת בנדר ביצוע כלל.

ההכנות למסע. בונפרט, שיצא מקהיר עם שבע מאות איש הגיע כבר בדצמבר 1798 לסואץ, הכשיר את הנמל הזה להגנה, צוה לבנות מצודה בפלזה ובקופתיה, והכין את המסע לסוריה. ב־10 בפברואר הודיע לדירקטוריון כי הוא יוצא לסוריה. כוחות הצרפתים מנו כ־30.000 איש; בונפרט כונן את "קורפוס־השָׁנָר" (1) ובו 12.000 איש, המחולקים לארבע דיביזיות בפיקודם של קֶלֶר, רֵיינֶה, לֶן ובֶן, עם 52 בלייורים, ו־800 פרשים בפיקודו של מורט. בדימיטה הוא מעלה לאניות את יחידות כלי המצור, ומקים רגימנט של רוכבי גמלים, בן שני אסכדרונים; כל רגלי צויד במוט, כדי לשמש תריס־מגן מפני חיל הפרשים. עם זאת קשה עדיין המצב במצרים התחתונה, מקום שדיונוצ' עתיד לפקד בהעדרו של בונפרט; הדבר נראה בארץ, והאנגלים מרעישים את אלכסנדריה (ראשית פברואר).

כוחו של המחנה התורכי בפיקודו של ג'וזאר פחה (2) הוא כ־50.000 איש; 46 בלייורים הועברו מקונסטנטינופול ליפו. חיל החלוץ חונה באל־עריש; 8.000 איש, בפיקודו של עבדאללה, עומדים בעזה; שאר הצבא עודנו במסעו למקום הריכוז.

אל־עריש (15 בפברואר 1799). הדיביזיות של רייניה וקלבר מרוכזות ל־6 בפברואר בקוטיה; בונפרט יוצא מקהיר ב־11 בחודש עם דיביזיות לֶן ובֶן ומגיע לקוטיה דרך בֶּלְקִים ופֶלְתֶיה. רייניה נצב ב־9 בחודש לפני אל־עריש, שסברה היתה כי אין צבא רב מחזיק בה. הוא נתקל ב־1.200 רגלים ו־600 פרשים השְׁעִינִים על טירה מבוצרת. הכפר נכבש אך המצודה מחזיקה מעמד והאויב מתיצב במרחק חצי lieue (3) ממזרח לאל־עריש כשהוא די מלפניו וימינו הימה. ב־14 בחודש מגיע קלבר וחותם את המצודה; בליל ה־15 בפברואר עוקף רייניה את מחנה האויב, מתקיף אותו במפתיע ומניסו מנוסת חרב.

ב־20 בחודש נכנעת מצודת אל־עריש, ולמחרת היום עולה הצבא על עזה, שנכבשה לאחר תנרה עם המאסף של האויב (24 בפברואר).

יפו (7 במרס). ב־3 במרס בא הצבא עד ליפו, ושם עליה מצור. ב־7 בחודש הוא פותח בהרעשה והמקום נלכד בסערה. העיר ניתנה לבו. מחציתו של חיל המצב—שהיה בן 3.500 איש—נופלת בחרב והיתר הומתו בריות למחרת היום (4). הדבר מופיע ביפו ופושט בכל העמדות שבידי הצרפתים.

1 חיל שנשלח מעבר לגבול (Expeditionary Force). — המער.

2 ג'וזאר פחה היה הרפתקן בשם אהמד (המכונה ג'וזאר, שפירושו "הקצב") אשר כבש את בירות והפיל אימה על הארץ בראש צבא של ריקים ופוחזים. התורכים מינוהו לפתח עכו, ואחר כך לפתח טריפולי ודמשק. הוא מת ב־1804, בן 70; יש שראוהו כראות קדוש ויש שראוהו כעריץ מסוכן.

3 מיל צרפתי. — המער.

4 היו שאמרו להסביר את הטבח ביפו בחוסר האפשרות לשמור על השבויים ובסכנה הכרוכה בשחרור הקנאים שהיו נכונים לתפוש שוב נשק נגדנו. בונפרט טוען כי הציר הצרפתי שנשלח ליפו לשם מו"מ בחסות הדגל הלבן — הומת בתניקה, וכי שבויי אל־עריש, שהוצאו לחפשי בתנאי שלא יוסיפו להלחם נגדנו, הם שנתפסו ביפו עם נשק בידיהם והוצאו להורג. אף על פי כן יש לציין כי מחזות טבח

המצור על עכו (19 במרס - 20 במאי). ב־14 במרס יוצא הצבא מיפו. קלבר, שנתמך מימין בלן, הדרך ב־15 בחודש, סמוך לקאקום (היא קאקון), חשיכה בת 2.000 איש המנינה על הדרך לעכו. השייטת (1) שהפליגה מדימיטה נופלת ב־18 בחודש בידי האנגלים סמוך לכף הכרמל. ב־19 במרס שם הצבא מצור על עכו. המצור על מקום זה נחלק לשתי תקופות שמשך כל אחת מהן חודש ימים לפחות. הראשונה - מ־19 במרס עד 19 באפריל - צוינה ע"י כמה קרבות חלקיים וע"י נצחון הר־תבור; בתקופה השנייה נכשלים כל מאמצי הצרפתים המכוונים נגד מבצר זה, והמצור מוסר.

תקופה א' של המצור (19 במרס - 19 באפריל). על הנגתה של עכו מנצח נ'זאר פחה ושניים לו מהגר צרפתי, פליפו, מי שהיה קצין־תותחנים ולמד יחד עם בונפרט בבית הספר הצבאי, ואדמירל סידני סמית, המפקד של הצי האנגלי (2).

הקיום הראשונים של חפירות המצור נפתחו ב־21 באוגוסט, והאש החלה ב־23. נסיון־הסתערות שנערך ב־28 נכשל, ונתחדשו עבודות החפירה; ב־30 במרס נהרפה ניתוח של האויב. הארטילריה האויבת, המנוהלת יפה על ידי תותחנים תורכיים אשר קציני ארטילריה משלנו (צרפתיים) אימנו אותם בקונסטנטינופול, השתתה את עבודות הצרפתים. ב־1 באפריל מפוצצים התוקפים את המוקש שהונח מתחת לבצורי העיר ומנסים התקפה חדשה - אך ללא הצלחה; האש נפסקת עד שיבואו כלי־המצור והתחמושת שנדרשו מאלכסנדריה (3). ב־7 באפריל נהדפת גיחה שעורכים הנצורים הנתמכים ע"י האנגלים.

בונפרט הרחיב את מעגל ההסגר על עכו בשלחו את גנרל נ'זאל לסייר את צור, את מיורט לצפת וגשר בנות־יעקב (4) ואת ז'ונו לנצרת. נ'זאל אינו מוצא כל התנגדות בדרכו, אך שני האחרים נתקלים בריכוזים חשובים של האויב. (5).

נצרת (3 באפריל). ז'ונו שיצא מנצרת לסיור, עם 350 רגלים ו־160 פרשים, לצד ים כנרת פונש, סמוך לכפר לוביה, 3.000 פרשים של האויב, מוציא 500 מהם מכלל פעולה, לוכד מהם חמשה רגלים וחוזר לנצרת (6).

בונפרט שולח את קלבר לנצרת, כדי להגביר את ז'ונו; ובו בזמן הוא מצוה לתפוס את נמל טנטורה, ושם פיקוח על איזור ג'נין.

נתחוללו למחרת יום הקרב, על שפת הים, וכדי לחסוך בכדורים נטבחו שבויים רבים בכידונים. מעשי אכזריות אלה, ואחריהם - הרעלת חולי הדבר ביפו מכתימים קשה את זכרו של בונפרט.

1 נושאת כלי המצור. ששה סלופים (מתוך התשעה שהיו בשייטת זו), נפלו בידי האנגלים, וסייעו אח"כ הרבה לאויב להפריע לפעולות המצור של הצרפתים לפני עכו, ע"י אש אנפילדית לאורך קו־החפירות שלהם. - המער.

2 האמת היא, כי הקומודור סידני סמית פקד רק על פלגה קטנה של הצי הבריטי בים התיכון, סלגה שהיתה מורכבת משתי אניות־מסרבה. - המער.

3 מאחר שהצבא היה דחוק בכדורי־תותח קבע בונפרט פרס בעד הכדורים שהאויב היה מטיל עלינו, וחילינו בראו רצים לחפשם ולהביאם למחנה.

4 במקיר הצרפתי - "Pont d'Yacoub" - המער.

5 עיין תרשים בעמוד 106.

6 מן הראוי לציין כי במקורות גפוליאוניים שעליהם מבוסס גם האור זה שלפנינו, מספרי האויב, - וכן מספרי אבותינו - לרוב מופרזים. - המער.

קָנָה (11 באפריל). קלבר, שיצא מנצרת עם 1.500 איש לסיור לצד קנה, נתקל ב־11 באפריל, בין קנה ושנארה (1) ב־4.000 פרשים ו־500 רגלים של האויב. הוא עורך שני „מרובעים“, זינו מימין ונרדיה משמאל, וחיל הפרשים – בין השנים. האויב עט עלינו ומבקש ללפות את מרובעינו. אשם של הללו בולמת את שטפו. אזי עולה זינו מימין (2) אל הנבעות, כדי לנתק את האויב מים כנרת, – אך התורכים נרתעים בחפזה וקלבר מוותר על הרדיפה וחוזר לנצרת (3).

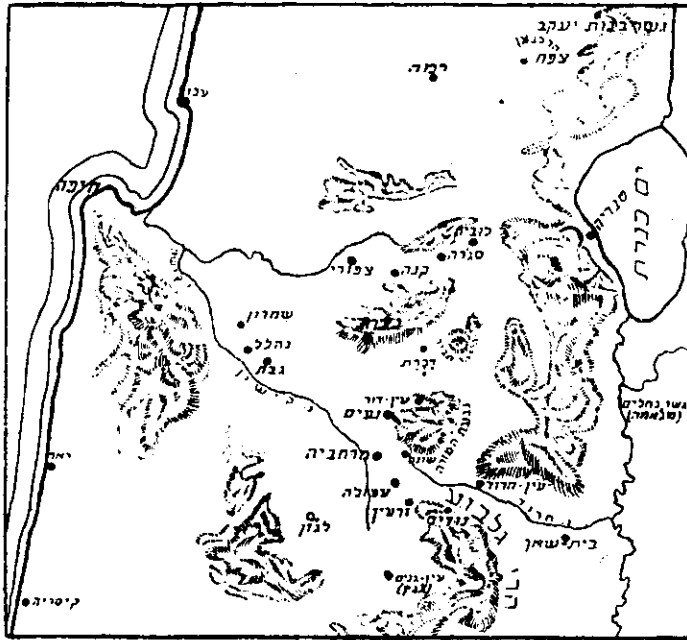
צפת (15 באפריל). מיורט אף הוא יצא מעכו כליל 14 באפריל, ופונה דרך כפר רמה לצפת, כדי לחלץ את המצודה הקטנה הזאת שהאויב מאיים עליה, ולהרוץ את הלה אל מעבר לירדן ואם אפשר – אף לחסום את נסינתו. מיורט מתחבר עם חיל המצב הקטן של צפת וב־15 בחודש הוא מפציע אל עמק יעקב (4). הוא עורך שני בטליונים ב„מרובעים“ וצועד ב„צעד התקפה“ (צעד מזורז) אל נשר בנות־יעקב, בגלגלו לפניו את חיל הפרשים של האויב; הלה נמלט בעזבו את מחנהו על כל כליו ומיורט פונה לטבריה, כדי לעזור לקלבר הנאבק עם האויב סמוך להר־תבור (16 באפריל).

הר־תבור (16 באפריל). עיקרו של צבא דמשק, עם עבדאללה, פחת דמשק, בראשו, מתכנס בינתיים בעמק־זרעאל, ונראה בכפרי פולה וסולין (5). קלבר, שקבל תגבורת, יוצא ממחנה „ספורה“ (6), ב־15 באפריל בערב, פונה אל כַּזְרָא (7) כדי לעקוף את הר־תבור ממזרח ולהתקיף את מחנה האויב, עם עלות השחר. כוונתה של תנועה זו היא להפתיע את האויב, המחכה בעיקר להתקפה מצד נצרת, ולחסום את נסינתו לדמשק; אך היא העמידה את קלבר, במקרה כשלון, בסכנה שהוא עצמו ינותק מן הצבא העיקרי ויהדף אל הירדן (8) (ראה מפות מעבר לדרך).

כוונת ההפתעה נכשלת ובבוקר ה־16 בחודש, כשקלבר מפציע עם 2.000 אנשיו לעמק יזרעאל (9) הוא נמצא עומד פנים אל פנים עם 25.000 פרשים של האויב; הוא עורך שני „ריבועים“ (בפיקודם של זינו ונרדיה) המשיבים התנגדות נמרצת לזינוקיו של חיל הפרשים הרב של האויב, בעוד חיל הרגלים התורכי, עם שני כלי־תותח, מגן על כפר פולה. אחר הצהריים, ברנע שמצבו של קלבר נעשה חמור, נשמעים קולות תותח. זהו בונפרט אשר, בהודע לו על מסעו של קלבר, יצא מעכו ב־15 בחודש בצהריים והגיע עם הדיבזיה של בון ומעט פרשים; הוא מפציע מסמוני (10) וקָרְבַּת (11) בעקפו את הנוש ההררי שמדרום־מערב לנצרת (לא הובלט במפה).

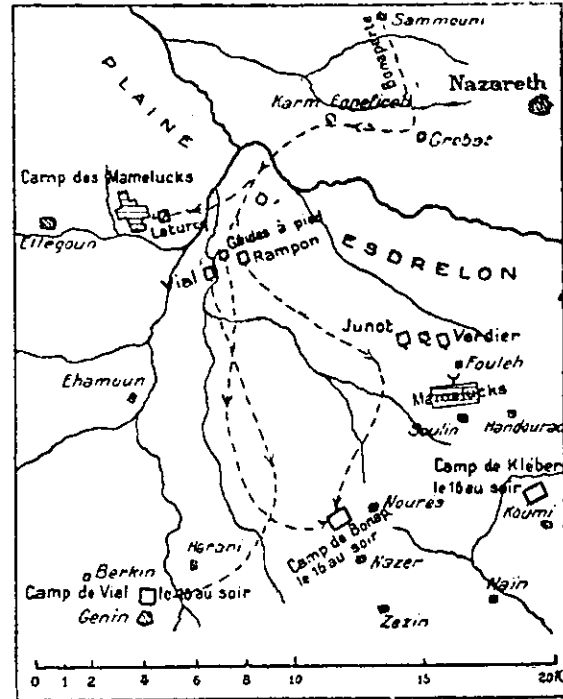
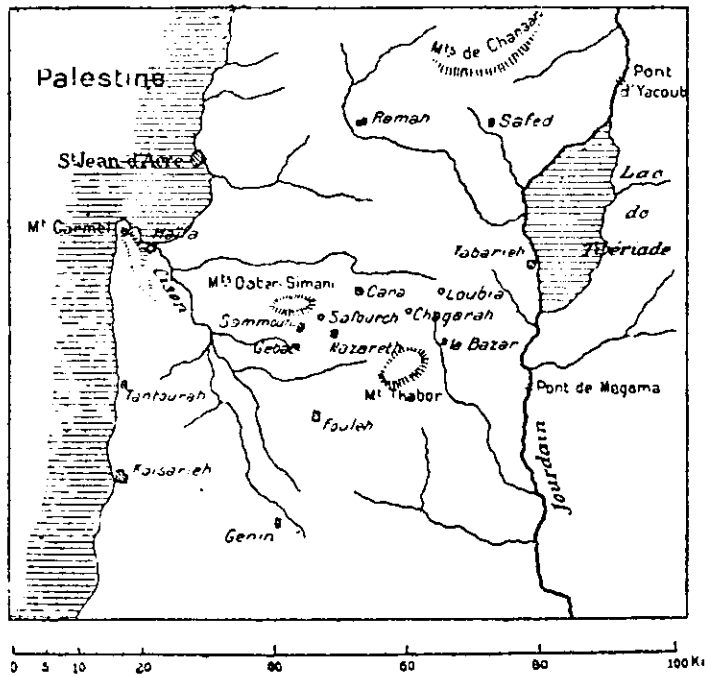
- 1 סג'רה – Chagarah במקור הצרפתי. – המער.
- 2 מזרום. – המער.
- 3 קיימת גם גירסה אחרת, אשר לפיה – שדרתו של זינו, גם לאחר שהוגברה על־ידי קלבר, נחלצה רק בקושי מהמנע המסוכן עם חיילות התורכים, אשר כוחם היה עדיף הרבה. – המער.
- 4 הכונה, כנראה, למישור שמסביב למחנים, המשתרע עד לירדן. – המער.
- 5 פולה – מרחביה. טולם – שונם התנכית, במורד הדרומי־מערבי של גבעת הפורה. – המער.
- 6 ספוריה – מצפון מערב לנצרת, היא צפורי. – המער.
- 7 בכפור המעשה Kan-Ououin-el-Touggar („תן הסוחרים“) – כיום חורבות על הכביש סג'רה – כפר־תבור, מצפון־מזרח לביה"ס ע"ש כדורי. – המער.
- 8 בונפרט אף הוא דן את קלבר לכף חובה על שרצה להפתיע את האויב במסע לילה בסביבה בלתי־מוכרת.
- 9 דרך שלוחת העמק שבין התבור לגבעת המורה – בין הכפרים עין דור ודבוריה. – המער.
- 10 סמוני, היא שימרון, מול נהלל. – המער. 11 ג'בתה – כפר בקרבת שריד וגבת. – המער.

בונפרט עורך מיד שני רבוע-ירדנים (במיקודם של ויאל ורמפון) ורבע פרשים

אחד (לְטוֹרֵק); הוא מטיל את חטיבתו של רמפון קדימה, כדי שיחלק את קלבר בהמיחו כאנף הממלוכים, בעוד אשר ויאל, התומך בו מימין, עולה על ערפם, לצד נורים (1), כדי לחסום את נסינתם לגנין ולהרפם אל הירדן.

קלבר עובר מיד להתקפה, לוכד את כפר פולה, עט על חיל הפרשים התורכי שרמפון אף הוא קושר אתו מלחמה, מכלה את הת-נדרותו, מניס אותו מנוסת הרב לצד התבור והירדן, מקום שחלק ממנו

מפת עמק-הירדן (2) (מימין) ומפת צפון א"י לפי שרטוטים צרפתיים מימי נפוליאון (3)

שובע (4). ויאל מדלל בירויותיו את הנמלטים לצד גנין ולטוֹרֵק לוכד את מחנה

- 1 נורים, כפר במורד הגלבוע, למטה מכפר מזאר שבראש גלבוע, מול עין חרוד.
- 2 במפה זו הקו ג'נין-נצרת הוא המסמן את הצפון. - המער.
- 3 להלן ניתנים ציונים לגבי הגקודות שבמפות אשר לא נזכרו בגוף המאמר או בהערות-השולים. (הקורא יוכל לשים לב לאי-הדיוקים הרבים שבמפות ישנות אלו, ולהעזר, לקביעת המקומות במפה העברית): Zezin - זרעין, כפר לרגלי הגלבוע (יזרעאל התנכית); Berkin - כפר בורקיין, בהרי אפרים, מדרום-מערב לגנין; Hanoni - כפר ערני מדרום לגנין; Ehamoun - כפר ימוין, מצפון-מערב לגנין.
- 4 לאחר ההכרעה הנ"ל בקרב, שנפלה בשעות אחר-צ ספק רב הוא אם יכלו הנרדפים והרודפים גם יחד להגיע לפני השכה אל מעברות הירדן; אין למעשה עדויות לרדיפה כה ממושכת. וענין "הטביעה"

הממלובים הסמוך לאל-לגון(1).

תקופה ב' (19 באפריל - 20 במאי) של המצור על עכו. ציוד המצור שנשלח מאלכסנדריה הגיע מיפו בליל 18 באפריל והמצור מתחדש ביתר תוקף. ב-24 באפריל מפוצצים שוב מוקש ועורכים הסתערות שסופה כשלון. הנג'רל קפּרְלִי (2) נפצע בה פצעי מות.

ב-1 במאי עומדים כלי המצור הכן ונערך נסיון התקפה שאינו מצליח אפילו לדחוק את הנצורים מחפירות הסתירה (3) שלהם. התקפת לילה (5 מאי) נכשלת גם היא; אותה מידה של אי הצלחה ב-6 במאי.

ב-7 במאי מנסה חיל המצור התקפת פתע, כובש את הביצורים החיצוניים ונאחו במגדל הגדול; ב-8 בחודש מתחדשים המאמצים במשנה תוקף; דיכויות לן מטפסת ועולה בפרצה ותודרת פנימה, אך היא נתקלת בדיוק שנבנה מפנים לחומה. המגינים, שקבלו תגבורת (4), עוברים להתקפה והודפים את המסתערים; הנג'רל רמבו נופל חלל, לן נפצע.

לבסוף, ב-10 במאי, בעזרתה של דיכויות קלבר, נערך עם עלות השחר נסיון התקפה חדש, החוזר ונשנה בצהרים, אך גם זה אינו מצליח יותר מן הקודמים. אך גם שתי גיחות שמנסים המגינים, ב-14 וב-16 לחודש, אינן נושאות פרי.

הסרת המצור (20 במאי). ב-17 במאי מודיע בונפרט בכרוז לצבא על החלטתו להסיר את המצור. ב-20 במאי בערב ניתן צו הנסיגה, הצבא עורך את מסעו דרך חיפה, טנטורה, קיסריה, ומגיע ליפו ב-24 בחודש בג'רריו אחריו שיירה ארוכה של חולים, פצועים וננועי־דבר; לפני צאתו מיפו מצוה בונפרט לחלק אופיום לחולי הדבר הקשים ביותר (5).

הצבא הרס את בצורי יפו ופנה לעבר עזה ולאל-עריש, בשרפו את הבתים ובהשמידו את היבול. מכאן מגיע הצבא לקוטיה, סלחיה - ובא לקהיר ב-14 ביוני. הוא איבד בסוריה כ-2,200 איש חללים, מחציתם חללי מחלות, ונושא עמו 2,300 חולים ופצועים; חלק גדול של הארטילריה ושל חמרי-האספקה, וכן ציוד המצור אבדו, והימיה שלנו הרוסה כמעט לגמרי. על אף הנצחונות נפגמו קשה המוניטין של בונפרט.

בירדן - מותר לראותו כפליצה נפוליאונית אופיינית לתאורי קרבותיו. - המער.

1 כפר לג'ון, המבוא לואדי ערה, הנקודה בעלת הערך האסטרטגי, בה חנה בשעתו לגיון רומאי. בהתיצבם שם איימו התורכים על קו-התחבורה של הצבא הצרפתי עם מצרים. - המער.

2 המהנדס הראשי של הצבא הצרפתי - המער.

3 Counter-approaches - חפירות אשר מגיניו של מבצר היו מכונים לקראת חפירות הגישה (Approach trenches, Approaches), שבעזרתם ניסו הצרים להחקרב ככל האפשר אל חומת המבצר, והיו מקימים אותן בכוון מאונך או אלכסוני מקווי-חפירות-המצור היסודיים (ה"מקבילים" "parallels"), מונחים אלה הם שהיו מונחי-היסוד במלחמת-המצור של המאות XIX-XVII. - המער.

4 גוף צבא תורכי אשר הגיע, אותה שעה עצמה, מהאי רודוס - המער.

5 הרופא דג'נט, שבונפרט בנוכחות ברתיה מציע לו לעשות את הדבר, באמתלה שבכך ימנע מחולי-הדבר את האימה ליפול חיים בידי התורכים, מסרב ועונה בפשטות: "חובתי היא לחיות". בונפרט מנסה להסביר את מעשהו כדלהלן: "הוא (בונפרט) נתן צו לרופא שנשאר עם המאסף שבאם לא ימותו אלה עד שעת היציאה, ישים בצדם מנות אופיום, ויורה להם את השימוש בו, כדרך יחידה להנצל מאכזריות התורכים".

למוד למדנו את לקח דייפ, אמר ראשה החדש של מחלקת המודיעין של הצי, אדמירל סיר ויליאם ג'יימס, בנאום שנשא ב-6 באפריל 1943.

במעשה דייפ, שהיה מפעל צבאי מתוכנן במיטב תשומת-הלב, ראינו כיצד יש בכוחם של תותחים מצטיינים, המוצבים בעמדות שנבחרו יפה על החוף, להכשיל פעולה אמפיבית. אך אנו נלמד מן הנסיון ונמצא דרכים ואמצעים להשיג, בבוא השעה, מאון-כוחות גזר יותר בין ההתקפה וההגנה. דבר זה הוא חשוב ביותר, כיון שבמלחמה זו נוכל לנצח רק אם נעלה את הצבא שלנו על היבשת.

ד י י פ

(לפרשת פשיטות החוף)

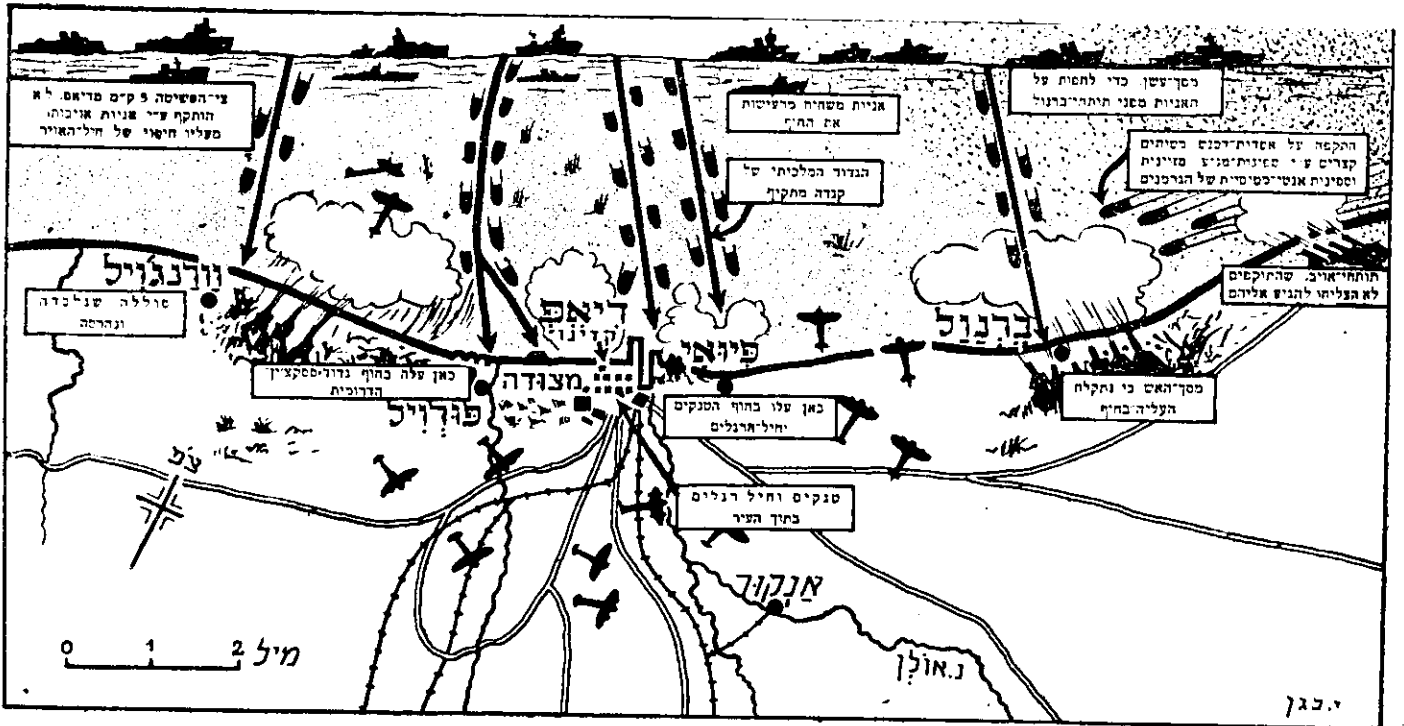
בתקופת שמונה-עשר חודש ערך, "מטה הפעולות השלובות" תשע פעולות נגד האויב בחזית המערבית. בכל אחת מן הפשיטות הללו הושגה מדת הפתעה מלאה.

בהשקיפנו לאחור הרי התוצאות מעוררות הן וטוב יהיה שנבחן כל אחת כסדרה. רצופה כאן טבלה שבה אפשר לראות במבט חטוף מה העבודה שנעשתה.

ט ב ל ת הפ שי טות

ת א ר י ך	מ ק ו ם	מ ט ר ה	פ ר ט י ם
א.	4.3.41	איי לופוטן	הושגו תוצאות ממשיות מאוד. איי לופוטן רחוקים מדי בשביל שיתוף אוירי.
ב.	27.12.41	ואנסו	קרב כבד. שיתוף אוירי יעיל.
ג.	1.1.42	איי לופוטן	אניותינו הצטיידו בדלק ממיכלי האויב ואחר כך שרפו אותם.
ד.	6.1.42	פיורד הלי	רק הצי המלכותי וחיל האויר המלכותי.
ה.	27-8.2.42	בריונול	ע"י צנחנים שהוחזרו בספינות. תוארה רשמית בתור "הפעולה המושלמת".
ו.	27-8.3.42	סאן-גזר	קרב כבד. תוצאות ממשיות מאוד.
ז.	21-2.4.42	סמוך לבולון	הצי המלכותי והצבא בלבד.
ח.	4.6.42	בולון-לה-טוקה	הצי, הצבא ואוירונאי קרב של הצבא.
ט.	19.8.42	דייפ	הדו"חים נתונים בשעה זו לעיון. לנסות את מערכת-המגן הגרמנית והתכניקה של העברת טנקים והעלאתם בחוף; לגרור את האויב לקרב אוירי.

המרחק מאיי לופטן לסאן-נאזאר, במעוף הצפור, הוא כ-2.000 מילין. בחזית רחבה זו הופתע האויב בשמונה מקומות שונים בגיחות אשר היו, כפי ששבלתנו מראה, שונות זו מזו לגמרי בתכניקה שלהן. כמדת רבנוניותן של המטרות כן היתה התכניקה שהופעלה להשגתן, פרט לכך שבכל הפעולות נלקחו שבויים והובאו לבריטניה. בדרך זו הושגו זיהויים חשובים ונתגלו חלוקתם וכוחם של הצבאות הגרמניים במערב. „מטה הפעולות השלובות“ רכש בכך הרבה ידיעות וגסיון. עם זאת הכל מודים כי מחיר הגיחות בסאן-נאזאר ולדייפ היה מחיר יקר. בסאן-נאזאר הועסק הצי שלנו בקרב כה כבד שרבים מהיילי הקומנדות שלנו, אשר הועלו לחוף ומילאו את המוסל עליהם בדויקנות ללא פגם, אי אפשר היה להחזירם לספינות* הלקח שהורה המקרה הזה היה שלפעולות הבאות יהיה צורך בכוחות כבדים יותר של צי-עזר ושל הובלה. הנסיון המעשי שנרכש הופעל בתכנית דייפ.

אין ספק כי כל בקורת שאפשר למתוח על יפשיטת דייפ אינה יכולה לחול על הצי. עבודתם של אנשי הצי גם על הגדות וגם במימיהן זכתה לדברי שבח חמים מפי כל אלה שהשתתפו בהתקפה. נאמר כבר, כי אניות המשחית שלנו היו יכולות לפרוץ פרצות בחומת הטיילת כדי לעזור לסנקים לעבור קדימה. מומחי התותחנות מפקקים בכך. לאמתו של דבר אין תותחים בני 4,7 אינצ'ים** חזקים למדי לשם כך. חוץ מזה לא בקשו כלל המנקים עזרה כזאת. הט היו בטוחים כי בהובילם עמהם את החמרים הדרושים יוכלו לכל המכשולים.

* בינתיים נתפרסם כי הסיבה היתה כי כל סירות-המנוע הוטבעו. — המער.
 ** תותחה הרגיל של אנית-משחית בריטית. — המער.

מה, איפוא, היה לא כשורה בדייפ?

צילומי הגרמנים הם עד כה העדות הטובה ביותר. הם פורסמו באין מפריע בעתונות הבריטית ואפשר, איפוא, לרדן בתכניקה של נחיתתנו. דבר אחד נראה ברור — שפת-ים זרועה חלוקי אבן כמדת בדורי-קריקט היא כשלעצמה מהוה מכשול לפנקים.

אכן מופתע אהיה אם הדו"חיים הרשמיים, לכשיתפרסמו, לא יגלו כי אבני החוף היו המכשול העיקרי. הפנקים שלנו לא יכלו לקבל את התנופה הדרושה על חוף דייפ כיוון שהאבנים העתיקות את זחליליהם.

הפרעה כזאת לנוכה אש תותחיו של האויב, היורים. בטווח-הקנה כמעט, איומה היא באמת. אף אלה שהגיעו לטיילת, רק כדי שיתקלו שם באותם מחסומי הדרך שאין להתגבר עליהם, כפי שתיארם מר צ'רצ'יל, נתנסו כנראה במצוקה רבה עוד לפני כן על שפת הים עצמה. אין ספק כי הלקה לעתיד צריך להיות כזה: יש לבחור מקום העלאה שבו יוכלו הפנקים להסתער אל מטרותיהם הראשונות ברגע שהם מועלים אל החוף.

ועוד פרק אחד של דייפ נתון לעיון נמרץ. נראה כי המהנדסים המלכו-תיים לא יכלו לבצע את מלאכת ההריסה הדרושה לצבא המתקוף.

אין ספק כי הדבר בא מחמת האבידות הקשות כגזרות הקנדיות, כיוון שחיל-הקומנדו של לורד לוכאט לא נתקל למן ההתחלה אלא בהתנגדות מועטת והצלית לבצע את כל פעולות ההריסה בשלמות.

כמה זכמה דברים יש ללמוד מכך. לעתיד לבוא צריך שכל יחידה, ולו גם קטנה ביותר, תוכל לבצע את פעולות ההריסה ישלה בעצמה. כל חייל הוא עכשו מומחה לחיתוך תיל, אך דבר זה אינו מספיק למול ביצורים יציבים. היחידה צריכה ללמוד להשתמש בציד-הריסה ככוח לוחם הנושא את עצמו.

בהשקיפנו לאחור אל שמונה-עשר חדשי פעולותינו השלובות הרי אין ספק כי למדנו דברים רבים מתשע הפשיטות.

דייפ היתה פעולה לקויה שאך מעט ממנה בוצע לפי התכנית, פרט לכך שנבחנה מערכת-המגן הגרמנית ושהיתה לנו ההזדמנות לנסות את התכניקה שלנו בהעלאת פנקים והובלתם, וכן בהספנתו של כוח פולש, ובהחזרתו אל הספינות, בתוך לוע האויב.

לנוכה הפעולות העתידות לבוא, שהובטחו פומבית, אין אולי תועלת לחשוב עכשו על "מה שיכול היה להיות". יתכן כי היה עלינו להביא אניות כבדות יותר כדי להרעיש את הטיילת בדייפ והיינו יכולים לכסות בעשן את עמדות התצפית הגרמניות על הסלעים כדי לצמצם את רישומן הקמלני של הסוללות שעשו שמות כאלו בקנדים. תמיד נקל להיות חכם לאחר מעשה. ב-9 הפשיטות הללו יוכלנו לעשות תשעים ותשעה דברים שהיו מועילים לפעולות.

מה שחשוב עכשו באמת הרי זו השאלה, האם למד "מטה הפעולות השלובות" את הלקה ואם הוא מסיק מן הדברים שלמד מסקנות לעתיד? אני סבור כי המטה משפר את דרכי פעולתו שלו כל הזמן. עוד רבות

„הסתערויות=השצה“ (שיתכן כי בכמה מהן יהיה מעורב בעקיפים משמר המולדת) העתידות להערך. מנריוק ועד בורדו מחכים להן הגרמנים וכוחות עצומים של האויב נאלצים לעמוד הכן יום יום לחכות להתקפה ולצפות אליה. אין הם יודעים היכן מתי תבוא התקפה זו ואין הם יכולים להרשות לעצמם לסמוך על המולדת, לאחר שהופתעו כליל תשע פעמים. דבר אחד ברור: גורם זה של הפתעה הוא החשוב באמת.

עדין נראה לי כי סבוייה של פלישה מצלחה לביששת תלויים, מחוץ לתנאים אחרים, ביכלתנו ליצור צבא-גנסי-חדש, שונה ביסודו מן המתכנת הקונט, ובמדת הקריצות שבה נוכל לספק לו סוגים של פליה-הוכלה ימיים אשר יפטרנו מן התלות בגמליב. לידל הרט (ינואר 1942)

דברי אמריקה ובריטניה על המלחמה ומטרותיה:

— הרבנו של הטיטלריוס וכל הדברים שנה דוגל בהם הוא ביסודו תנאי מקדם, אבל רק תנאי מקדם. לאחר שהחיה החמסנית תומת ותפנה המקום שנוכל לשוב ולבנות בו.

— התנחות זו אינה התנחות שאפשר לנצח בה בגשק בלבד. מלחמת הגשק יכולה להסתיים בגנצחון באוקיגוס השקט ולארה התעלה האנגלית ובים התיכון ובאפריקה ובאסיה, — ועל אף כל אלה יכולים אנו להפסיד את המלחמה אם נפסיד את מערכות האמונה.

— לכם תבח ועליכם האחריות — לא ליום מן הימים שלעתיד לבוא, לא בתכניות לעולם שאחרי המלחמה, אלא בדברים שאיתם חושבים ועושים ורוצים בהם עכשו.

— הקרב הנטוש עכשו בעולם פלו אינו מלחמת אמה באמה. אנו מאחרים בהחלטה המנויה וגמורה אתנו להרוס את הכוחות העולמיים של הכבוש האכזר והשעבוד הנם. תבוסתם תחזיר את החפש או את ההזדמנות לחפש, שנה בשנה, לכל הארצות והאמות.

חיילות הגרמנים ערב-המלחמה*

שלושה שבועות שעשינו, קצין הפריס אחר ואני, עם הצבא הגרמני באבנוסט 1939, כללו בלוי ימים מספר בברלין, יום במחנה האימונים של יוטרכורג, בקור באולפנת חיל-הפרשים התרשה סמוך לשפאנדאו, ועשרה ימים עם במליון ה"חלוצים" * של דיביות-רגלים סדירה בסכסוניה.

החייל הגרמני בצאתו אומר הידור שאין בו גנדרנות, ומתנהג בצבור ללא דופי. מדיו מתושבים יפה ואין בהם דבר המעון צהצות, פרט למגפיים. גלוי לעין כי הוא נאה מאד על היותו חייל וקרוב לודאי כי מכל הדברים הנראים בחוצות הוא החפץ המתאים ביותר לראות. מראה הנשים, לאחר שריפו את ידיהן מ"לתקן את הטבע", הוא תפל מאד.

היתסים בין הצבא והמפלגה, כפי שהוברר אחר כך, היו הוגנים אך ללא התלהבות יתירה. כמה מדי-מפלגה משונים נראו בעת שהותנו שם, אך קציני-הצבא הודו פעמים רבות כי אין הם יודעים לתת בהם סימנים, והיו פוטרם את הפקיד, המדדה בוחיחות עצבנית לצדו של המפקד, כ"אחד מהללו פקידי המפלגה".

ביוטרבורג ספגנו את הרשמים הראשונים מן המהירות שבה מתנועע הכל, כל איש וכל דבר, בצבא הגרמני, מן המרץ המפעם את אנשי הצבא ומתלהבותו העזה של החייל הגרמני למקצועו. אנו הובלנו לכל המקומות, במלוא המהירות, במכוניות גדולות, ללא כל השתדלות ניכרת לחסוך בדלק או בצמיגים. הוסבר לנו כי מהירות רבה זו עשויה לנשוע בכל דרגות הצבא נפיה ללכת הליכה מהירה וגמרצת בשדה-הקרב. כל כלי-הרכב היו גדולים וכבדים יותר מבני סוגיהם בצבא הבריטי, והם עמדו במבחן חמור באימונים. ראינו כי הפלוגה האנטי-טנקית הממוכנת של גדודי-הרגלים היתה רגילה, כבדבר של מה בכך, "להסיע" ארבעה או חמשה רגליים בכל רכב, מחוץ למשמשיו של התותח, בשעה שהיה ניתן תפקיד דחוף ל"כתת-ההסתערות".

גם בהתקפה וגם בהתנוונות היו פלוגות מכוונות-היריה מחליפות את עמדותיהן בהתמרה ולו רק בעשרים או שלושים ירד, ותלקיהן הכבדים של מרגמות בנות שלושה אינצ'ים היו נישאות במרוצה למחצה, למרחקים של מיל ויותר מזה. שני מקרים אופייניים חרותים בזכרון: האחד כשהקולונל המשקיף על המתלקות המתפורות אחרי תרגיל מסויים קרא לפתע בקול "הייל, זולדאפן!" ונענה בקריאת "הייל, הר אוןרסט!", שכל המתלקה, הצועדת קצובות בענן האבק, פלטה אותה כאיש אחד, ללא כל פקודה, עם שתי הפסיעות הבאות. אחר כך, בנשף בירה מזור, בין תמרונני גישור על האלֶבָה, שמעתי ששים או שבעים קצינים פוצחים בשירים שכל עיקרם שבתי כוחם הקטלני של כלי הנשק שלהם ועוזם ה"נחוש" של הבחורים האוחזים בהם. היין והנשים איבדו כנראה את המונופולין על הזמר.

עשרה ימים ראינו תמרונני גישור שבהם נעשה לנו ברור מאוד, כי התפר (Sapper)

* רשימה קצרה זו היא פרי התרשמותו של קצין בריטי אשר עשה עם הצבא הגרמני, כמנהג בקורים הדריים של קצינים, שהיו רווחים ביהוד בעונת המחנות. — המער.

* באנגלית «Pioneers»: שם אחר לחיל-המהנדסים, הקרוי באנגלית כרגיל «Sappers» («חפרים»). — המער.

הגרמני הוא איש צבא משובח גם בתפקידי קרב, והוא מצויד בכל מה שכשרון־ההמצאה הגרמני יכול לתכן לצרכי מלאכתו. די היה לו להודיע על כל מנרעת או מקום־תורפה בציוודו ומיד היו מתליפים אותו. חלק גדול של העבודה הקשה נעשה בבגדי רחצה, ומרצם המחושל של האנשים שיקף באופן ברור את ערך ששת התדשים שעשו במרם הכנסם לצבא ב„שרות־העבודה“. נעשה כל מה שאפשר בכדי לתקות את תנאי המציאות של המלחמה. נשרים היו נבנים ונפרקים בתוך ערפל מלאכותי, שופטי התמרונים נשאו ואף הפריחו כמויות לא־אכזב כביכול של זיקוקי רעמים וכל האוירונים נחשבו, ופעמים רבות גם התנהגו, כאוירוני־קרב. פיגוי המקומות לשיכון ולאימונים לא נרמו כנראה מרדות רבות, וכמידת הגאווה הגלויה של התושבים על הצבא כן היתה, עד כמה שראינו, מידת הפפול המנומס והתכליתי בקובלנות האזרחים. המזון היה הולם, אף כי לא יוצא מהכלל: הלחם הלבן כבר לא היה בנמצא, והקפה היה מין נזיד דליל ותפל.

לא נעשה כמעט דבר כדי להסתיר מעינינו את הציווד, פרט לסנקים ומוקשים אנטי־טנקיים. יתכן כי סברו שכבר מאוחר מדי, והדבר לא יעלה ולא יוריד. נראה היה כי כל הקצינים הצעירים ששים לסיכוייה של מלחמה קרובה עם פולין, או עם כל מדינה אחרת, אם יהיה צורך בכך. אכן סופר לנו בכובד־ראש כי מדינות כגון ליטא, שאין ידן משגת להכין לעצמן יותר משלושה אסכדרונים של מפציצים אין להן זכות קיום.

בקור של יום אחד באולפנת תיל־הפרשים החדשה, מקום שראינו חסיבת־סיוור ממוכנת במלאכתה, הדגים לפנינו, בצורה מענינת מאד, עד כמה הם בוסחים באופנוע. מְרָקְבִים כבדים, הנושאים לעתים קרובות שלושה אנשים ומכונת־יריה או מרגמה קלה, היו מוסעים או נגררים על פני קרקע רבת־מכשולים בהצלחה יוצאת מן הכלל. רב היה השימוש בעשן לסינוור תבות־שדה או עמדות־הצפית.

יחסינו עם הגדוד היו נמוסיים אך ללא ריגוש יתיר. איש לא כיבד אותנו בלנימה במשך כל שבתנו שם, ופעם, כשהוזמנו לסעודה כאורחי הבטליון, שילמנו בסופו של דבר בעד הארוחה. שמענו דברי הערצה להתנהגותנו במלחמה הקודמת, אך ניתן לנו להבין, ברוב אדיבות, כי, אם כך ואם כך, הנחנו לעצמנו לגלוש במורד ההר. יצאנו משם ואתנו רושם של צבא שאנשיו חיילים מכִּי־רגל ועד־ראש, — אכן, עם קהה אך מסוכן.

בְּאֵלֶימוּ הַמִּזְבֵּחַ שֶׁל הַחֶפֶר, בְּקִלּוֹת תְּנוּעָתוֹ, בְּנִכּוּנֹתוֹ תְּמִיד לְקָרֵב תְּלוּיִים
אֶפְשָׁרוֹתוֹ וּמְהִירוֹתוֹ שֶׁל תְּמָרוֹן־חֶתֶף, הַהֲצֵלָחָה או הַכְּשָׁלוֹן בְּקָרֵב, הִיָּהֶם שֶׁל מְאוֹת
רְבוֹת וְאַלְפִים. צְנוּעָה, מְצַנְעָה, אֵף מְלֹאֵת נְבוּדָה הִיא עֲבוֹדַת הַחֶפֶר בְּקָרֵב.

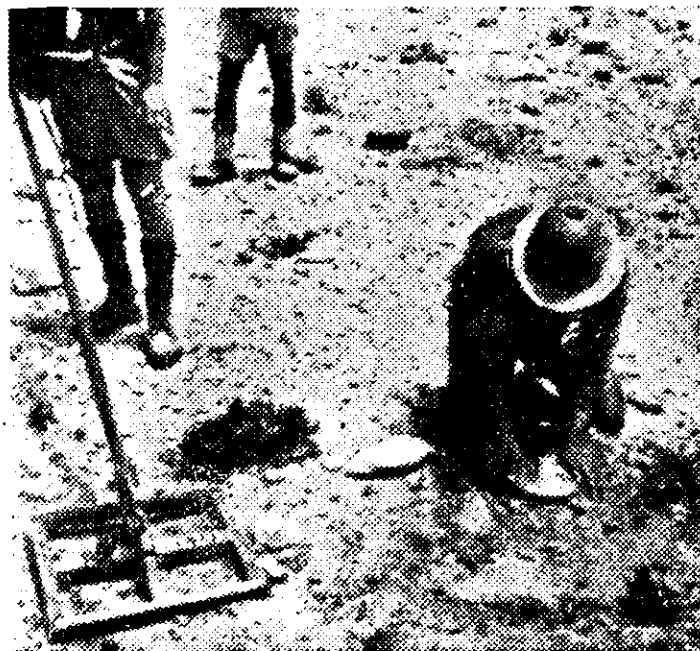
גנרל־מיוז וויר בִּיזב

ראש חילות המהנדסים בצבא האדום

מוקשים למיליונים

(לפי "ניורנל חיל-הרגלים" האמריקאי)

אמצעי-שכנגד לאלפי הטנקים במלחמה דהאידנא הם מיליונים מוקשים. קלים הם ונלים וניתן להתקינם בנקל, ולפיכך הם נמצאים בשימוש בשיעור מופלג. אין הטנקים נוהגים לפחות בהתקפה נמהרת ברצועת-ארץ שנורעה מוקשים. אילו עשו פן היו מביאים אבדון על עצמם. תחת זאת נאלצים הם לעשות דרכם כמשעולים שנתפנו לפני כן ממוקשים על ידי חיל המהנדסים.

החייל (בימין הצלום) גורף את האדמה סביב למוקש, לסלקו, לאחר שאותר על ידי ה"גשושה" (משמאל).

המוקש האנטי-טנקי הוא על פי רוב תרמיל-פלדה עשוי במתכונת גלילית בקוטר של כ-40 ס"מ ו-10 ס"מ עביו, ומכיל 10 ליטראות של TNT (טרי-ניטרו-טולואן). בלחץ מסוים הוא מתפוצץ — בדרך כלל יכולים בני אדם לעבור ללא פגיעה בשדה-המוקשים. יש בו כדי להרוס את זחלילי-הטנק, או לרמש את כרסו ולהטיל מומים בתבר-עובדיו. אין לך דבר המפיל מוראו על חיל הטנקים כמוקש. אך מאחר שהמוקש גופו אינו עולה בנדלו על פנכת-

סעודה ואין בכוחו "לשלוט" אלא על חבל ארץ-זעיר למדי, על כן נוהגים לזרוע מוקשים למאות ולאלפים. מהנדסי-הנאצים הוכרחו לתפור ולבער כ-25.000 מוקשים במבואותיה של עמדה רוסית אחת בלבד.

המהנדסים שעליהם לבער את המוקשים שמים דרכים לפניהם: לסלק את המוקשים אחד אחד, או להשתדל לפוצצם ללא היוק, אך שני המעשים כאחד נקל יותר לספר בהם מאשר לעשותם.

הפא לסלק מוקש שומה עליו לגלותו תחילה. דבר זה כשהוא לעצמו מלאכה חמורה היא, משום שהאויב קוברו בזהירות רבה וללא סדר של קבע, ומשתמש בכל תחבולות-ההסוואה, ומשיב למקומם את גבשושיות העשב או החול כדי להערים ולמחוק כל עקבות פעולתו זו, ומסיע את האדמה הנזתרת. הטבע עצמו לפרקים מסייע בידי האויב בהצפינו את שדה מוקשיו מתחת לחולות גודדים או מתחת לשלג שנפל מקרוב.

כדי לחזור מבעד להסוואות אלה השיטה הבדוקה והעתיקה ביותר הנחונה לחייל היא

לגשש ולדקור בכל שעל אדמה במגריפה או בכידון לפני צעדו צעד. מיד כשהכלי נתקל

„מגלה-המוקשים“: מגננון האזהרה והאזניות

במשהו קשה מתחת לפני הארץ מתחיל החייל מגרד בזהירות את האדמה. אם מצא מוקש, — רק עתה מתחילות צרותיו. התפקיד השני המופל עליו הוא לסלק את המוקש מבלי שהלז יסלק אותו.

הוא מגרד את האדמה, בודק בזהירות את הנפץ ומחלים כיצד להוציאו מכלל שמוש, קובע סיכה במקום אחד, מברג בורג במקום אחר, ומסכן את חייו עם כל מעשה שהוא עושה.

אדם שנתמחה הרבה בביעור מוקשים אף הוא אינו בטוח לעולם במעשיו. הגרמנים ביחוד נוהגים מזמן לזמן להמציא תחבולות שונות כדי להמעות את מבער-המוקשים. אחת מתחבולות אלה היא להטיל שני מוקשים יחד, אחד על גבי חברו,

והם מצמידים בתיל דקיק. המוקש התחתון מחפוצץ בשעה שיורם המוקש העליון מן הארץ. החייל הפיקח ניצול ממלכודת זו בבחנו בלהב סכיניו את בסיסו של המוקש הראשון בטרם ירימו. פעמים יש הכרח לסלק מוקשים תחת אש האויב. אם יש מלאכה חמורה ומסוכנת יותר מזו בשדה המערכה הרי שעד כה נעלמה מן העין. מלאכה זו קשה לאור היום, אולם בלילה, — בשעה שאתה מגשש באפלה ותר אחר מוקשים, והאויב עם מכונות היריה אשר לו נכון לפתוח באש לשמע כל שאון קל, ובשעה שברי לך שכל תנועה שלא כהלכתה משמעה שלא ישאר ממך שריד ופליט — הרי הדבר גרוע שבעתים.

עתה התקינו לעצמם רוב הצבאות מגלה-מוקשים אלקטרו-מגנטי, המשמיע קול זמזום קל באזנית-השמע של המפעיל בעת שהגשושה שלו עוברת על פני מוקש. ברם, התועלת העיקרית הצפונה בו היא בפילוי שדות מוקשים שנלכדו בשלימותם, משום שחייל אינו אוהב להיות עמוס במכשיר זה בהיותו נתון לאש האויב. מהגדס המפעיל אחד ממגלי-המוקשים הללו דומה לאשת-תיל הבודקת בחריצות את שדה הקרב ובידה מנקה-טרבדים מסיפוס ישן.

שיטה אחרת לסילוק מוקשים, היא ניפוץ „סימוני“ באמצעות „טורפידו-פנגלור“, חביבה ביותר על מבער המוקשים. „פנגלור“, זה הוא צינור יציקה רגיל, באורך של עשרים רגל, ממולא ב-TNT ונפץ מותקן בו. בהתפוצצו הרי כל המוקשים הנמצאים במרחק שלושה או ארבעה רגל מכל צדדיו בהכרח מואילים בתסדם להתפוצץ אף הם בצותא. התוצאה היא — תבל ארץ

נקי ממוקשים. אולם פת יקוש יש כאן: המוקשים הנמצאים בקרבת מקום מתפוצצים בדרך כלל אך לא תמיד. לפיכך לעולם אין המהנדסים מזניחים את עבודת הבילוש והגישוש נוסף על השמוש ב"טורפדו-בנגלור".

שיטה מהירה יותר ב"ניפוץ משותף". זה הומצאה על ידי הנרל רומל, בלכדו את טוברוק. הוא ידע ידוע שמלאכת "טורפדו" מסוג בנגלור תגזול זמן רב מדי. אם יוכל לחצות את שדות המוקשים של טוברוק — אותו גמל חשוב, וחיוני מבחינת האספקה של מים, — הרי שגמל זה יפול לידו בהפתעת-פתע. לפיכך המציא מניהיגוביה שיטה חדשה, מהירה כבזק. הוא ציוה על להקות מפציצי הצלילה שלו לצלול על שדות המוקשים בשעה שיחידות השריון שלו הגיעו שמה. משצללו מפוסי "שמוקה" נתחוויר מיד לעינך כל שנוסף משהו חדש לתכניקה של המלחמה, שכן מטרת הפצצות לא היו המצודות הבריטיות, עמדות התותחים, או האנשים, אלא שדות המוקשים. הם המילו את ביציהם בדיקנות גדולה עד כדי ליצור שבילים-שבילים של שוחות-פצצות בשדות המוקשים. בסיימם את מלאכתם, עפו הטנקים של ה"ציר" וחיל הרגלים שלו אל טוברוק. זו היתה מכה ניצחת לעין השמש.

ברם, הקלות בה עשה רומל את דרכו זו אינה משמשת ערובה שמלאכת ביעור המוקשים תשאר כה פשוטה גם להבא. באופן נורמלי אי אפשר יהיה להשתמש במפציצי צלילה במספר מספיק, וכן לא יוכלו לפעול שוב בלי לשלם את המחיר עבור זה. ביעור מוקשים יהיה גם בעתיד, כבעבר, מלאכת-ידיים בעיקרו. ותפקיד המהנדסים אשר מלאכתם בכך יהיה גם להבא כרוך בסכנה בשל אמצעי-הנגד של האויב.

העיקרי בין האמצעים הללו הוא "המוקש נגד אדם". מכשיר מסוכן זה הובא לידי שמוש בצורה דרמטית בסתיו שנת 1939. המפקדה הצרפתית הראשית החלה מקבלת דינים וחשבונות בדבר מאורעות מוזרים ביער אַרְנַדְט. פטרולים צרפתים נוהגים לצאה לדרכם ואינם חוזרים; בימים שלאחר כך היו מתגלים שיירי גופותיהם הרסוקים בשרפנל. ברור היה, איפוא, שהפטרולים הצרפתים נתקלים בדרכם באיזו מלכודת-מות מיוחדת במינה. ה"פואליו" (תיילים צרפתים) כינו את "מלאך-המות" המסתורי הזה בשם "התייל השותק".

ואז, כאשר יקרה תמיד לכל נשק "סודי", נפל אחד ה"תיילים השותקים" הללו בידי הצרפתים. זה היה חדיש שבמוקשים. הקו המיוחד אשר לו היה מנגנון שבכותו הוטל המוקש, בזמן שדרכו עליו, ונזרק מן האדמה עד לגובה של מתני אדם, לערך, לפני התפוצצו. בעצם היתה זו פצצה, המתזזה על פני כנרת ארץ גדולה שרפנל, ומשום כך היתה מסוכנת הרבה יותר מאותו מוקש המתפוצץ בקרקע. בו ברגע שדרך מגף צרפתי על אחד מ"קרני המישוש" הרבים העשויים תיל והתבויים בדשא ועלים—פף! ומתקבל על הדעת שכל הפטרול היה עובר ובפל מן העולם.

לבסוף הצליחו הצרפתים להפטר ממוקשים אלה בתכסים מזור. הם נהנו עדרים גדולים של חזירים אל שדה המוקשים, ועדרים אלה היו מפצצים את הנפצים.

עכשו נעשה הדבר נוהג שגור לזרוע בינות לשדות המוקשים חומר מפוצץ "נגד אדם" כדוגמת הנ"ל, עם קרני-שער תבוריתיל, ובכך מוסיפים יסורים על יסוריו של המהנדס.

מכשירים מסוג אלה והמצאות שמניות אחרות נוהגים להתקינם אף הם באותם השטחים שנעזבו לאויב. בשטחים אלה אפשר למצוא לבטח את המוקשים המכונים בשם ההולם "מלכודת-כסיל". הם מותקנים בצורה כזו, שכל חנועה פשוטה ושכיחה, כגון לחיצה על מנעול-הדלת,

הרמת חלון או הזזת כסא, עלולה לפגוע בחומי-ברזל דק הקשור לפתיל של פצצה. לגבי החייל הנמהר השרוי בסביבת המקום מסתיימת המלחמה בהתפוצצות שבאה לאחר כך. מלכודת-כסיל שהיתה חביבה על הנאצים, והם השתמשו בה כנגד הצרפתים, היה מוקש בעל התיל המפעיל שהיה קשור לתמונתו של היטלר המוצגת לראוה מעל האח בכל בית שנחפנה. החייל הצרפתי היה נוטל, אינסטינקטיבית, את התמונה להשליכה ארצה, — ואותו רגע היה רגעו האחרון. כיום, נוקטים הלוחמים של האומות המאוחדות אותן השיטות עצמן. קולונל נאצי נמתק מספר החיים ברוב שאון בימים האחרונים בבלגנד בפתחו את דלת תאו באופרה. אף אנשינו לומדים להזהר מפני מלכודות-כסיל. הם אינם להוטים עוד להרים מעל הקרקע כובעים, אקדוחים, בקבוקי-תרמוס וצלמניות שגעזבו על ידי האויב. בשדות-הקרב של ימינו עלולים אוספי-מזכרות למות בעודם באינם.

מוזר הדבר, אך אחת הראונות המפרידות את המהנדסים הם המוקשים שאינם מתפוצצים. לעתים — בורר לו האויב להטיל מוקשי-גולם אחדים בשדות-המוקשים אשר לו. גושעץ עשוי בצורת מוקש גוזל זמן רב מאת מבער המוקשים עמוס-הצרות, אשר אינו יכול לסמוך על המקרה, והוא אנוס לגשש ולבדוק כפי שהוא בוחן אחר כל מכשיר הרסני אחר הצפון לו. ולא זו בלבד. יתכן שהמוקש הסמוך והממשי עשוי בדומה למוקש-גולם! לפיכך אין לחמוה כלל על שהפתגם השגור בעסק זה הוא: „מעוּתך הראשונה היא גם האחרונה.“ מניחי-שדות-מוקשים מותירים על פי רוב שבילים סודיים לצרכי התנועה והתחבורה של הם בתקופות-ההפוגה שבין הקרבות. רצועות-ארץ אלה אפשר לחסום במהירות בשעת-הרתק. הגרמנים והאיטלקים באפריקה הצפונית תפסו עמדות אלה בצד אלה, וכנהוג הודיעו איש לרעהו על השבילים הסודיים הללו אשר בשדות המוקשים שלהם. האיטלקים (לפי יומניהם של גרמנים שבויים) נוטים לעצבנות בחשיכה. ולילה אחר נתבהלו משום מה עד שנחפזו וחסמו את כל השבילים הסודיים שלהם במוקשים. מרוב בהלה שכחו לספר לשכניהם הנאצים את אשר עשו. הגרמנים גילו את הדבר לאחר גסיון מר. משנתקלו במוקשים היה פריץ חמתם של הנאצים אדיר-כוח כמעט כפריץ ה-TNT עצמו. לפי היומנים הללו יעדיף הגרמני להרטש על ידי כל דבר — אם מוקש בריטי, ואם מוקש שלו עצמו — ובלבד שלא ע"י מוקש איטלקי. לכשיגיע היום וצבאותינו יבואו לידי התנגשות עם האויב על אדמת אירופה, יתקלו כוחותינו במוקשים למיליונים. אולם בראש הטנקים שלנו ילכו גדודי המהנדסים והם ישאו את ה„מורפדות“, ויגששו ויתורו — ויפלטו את הדרך לנצחון.

בְּהַסְמֵךְ הַחֲסִיבֹת הַמִּתְקִיפֹת עַל בְּצוּרֵי-הָאֹיֵב, מְשֻׁמְשֵׁים הַתְּפָרִים לַחֲלֹזֹת
בְּתַצְפִּית הַנְּדָסִית, הֵם סוֹלְלִים דְּרָכִים לַחֲלֵי-הַרְגָּלִים, לַטְּנָקִים, לַאֲרִטִילֵרִיָּה, הַזְּרָסִים
אֶת עֲבֹדֹת הַבְּצוּר שֶׁל הָאֹיֵב... הֵם עוֹבְרִים בְּרֹאשׁ.

מִן הָאֲנָשִׁים שֶׁהִקְדִּישׁוּ עֲצָמָם לְמַקְצוֹעַ זֶה נִתְבָּעִים שְׁלִיטָה עֲצִמִית מוֹחֲלָטָה,
רְצוֹן-בְּרָגֶל, חֲשָׁבוֹן קָרָה וְעֲצֵת-בְּזָק; נִדְרָשׁת מְסִירוֹת גְּדוֹלָה לְחֹבֶת-הַתֵּיִל, אֲהַבַת
הַמּוֹלָדָת עַד לְהַקְרָבָה עֲצִמִית הַמּוֹבְרָת עַל הַפְּחַד מִפְּנֵי הַמָּוֶת, הַמּוֹלִידָה אֶת הַבּוֹ
אֵלָיו בְּשֵׁם הַנְּצִחֹן.

גנרל-מיזר וורזביוב
ראש חילות המהנדסים בצבא האדום

הגנה אזרחית ותורת האזרחות

רשימה זאת, הכתובה בידי אחד הסופרים המוכשרים בני הדור ההולך ותופס את מקומו על במת חיי הרוח של בריטניה, מנסה לעמוד על בעיה חמורה — ואולי גורלית — של תקופת המלחמה. והבעיה היא: כיצד לנטוע באזרח, זה שבמדי צבא, ב"סות" של הג"א או בכגדי עבודה, — את הכרת תפקידיו, במלחמה ובימים שלאחריה. הנוחב, מיטן שידע גלגולי-רוח פתס (היה גם בבריגדה הבינלאומית בספרד), עושה כיום בשטח הפעולה אשר לו הקדיש את רשימתו זו, שהתפרסמה בשבועון הלונדוני "ספקטיטור".

"המשרד הצבאי לעניינים שוטפים" * מודיע כי להבא יוקצו לכל חייל, כחלק מאימוניו, שלש שעות לשבוע, במשך ארבעה חדשים, למתן השכלה כללית בתורת האזרחות. גוסף על כך מקבלים רבים מענפי הצבא, וזה כחוץ לנעשה בצי ובחיל התעופה המלכותי, — מידה רבה של השכלה תכנית. יתר על כן, סיפריהם הצבאיים של העתוננים מציינים שתחת המושג הישן על חיל-הרגלים, כעל מדרש-על-שתים, באה ההבנה כי הידיעות התכניות ועירנות השכל הם דברים שיש לדרשם מכל חייל, יהיה מה שיהיה מקום שדותו, במלחמה בת-זמננו.

לא יפריז האומר כי לכשיבוא פיטור החיילים לבתיהם בסופה של המלחמה יהיו לנו כמה מאות אלפים אזרחים שהשכלתם התכנית והפוליטית טובה יותר משהיתה בשעה שנתגייסו. חשיבות רבה ביותר יש לכך; ואכן התנאי המוקדם הראשון במדינה לכל חידוש-מבנה הוא שבני-העם עצמם יהיו מסוגלים להשתמש באפשרויות הנפתחות לפניהם, להעריך את התמורות, ולתת לתפיסה חדשה של דימוקרטיה שתתגשם בחייהם, במחשבותיהם ובמעשיהם. שום תיכון וריקונסטרקציה לא היו מביאים טובה הרבה לקהל האחוז אותו הלך המחשבה הקהה שלפני המלחמה, שלא נתעורר אלא כדי להרוע לכבוד "מינכן" וחזר ונרדם עד ספטמבר 1939.

עיקרון אחד, חשוב מאד, יש להסיק מהנסיון של מתן ההשכלה לצבא. לא רק הדימוקרטיה אחרי המלחמה, אלא אף הצבא הדימוקרטי עכשיו וזקוק לאזרחים נאורים ובעלי השכלה תכנית הנושאים במחשבתם את תמונתה הכללית של החברה, תמונה שיש ביכולתם למצוא סמכים בינה לבין ידיעה מדוקדקת של מקצועותיהם המיוחדים. הצבא, על אף כל התביעות שתובעים בלאו דכי אמוניו, מצא כי ההשכלה הכללית הכרח היא לחייל בן-זמננו. ואין זה סוד שכך סבורים גם הצבא הרוסי והצבא הגרמני.

* A.B.C.A. — מדור (במחלקת הטיפול בחייל שבמיניסטריון-המלחמה הבריטי) העוסק בהצגת בעיות אקטואליות בפני צבורי החיילים, ובהסברתן. הנושאים — בחלקם קשורים בשאלות המלחמה ומהלכה ובחלקם — בשאלות המדינה ובענייני-הציבור הבריטיים, ואף באלה של עמים וארצות אחרים. — המער.

אם יש באפשרותו של הצבא להקצות מקום באימונו להשכלה כללית, הרי פלא הוא שבחיים האזרחיים אין קיימת שום תכנית מתאמת, מאורגנת וממומנת כראוי, להשכלה כללית, שתקביל ל"משרד הצבאי לענינים שוטפים". מן הראוי היה שתקום "לשכה אזרחית לענינים שוטפים" במקביל לזו של הצבא. המפתח לבעיה זו הוא בארגוני ההתגוננות האזרחית — הג"א ו"שירות הכבאות הלאומי". אף כי יש התחלות יפות של השכלה, בין שפתחו בה עובדי ההתגוננות עצמם או שנצחו עליהם שלטונות-ההשכלה, הרי אין קיימת כל רשת מוסמכת של מפעלי השכלה, ובניגוד לאלפי הלי"ש שמוציאים ל A. B. C. A. הקציבו רק סכומים קטנים מאוד, שבאו מקרנות מיוחדות ומקופות צדקה, לצרכי יחידות ההתגוננות האזרחית.

והרי משנה מוזר הוא להכשיר חלק מאזרחי הדימוקרטיה שלאחר המלחמה (כלומר את אלה שבכוחות הצבאיים) לחיות בחברה מחונכת ורווית-תכניקה למכביר, ולהסיה את הדעת מן האחרים. היסח-דעת זה שאפשר להבינו בתעשייה, שבה אין אולי פנאי ללימודים (אף כי אני סבור שהזדמנויות לכך קיימות למעשה) ובמקום שהפועלים עומדים על כל פנים במגע עם רעיונות-ייצור חדשים. אך בשרותי ההתגוננות האזרחית, באין רשת-השכלה כזאת, נמצאים הגברים והנשים נהשלים באמת. בקושי יכולים הם לשמור את הקשר עם מקצוע-עוטיהם הישנים ואין הם מכינים את עצמם למקצועות חדשים, ולא לחברה חדשה. ויש סכנת-מה ששרותי ההתגוננות האזרחית ייעשו, במשך תקופות "ההפוגה" הממושכות, קרקע צמיחה לחבריה הבלתי מרוצים של החברה, לאלה המנותקים והאדישים, ובמידה-רבה הבלתי ניתנים להעסקה פרודוקטיבית — למשך עשר השנים הבאות.

כמוכונ, אפשר להשמיע דברי הצדקה להזנחת ההשכלה בשרותי ההתגוננות האזרחית. בשרות הכיבוי שומע אתה פעמים רבות כי אין לכבאים פנאי לכך. ובכל זאת לגימוק זה השיב כבר הצבא. כיוון שאם הצבא, זה שאימונו כה מורכבים הם, יכול למצוא את הפנאי, הרי שיכול למצוא גם שרות הכבוי. אך הסבה שמתלה זו של "אין פנאי" היא שאין מרגישים כי יש צורך לכבאים בהשכלה כללית כלשהי כדי למלא את תפקידיהם במלחמה-באש. למעשה, הרי זה היפוכו הגמור של גימוק ה"אין פנאי", ומשמעותו — כאילו אמרו שחריפות-השכל והעירנות אינן דרושים כדי להלחם באש, אף כי הם דרושים אולי בצבא. ואף-על-פי-כן אפשר להשיב לכך, כי הסגולה הנחוצה באמת לעובדי הג"א, הנקראים לתביעות-פתאום, בלתי צפויות ומיגעות, אחרי חדשים של המתנה, היא — הכושר הנפשי; ודבר זה הוא-הוא שלשמו בא האימון בתורת האזרחות. אין לשכוח גם זאת שעובדי הג"א יושבים בערים והולכים לבתיהם לחופשה כל 24 או 48 שעות. אילו היו אלה האזרחים הערים, המעונינים והאחראים ביותר שבכל עיר, במקום שיהיו אך ורק מחכים להתקפות-אוויר, הרי שהיה בהם כדי להשפיע השפעה מצוינת על הכושר הנפשי של האזרחים בכללם.

גימוקים אחרים נגד ארגון השכלה לשרותי ההתגוננות האזרחית קשורים

בעיקר בקשיים תכניים, פירכות של לבלרים. פענות אלו כמחון כאין. אילו רצון בכך מיניסטריון הפנים והשלמונות המחוזיים (*), כי אז היתה לנו „השת“ כזאת פועלת למעשה בלונדון תוך חודש אחד. העובדה, שתחנות ההתגוננות האזרחית נמצאות בערים היתה מקלה על ארגונה של תכנית לימודים. היתה גדרשת עזרה מבחוי, כיוון שהשרותים לא יוכלו להרחיק ביותר בסיפוק השכלה אמתית בכוחות אנשיהם הם, אך שלמונות-ההשכלה הלונדוניים אשר לבוגרים רוצים בכל לבם לעזור, ומחוי ללונדון יוכל לתת אפשרויות רבות „האיגוד החינוכי של הפועלים (**). תנאים מוקדמים הכרחיים הם שיש להם לתחנות מפות וספרות אינפורמטיבית, כמו אלה שמוציאה ה A. B. C. A. דבר זה קל לעשותו ויש לתמוה שבין צרכיה הראשונים ההכרחיים של כל תחנת התגוננות אזרחית באנגליה אין אתה מוצא את מפת העולם.

הנימוק המסוכן ביותר שאפשר להביא נגד תכנית מסוג זה הוא שאין רוצים בה; שבכמה מקומות ניסו בה והאנשים לא הראו רצון ללימודים. היו להם כבר אפשרויות ללכת לשעורי-ערב בימות החופשה שלהם וכו'. אנשים שאינם רוצים בהשכלתו של הצבור יכולים להוכיח תמיד על נקלה שאין הצבור רוצה להשכיל. נכון הדבר שנעשו מאמצים בודדים ונכשלו, בחלקם מפני העדר שיתוף-פעולה מצד השלמונות ובחלקם מפני שקשה להביא כל תכנית שהיא לידי הצלחה באוירה של אדישות. עיקרה של השכלה הוא שהבריות ירגישו כי הדבר עשוי להועיל להם, כי הוא יתן להם אמצעי להביע את עצמם ויפתח לפניהם אפשרויות שלא היו להם לפני כן. כאן דרושה תנועת-השכלה שתכלול את כל שרותי ההתגוננות האזרחית, כך שיתחילו מרגישים את עצמם כחסיבה של אזרחים. הצלחתן של „קבוצות-הבירורים“ בשרות הכיבוי מעידה כי אכן קיימת תביעה לתנועה כזאת. אספות הויכוח, הנערכות מרצון בערבים, זוכות להצלחה גדולה בכל מקום שהמנצח עליהן יכול להוכיח למשתתפים כי ההבנה בשאלות העולם אינה רק ידיעה מופשטת אלא שיש בה משום טובה אמתית בשבילם. אך ויכוחי-ארעי סופם שהם מסכלים את כוונותיהם עצמם, כיוון שאם אין נעשה צעד נוסף להשכלה אמתית הם נעשים בעצמם מופת של חוסר-תכלית ושיחה-בטלה. עליהם להיות מצורפים לתכנית השכלה שתכלול גם עבודה מעשית ותכנית וגם הכשרה בתורת אזרחות. מתוך תנועה כזאת תצמחנה תביעות לאימון מקצועי למשלוחי-יד — וגם את אלו אפשר למלא.

ההתגוננות האזרחית פותחת הזדמנות עצומה לפני הדימוקרטיה, — אם רק נוכל לראותה כתנועה שיש לה תפקיד גדול יותר מאשר שיפול בהתקפות מאויר, אף כי גם זה נכלל בה. עובדי ההתגוננות האזרחית צריכים להיות המנצחים על „הכוח הנפשי“ של תושבי ערים, גם בעתות מצוקה וגם בתקופות הפוגה.

* הכוונה ל„חבלים“ — «Regions» — כתיסר מספרם, שהם חלוקתה החדשה, לימי מלחמה, של בריטניה (מצד ל„מחוזות“ — «Counties» — המסורתיים) לשם סיפוק שורה של צרכים שהומן גרמס — בהגנה אזרחית, באספקה, בייצור, וכיו"ב. — המער.

** W.E.A. — «Workers Educational Association» — אגודה, הגדולה שבבריטניה, להשכלת בוגרים; שותף עיקרי ומופר בתכניות ההשכלה לצבא. — המער.

עליהם להיות מופת להכרתו הגוברת של הצבא לגבי חובותיה, אחריותה וברכותיה של הדימוקרטיה. תחנות הכבאים והג"א של היום יכולות להעשות לתאים שיהיו גרעין הקלובים החברתיים של העם בחיים „העדיתיים“ יותר שבערי-המחר. עובד הדתגוננות האזרחית הוא אזרח, — כשם שהנו נושא של תעודה ולא רק נושא פונקציה שזמנה הוא — זמן התקפות ה„בזק“ בלבד. עוד לא אחרנו את המועד להבין דבר זה.

בריגדיר ג. ג. מוד

השכלה לצבא

הקורפוס לחינוך בצבא* (הוא פדי מחשבות שהתחילו מנקרות במוחם תיהם של אנשים בשלהי המלחמה הקודמת. חלוצי „ההשכלה-בשדה“ היו חברי י.מ.ק.א.***) וכמה קציני צבא שהקדימו להרגיש מראשיתם-של-דברים בצורך להבריא את הצבא ולספק ערכי תרבות והוראה תכנית לאזרחים-נושאי-הנשק, הן במולדת והן במדינות הים. בין אלה האחרונים נודע לשם הלורד גורל שנשלח למיניסטריון המלחמה באוגוסט 1918 לתאם את צורות-הפעולה השונות שצמחו מעצמן בצבא. מאמציו הביאו לידי כך שה-A. E. C. נוסדה רשמית כ„קורפוס“ בתוך הצבא הסדיר ב-1920.

אבל אין זו בשום פנים הליכתה הראשונה של ההשכלה אל הצבא. עוד בשנת 1767 נתמנה כמל פלוני („שנמצא מיושב בדעתו, מדיר עצמו מביסוסם, ישר ונוהג בדרך ארץ“) למורה ב„גדוד המלכה המלכותי“. ב-1800 לערך אחזה „בריגדת-הקלעים“ באמצעים ללמד את כל הסמלים שלה קרוא וכתוב, ובתי ספר לילדי החיילים נוסדו ב-1811 בכל היחידות בהנהלתם של מורים-סרג'נטים, שעליהם הוטל גם ללמד למירונים קריאה, כתיבה וחשבון. מורות צבאיות נתמנו רשמית ב-1840 והן קיימות עד היום הזה בשם „המורות הצבאיות של המלכה“. „קורפוס המורים הצבאיים“ הוקם ב-1850 ונתמזג עם „הקורפוס לחינוך בצבא“ ב-1920. קורפוס זה, שבשנות „הקימוצים“ געשה צמצום מדאיב במספר אנשיו, קבע לעצמו מאמד, בשנות 1920—1939, כמוסד האחראי להשכלת הבוגרים והנוער בצבא. הבחינות לקבלת „תעודות-הצבא“ שהיו נהוגות לפני 1914 אורגנו ארגון מחדש ונקבעו ארבע דרגות של „תעודות“, למן „השלישית“ — שהיא עדות למבחן פשוט בידיעת קרוא וכתוב, דרך „השניה“ ו„הראשונה“ — ועדה „מיוחדת“ — וכמוה, לערך, כתעודת בגרות של בית ספר תיכוני. הצבא, לאחר שרמן כמה ריפונים, קיבל את החידוש ותמך בו.

בראשית המלחמה הנוכחית הופסקה עבודת ההשכלה, פרט לנערים וילדים שחזלו לצבא, ורבים מאנשי הקורפוס לחינוך הועסקו בתפקידים אחרים. נסיונות

* A.E.C. — Army Educational Corps. ** Y.M.C.A. — Young Men Christian Association.

החורף הראשון ולחצם של חוגי החינוך האזרחיים הביאו לידי חידוש העבודה בין הבוגרים, באורח בלתי רשמי, בינואר 1940. אחרי הדו"ח של ועדת הייננג אושרה בספטמבר 1940 תכנית חינוכית לימות המלחמה ולמנהלה הראשון נתמנה מר בנדל ממיניסטריון החינוך. מיד נעשו צעדים להרחיב את „הקורפוס לחינוך בצבא“ וכמה קצינים, המוכשרים לכך במידה גבוהה, וסרג'נטים (אין דרגה נמוכה מזו בקורפוס ההשכלה) נוספו על התקן הקיים, ביחוד באמצעות העברה מסוגי חיל אחרים של הצבא. מחוץ לדירקטורט המיוחד של מיניסטריון המלחמה, סופחו קציני „הקורפוס לחינוך“ למפקדות הגליליות ולמבנים נמוכים יותר, — ותת-קצינים (*). וסרג'נטים הוקצו ליחידות הצבא השונות. תפקיד הקצינים היה לפעול בעיקר בתור מארגנים ולהיות המקשרים בין היחידות ובין העזרה האזרחית העצומה שגויסה בינתים על ידי „הועד המיעץ המרכזי לחינוך בצבאות ה. מ.“, והועדים המחוזיים. אלה האחרונים נסתמכו בעיקר על האוניברסיטאות, אך היו מיוצגים בהם גם המורים של מוסדות החינוך המקומיים ומוסדות מתנדבים, ומיניסטריון החינוך עומד מאחריהם ומוכן לתמוך בהם. הקצינים, תת-קצינים וסרג'נטים פעלו גם כמארגנים מקומיים וגם כמורים, אף כי רובה של מלאכת ההוראה ביחידות נעשתה ע"י אזרחים וע"י אנשים שבתוך הגדודים עצמם.

„התכנית החינוכית לימות מלחמה“ התחילה כפעולה מרצון, שמטרתה היתה לספק את צרכיהם של האנשים והנשים (אותן האפשרויות ניתנו גם לא. מ. ס.) שידעו מה הם רוצים והיו נכונים לדרוש את מבוקשם. התפקיד הראשון היה לגלות ולהמריץ את הביקוש ולקשרו עם המקורות השונים לספקו, הן האזרחיים והן הצבאיים, ככל שהרשו תנאי-המלחמה. סוף פסוק זה חייב לזכור כל מי שבא להעריך את התקדמות ההשכלה בצבא ואת עבודתו של „הקורפוס לחינוך“. יש והמבקרים מסיחים את הדעת מן הקשיים. הרציפות היא ענין רצוי — אם לנקוט לשון מתונה — בכל תכנית חינוכית, וכיצד להשיג רציפות זו כשהיחידות והאנשים נמצאים במצב של חליפות מתמידות? יש חשיבות לתנאים של שיכון ומכשירי-עזר — ולא תמיד אפשר לספק את אלה בקסרקסים, במחנות ובמגורים אזרחיים — שכולם גדושים. כיסוד לכל רואים הבריות את המורה הטוב, — אך הצבא מאורגן בראש וראשונה כארגון לוחם ולא כמוסד חינוכי, והמורים — בכוח — שבתוך יחידה צבאית הוא דבר התלוי הרבה במזל.

אך „הקורפוס לחינוך בצבא“, הישן והחדש, ניגש בכל זאת אל המלאכה בתוקף-רצון, כשהוא נתמד בהתלהבות על ידי שותפיו האזרחיים, והביקוש לעזרתם המאוחדת גדל בהתמדה. לאחר זמן קצר הוברר כי אחת הבעיות העיקריות היא זו הנוגעת לאותם שמונים אחוז מן האנשים והנשים שלא נמשכו בימות השלום לשום צורת השכלה לבוגרים, ושרבים מהם היו מתיחסים כחשדנות רבה לעצם השם „השכלה“. הסמיה הראשונה משיטה זו, שהלימוד היה בה רשות בלבד ולא חובה, היתה קביעת מידה של לימוד חובה ביחידות מסוימות של

* תת-קצינים — Warrant Officers — ז.א.: רכ"ס-ג'נטים של המטה, של הרגימנט ושל הפלוגה

„חייילים צעירים“. הצעד הבא והחשוב יותר היה יסוד „המשרד הצבאי לענינים שוטפים“ שהמיל במסגרתו 1941 על הקצינים שביחידות לערוך שיחות עם אנשיהם על עניני-דיומא — נושא שעורר התענינות רבה גם בתקופת הרשות — לפחות שעה אחת בשבוע בשעות העבודה הרגילות. חוכרות שבועיות שהכילו חומר לימוד והוראות להדרכת הקצינים הוצאו מטעם המיניסטרוון למלחמה בהדרכתו החרוצה של מר מ. י. ויליאמס, מן המכון הבריטי להשכלה לבוגרים, ו„הקורפוס לחינוך בצבא“ געשה אחראי גם לפיקוח על צורה זו של לימוד-חובה.

קשר זה בין הקצינים ובין השכלת אנשיהם יצר את הצורך להעלות את ימתם של קצינים אלה כמורים וכמדריכים לקבוצות-בירורים. לשם כך נבחרו שלש דרכים:

א. השיעורים „בבית הספר הצבאי לעבודה השכלתית“ שנזכרו לעיל.
ב. קורסים קצרים שאורגנו בחלקם על ידי הועדים המחוזיים ובחלקם על ידי „הקורפוס לחינוך בצבא“ והנערכים כרגיל באחת האוניברסיטאות.
ג. „קורסים גודדים“, של „הקורפוס לחינוך“ ושל מומחים אזרחיים, אם יחד ואם לחוד, המבקרים במרכזי הצבא ועורכים קורסים קצרים. גסיון אחרון זה עודנו בחיתוליו אך נראה כי הוא יגדל ויתפתח, כיוון שיש לו יתרון של גמישות רבה ואינו מנתק את הקצינים מיחידותיהם.

יש להזכיר בקצרה גם את הפעולות הרבות הנעשות בצבא מרצון, פעולות ש„הקורפוס לחינוך“ הצבאי עוזר להם במישרין או בעקיפין. יש דרישה ניכרת למלאכת יד, בעיקר ביחידות הספאטיות יותר ובבתי החולים, ודבר זה מאורגן בדרך כלל על בסיס של חובבות יותר מאשר מתוך גמיה מקצועית מפורשת. „הקורפוס לחינוך בצבא“ עוזר כאן בעצה, מטפל לפעמים גם בהוראה ומספק את המכשירים והחומר. גם מרצים אזרחיים ושעורים בבתי המוסדות המקומיים לחינוך מקובלים על הצבא, ויש לעשות איפוא את הדרוש כדי להביא את המרצה אל החיילים או את החיילים אל השעורים. במקומות רבים גוסדו „מרכזי עיון“ או „חדרים שקטים“, שפעמים רבות מצורפות להם ספריות וכאן יכולים החיילים השקדנים יותר לקרוא, לעסוק בלימוד קורסים שבכתב, או לקחת חלק בחוגים מוסיקליים, בקבוצות לבירורים או בשעורי-לשונות.

אלה הם אולי הדברים שכדאי למסרם כסקירה קצרה זו על עבודתו של „הקורפוס לחינוך בצבא“. אנשיו מיטיבים לדעת יותר מכל שאין הם עומדים אלא בראשית-מלאכה, שהם עצמם לומדים תמיד מן הנסיון ומן המשגה וכי שאלת השאלות תוצג בפניהם לכשישובו החיילים לבתיהם. הקשיים בשעה זו רבים הם, אך יש בה בעבודה זו ענין רב וחשיבות רבה לאין שיעור לא רק לעת המלחמה אלא גם לשנים שלאחריה. אין כאן מקום לזחיחות-דעת אך יש ויש מקום לכושר הסתגלות, ליזמה ולאמונה. ולמרבה-המזל מחונן „הקורפוס לחינוך“ בכל שלש הסגולות הללו, ורשאי הוא אולי לומר על מכוונת-עבודתו בלשונו של גליליאוס: — „ובכל זאת היא סובבת“.

נשים בשירות

ולפי רמה זו דנה הועדה על התנאים בביקוריה ב-123 מחנות ותחנות בכל חלקי הממלכה המאוחדת. היא מצאה כי בשעתן היה צידוק לרבות מן התלונות שהגיעו אליה על השכנתן של האט"ס והואא"פ. ההכנות שנעשו להשכנה ולציוד ב"סיטונות" בהיקף הרב שנדרש, לא היו הולמות את הצרכים. היו קבוצות של טירונות שנשלחו למחנות בנזיים למחצה, שצריפיהם לא הושלמו עדיין ולא צוידו בהארה ובחימום במידה מספקת.

בחדשים האחרונים נעשו מאמצים גדולים לתקן את ליקויי השיכון.

דברי האשמה המעורפלים על שכרות ואי מוסריות בשירותים היו בין הגורמים שהגיעו לפתוח בחקירה וחלק מן הדו"ח עומד על "חיי השרות והמוסר". הוא מציין כי "יושר המידות הוא סחורה אין-חפץ"בה לרכילות" וכי האשה נושאת-המדים נעשית מטרה נוחה לרכילות ושיחות בטלות. דברי הרמזים המעורפלים והבלתי-נאמנים על התנהגות הנשים שבכוחות הצבאיים הפוגעים בשמן הטוב גרמו מידה ניכרת של צער וחרדה לא רק לידידים וקרובי משפחה שבמולדת, אלא גם לחיילים הלוחמים במדינות הים.

בכמה מסיפורי-מעשיות אלו דובר ועל שיעור רב של הריונות מבלי-נישואים, ועל שתיה מופרות כמנהג מקובל. הידיעות שישנן בעין מעידות על איזה יסודות רופפים נבנו מגדלים של שערוריה והוצאת לעז. תקירות מדוקדקות נעשו במחנות ושהועדה ביקרה בהן ונמצא כי מספר ההריונות מבלי-נישואים כמאהו כאין. אין מספרים הניתנים להשוואה הדדית משלשת שרותי-הנשים כולם, אך לגבי הא.ט.ס. נחתנו מספרים מפורטים על מקרי הפיטורים מחמת הריון, והם מוכיחים מה מעטה מידת האמת בשמועות על השרות הזה.

יש בא.ט.ס. מספר רב של נשים נישואות ואת הריונותיהן של נשים אלו מערבים לעתים

לפני כמה חדשים נתפרסם כ"ספר-לכ"ן, הדו"ח הועדה שנתמנתה, כחצי שנה לפני כן, ע"י הממשלה לבדוק את תנאי-ההוי בשלושת שרותי-העזר של הנשים. הועדה היתה מורכבת מחמש נשים ושלושה גברים. ארבעה מחבריה היו מצירי הפרלמנט, ובראשה — מרת ויאולט מרקהם.

דו"ת הועדה הוא תעודה שופעת חיים וכתובה יפה, המחזיקה 58 עמודים ובהם סקירה מפורטת על ארגונם ושל שרותי העזר ועל התנאים שבהם הנשים ממלאות את שרותן. הוא מראה כי חרף כמה קשיים ואי-נוחות, שסבלו נשים רבות בתקופת סידורי-הארצי, שליוותה את התרחבותם המהירה של האט"ס ושל הואא"פ, מנוהלים עכשו השרותים בדרך כלל כהלכה ותנאי השרות בהם מגיחים את הדעת במאוד מאוד.

התעודה אינה מוצאת שום צידוק ל"חברי האשמה הפסקניים המעורפלים על אי-המוסר" ריות (בין נשיה-השרותים) שהדריכו את מנוחתה של דעת הקהל". הרושם הכללי שעשו נשי שרותי העזר על חברי הועדה, בביקוריהם במחנות, היה מצויין. הדו"ח מציין את הכבוד הרב שלמדה הועדה להגות לנשי השרותים מכל הדרגות ומוסיף כי "מכל הבחינות רשאית האומה להתגאות בנשים אלו, השותפות לעבודת המלחים, החיילים והטייסים".

בעת ההתרחבות המהירה של האט"ס והואא"פ, בשעה שקצינות, אשר האחריות שהוטלה עליהן היתה חידוש בשבילן, הצטרפו למלא תפקידים שלא היו מאומנות להם כל צרכם, שררו זמן מה ביחידות מסוימות אי הנוחות או הערובויה. את הליקויים החמיר מזג האויר הקשה של חורף 1941/42. דמת ההשכנה שנקבעה לנשי השרותים היא מכמה בחינות טובה יותר מזו שנקבעה לגברים.

הועדה מוצאת כי רמת-המינום היאה לנשי השרותים צריכה להיות הוגנת, אך אשפרטאית.

דעתם של כל אלה המוסמכים ביותר להחליט
משפט שקול היא שמקרי התנהגות פרוצה
בשרותי-הנשים אינם מצויים אלא בחלק קטן
מן הכלל כולו. לעומת זאת נשמעים תמיד דברי
שבח לטיב העבודה והמשמעת של הנשים ולאומץ
לבן ברוחן הטובה.

היעדה מוצאת כי האשמות אלו בהכללתן,
מטילת עליה באופן בלתי הוגן ביותר, על חבר
נשים שברובן הגדול הן משרתות את מולדתן
ברוח של גודל-נפש וכבוד עצמי. היעדה מצטערת
על התנהגותם הבלתי אחראית של אנשים אשר
ללא כל ידיעה מכלי ראשון הם נכונים להזיק
למאמץ המלחמה בשיחות של זדון או שגגה,
הפוגעות בכבודם של כוחות הכתר ומכאיבות
קשה לנשי שרותי-העזר שכבוד שרותן ומדיהן
יקר ללבן מאוד.

הדו"ח מדגיש כי שלומן של נשי השרותים
תלוי במידה רבה בכשרון המעשה וביכולת של
קצינותיהן. רמת הקצינות משתפרת, אך הרבה
צריך עוד להעשות, ולשיפור מפריעה העובדה
שכל שלושת השרותים דחוקים במידה חמורה
בקצינות, מחסור שיש למלא אותו במהירות.

היעדה ממליצה: (1) על בחירה נוספת
(לקצינות) מתוך השורות עצמן; (2) על חיול
נוסף של נשים בעלות הסגלות מיוחדות למינויי-
קצינות דחופים; (3) ועל הסברה נמרצת יותר
באמצעות "לשמות המינויים" של המינויסטרוין
לעבודה ולשרות הלאומי — בעזרתם של "ועדי
המינויים" אשר באוניברסיטאות וכן של השרותים
הצבאיים, לשם משיכת נשים מתאימות ובעלות
הסגלות נאותות שלנוכח השיטה הקיימת עכשו
הן חוששות אולי שמא תאבדנה בתוך השורות
למשך זמנת המלחמה.

מודגש גם ערכן של נשים קשישות יותר
בקצינות וניתנת המלצה להעלות את גיל
הפרישה עד 55 בא.ט.ס. וב.א.א.פ. עם אפשרות
הארכה עד 60 במקרים מיוחדים; ועוד ממליצה
היעדה ליתן הדרכה השכלתית רחבה יותר
לקצינות כדי להכשירן לתפקידן העיקרי —
לדאוג כראוי לנשים שבפיקוחן; ולהאריך
בשבועיים את קורס האימונים לקצינות אפילו
אם יאיט הדבר את "התפוקה". הצעות אלו על
בחירתן ואימונן של הקצינות נתקבלו על ידי
השרותים הנוגעים בדבר והן מוצאות כבר אל

קרובות, בלי ספק, באלה של הנשים הרווקות.
שיעור ההריונות לנשים בשואת שבא.ט.ס.
בחמשת החודשים הראשונים של שנה זו היה
מ-15,5 עד 17 ל-1000. שיעור ההריונות לנשים
רווקות בא.ט.ס. הוא 15,4 ל-1000 ל ש נ ה.
לעומת זאת — שיעור הילודה הבלתי חוקית
באוכלוסייה האזרחית, בגילים שמהם באות נשי
הא.ט.ס. הוא כ-21,8 ל-1000 לשנה. אילו ניתן
להשיג מספרים המאפשרים השוואה מדוייקת
לחלטין, — כי אז היה ההפרש גדול עוד יותר.
נקודה חשובה היא גם זו שמספר נשים רווקות
מצטרפות לחילות-העזר כשהן הרות כבר. היעדה
בטוחה כי ספירה מדוייקת בחיל-העזר של חיל-
האוויר (ב.ו.ר.נ.ס.) היתה מוכיחה שגם לגבי
השרותים הללו אין יסוד לדיבורים על שיעור
גדול של הריונות ללא-הכשר. היעדה יכולה
לומר בידידות כי שיעור הילודה הבלתי-חוקית
בשרותים הוא נמוך משיעור הילודה הבלתי
חוקית באוכלוסייה האזרחית המתאימה.

הדו"ח מעיר כי דפוסי ההתנהגות המינית
ונשנו הרבה בדרך האחרון; יש הרבה מן
ההפגנה-להכעיס בשיחה רבה זו שהצעירים
משיחים בשאלות המין ופעמים רבות מניפים הם
לראוה בדבריהם ותיאוריות שאין מגשימים אותן
לעולם. "תכסיסי מחץ" אלה נגד המקובלות
והמוסכמות של הקשישים מהם, אמר הדו"ח,
משעשעים אולי את לבותיהם של בני הדור
הצעיר, אך אין פלא אם לעתים דנים מדבריהם
על מעשיהם.

כן הדבר לגבי השתיה. האלכוהול נעשה
לסמל של חדות-רעים בין הנשים לא פחות מאשר
בין הגברים וקבע דפוס של שיגרושיה חברתי
בין אנשים בני כל הגילים, אף כי אפשר מאד
שהשתיה לגילופין מועטת היא, הרי מנהג השתיה
עצמו נעשה מקובל יותר.

מחרוזת רבילות המפריחים שמועות סרות-
טעם אינם עומדים מעולם להרהר ב"פרטים
מופשטים" כגון מספר המקרים ויחס האחווה,
שיש בהם כדי לצמצם עד לשיעור הנכון את
סיפורי המעשיות המופצים על ידיהם. שמועות
על שחיתות כללית במחנה מסוים, כשנחקרו על
ידי היעדה, העלו מקרה אחד או שנים, שהשיחה
הבטלה הכפילה אותם עשרות מונים. כן הדבר
גם לגבי ההאשמות בשכרות.

הפועל.

קצינות הא.ט.ס. והו.א.א.פ. קבלו על שסמכויותיהן הדיסציפלינריות אינן מספיקות לטיפול בנשים שאין להן תקנה והרעדה נוכחה לדעת כי קובלנות אלו מוצדקות הן. אין היא עומדת דווקא על סמכות של מעצר, כיוון שמיניסטרוני המלחמה מעיין בדרכי הענושה אחרים שיחולו בודאי גם על הצבא וגם על הא.ט.ס.

הדו"ח מציין בצער כי מנהג ה"לקיחה במשיכה" נפוץ מאוד בשרותי העזר. הועדה דואבת על כך שההרגל הרע הזה מפיל צל על המוניטין הטובים שיצאו לנשים שבשרות, והיא מוצאת שאוירת אדישות גמורה לגבי עניינים שבהשכלה ובחנוך מרחפת על פני כל שרותי הנשים. הועדה מציעה ששיטת הפעולות המצויינת של "משרד הצבא לעניינים שוטפים", שהונהגה בשביל הגברים בצבא, צריכה לחול בכל גם על הא.ט.ס. ויש להרחיבה כדי שתכלול את חיל העזר של התעופה והו.ר.נ.ס. כן מציעה הועדה להגדיל את מספר קצינות ההשכלה בעלות הדרגות הגבוהות יותר, וגם להזמין את ה"מועצה

לטפוח המוסיקה והאמנות" * לשיתוף פעולה בפיתוח הכללי של ההתעסקות במוסיקה, דרמה ושאר אמנויות.

בהתחשב עם המחסור בכוחות ועבודה של נשים מעירה הועדה על העובדה כי אחד המקורות שממנו אפשר לקבל קצינות וטוראיות הן נשי הגברים המשרתים בכוחות צבאיים, שאין להן ילדים.

אחד החלקים המעניינים ביותר של הדו"ח דן על עתידן של הנשים הנמצאות יכשו בשרותים והוא מעיר, בין היתר, כי רבות מהן תשמחנה להתנדב "לעבודת הישע הגדולה בין קרבנות המלחמה" בארצות המשותרות. דעתה של הועדה היא שפלוגות משרותי הנשים תתאמה להפליא לקחת חלק בתפקידים כאלה. "לשתף נשים במלאכת הקמת הריסותיה של אירופה" — אומר הדו"ח — "לקרוא להן לקחת חלק בעבודה נושאת רפאות וחסד, הרי יש בזה לא רק מתן סיוע נאצל לתפקידי המלחמה שלהן, אלא גם פתיחת פרק חדש ביחסים הבינלאומיים, פרק שערכו יהיה רב לעתיד" *.

"צבא האדמה" בבריטניה

מהירו להשתחרר מהרגלי הנוחות, (ואף מהדעות הקדומות) שבשנות השלום. ומשום כך — לא לכל המתנדבות, שמספרן היה רבבה, לערוך נמצאה במהרה אפשרות ההעסקה, ולא מעטות נחלו אכזבה מתנאי העבודה והיחסים.

אכן, בין הגורמים המכבידים היו לעתים קרובות גם המתנדבות עצמן, שלא

* מחסד צבורי לזמן המלחמה, הדואג גם לשירותים הצבאיים וגם לאזרחים.

* רמז זה לבאות שבדו"ח הועדה הבריטית — אפשר כי ימצא את ההד הער ביותר בלבה של האשה העבריה. כי למי עוד קרוב וחשוני כל־כך התפקיד הזה של "חידוש צלם אדם" — בין בארץ־המקלט, ובין בארצות־היציאה בגולה? בד בבד עם ציון זה של התעודה עולה הידיעה אשר הגיעה בימים האחרונים מלונדון, על נסיון להקמת ארגון יהודי שיעסוק בעבודת־ההצלה באירופה במידה שזו תלך ותשחרר. — המ ע ר י.

עוד מראשית המלחמה הזאת הוחל באנגליה בהקמת "צבא האדמה של נשים" (Women Land Army) למען שתף את הנשים העירוניות בקיומה ופיתוחה של החקלאות בזמן המלחמה. הפעם לא היתה זו אלא חזרה על נסיונם של שלהי המלחמה הקודמת, שאז בפעם הראשונה בתולדות בריטניה, נתארגן חיל מתנדבות לעבודה חקלאית עקב המחסור החמור בכוחות אדם. ראשית פעולתו של "חיל" זה היתה מלווה הפעם לבטים ואף אכזבות. אמנם, נמצאו צעירות לאלפים אשר נספחו אליו, אם משום שהעדיפו שרות אשר אינו גוזר על לבישת בגדים אורח חיים לאחר שעות העבודה (לעומת מתנדבות רבות אחרות, שהעדיפו את השרותים הצבאיים דווקא מפני מדיהם), ואם מתוך נטייה לעבודת אדמה וסביבה כפרית. אבל קצב התרחבותו של העיבוד החקלאי באנגליה בשנתה הראשונה של המלחמה היה מצומצם. כוחות האדם של החקלאות היו פטורים ברובם מחובת גיוס, בעלי המשקים לא

תמיד גילו כושר-הסתגלות מספיק לתנאי החיים בכפר ולעבודה הקשה בשדה ובמשק. היה גם אחוז מסוים של עזיבה — פעמים בין אלו שתואיי-חיהן הנוחים לשעבר הכבידו עליהן את ההסתגלות, ופעמים בין אלו שמועטת היתה זיקתן-מדעת לתפקידן החדש, והן העדיפו עליו, מחדש, את העבודה בעיר. באחת, היו כאן כמה וכמה חזיונות וקשיים המזכירים במאד את קשייה ולבטיה של ההכשרה החדשה — ציית בקרב יהודיהן של ארצות המערב, — ואף באותה אנגליה עצמה.

במשך הזמן נתישרו בהדרגה ההדורים, גוצרו הרגל וקבע (משני הצדדים), ועבודת "צבא-האדמה" החלה תופסת מקום נכבד בחקלאותה של אנגליה, שנאלצה פתאום להגביר את פריזונה, — מהתיקף הקודם, שהיה בו כדי למלא פחות משיש של צרכי המזון החיוניים של הארץ, עד כדי שני שלישים כמעט של הצרכים האלה. בהדרגה החל עולה גם מספר המתנדבות, ולפני כשנתיים התקרב לחמישה עשר אלף. אחר כך דפיע גורם נוסף — הליבת עבודת הקטגוריות רבות של נשים, שגילן או מצבן המשפחתי איפשרו את קיום החובה הזאת. נשי "צבא-האדמה" בלבוש העבודה שלהן (כעבודות השדה — הרי אלה מכוסיות-כיבה, סוודר או חולצה ומגבעת-שולים קטנה) נראות כעת כמעט בכל משק חקלאי שבבריטניה. מספרן גדל מאד בזמן האחרון, — כנראה, עד כדי חמישים אלף אשה, דבר לא קל-ערך בשביל החקלאות הבריטית אשר המיכון הגיע בה לידי מדרגה שלא היתה כמות מעולם (אגב אירחא, רבות מן המתנדבות הן טרקטוריסטיות ומכונות).

יש להוסיף כי תפקידיו של "צבא-האדמה" נרחבו בזמן האחרון והם כוללים גם ענף חשוב אחר של המשק הלאומי. הכוונה היא לטיפול ביערות ולעבודת היער. לא זו בלבד שקבוצות מתוך "צבא-האדמה" שיתפו בנוטעת יערות ובטיפול במטע, אלא שבזמך האחרון נתארגן גדוד מיוחד, "קורפוס הנשים לחמרי-עץ" (Women's Timber Corps), אשר עליו, יחד עם יחידות גברים רבות העוסקות במלאכה זו בזמן, היטל לבצע עבודות גדולות של כריתת עצים ולעתים גם נסירתם. ערכו של ענף עבודה זה, הנראה כמו צדדי במשק המלחמה של אנגליה, ייבן אולי אם נציין כי המטרה העיקרית כאן היא הספקת סמוכות למכרות הפחים של בריטניה. לומר גזרתי בזכרוניו משנות המלחמה הקודמת מספר כי בשנת 1917/18 עמד כל מאמץ המלחמה של אנגליה בסכנה מפני הבלאי של סמוכות המכרות והקושי בחידושן. ועד כמה החשיבה את הגורם הזה הנהלת המלחמה הבריטית עוד מראשית המלחמה הזאת נבין מתוך כך שזה שלוש שנים ומעלה מגיעות לבריטניה יחידות מומחים מבני קנדה המערבית ומאנשי ניו-פאונדלנד, שמעמדן כמעמד הכוחות הצבאיים הנשלחים מארצות בריטיות אלו למטרופולין, — והן מיועדות אך ורק לעבודת יערות זו. נראה, שהמחסור החמור בכוחות אדם אילץ את בריטניה להטיל על יחידות הנשים גם את העבודה הזאת שאינה קלה וכרוכה לעתים גם במיחה של סיכון. "קורפוס הנשים" המיוחד הזה מנה כבר לפני כחודשיים ארבעת אלפים מתנדבות, והתכנית היתה להרחיבו במשך זמן קצר עד כדי עשרת אלפים אשה.

24 שרותי-נשים במזרח התיכון

שכיחים גם מדי "שרותי-האחיות הקיסרי הצבאי של המלכה אלכסנדרה", ושחברותיו משרתות בבתי חולים צבאיים בריטיים בכל תחומיהן של מפקדת המזרח התיכון ומפקדת "פרס-ציראק". נדירים יותר הם מדי "שרות הנשים לצי המלכותי" ל"שרות חיל-העזר של הנשים לחיל-האוויר". במזרח התיכון משמשים גם שרותי-האחיות של ניו-זילנד, דרום-אפריקה, הודו ואמריקה, חברות הצלב האדום ואגודת הסיניע של אומות הברית

האם יודעים אתם כי במזרח התיכון נמצאים לפחות 24 שרותי נשים מוכרים ושהם באים ממקומות כה שונים זה מזה, כבריטניה הגדולה, דרום-אפריקה, ניו-זילנד, הודו, אמריקה, פולין, יוון, ארץ-ישראל וקפריסין? והמדים השכיחים ביותר הם מדי החאקי שאותם להבשים "שרות העזר הטריטוריאלי" (א.ט.ס.). שרות העזר הפולני, שרות העזר של הנשים לצבא הדרום-אפריקאי, ושרותי-נשים אחרים.

השונות, בהן „פלגת העזרה המתנדבת“, שכמה מהן גויסו ואומטו במזרח התיכון לפני פרוץ המלחמה.

כל הנשים הללו התנדבו לשרות במזרח התיכון, ורובן נתונות באותם תנאי השרות שיש לגברים, ומבחינה זו שלא יתכן כי הן תשוחררנה או תישלחנה לבתיהן לפני שחרורם הכללי של אנשי־הצבא בסוף המלחמה, אלא לאחר שרות ממושך* או במקרים של צורך מיוחד להתחשב במצב הפרט.

הגדול שבשרותים אלה הוא „שרות העזר הטריטוריאלי“, אשר כ־85% ממנו גויסו במזרח התיכון, מארץ ישראל, קפריסין ומצרים. כ־80% מן המספר הכולל שבמזרח התיכון גויסו ובארץ ישראל. מקום שהמתגייסות כולן עוברות את אימוניהן הראשונים. עם זאת יש בשרות זה אחוז גדול של קצינות וסרגנטיות בריטיות.

הקטן שבשרותים הללו הוא „שרות העזר הצבאי של נשי רוחסיה הדרומית“ אשר יש לו

* לגבי אנשי־הצבא ניקבע, כנראה, זמן של שש שנות שרות מעבר לים כתקופת שירות המקנה זכות להעבחה למולדת. — המער.

רק חמש נציגות במזרח התיכון והן מחזיקות קלוב וקנטינה סקהיר לאנשי־הצבא הרוססים. ואחרון לספירה, אך בשום פנים לא אחרון לערך, הוא ה־צ.ו.מ.א.* שפתח אכסניות לכל נשי השרותים במקומות מרוחקים זה מזה בתחומי הפיקוד של המזרח התיכון רשל „פרס־עיראק“. אכסניות אלו פתוחות לכל הדרגות ומשרות אירה ביתית שבה יכולות הנשים להשתעות בחברת ידידים שהזמינו.

אף אחד משרותי הנשים במזרח התיכון אינו מועסק בתפקידים הקשורים באופן בלתי־אמצעי בפעולות־קרב, כגון שרות ביחידות אנטני־מטוסיות. חברות השרותים הללו הן בעיקר אחיות, ומנטרקות־מפענחות, פקידות, עוזרות בבתי־חולים, משרטטות, טלפוניסטיות, כתבניות של „טלפרינטרים“ ונחגות.

בכל רחבי המזרח התיכון, „פרס־עיראק“ לוקח חות איפוא הנשים, בתפקידיהן הרבים והשונים, את חלקן במלאכת המלחמה החיונית ומפנות על ידי כך גברים לתפקידי קרב.

* אגודת נשים נוצריות המטפלת בהקמת מועדונים ואכסניות לחיילים וחיילות. — המער.

נשים ב„משמר־הארץ“

(ממפלגת העבודה), שעמדה בראש החנועה אשר תבעה כי שרות־עזר של נשים יוכלל בתוך „משמר הארץ“, ציינה בהודעה שמטרה לבא־כוח רויטר, כי נשים אלו מאומנות כנר ברוב־אות, שימוש בתת־מקלע, ב„תורת השדה“, קריאת מפות, איתות־מורס ואיתות־סימפור, הבחנת סימניו של מזג האויר, בנית מתרסים, „תורת היער“, שימוש במסתורים והסוואה, ביצור עמדות בעזרת שקי־חול, כריית חפירות, בישול־שדה ותרגילי התגוננות מפני גזים.

למעלה מ־2000 נשים נצטרפו כבר ל„שרות הנשים להגנת הארץ“, ארגון ששיחף פעולה, על יסודות בלתי רשמיים, עם „משמר הארץ“. מיניסטר המלחמה, סיר גיימס גריג, בהודעה דיעו (בחודש מאי ש.ז.) שנשים רשאיות מעכשיו להצטרף ל„משמר הארץ“ לתפקידים שאינם תפקידי קרב, אמר שהמפקדים יסתייעו באופן מלא בארגון הזה שהיה בלתי רשמי עד כה.

דיר ארית סאמרסקיל, חברת בית־הנבחרים

פרקי התאור הקצרים הניתנים בזה מהתכונות בני הנעורים, בבריטניה ובברית-המועצות, למלא חלקם במלחמה, — אין כוונתם ל"כזאת ראה וקדש". תנאי קיומו ותפקידיו של כל עם ועם — ודאי ששונים הם. ויש גם מקום לבקורת, לבדיקה ולברירה של אמצעים ודרכי פעולה, בין לגבי השימוש בהם במקומותיהם, ובין לצורך העתקתם — מארץ לארץ, ומעם לעם. אלא, אף הבקורת והברירה מותנים בתנאי גדול — ידיעת הנבדק. לתכלית זו מובאים כאן הקטעים הבאים, ועוד יובאו נוספים בעקבותיהם.

הכשרה צבאית לנוער הלומד בברית-המועצות*

בזו הממשלה הוחל מראשית שנה זו בהכשרה צבאית של הנוער הלומד לפי התכניות החדשות שנתאשרו על ידי הקומיסריון העממי להגנה. בבתי הספר העממיים ובמחלקות א'—ד' של בתי הספר התיכוניים מנהיגים את ההכשרה הצבאית-גופנית, במחלקות ה'—ז' — הכשרה צבאית מוקדמת, במחלקות ח'—י' ובתכנונים — הכשרה צבאית טרום-שירותית.

תפקיד ההכשרה הצבאית של הנוער הלומד — לחנך את הדור הגדל ברוח האהבה והמסירות ללא גבול למולדת הסובייטית, לחנך צעירים בעלי משמעת ובעלי כוח וסבילות גופניים, שידם אמונה במלאכת המלחמה, לטבוע בהם את יסודות המשמעת הצבאית, מסורות צבאיות, לנטוע בהם אהבה למלאכת המלחמה, לאמנותה, לתולדותיה. תפקידים מפורשים עומדים גם לפני הנערות הלומדות. הן יכולות וצריכות להכשיר עצמן למילוי תפקידים בפלגות של סניטריות-השדה, וכן של אלחוטיות, טלגרפיסטיות וטלפוניסטיות.

ההכשרה הצבאית בבית הספר צריכה להכין את הנוער למילוי חובת הכבוד הצבאית של אזרח ברית-המועצות. חובה זו היא רצינית ורבת אחריות. מאליו מובן שהצלחת ההכשרה הצבאית-גופנית של הנוער הלומד תלויה בראש וראשונה בבחירה נכונה של המדריכים הצבאיים וביחס של תשומת-לב וכובד-ראש להכשרה הצבאית של התלמיד.

המוסדות המקומיים של קומיסריון ההשכלה והקומיסריונים הצבאיים הקדישו לא מעט תשומת לב לבחירת המדריכים הצבאיים לבתי הספר. ביסודו של דבר — נקבע חבר המדריכים. אבל אשר לאיכותו — לא בכל מקום הענינים הם כשורה. לא פעם נבחרים למדריכים צבאיים אנשים שאין להם הכשרה צבאית מספקת, דבר הסותר את הוראות הממשלה. באופן מוחשי ביותר נראה נוהג שכזה בבית הספר העממי, מקום שלעבודה זו מעמידים לפעמים את תלמידי המחלקות הגבוהות יותר.

למותר הוא להוכיח כי בארגון ההכשרה הצבאית של התלמידים ממלא המדריך הצבאי את התפקיד המכריע. בבית הספר הבריטי-קובי (מתוז וולוגדה) עורר המדריך הצבאי הח' ליבינסקי את התלמידים והוריהם ליצירת מערכת מכשירים להכשרה הצבאית. התוצאה היא שבית הספר יש לו דגמים של רובים, דימונים ושאר מכשירי לימוד. הח' ליבינסקי

* מאמר ראשי בעתון "פרבדה", מיום 12 בספרואר ש. ז.

מתכונן יפה לשיעורים והוא הצליח לעורר בלב התלמידים התענינות במלאכת המלחמה. עם זאת היא מקפיד בדרישותיו. משום כך מראים התלמידים בתרגילי הסדר מידה יפה של שיטור ומשמעת.

תוצאות טובות בעבודתו השיג גם המדריך הצבאי הח' יבסיושקין באחד התכניונים של העיר סרטוב. הוא הצליח לחזק בזמן קצר את המשמעת בין הלומדים ובהעמידו את ההוראה על דרך נכונה ענין בזה לא רק את הלומדים עצמם אלא גם את כל חברי-המורים שגם הוא התחיל בלימוד מלאכת המלחמה.

אבל רבים הם בתי הספר שאינם יכולים להתפאר בהעמדה נכונה כזאת של ההכשרה הצבאית. במקומות רבים עוד יש בה משהו מן «החממה».

בבית הספר הדרזניץאי, של מחוז אוריכובוזובסק מקום שהמדריך הצבאי הוא הח' צ'רנוב, נערכו שיעורי תרגילי-הסדר במחלקה, על ספסלי הלימוד.

ההכשרה הצבאית לא משחק ילדים היא, אלא מעשה ממלכתי רציני. המדובר הוא על הכנת אנשי-מלחמה לעתיד, הכנה לכך שיוכלו לעמוד במצוקות חיי המערכה. כיצד, איפוא, אפשר לדבר על חישול, אם פה ושם יראים להוציא את התלמידים החוצה? בשורה של בתי ספר אין התלמידים מקבלים את ה«מנה» המעוררת של תרבות-גוף לפני התחלת הלימודים. בבית הספר של שויסק, מחוז וולוגדה, אין המדריך הצבאי הח' פליוטין, דואג במידה מספקת למשמעת ולשינוס של התלמידים.

בתי הספר קיבלו תכנית, ודרישותיה צריכות להתמלא בהקפדה ודייקנות. ועל אחת כמה וכמה קל להשיג את הדבר שהרי התלמידים עצמם, הנפעמים מגבורת אנשי הצבא האדום, משתדלים להדמות להם, לעשותם מופת לעצמם, ומראים התענינות רבה במלאכת המלחמה.

עזרה שאין דומה לה בהכשרתם הצבאית של התלמידים יכולים לתת משתתפי מלחמת המולדת שיצאו מן המערכה מחמת פצעים. למשל, יותר ממחצית המדריכים הצבאיים באורךל ובעבר קוקוז, הם ממשתתפי המלחמה. יש להשתמש בהם במידה רבה יותר ולתת להם את התנאים ההכרחיים לעבודה, לרבות תנאים חמריים של חיי יום-יום.

ערך רב לארגון ההכשרה הצבאית יש לכלי הלימוד. יש מדריכים הבוחרים לפעול בדרך זו: הם מוסרים הודעות על צרכיהם ומחכים אחר כך שיגישו להם את כל המכשירים הדרושים להכשרה הצבאית, אפילו כשאפשר להכניס במקום המעשה. היזמה המקומית – זהו המקור הראשי לסיפוק המכשירים הדרושים לבתי הספר. תפקיד קומיסריון ההשכלה והמוסדות הצבאיים הוא לשלוח למקומות, במהירות האפשרית, את הדוגמאות הדרושות, כדי למנוע כל «חובבות» פרימיטיבית וחוסר-אחידות בהכנת בסיס-הציוד ללימודים.

ארגוני תרבות-הגוף וחברות אספורט חייבים לעזור ברצינות להכשרה הצבאית-גופנית של התלמיד. פעולת אספורט המונית מחוץ לבית הספר יכולה לשמש השלמה טובה להכשרה הצבאית של התלמידים. פירושה – מסעים ומשחקים בנוסח-צבאי, (ברגל או במגלשים), אספרטקיאדות* של בתי-ספר, תחרויות ועצרות בהמון, כינוסים צבאיים-ספורטיביים של חוליות הפיאונרים ופלוגותיהם.

* «אספרטקיאדה» – על שם אספרטקוס הגבור מרומא – כנוסי אספורט רחבי-מידות של נוער או של בתי-ספר ברוסיה הסובייטית, (על משקל «אולימפיאדה»). – המער.

אחריות רבה להכשרה הצבאית של הנוער הלומד מוטלת על ארגוני הפיאונרים, הקומסומול והתלמידים שבתוך כתלי בית-הספר. עליהם להושיט למדריכים הצבאיים כל עזרה בחיזוק המשמעת בין התלמידים, להסביר לתלמידים את ערכה הרב של ההכשרה הצבאית, לשים לב לכך שהתלמידים, גם מחוץ לבית הספר, יהיו תמיד דרוכים, ממושמעים. בין משתתפי מלחמת-המולדת – דור שגדל בשנות השלטון הסובייטי, שנחנך בבית הספר הסובייטי. רבים ממשתתפי מלחמת-המולדת, במכתבים למוריהם, מביעים להם תודה על שבת הספר נטע בהם אהבה ללא גבול למולדת הסובייטית, אשר על חירותה ועצמאותה עכשיו נלחמים הם.

יכולים אנו להיות בטוחים כי גם עכשיו, כשכתי-הספר שלנו חמושים תכנית של הכשרה הצבאית, יהיה בכוחם להעמיד, בהצלחה רבה עוד יותר, נוער בעל סגולות מוסריות גבוהות, הנכון להתיצב בשורות הצבא האדום, לקריאתה הראשונה של מולדתנו, ולהגן באומץ וחריצות, בנשק בידיהם, על ארצם-מכורתם.

סופר ה"טיימס"

במחנה "קדטים" בבריטניה

השעה היא 7.45 בבוקר ומתחת לשמים כחולים, כשהאילנות ניצבים כזקיפים על משמרתם, רואה אתה חמש מאות נערים, אומרי-מרץ, עומדים הכן לתפלת הבוקר. אין צליל אחד מפיר את הדממה, עד שהכומר הצבאי מתחיל קורא: «כל הדברים שדברי אמת הם, כל הדברים שדברי צדק הם, כל הדברים שדברים טהורים הם... חשבו על הדברים הללו». במלים מספר הוא מדגיש את חשיבות המחשבה כראשית לכל מעשה.

צלילי חצוצרה משמיעים הזמנה אל דלת המטבח ויום חדש, שראשיתו למעשה היא תקיעת-האשכמה ב-7 בבוקר, הוא עכשיו במלוא תנופתו. וכך יעסיק היום הזה 500 נערים מחיל הקדטים של הצבא, החונים במחנה בקרקשייר, עד 10 בערב, שעת כיבויה-האורות. נערים אלה, מתוך החיל הרב של בני 14-17, המתאמנים להיות לחיילים, האיר להם מזלם באופן מיוחד, שמחניהם נקבעו בסביבה הנאה של קולג' בראדפילד.

האולם הגדול של בית הספר הוקצה להצגות פילמים, מגרש-האימונים הגדול של «קורפוס האימונים-הצעיר» אשר לבית-הספר – לבחינות של «תעודה א'», * חדרי הרחצה – ל«מקלחת הבוקר» והברכה-לשחיה. נוסף על כך סיפק הקולג' כמה מדריכים שעשו עבודה רבת ערך בהשלימם את אימוני המועמדים ל«תעודה א'». עוד קשר נעים עם בית הספר היה ביקור-הפיקוח של מר לוי, לורד-לויטננט של ברקשייר והמפקח על קולג' בראדפילד, שנשא נאום קצר בסני הקדטים המכונסים, על הרוח המצויינת שהראו הנערים העובדים המבלים את שבוע-החופשה שלהם במחנה. היו ביניהם בחורים העסוקים במלאכות שונות, מהם רבים המבלים עד עשר שעות ביום בבתי חרושת לאוירוניים ונשק. כרגיל אין להם פנאי הרבה לחיי-כפר או לאימוני-שדה, שנתאפשרו להם עכשיו, ואין ספק כי הם נהנו הנאה

* הדרגה הנמוכה יותר של מבחן בידיעות צבאיות בשביל חניכי «קורפוס-הקדטים» וכן של «קורפוס-האימונים» שבתוך בתי-הספר האנגלים. – המער.

שלמה משבוע זה שעבר עליהם בצל אהלים.

אין פירושו של דבר שאין הם ששים לתפקידם בכל ימות-השנה. קצין של יחידה גדולה אחת סיפר כי בחוריו, כל כמה שטרודים הם ברובם, הרי חלק גדול מהם בא בקביעות אל מפקדת היחידה גם בערבים שאין בהם פעולות – לשאול שמא יש למסור איזה הודעות. השנוי הניכר בנערים לאחר ימים מספר במחנה יוכיח לספקן הגדול ביותר מה רב ערכה של תנועה זו, ובעיקר ערך הזמן שעשו במחנה. נערים שחזרו בקבוצה מתרגיל מיגע אמרו בדרך לקצין הממונה עליהם, כמה היו רוצים שיהיו להם רובים. «גם בלעדי זאת עייפים אתם», – אמר הקצין, «ומה היה בסופכם לו הצטרפתם עוד לשאת גם רובים». – «כן, אבל הרי היינו נושאים רובים!» – אמר ראש המדברים שבין הנערים, כמי שאומר כי כל סבל אינו קשה אם יש שכר נשיאת רובה בצדו.

• מאחר שחיל הקדטים של הצבא הוא ענין לדאגתו המיוחדת של לורד ברידג'מן. המשמש גם מנהל כללי של עניני «משמר הארץ», אין פלא שבין שני הנחיתות הללו קיימים יחסים הדוקים המביאים תועלת לשני הצדדים.

כ«משמר-הארץ» – כן גם חיל הקדטים של הצבא הוא מבחינה מסויימת יורשו של הצבא הטריטוריאלי. חבריו הם צעירים הרבה יותר, אך לא פחות חרוצים ויש ביניהם אלפים העתידים להיות חייליו המומחים של המחר. אבל היחס אליו הוא פחות טוב מזה שהיה לצבא הטריטוריאלי. החיילים הטריטוריאליים קיבלו שכר בעד השתתפות במחנות השנתיים; הנערים הלומדים והעובדים של חיל הקדטים משלמים בעד היציאה למחנה – 15 שילינג לשבוע, נוסף על הוצאות הדרך.

פקידי האגודות המחוזיות (לתמיכה בחיל-הקדטים) והקצינים מעריכים יפה מה שנעשה בשביל החיל הזה על ידי מיניסטריון המלחמה, אך הם סבורים כי עליו – או אולי על האוצר – היה לעשות קצת יותר. חלוקתם של «מדוי-הקרב» חינם נתקבלה בעין יפה, אך מדוע לא סופקו גם נעלים? כל מה שנעשה הוא שחילקו תלושים אשר בהם יוכל הנער לקנות לו זוג נעלים אחד כל שנתיים. דבר זה אינו מספיק.

סגינים לא חולקו עדיין ובהעדרם נמצא הרושם הנאה של «מדוי-הקרב», האחידים לכל, מסותר תחת שלל מעילים שונים בעלי דרגות שונות של צחצוח וסדר. גם הציוד שניתן אינו רב.

העדרו של הנשק מורגש באופן עמוק. הנערים «ידשדשו ברגלים» ויקחו חלק בתרגילים בהתלהבות, אפילו אם אין הם מקבלים את הרובים ואת אורת ה«ממש» הכרוכה בהם, או שיעשו את שלהם ברוח טובה גם במקלות שקצצו לעצמם, אך אין להכחיש כי דעתם על הנעשה היא שונה מאוד אילו ניתנה להם אפשרות לשאת רובים. אלא שמספר הרובים הניתן לשימוש הוא מועט ביחס, ובמקום שניטל מן הרובים כושר הפעולה מפקפקים כמה קצינים גבוהים אם הדבר מסייע לתכליתותו של האימון.

וכך אמר אחד מהם: «אין ספק כי הדרך הנכונה היא לתת בידי הנער משהו שיורה, ולהתייחס אליו תמיד כאל נשק קוטל. מן הנמנע הוא להונות את הנערים או לעשות עליהם רושם בכלי-דחליל». קצין של מחנה אחד שחיפש נשק אבטומטי בשביל אימונים ובחינה «לתעודה א'» – קיבל עצה לפנות אל בית-הנשק של יחידת «משמר הארץ» שבכפר. המנהל,

כומר בכנסית-הכפר, היה שש לעזור. «יכול אתה לקבל ככל מה שאתה רוצה», אמר לקצין-
והצביע על ערמת חניתות...

מיניסטריון המלחמה נתן השנה עזרה ניכרת בהמצאת מקומות וציוד למחנות.
הצלחתו וכשלונו של מחנה תלויים לפעמים בהצלחתה או כשלונה של אספקת המזונות.
המחנות שונים זה מזה בסידוריהם בשטח זה. שוליות-טבחים של «אולפן הצבאי לשירות-
המזון» היו ממונים על המחנה של «התאחדות בתי הספר הצבוריים התיכוניים» * ובמחנות
אחרים נטלו על עצמם נשי "W.V.S." ** תפקיד נוסף, בבשילן בשביל הקדטים.

במחנה ברקשייר, שלא קיבל לא עזרה ולא חבר-עובדים מספיק, הגיעה תזונתם של
500 הנערים, בעלי התיאבונות שנתחדדו, עד משבר כמעט. את המצב הציל מנהל מחלקת
האפסנאות של מסלות-הברזל המערביות, ואחר-כך תוקנו הדברים לגמרי בהגיע חבורת טבחים
צבאיים עם מטבח גע, המסוגל לבשל פעודה לחמש מאות איש בבת אחת. מכאן ואילך
הוגשו ארוחות ערבות בשעתן.

מצאתי קצינים רבים מודאגים על קיצוץ התקן שנקבע ליחידותיהם. אחד הקצינים,
שחטיבתו מכילה כ-130 נער, אמר כי פירוש הדבר שעליו «לסלק 50 נער. ענין שובר לב».
מנהג חדש מצויין בכמה בתי הספר-שיותר ויותר רבים מהם מצטרפים לתנועת הקדטים-
הוא שקיים בהם קורסוס-תלמידים של בית-הספר עצמו, שאליו יכולים להצטרף הנערים-
הצעירים ביותר, שבו הם מבלים זמן מה לפני שהם, אם אפשר לומר כך, בוררים להם
התמחות מסוימת, ופונים אל חיל הקדטים של הצבא, או אל קורפוס ההכשרה-האווירי או
אל הקדטים של הימיה.

* * *

נוער מתאמן לשירותים

לדבריו של מיניסטר החינוך הבריטי, מר
באטלר (אפריל ש.ז.), מתאמנים כיום קרוב
ל-560.000 נערים ונערות לשירותים הצבאיים.
«קורפוס ההכשרה האווירי» וחיל הקדטים
של הצבא הגיעו עכשיו לכך שכל אחד מהם
מונה מאתים אלף איש. «קורפוס האימונים
לנערוֹת» ו«קורפוס האוויר הצעיר של
הנשים» - כל אחד מהם יש לו שמונים
אלף חברות.

קורפוס ההכשרה האווירי

לפי ההודעה שמסר בבית הנבחרים מיני-
סטר התעופה סיר ארציבלד סינקלר יוסיף
«קורפוס ההכשרה האווירי» לנוער הבריטי
להתקיים ולפעול אחרי המלחמה. לכל תחנת
אימונים תהיה טייסת דאונים משלה. ההנחה
היא שיהיו דרושים טייסים רבים, הן בשביל
חברות התעופה האזרחיות והן למען קיים
את הזרם הקבוע לחיל האוויר המלכותי, במידה
שהטייסים הוותיקים יחזרו לחיי אזרחים.

* באנגליה מצויין, כידוע, הכינוי «צבורי» דוקא את בית-הספר הפרטי, מהסוג המיוחס
מבחינה חברתית. - המער.
** Women Voluntary Services - «שירותי-ההתנדבות של הנשים». - המער.

עבר הירדן - ממלחמה עד מלחמה

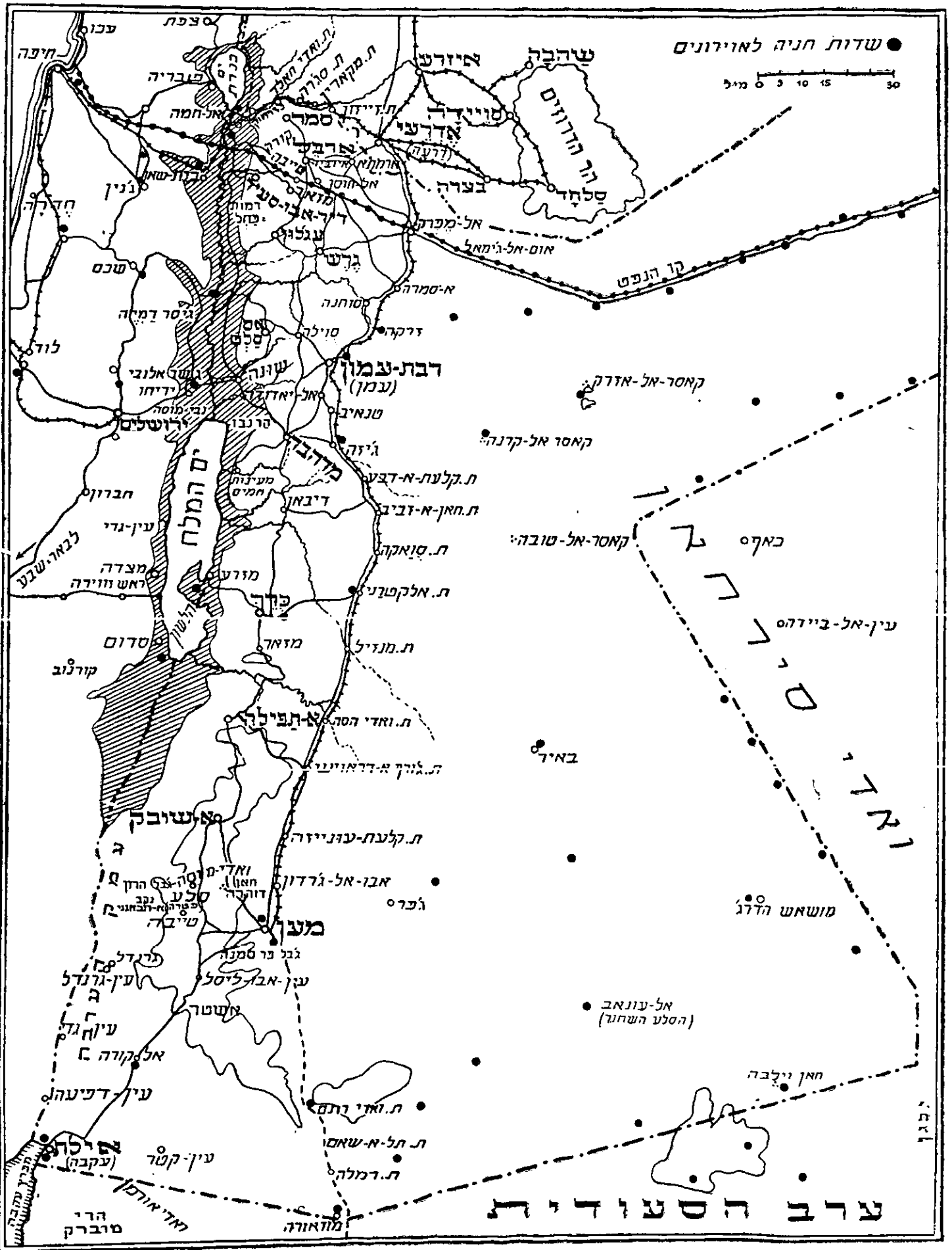
פרוספריטי זו שבהיסתדעת באה בסופן של ועשרים שנות התקדמות מודרנת, אך מתמדת, מאז הקיץ עברוהירדן מתרדמתו הממושכת תחת שלטון התורכים. לאחר שחלקי הקיסרות הער-תמנית שנכבשו על ידי צבאות הבריטים ב־1918 הובלעו בארץ־ישראל, סוריה ועיראק, גותרה מדינה זו כשארית עזובה שאין לה כל חשיבות מיוחדת או ערך מיוחד. עיקרה - חבל מדברי נרחב, אוכלוסיתה המיושבת, המונה 250,000 נפש או מעין זה, מצומצמת ברצועה של אדמת רמה שארכה 200 מילין אך רחבה אינו אלא 25 מילין בממוצע, השוכנת גבוה בפאתם המזרחית של עמק־הירדן ויס־המלח, ויורדת בקיעים־בקיעים עמוקים אל תוך השקע העצום הזה. בשנים שגשמיהן מרובים גתנת אדמת הרמה הזאת יכול תבואות בשפע, אך היא נתונה למחזורי חורב המשאירים את המ־דינה במחסור תמור. הצית־ריסרד ישוביה העיקר־ריים היו ב־1919 כפרים גדולים שלא היו מחוברים זה אל זה אלא בשבילי שיירות־גמלים, כיוון שפרט לרבת ועמון שכנו הללו במרחק הגון מקו מסלת הברזל החגיגאזית התוצה את המדינה מצפון לדרום.

גסיון הפקדתה של המדינה בידי האמיר עבדאללה, אחיו של המלך פייסל, כשקומץ פקידים בריטיים ומשמש עור כנגדו והנציב העליון לארץ־ישראל מחזיק בפיקוח הכללי, עלה יפה. תחת אפטרופסות בריטית נתונה עמדה המדינה ועל רגליה והחלה משגשגת. האיזורים המיושבים נהנים מדרכים טובות, בתי ספר, בתי חולים גאותים ורמה הולכת ועולה של בריאות והיגיינה. הבטחון הצבורי בידיים גא־מנות הוא. התקלאות שופרה והמסחר פורח. רבת־עמון, למשל, בעשתה פונדק למסחר הגמ־לים החשוב בין וערב הסעודית ומצרים. הכ־טסות המדינה גדלו לערך פי ארבעה ב־20 שנה ותמיכתה של הממשלה הבריטית שהועמדה מקודם על 180,000 ל"ש, פתחה בהתאם לכך.

ארץ עבר־הירדן היא אחת הארצות המעטות שהמלחמה היתה להן לברכה אף כי הן יושבות באיזור המלחמה. מאז היוצרה כאמירות לפני ועשרים שנה, לא משכה אליה את מבטיו של העולם, ומאחר שנמטעה מן הוועזועים הפוליטיים שעברו על שכנותיה - סוריה, ארץ ישראל ועיראק, פרט לאלה שהיו מעורבים במישרין בממשלה שלה לא הרבה איש לשים אליה לבו. היא עמדה מחוץ לדרך המלך ועל נתיב שלא הולך לשום מקום אלא למדבריות ערב. עתי־קותיה הנפלאות, סלע־אדום (פטרדה) וגרש, לא משכו אלא תיירים, מדי פעם בפעם.

המלחמה השותה לה חשיבות חדשה. הצבא הווערורי שלה, הוא "הלגיון הערבי", שהוקם לכתחילה לשמש רק ככוח משטרה הועמד על ידי האמיר לרשותה של הממשלה הב־ריטית, בעת המהומות בעיראק, והיה לחיל־עור רבת־תועלת, קודם כל בדיכוי המורדים העיראקים ולאחר כך נגד הצרפתים החוישאים בסוריה. העובדה שעבה"י יושבת נעוצה בין האיזורים שבהם פעלו הארמיות השמינית, הת־שיעית והעשירית, הביאה לכך שקשרי התחבורה שלה שופרו כדי לשמש חוליות גוספות בין בסיסיהן של אלו. נתיב ועולי הרגל העתיק, הירדן דרומה מדמשק למכה, נעשה עכשיו, לאורך 150 מילין, לדרך ממדרגה ראשונה, בעוד שדרך חדשה תוצה את עבר הירדן מזרחה ומערבה, מחיפה לבגדד.

חלה התפתחות בכוונים רבים. החזקות בוד בלים חקלאיים במזרח התיכון כולו ועוררה את ניצולו של משקע פוספטים סמוך לרבת־עמון, משקע ההולך ונעשה נכס חשוב. העובדות החדשות הביאו זרם ושל עושר למדינה הקטנה שבנוסח־זוטא שלה עוברת עליה ועכשו סערת־התעשרות מלחמתית. הבריות ירוויחים ומוציאים כסף בשווקיה המנומנמים של רבת־עמון במידה שלא נראתה מעולם, וההכנסות שוטפות אל האוצר.

עבר-הירדן מורחה

ב־1937/38 היה שיעורה רק 19,000 ל"ש.

גדולה מזו, המדינה התקדמה במידה ניכרת בדרך השלטון העצמי. בניהם של העירונים העשירים יותר למדו, בהדרגה בריטית, להיות פקידים בני סמך. הפרלמנט הקטן הצליח לתקן כיאות את ספר החוקים התורכי, והאמיר מצא אנשים מתאימים לנהל את הממשלה. אלה אינם זקוקים עשוי אלא להדרכה מועטה מאד ובעת ביקורו של המיניסטר הראשי תופיק עבדול הודה פחה, בלונדון, זמן קצר לפני המלחמה, הכירה הממשלה הבריטית באופן רשמי כי האדמיניסטרציה הערבית הגיעה לכך שר פעולה כחה שאפשר לצמצם צמצום של ממש את התערבותו של הנציג הבריטי בעניינים הפנימיים. עבר הירדן היא היחידה בין ארצות ערב שנמנו לעיל שלא היו בה מהומות פני-מיות ב־20 השנים האחרונות, ובני כל המעמדות בה הוגים יחס טוב באמת לבריטניה הגדולה. מתוך לקצינים שבלגיון הערבי גמצאים ועכ" שיו בעבר הירדן רק ששה פקידים בריטיים העוסקים בעניני הנהלה. שנים מאלה עוסקים במדידתן ובהסדרן של הקרקעות, גורם חשוב להשכנת הסדר במדינה. רובו של האיזור הצפוני, שהוא הפורה ביותר, נמדד כבר ואדמות הכפרים, שהיו מוחזקות מקודם על בסיס של שיתוף, חולקו לבעלים.

ריפורמה זו השפיעה כמהפכה ממש. עובדי האדמה משהרבטחו להם זכויות קבע על רכושם, פנו לשפרו בשקידה. כיום מזריגים את מורדות הגבעות, נוטעים עצים פרי, מתכנים השקאה. אירבית, הנמצאת על הכביש החדש מחיפה לבגדד, נעשית במהירות העיר הגדולה ביותר בעבר הירדן. לפני עשר שנים, כשכותב הטורים האלה ראה אותה לראשונה, לא היתה יו אלא צבור של צריפים צפופים. יתר על כן, באיזורים שבהם הושלמה קביעת הנחלאות פחתו במידה ניכרת הריצה לערכאות, השוד ומעשי הפשע. מריבות בשל סימני גבול וזכויות על מים היו מצמיחות לפני כן יבול מתמיד של רציחות.

כך מסייעת בריטניה להשיב לחבל־ארץ זה שעל גבול המדבר את השגשוג שידע תחת שלטון רומא. השרידים מחהיבי־העניים שב־ גרש, רבת עמון וגדרי מעידים כי ערים אלה, מערי הדיקפוליס, היו מרכזים שוקקים ושל

תרבות יונית־רומית. היו בהם ותיאטראות שהכילו מושבים לאלף נפש. בצאתך למדבר תמצא את שרידי המצודות שהיו מגינות עליהן מפני שבטים בווזים. תפקיד זה ממלא עכשיו בחריצות הלגיון הערבי שהוא נתמך ע"י כוח מחץ בצורת אסקדרון של חיל האויר המלכותי וחילהספר של עבר־הירדן, גודו שחלקו רכוב וחלקו ממוכן, הנמצא בפיקודם של קצינים בריטיים ומוחזק ע"י מיניסטריון המלחמה.

למעשה לא רבה היא המלאכה המוטלת על חיל האויר ועל חיל הספר של עבר־הירדן. בעת האחרונה היה די ב"משמר המדבר" של הלגיון הערבי. עד הזמן האחרון היה זה כוח שהכיל לא יותר ב־500 ערבים מבני המדבר, בפיקודו של קצין בריטי בעל כשרון נדיר להבין את הברדוי ולעורר בו יראת־כבוד. אנשיו הם אנשי המדבר. הם חיים במדבר ויודעים מה מתרחש בו. פשיטות רבות שעמדו להערך דוכאו בדרך זו בעונן באיבן. בהגע המכריע יכול גלאב פחה, ואתו כמה מאנשי המלחמה שלו, במטען מכור ניות ומספר, להופיע במחניהם של העומדים לתקוף, לשאול בנימוס מה מעשיהם, ולשכנעם, בכוח הדיפלומטיה שלו — רבת הטקט, שילכו כלעומת שבאו.

עבר הירדן ככל מדינות ערב במזרח הקרוב, מעונינת ברעיון האחדות הערבית. ההרגשה הר־ ווחת כיום במעמד המשכילים היא שכל התאחדות של המדינות הערביות צריכה להסתפק לראשון גה בהכללת סוריה, הלבנון, ארץ־ישראל ועבר־ הירדן, שהיו חטיבה אדמיניסטרטיבית אחת בקיסרות העותמנית (*). ויש ביכולתן לזרות ברית מכס בצירוף הסכם לשיחוף בהגנה ונציגות חוץ, עם השארן אבטוגומיות מבחינות אחרות. כל ברית הזדקה יותר תלויה בהגשמת מדיניותה. המוכרות מאו, של צרפת בהבר עצמאותם של

(*) העובדה היא, כי עד 1918 היוו השטחים האלה של הקיסרות שלוש "וליות", והן: — א. זלית בירות (כיום — ארץ העלואים שבמ־ דינת־סוריה, טריפולי שבצפון מדינת־הלבנון, צפון ארצנו ומרכזה), ב. זלית דמשק (תומס, חמה, דמשק, עבר־הירדן). ג. זלית חלב (צפון־ מזרח מדינת סוריה, ואף שטחים סמוכים) ונוסף על אלו — שני ה"מותסריפליקים" הבלתי תלויים: — ירושלים והלבנון. — המער.

סוריה והלבנון, ומדיניות "הספר הלבן" לגבי ארץ ישראל; לעת עתה צריכה תכנית כזאת

להשאר כמובן בגדר השערה בלבד. עוד נשמע עליה בלי ספק כשתסתיים המלחמה.

בקשר למאמר דלעיל יש ענין בידיעה הבאה: —

הוגשה לאחרונה הצעת התקציב השנתי לבית, להקים רגימנט ממוכן שלישי ללגיון הערבי. נותר עוד רק סעיף אחד גדול, אך לא בחשבון ההוצאות אלא בחשבון החסכוניות, והוא — חסכון של 800.000 ל"ש בארץ ישראל. הסבה לכך היא שבהצעת התקציב העמדנו את התמיכה הממשלתית לארץ ישראל על סך 2.500.000 ל"ש, אלא מפני שיפורו של המצב הכלכלי והכסף הרב שהחילות והשרותים השונים מוציאים בארץ, עלו הכנסות המסים ואפשר, איפוא, לצמצם את שיעור התמיכה הממשלתית לארץ זו ב־800.000 ל"ש.

תוספת של 300.000 ל"ש לשרותי המושבות והמזרח התסכון להקמת רגימנט ממוכן שלישי בלגיון הערבי, וחסכון של 800.000 ל"ש בארץ ישראל, ציינו את התקציב המשלים שהוגש בסוף מרס לאישורו של בית הנבחרים על ידי מזכיר המדינה למושבות, סיר אוליבר סטנלי. המיניסטר אמר:

נותרו עוד רק שני סעיפים שאני סבור כי עלי להסב אליהם את תשומת לבה של הועדה (*). האחד הוא סעיף של הוצאת 300.000 ל"ש לעבר הירדן. סעיף זה הוא כמעט כולו פרי החלטה שנתקבלה במיניסטרוני המלחמה, מאז

בחבש החוזרת לעצמאותה

לו על בגידותיו שבגד בו ערב צאתו מן המדינה בשנת 1936, יושב עכשו באדיס-אביבה. התגרה שנפלה זה לא הרר על גבול קניה, תגרה שבה נהרג קצין משטרה בריטי, היתה, כפי שמתברר עכשו, תוצאת תנועות של נוודים סומליים מסומלי האיטלקית לשעבר ולא משטח חבשי. סבה אחרת לקורבן הרוח היא זו שעל אף המבוכה הכללית שנגרמה על ידי המלחמה, לא הכזיבו ההכנסות את המקווה מהן והגיעו לסך 500.000 ל"ש בשנה הראשונה של העצמאות התבשית המחודשת. הקיסר, שלא הוציא אלא חלק מועט מקיצבתו, הראה דוגמא נאה של פטריטיות בעניני כספים. הבעיה העיקרית שהוא ויועציו חייבים עכשו להחליט בה היא זו: מה הדברים שראוי לשמור עליהם, בקלסתר האירופי שהכובשים האיטלקים שיוו למדינה, ומה הדברים שהם יקרים מדי למדינה עניה כמו חבש או שאין בהם צורך.

שני בחשיבות לבעיה זו הוא ענין אימונם של החבשים כדי שיוכלו לבוא במקום האיטלקים אשר מוסיפים להחזיק בהם כדי להמשיך בעבודתם של כמה מפעלים יסודיים. נתיניה של בריטניה ושל בעלי-ברית אחרים, מהסוג המתאים במידה שהם מצויים באים כמקומם של הללו, אך זרם המחליפים הוא אטי בהכרח, לכן אטי הוא אימונם של החבשים.

כמעט כל הצבא הבריטי הוצא כבר מחבש. היתרה המועטת שנשארה מיועדת, לפי תנאי ההסכם הבריטי-חבשי, להגנת הנקודות האסטרטגיות של מסלת הברזל אדיס-אביבה—גיבוטי. יציאתם של השאר הוכיחה לבעלי הספקות את יושר כוונותיה של הממשלה הבריטית ושללה מאלה העלולים להיות מתנגדיו של הקיסר היילה-סילסיה חומר למתיחת בקורת על מדיניות החוץ שלו.

מצבה הפנימי של המדינה השביע רצון למעלה מן הצפוי. ה"ראסים" שמרו אמונים. בשעה ששבט ווגייראטי משבטי הגולה ממזרח לדאסי, גרם למהומות — במידה רבה מחמת תכניהם של סוכנים איטלקים — הריק שליטה של טיגרה, ראס סיים, חיש מהר את האימפריה המקומית, שהיא בת 60.000 איש והכריח את אנשי ווגייראט למסור 15.000 ראשי בקר — רובם גוברים אתם משכניהם — ומספר הגון של רובים, כדי להבטיח את התנהגותם הטובה לעתיד לבוא.

כגוגאם, איזור שגורם קשיים רבים לשעבר, משמש יורש העצר כמשנה למלך ושומר היטב על הסדר. ראס היילו מגוגאם, שהקיסר מחל

(* התקציב הוגש כשבית הנבחרים יושב כ"ועדת הבית כולו" — המערי.

י. גבירץ

ההתישבות בדרום

עם חידושה של עבודת ההתישבות החקלאית אחר המלחמה העולמית הקודמת, הלכה ההתישבות בשני כוונים עיקריים: רצועת החוף (בעיקר ההון הפרטי) והעמקים - עמק יזרעאל בעיקר (ההתישבות העובדת). הבולט שבכוונים אלה היה השיקול הכלכלי, שאמנם עלה אז כד בבד גם עם מנמות חלוציות וגם עם הביסוס הישובי. החקלאי היהודי זקוק לרמת חיים גבוהה יותר - ובחקלאות אפשר להשיגה ע"י משק אינטנסיבי, הדורש אמנם השקעה רבה בכסף ובעבודה, אך נותן הכנסה גבוהה יותר.

איזור החוף משך את ההון הפרטי כי יש בו שפע של מים המאפשר את קיום המשק האינטנסיבי ביותר - הפרדסנות. העמקים משכו את ההתישבות העובדת אשר היתה זקוקה למרחב, כדי להתגבר על הדלות של הפלחה הארץ-ישראלית ע"י שמוש במכונות-טרקטור, קומביין וכדומה. והמכונות דורשות מישור, כי אין כוחן בחרישה בהרים ובטרשים.

החל מ-1936 לבשה ההתישבות החקלאית בארץ אופי חדש. הגורם הכלכלי אבד את חשיבותו הראשונה. הופיע גורם מדיני וגורם בטחון-הישוב. מתוך כך קיבלה שאלת הגבולות - זו של ההתישבות על גבולות הארץ יאף זו של גבולות נושי ההתישבות שבתוך הארץ פנימה - חשיבות מיוחדת. עם זאת חל שנוי בקנה המידה. לכתחילה היו דאגות הבטחון מתרכזות באזורים מצומצמים (כך, בתקופות השונות מאז 1920 - התרכזו דאגות אלה לסירונין מסביב לירושלים, יפו, ושוב ירושלים, חברון וצפת, חיפה) ואילו מאז 1936 נאלצנו לחשב את חשבונה של הארץ כולה. האחריות שהרגישנו זו הפעם הראשונה לגבולות הארץ העידה על תהליך התכננות הישוב.

הישובים היהודיים שהוקמו מאז 1936 ואילך, מתלכדים לשרשראות, מעשה "קווי-מנינו" ישוביים - מבית-שאן ועד לבקעת הירדן; טירת-צבי, כפר-אלידו, כפר-רופין, מעור-חיים, אבוקה, נוה-איתן, בית-יוסף, חרמונים, שער-הגולן, מסדה, עין-גב, צינור (עלייד הכנרת); ובבקעת החולה ואף לאורך מוצאות-הירדן; חולתא, עמיר, חוליות, כפר סולה, בית-הלל, שאר-ישוב, דן, דפנה, ועכשיו על הגבול (על יד כפר עלעדי) - מנרה ("גלילים", קבוץ הנוער העובד); ובהמשך הקו מערבה: חניתה, אילון, מצובה. כל אלה הם ישוביים-ספר וכך חייב הישוב לראותם.

רבים מן הישובים האלה הספיקו כבר להוכיח את תועלתם. די בדוגמא אחת זו של מעוז חיים. כאשר הותקף (ב-1938) חיל הספר מצד מזרח מעבר לנהר, ונאלץ

לסנת, — נכנסו חברינו במעוררתיים בקרב עם הכנופיה, עצרו את התוקפים למשך שעות, עד שחיל הספר קבל תגבורת והדפם כליל.

אולם אסון יהודי אירופה מאלץ אותנו לחשוב כעת על התישבותנו בארץ בקנה מידה המעמיד בצל גם את מעשינו וגם את מחשבותינו שבעבר. כי השאלה היא שאלה דחופה של מיליונים, ואין לנו אמונה בהצעות נפל כמו סן-דומינגו, מרגסקר, אוגנדה.

אלא שגם כאן הכרח הוא שכל פתרון יהיה בנוי על יכולת קליטה של מספרים גדולים — נוסף על האוכלוסיה היושבת כבר בארץ. והנה, כל תכנית כזאת חייבת להביא בחשבון גם איזורי התישבות שאינם מפותחים כיום, אבל יש בכוחם להיות איזורי-פיתוח להתישבות נוספת גדולה. איפה מצויים בא"י איזורים כאלה? בא"י הצפונית יש, בלי ספק, שטחים הניתנים לפיתוח, אותו פיתוח שהוא חלק מהתהליך הקבוע של התישבות יהודים בארץ ונמשך כל הזמן. תהליך זה לא הופסק אף ליום ואין ספק כי נמשיך ונתמיד בו. אין ספק שהוא יכול להכשיר מקום לקליטת אלפים ורבעות. אך בדרום, מסביב לכאר-שבע ועזה ומדרום להן, משתרע האיזור הגדול שאפשרויות פיתוחו אף הן גדולות ביותר.

מומחה כמו סיר ג'והן הופסימפסון, שקשה לאמור עליו כי הוא נילה בהערר-כותיו ובמסקנותיו אופטימיות גדולה מדי לנבי יכולת הקליטה של הארץ, אומר בדו"ח שלו משנת 1930: „אשר לאיזור כאר-שבע — באם יוכלו להביא לשם מים להשקאה, הרי שישינו שם אוצר של קרקע הניתנת לעיבוד, אשר כמעט שאינו ניתן להדלות“.

את הדברים האלה, שנאמרו לפני יותר מ-10 שנים, אין אנו שוכחים. אמנם, בשנות 39—1936 היה לנו ענין דחוף יותר. המאמץ הושקע אז בביצור עמדות ההתישבות לאורך נבולות הצפון, אך כיום, כששאלת התישבות על הנבול אינה דוחקת כל כך — אף כי אין להרפות מזה ויש להמשיך בפעולה — כיום הבעיה הדחופה היא אחרת: דרכים לקראת פיתוח במאמצים גדולים באמת, אשר יהיו הולמים את עוצם הצרכים.

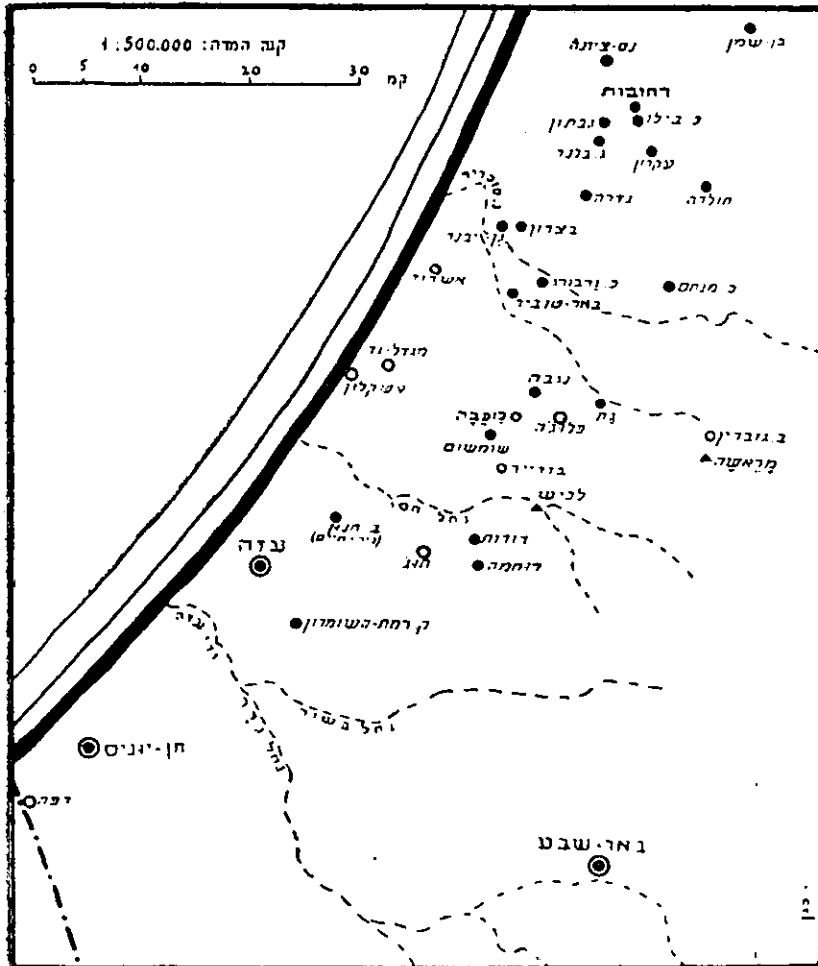
מפי מנהיגים ציוניים ומפי רבי כלכלה ומשק נשמעות הערכות על אפשרויות של תוספת אוכלוסיה יהודית פרודוקטיבית במספרים גדולים מאוד, המפתיעים אולי ברנע הראשון את הרמיון. אך יש יסוד להערכות אלו. כיצד בניית התכניות הללו? בונים אותן על סמך חלוקת המספרים הנדולים הללו של מתישבים-עתידים — לשני חלקים עיקריים: החלק האחד — חקלאי, והחלק השני — השרות שמסביב לחקלאות, על גילוייו השונים שבכפר ובעיר, והתעשייה. היחס המקובל בין החלק החקלאי לבין זה של התעשייה והשרות שמסביב לחקלאות — הוא 3:1. חצי מיליון של מתישבים חקלאיים, למשל, מאפשר, איפוא, את קיומו של מיליון וחצי נוספים. בהיקף שמסביב לחקלאות. ויש יסוד להאמין, שחלק גדול מחצי מיליון כזה יכול להתישב בנגב.

כיצד נביא מים לנגב? — אין זו בעיה קלה, אבל כיום נדמה כי מסתמנות תשובות לבעיה זאת והמומחים עוסקים בעבוד מפורט של תכנית להשקאת הנגב.

האיזור שמצפון לעזה הוא ידוע פחות או יותר מבחינת מקורות המים שבו. בבית-חנון, למשל, יש 100 מטרים מעוקבים מים לשעה; זוהי כמות טובה. בסומסום יש באר הנותנת כ־40 מ"ע לשעה ונדמה שאם יערך קידוח – תושגנה תוצאות טובות יותר. לפי שעה משתמשים בבאר שהיתה במקום. בדורות יש 35 מ"ע לשעה. בנת-40, בננבה – 70, ברוחמה, לפני שנחרבה ב־1936, היו 60 מ"ע לשעה.

אין זה הרבה, אך די בכך בהחלט כדי נידול ירקות, מספוא ומטעים. ואין כל ספק, שאם נמצאו 40 מ"ע בקידוח ראשון במקום אחד, אפשר להוסיף קידוח ולרכו מהמקורות המקומיים כמות מים שתאפשר הקמת משק רינטבילי. גם מה שנעשה בינתים בימי המלחמה בדרום יהודה, אינו דבר של מה בכך. לישוב היהודי נוסף

שטח מעובד של 30.000 דונם (מלבד הננב). ישובים אלה מיצרים כיום אלפי ליטר חלב, מאות טונות של ירקות ומספוא, ובעיקר – מאות טונות של חטה, שעורה ותירס המסייעים עים במידת-מה להשברת הישוב.

● ישוב עברי; ○ ישוב ערבי

האיזור שמדרום לעזה טעון חקירה. במקום אחד נילה הקידוח כמות גדולה של מים, אבל אחוז הכלור בהם הוא כזה שאין כמעט תקוה כי נוכל להשתמש בהם להשקאה. הרי בעיה חדשה. יהיה צורך במחשבה רבה בכדי להתנבר עליה ואנו רק בראשית הדרך. אבל כדי לחפש פתרון צריך קודם כל להיות שם!

ממצב זה נובעת המסקנה האומרת: אם יהיה על ההתישבות היהודית לפנות אל הננב, על סמך תכנית פיתוח גדולה, הרי שקודם כל עלינו לשבת בננב וללמוד כבר כיום, – לקראת תקופת ההתישבות הרחבה שאחרי המלחמה – את בעיותיו החקלאיות, שיהיה בידינו, בסוף המלחמה, רכוש מסוים של נסיון חקלאי ושנוכל לומר: הרי תכנית ההתישבות המעובדת לפי אפשרויות ההשקאה, תנאי האקלים, הקרקע, הגידולים וכו'.

אך, כאמור, לשם כך יש לשבת בננב. אכן, עבודת הכשרה ידועה להת-ישובות שם נעשתה כבר. בפעולת התישבות, כמו בכל פעולה אחרת, אין מקום לקפיצות נחשוניות

בלי שתובטח קודם הדרך. אין ללכת אל הנגב בלי לקשור פעולה זו בהקמת שרשרת-קשר של ישובים שיחברו את האיזור החדש עם איזור ההתישבות העברית הצפופה ביהודה – ובזאת חשיבותה של שורת הישובים שהוקמו בשפלה. מבאר-טוביה עלינו לנבנה. היה זה ב-1939. אחרי נבנה הוסיפה ההתישבות ללכת הלאה: נקודה אחת מזרחה לנבנה – נת. נקודה שניה, שוב דרומית הרבה יותר – דורות. בצדה של דורות שוכנת רוחמה, זו שנהרסה בפעם האחרונה במאורעות 1936 ומחכה עדיין לנואלה. יש עדיין קשיים פורמליים: טרם הושלם רכז הקרקע. אך לכשיעשה הדבר תקום רוחמה לצד דורות.

פרצה בין ישובים קוראת לישוב. יש צורך למלאותה כדי למנוע קפיצות. על כן באה בין עזה לדורות – בית-חנן. בין נבנה לדורות נוסד הישוב בסומסום. כל אלה הולכים ומצטרפים למשהו: הנה קם איזור חדש של התישבות. המרחקים מישוב לישוב עם היותם ניכרים אינם גדולים כאשר מקובל לחשוב: 10, 7 ק"מ. כמעט כל הנקודות, פרט לאחת, רואות זו את זו (הכוונה, כמובן, לחוליות הרצופות שבשרשרת). לכל המקומות האלה חסר עדיין הקשר הטלפוני וזה לכל זמן המלחמה. כאן מתחיל מתהווה משהו המזכיר את נושי התישבות בצפון הארץ ובמערבה – אם כי ביתר פיזור. עוד ידרשו מאמצים כדי לתקוע כמה נקודות נוספות בדרכים אל הנגב ואחד הצרכים הוא הדרכים עצמן, כי לכמה מהנקודות אין עדיין כבישים שיחברון עם המרכז הישובי.

הקפיצה האחרונה היתה אל מעבר לעזה. 5 ק"מ מדרום-מזרח לעזה נתוספה לא מוזן נקודה. אין לה עדיין שם. רק לפני כמה חדשים עלו לשם חברי רמת השומרון.

מה הם כיום דרכי הקשר בין הנקודות האלה? – הנקודה הדרומית ביותר שזכתה לכביש היא נבנה, והיא כיום גם מרכז-התחבורה לישובים הדרומיים יותר. נת מרוחקת 4 ק"מ מהכביש, וכדי להגיע אליה יש לעבור דרך העיירה הגדולה פלוגיה המונה 3800 נפש. הכביש לדורות עובר את הכפרים פּוּכְפָא, הוּלְיָקָא ופּוּדְיָר. ממנו מסתעפת דרך-השדה העוברת בכפר חוני, וכ-6 ק"מ מפרידים בין הכביש ובין דורות. סומסום מרוחקת 4 ק"מ מכביש עזה והנישה אליה – דרך הכפר בית-נירניה. בית-חנן אף היא רחוקה 4 ק"מ מכביש עזה. אך בשתי האחרונות תתכן גם דרך אחרת קרובה יותר אל כביש אחר, העובר לא רחוק מדורות, המקביל והמוביל אף הוא לעזה. הנקודה האחרונה, 5 ק"מ מדרום לעזה, נמצאת אולי במצב הקשה ביותר מבחינת הקשר, וכדי להגיע אליה יש לעבור גם את העיר עזה.

אל נתעלם מהקשיים העומדים עדיין לפנינו. קיימת שאלת האמצעים הכספיים, ואולי עוד יותר מזה בעיות היחסים עם העם השכן, יחסן של אומות העולם, במהלך המלחמה ועם נמר המלחמה, יחס המדינה בעלת המנדט. אך לכולם ימצא הפתרון במידה שנדע לפתור את הבעיה העיקרית – ניום הרצון היהודי, ארגון המאמץ המאוחד ונלווי היומה היוצרת התקיפה.

אחד השלבים הראשונים של מבחן זה תהא לנו ההתישבות אשר פניה אל הנגב.

כלכלת-המלחמה של איטליה*

כמה פנים להתענינותנו במשק האיטלקי ובמידת כושרו לעמוד במלחמה. עם כל יחסות מעמדה של איטליה בתורת "מעצמה גדולה", הרי היא, על כל פנים, הארץ האירופית החשובה מכל. אלו שכל קיומן נתון במסגרת היס-התיכון ותלוי בו. זאת ועוד אחרת. המסיבות בהן התפתח המשק האיטלקי מעלות מאליו את הבעיות של פריצת "מעגל הקסמים" אשר לכלכלת הארצות החסרות כמה גלמי-יסוד. ומבחינה זו אין המאמר עומד על הגורמים התכנולוגיים המתחדשים עלינו (המרת גלמים, התבלטות החמרים ה"פלאסטיים" ועוד), המתחילים להרחיב במידה רבה גם את אפשרויותיהן של ארצות מסוג זה. אמנם, לגבי ארצות אלו בדין הוא לומר, כי עשירותן בכוח-אדם מוכשר — אוצרן העיקרי, לעומת זאת, יש ללמוד הרבה מן הציונים שבמאמר זה על חוסר-האיזון שבכלכלת-איטליה, ולגבי ארץ נבנית נובע מלקח הציונים האלה הציווי של כיוון תכנית. אכן, מאז תכליתי יושג לאו דוקא ע"י עצירת התפתחות. התשובה הנכונה נראית בכיוון של איזון דינמי, כשפתוחו של כל ענף, אם ישן ואם חדש, מקדם את שאר הענפים. "המשלימים", או יוצר את תנאי-היסוד להקמתם. כך, ענפי חקלאות המספיקים גלם לתעשייה חיונית (סוכר), וכך, — טפוח כל ייצור חימי, או תחליף או ענף-מתכת (למשל — אלומיניום, ועוד). שיש בו כדי בצרון-מה למבנה המשק כולו.

ויש ענין שהשעה גורמתו. הדברים על החשיבות הנודעת בכלכלת איטליה למקורות-הכוח ההידרו-חשמליים, פרי נחלי-ההרים, שאגמי צפון-איטליה משמשים להם מקוה טבעי וברכות-הסדר גם יחד, — מביאים גם לידי הרהורים על האפשרויות שצופנת עוד המלחמה הנוכחית, וגם לידי מחשבות שארץ מתפתחת הייבת לנהוג לפיהם מראש. בבנין משקה; כל זה, כמובן, לאור הצלחתם המפתיעה של המסציצים הבריטיים בהריסת סכרי ארץ-הרור. — המער.

תכונותיו המיוחדות של המשק האיטלקי

הבודק את המשק של איטליה הפשיסטית מבחינת דרישותיה ונסיבותיה של המלחמה בימינו, מוכרח לציון תחילה את העובדה שאינה צריכה ראייה בענין רפיונה ונחשלותה הכלכלית הכללית של איטליה בתוך שאר מעצמות הקרואות גדולות. ההכנסה הלאומית של איטליה קטנה, למשל, פי ארבעה מהכנסתה של בריטניה הגדולה, אף על פי ששיעור האוכלוסין אחד הוא בשתי המדינות. הכלכלן האנגלי בולוק סובר, כי את הפונטנציאל המלחמתי של איטליה הפשיסטית אפשר לאמוד בקוֹפִיצִיאָנְט "20", אם בחוקת "100" נקבע את הפונטנציאל המלחמתי של גרמניה. מספר פועלי החרושת והתעשייה היה באיטליה עד המלחמה לא יותר מ-3 מיליון נפש, — כנגד 9 מיליון בגרמניה, 8 מיליון בבריטניה הגדולה, ו-5 מיליון בצרפת שלפני המלחמה. ולא זו בלבד, אלא שפריון עבודתו הממוצע של פועל החרושת באיטליה פחות לאין ערוך מפריון עבודתם של הפועלים בארצות הני"ל.

בתעשייה האיטלקית אתה מוצא, בצד מיעוט מפעלים גדולים, מצוידים ומאורגנים היטב, ריבוי מפעלים מהקטנים ביותר, "קוֹסְטְרִיים" — למחצה. ב-695 המפעלים שמספר הפועלים בכל אחד מהם היה ב-1927 למעלה מ-500 עבדו בסה"כ 643.000 פועלים**.

* מתוך "Мировое Хозяйство и Мировая Политика", (כלכלת-העולם ומדיניות-העולם), ינואר 1943.

** לפי מסקד התעשייה משנת 1927. במספרים אלה לא חל שינוי של ממש עד 1939.

אם נעיין במפעלים הגדולים של התעשייה הכבדה (והמלחמתית) ב־1927 (שוב—אלה שמספר הפועלים בכיא מהם היה למעלה מ־500), נמצא, כי עד שנת 1935 עבדו בהם לא יותר מחצי מיליון נפש. והרי דווקא קבוצה זו של בתי חרושת היא גרעין ואם להתפתחותן של התעשיות הצבאיות במלחמה של עכשיו.

במשק החקלאי ניכרת נחשלותה של איטליה במידה מרובה יותר מאשר בתעשייה. שרידים חזקים של פֶּאוֹרְלִיזְם מוסיפים להכביד את עולם על המוני האכרים באיטליה. ביחוד בא דבר זה לידי גילוי בהפרש הרב שבין רמת החקלאות הנבוהה, בערך, בצפון, מקום שיסודות הפיאורליזם מועטים יותר, ובין רמתה הנמוכה ביותר בדרום, מקום שהם חזקים מאוד. רפיונם הכלכלי והחקלאי־תכני של רוב משקי האכרים מכיא לידי תנודות ביבולים ולידי תלות מרובה בתנאים המיתאורולוגיים. כן ראוי לציין את שפל המדרגה התרבותית של המוני העם, כל שכן בדרום המדינה. שיעור־מנינם של הכורים באיטליה גדול הרבה משיעורו בשאר מדינות אירופה הגדולות. ההשכלה הבינונית, וביחוד הנבוהה, בין כללית בין תכנית, מועטת מאוד, ובתנאי המלחמה נותן הדבר אותותיו בהספקת חבר אנשים בעלי הכשר לחיילות התכניים ולתעשייה המלחמתית.

איטליה עניה במעדרנים לאין ערוך יותר משאר המעצמות הגדולות; מכאן עיקר חוסר־האיוון במשקה הלאומי: תהום בין עצמת התוצרת של התעשייה המעבדת—ואוצרות הגלם והדלק של המדינה. ומיעוט גלם המינרלים מקשה עוד יותר מחמת העדרו הנמור כמעט של גלם־התעשייה שמקורו בחקלאות או ביער. בסופו של דבר, אפילו בדרגת התפתחותה התעשיתית עכשיו שהיא ירודה, בערך, אין איטליה מספקת את צרכיה בגלם באוצרות עצמה אלא בשיעור 25–20 אחוז בלבד. אך תהא זו טעות, אם יעשו בני־אדם כמעשה כמה מסניגוריו של האימפריאליזם האיטלקי וישייכו את איטליה לארצות שנתקפחו על ידי הטבע, ארצות „מחוסרות כל“, שאין בכוחן, כביכול, לפרנס את אוכלוסיתן ולכונן תנאים חמריים טובים לחיי העם. מלבד כוח העבודה הרב, האקלים המצוי, קו החוף המפורץ שיש בו נמלים הרבה, וכל שאר גורמים היפים להתפתחותה הכלכלית של המדינה, יש לציין את הערך הרב של האוצרות ההידרו־אֶנְרְגֵטִיים. נהרות ההרים שבאיטליה הם מקור אנרגיה שאין ערוך לחשיבותו וכבר היום הוא נותן עד 20 מיליארד קילונט־שעה בשנה ויש אפשרויות לתנבורת רבה בנצולו של כוח החשמל. כידוע, מרחיבה התכניקה החדשה הרחבה בלתי פוסקת את תחום שימושו של החשמל, שמחוך כך משפעת מציאותו של כוח חשמל זול השפעה לטובה על התפתחות התעשיות קולטות־החשמל (חשמל־חימיה, חשמל־מיטלורגיה וכיו"ב) וכן על חשמולן של מסלות הברזל.

בתחומה של התעשייה מצטיינת איטליה בהתפתחותם הבלתי־מאונת של הענפים השונים וב„יוצאי־הדופן“ למיניהם המתחייבים על ידי כך, יש לה לאיטליה, למשל, תעשית אבטומובילים ותוצרות הכרוכות בה (צמיגים, וכיו"ב); וכן יש לה תעשייה מלחמתית מפותחת יפה במידה יחסית: בנין ספינות, חרושת תותחים, נשק, תוצרת חימית־צבאית. בתי החרושת־הצבאית אֶנְסַלְדוֹ, בְּרֵדָה, אודיר־טְרֵנִי, קֶפְרוֹנִי, פִּיאָט הם מפעלי החרושת המלחמתית מהגדולים ביותר בעולם כולו. יש לאיטליה

תעשייה חימית מפותחת: לאוטו, לכלור, לחומצת הנפרית, ולסיב המלאכותי*. ועם זה נמוכת-הדנא היא תעשיית המכונות: רחוקה היא מלספק אף את הצרכים הבלתי מרובים שנצרכת המדינה לצורך התעשייתי, ביחוד לנבי גופי-מכונות מורכבים, כגון-הפולדה, מכבשים בעלי עצמה רבה, מערכות-ציוד חימיות, וכיו"ב.

תוצאת המישרין מחוסר-האיזון בכלכלתה של איטליה היא תלותה ביבוא. עד המלחמה היה יבואה של איטליה הפשיסטית מצטרף בעיקרו מחמרי הדלק, חמרי הגלם, המכונות, וכן צרכי אוכל נפש. בסה"כ הצטרף היבוא ל-30 מיליון טון בערך לשנה, שכמחציתם היו פחם ונפט.

צירופו של היבוא האיטלקי ומצבה הניאונרפי של איטליה הביאו בהכרח לידי כך שמרכיתו של היבוא הלכה בדרך הים. ו-50 אחוז מכל היבוא כולו היה בא (בעיקר מאנגליה ומאמריקה) דרך גיברלטר, כ-6 אחוז — דרך תעלת סואץ, 4 אחוז — דרך הדרדנלים, ופחות מ-10 אחוז — מנמלי הים התיכון (מושבות צרפת, מצרים, מושבות איטליה, אלבניה וכיו"ב). בדרך היבשה, דרך הגבול הצפוני, באו 7 מיליון טון לשנה, או כ-23 אחוז מכל היבוא כולו. נמצא שתלותה של איטליה ביבוא דרך הים, בראש וראשונה דרך גיברלטר וסואץ, הנתונים לפיקוחה של אנגליה, מרובה ביותר. גרמניה יכולה למלא את חסרון הפחם שהיה בא מאנגליה, ליטול על עצמה מקצת מאספקת המתכת השחורה והמכונות, אך דבר הלמד מענינו הוא, כי אין ידה משנת למלא את חסרון הנפט, חמרי הגלם וצרכי אוכל נפש. ארצות אירופה הכבושות בידי הגרמנים והאיטלקים ממלאות רק בכמות מבוטלת את החסרון הזה.

אם בשנים 1915—1918 היו לה לאיטליה בנות ברית, שסיפקו לה בשפע חמרי גלם וצרכי אוכל נפש, הרי שותפה עכשיו היא גרמניה, השוקדת לסחוט מאיטליה עצמה אמצעים רבים ככל האפשר.

ארגונו של משק-המלחמה

את צורותיו הארגוניות של המשק המלחמתי באיטליה אפשר לסכם בדרך זה, מפעלי התעשייה מאוחדים ב"קֶרְטָלִים" (החוק על קֶרְטָל של חובה נתפרסם ב-16 ביולי 1932). נציגי הקֶרְטָלִים והסתדרויות הפועלים הפשיסטיות מצטרפים ל"קורפורציות פשיסטיות-לאומיות" לפי מקצועות-היסוד, ובראשן המועצה הלאומית של הקורפורציות שליד המיניסטרוני לקורפורציות. והמיניסטר לקורפורציות הוא מוסוליני. גם בתחומו של המשק החקלאי נוסדו קורפורציות (לפי החוק מיום 22 באפריל 1937) שמנגנון שוקד לקיים את גזירותיהם של המיניסטרוני לחקלאות, של ההנהלה הראשית לעניני ההשכרה שמטעם המיניסטרוני הנ"ל ושל חברות המונופולין לרכוזה וחלוקתה של התוצרת התקלאית.

הנהגת התעשייה המלחמתית מרוכזה בידי מזכירות המדינה (בחוקת מיניסטרוני) לייצור הצבאי. מזכירות זו מנצחת גם על חלוקתם של הדלק ושל כמה מחמרי הגלם החשובים ביותר.

* לצרכי תעשיית-הטכסטיל. — המער.

יש להדגיש, כי חריפותה של בעית ההשברה המריצה לכונן ועד בין-מיניסטריוני מטעם המועצה הלאומית של המפלגה הפשיסטית. חלוקת המתכות ושאר החמרים המעוטים נתונה באורח רשמי בידי הועד הבין-מחלקתי לעניני ההספקה והמחירים, שבא בשנת 1942 במקום „הועדה העליונה לאבטריקיה“.

דבר הלמד מענינו הוא, כי הועד הבין-מחלקתי, שחבריו הם מיניסטרים וראשו הוא מוסוליני, אינו יכול להיות מוסד מוציא לפועל במישרין בעניני הגלם, ריכוזו וחלוקתו. הסברה נותנת, כי כאן נקבעות ההוראות הכלליות ומתאשרת חלוקת קרנות-המלאי שנתכנה במוסדות התחתיים הסרים למשמעתו. זיקה ממשית מזו לבעיות חלוקתו של הגלם יש למיניסטריון לעניני הקורפורציות, שעל ידו הוקמו ההנהלה למשק המכרות, הנהלה לעניני המתכות וכמה „ועדות-אבטריקיה“, מיוחדות לסוגי הגלם החשובים ביותר. אך יש לשער, כי גם במיניסטריון לעניני הקורפורציות וגם בוועדותיו אין מדיינים בבעיות החלוקה דיון של ממש. את התפקיד הראשי בענין זה ממלאות, לפי הנראה, הקורפורציות התעשיות, שבעיות היסוד נידונות בהן ע"י נציגיהן של הנדולות ביותר שבמונופוליות והחברות המעורבות, הממלכתיות-למחצה, וכאן ערך חשוב ביותר יש לשלוש קורפורציות פשיסטיות: למכרות, לתעשית המתכות והמכונות, ולתעשייה החימית.

התעשייה, הציוד והגלם

מאיי-ההתאמה הנ"ל בין בסיס-הגלם לבין כושר הייצור של התעשייה האיטלקית, מתחייבת פעילותה של התעשייה הזאת – בתנאי המלחמה וההסגר – בדרך כלל על פי שיעור המלאי של הגלם (והדלק). מטעם זה – בניגוד לשאר הארצות הלוחמות, – אין להספקת כוח-העבודה לתעשייה אלא חשיבות שניה במעלה, מבחינה יחסית, וביתוד כשאתו הנברים המגויסים לצבא פחות באיטליה מאשר, למשל, בגרמניה או בבריטניה. ואלו שאלת ההון היסודי לכמה וכמה ענפים בתעשייה האיטלקית יש לה חשיבות של ממש: יש ענפים, שמתמת תנאי המלחמה, המביאים לידי מחסור בגלם, מצוי אצלם עודף של הון יסודי*, וכנגדם – ענפים הלוקים בחסרון עצמתי-ייצור ראוי. אל הענפים שמתחת-תפוקתם אינו הולם את ההון היסודי שהושקע בהם, יש לשייך בראש וראשונה את התעשייה הקלה: לטכסטיל, לעור ולתנעולת, לנייר, לחרושת העץ ולמוזנות. מעוט תפקידי-הייצור לעומת ההון היסודי אופייני גם לנבי כמה ענפים בתעשייה הכבדה: בנין האניות, הענף האלקטרו-תכני, ועוד. מאידך גיסא, מורגש חסרון ההון היסודי בתעשיות הצבאיות; בעיקרו של דבר, בתעשית האווירונים והמנקים, המצוידת על פי הרוב בסדנות ובמכונות שהובאו מחו"ל.

הכלכלה הצבאית של איטליה בכללותה עומדת בסימן של מחסור חריף

* יש לזכור כי בעל המאמר משתמש לרוב במונח „הון יסודי“ לא במשמעו הממוני-בלבו (סכומי-הכסף המוקצבים להקפת מפעל זה או אחר או להשקעה בו), כי אם במשמעו החמרי-התכני: הסך-הכל של ציוד, מכונות, אמצעי-ייצור, העומדים למעשה לרשותו של מפעל או ענף-תעשייה מסוים, – המער.

במקורות כוח אנרגטי. אף על פי ששיעור תפוקתן השנתית של התחנות ההידרו-חשמליות הוא 20 מיליארד קילוואט-שעה, מכל מקום לוקה התעשייה מחמת הגרעון המתמיד בכוח-חשמל*. במידה רבה מסתבר הדבר הזה ע"י תפקידו של חשמל כתור, במקום-דלק; עליו מושתתת התעשייה המיטלורגית והכימית, הבולעת שיעור רב של אנרגיה חשמלית. מלבד זאת צרכן גדול של אנרגיה חשמלית הן מסילות הברזל, שחושמלו בחלקן, ועם זה יש להביא בחשבון את התנודות העונתיות הגדולות, החלות בתפוקת התחנות ההידרו-חשמליות ומביאות לידי תגבורת הגרעון באנרגיה החשמלית בעתות מיעוט המים בנהרות-ההרים, שהם המפרנסים את תחנות-החשמל באיטליה**. ואלו כוחן של התחנות התרמיות***, שנועדו למלא חסרון זה שבא מחמת התנודות העונתיות, אינו מספיק לכך והספקת הדלק להן אינה מובטחת.

במקרים רבים, כידוע, אין האנרגיה החשמלית יכולה לבוא במקום הדלק, בצריכת הפחם באיטליה מרבית גם מסילות הברזל. ואלו תעשיות המתכות נוקתת לפחם בשביל תהליכי הייצור של ברזל-היציקה. בענפים רבים נדרש הפחם לתפוקת הקיטור, ובשביל עיבוד חימי של תמרים. בימי שלום היה שיעור יבואו של הפחם 12-14 מיליון טון לשנה, בתוספת התפוקה הפנימית בשיעור של 3 מיליון טון. אין ספק כי ההצטרפות בפחם בימי המלחמה מרובה יותר מן ההצטרפות בימי שלום, וקודם כל – מחמת תגבורת פעולתן של מסילות הברזל והרחבת הייצור הצבאי. ההצטרפות לפחם בימי מלחמה יש לאמוד בשיעור 18-20 מיליון טון לכל הפחות.

לשם השוואה נציין, כי בבריטניה צורכים למעלה מ-200 מיליון טון פחם, היינו פי עשרה מן האומדנה הנ"ל בענין איטליה. אך גם את "מנת-הרעב" הזאת של הפחם אין איטליה מקבלת. בפרום המלחמה נתחייבה גרמניה להספיק לאיטליה 12 מיליון טון פחם בכל שנה. אך יש רגלים לשער, כי גרמניה אינה עומדת בדבורה זה, והספקת הפחם מגרמניה אינה עולה על 10 מיליון טון לשנה. יחד עם התפוקה הפנימית הרי הם 12-13 מיליון טון, ותפוקת האנרגיה ההידרו-חשמלית כמות כ-10 מיליון טון פחם. נמצא, כי הסך הכל של מקורות-הכוח האנרגטי באיטליה (ובכלל זה הנפט, הגז, הקיטור הטבעי וכיו"ב) הוא כ-25 מיליון טון של דלק לשנה, לפי חישוב מוסכם כזה.

מכאן הבעיה העיקרית של משק-מלחמה באיטליה: לשוב ולחלק את מקורות הדלק והאנרגיה, המוגבלים במאוד, חלוקה יעילה ביותר מבחינה צבאית. יש לציין את השפעתו של "הבסיס האנרגטי" לנבי שיכונה של התעשייה האישלקית. תכניותיה השונות של הממשלה בדבר ביטול הרכזה של התעשייה והעברת בתי חרושת צבאיים למחוזות התיכוניים והדרומיים לא יצאו מן הכוח אל הפועל,

* ב-1941 הפיקו כל תחנות-החשמל של איטליה 20/4 מיליארד קילוואט-שעה, בתוך זה התחנות ההידרו-חשמליות – 19.1 מיליארד.

** בצפונה של איטליה מנצלים, להנעת הטורבינות של תחנות-חשמל אחדות, את המקורות הטבעיים של הקטור, המחוללים לחץ גבוה.

*** פירושו של דבר – מונעות ע"י שריפת פחם, נפט, ככול או דלק אחר. – המערה.

בעיקרו של דבר משום שהתעשיה האיטלקית, המחושמלת במידה רבה, קשורה במקורות הראשיים של האנרגיה החשמלית שמקומם בצפונה של המדינה. קצבות הדלק והאנרגיה החשמלית המוקצות לענפים ולמפעלים השונים משמשות באיטליה הנורם היסודי הקובע את עומס הייצור של אותם ענפים ומפעלים. משום כך הן משמשות גם מכשיר להסדר הממלכתי.

ועוד נקודה של דחק בתעשיה האיטלקית היא המתכת. בשנים הנוחות להספקת הנלם (עפרות-מתכת, קוֹבֶס, פהם, גרוטאות ברזל) לא יכלה המְטְלוֹרְגִייה השחורה* לתת יותר מ-3 מיליון טון פלדה בשנה, היינו פי חמישה פחות מבאנגליה, וכמעט פי 30 פחות מן היציקה עכשיו בארצות הברית.

אם נניח, כי מכסת ההוצאה במתכת השחורה היא 2-3 טון לשנה לכל חייל, הרי ספק הוא אם תפוקת הפלדה באיטליה היא מספקת לצרכי צבא בן מיליון נפש (היינו: כ-50 רביויות). אמנם, במידה יחסית – רב הוא אחוז פלדת-החשמל העידית המותכת באיטליה, אך מאידך ניסא, לוקה איטליה מחמת מחסור גדול במתכות המוג' (ניקל, כרום, וולֶפְרֶם, מוליבדן וכיו"ב), הדרושות לתוצרת פלדת-הנתך, בעלות הסגולות המיוחדות. נמצא, כי הן לפי שיעור המלאי הכללי של המתכת השחורה והן לפי תפוקת-היתוכה של פלדת-הנתך אין ידה של איטליה משגת להבטיח את חרושת הזין והתחמושת בשיעור ההולם את כוחות האדם שבמדינה.

כל שכן חשוב הדבר לפי שעם ראשית המלחמה באירופה לא היה לאיטליה מלאי מספיק של כלי מלחמה, לאחר דלדולו הרב במלחמת חבש וההתערבות בספרד.

ואם נביא עוד בחשבון את המנרעת בדלק ובמתכות הצבעונין (ביחוד – בנחושת וכבדיל), את המחסור בעצים, את כמותם המבוטלת של צמר-הנפן, הצמר והעור, – ונתברר לנו בעליל קוצר-ידה של התעשיה האיטלקית להעמיד כוחות מווינים במלוא הזיון והולמים את תביעותיה של המלחמה בימינו.

סינוול המשק לתפקידי המלחמה

החרושת המלחמתית באיטליה ישנן לה, כפי שכבר צוין, עצמות-ייצור העולות על כמויות הנלם שאפשר להספיק לה בימי מלחמה. הרחבתה של חרושת המלחמה חלה בהדרגה, כשתקופות של מאמצים גדולים וקטנים יותר באו לסירוגין. כבר בימי מלחמת חבש הונברה הרבה תעשית הזין. תנבורת זו באה לידי גילוי בנידול ההקצבות**, ומאלפות למדי הן התמורות בהיקף הכללי של התפוקה התעשיתית באיטליה במשך התקופה הנדונה ובהיקף התפוקה של ענפים מסוימים:

* כלומר המעבדת את הברזל, להבדיל ממתכות אחרות. – המער.

** ההוצאות למסע-חבש נאמדות ב-18-12 מיליארד לירות איטלקיות, ולהתערבות בספרד – ב-8-7 מיליארד. בסה"כ בלעז "משחקי-המזל" הצבאיים של הפשיזם האיטלקי למעלה מ-30 מיליארד לירה. והתכונה המוגברת למלחמה באירופה – עוד 25-20 מיליארד. ואילו ב-34-1933 היה התקציב הצבאי של איטליה – 4.8 מיליארד בלבד לירה. – המער.

שנים	האינדקס הכללי של התפוקה התעשייתית	האינדקס של תעשיית המתכות	אינדקס תרושת המכונות	אינדקס התעשייה הטכסטילית
1929	100	100	100	100
1934	80,0	82,4	72,6	72,4
1935	93,8	100,9	97,9	75,5
1936	87,5	95,3	115,3	68,9

מן המספרים הנ"ל אנו למדים, כי הקפיצה למעלה באינדקס הכללי של התפוקה התעשייתית, כמעט כדי 14 נקודות, בשנת 1935 נתחייבה על ידי תגבורת הייצור בענפים המלחמתיים. האינדקס של תעשייה הטכסטיל כמעט שלא נשתנה, ובשנת 1936 אף ירד למטה מן הרמה של 1934*. האינדקס הכללי בשנת 1936 הוכיח ירידה לעומת 1935. והיא עדות מובהקת לאופיה המיוחד, המלחמתי-הקוניונקטורי, של העלייה בשנת 1935. במשך השנה האחת הזאת עלתה התפוקה בתעשיית המתכות יותר מכדי 18 אחוז, למעלה מן הרמה של 1929; עליה גדולה מזו עלתה תרושת המכונות, הכוללת חלק ניכר מן התעשייה הצבאית. נידול התפוקה חל כאן בעיקרו של דבר על תוצרת הפנזים, הכדורים, מכונות היריה, התותחים, המטוסים. לחבש נשלחו למעלה מ-300 טנקים, 400 מטוסים, יותר מ-800 כלי-יריה ארטילריים, אלפי מכונות יריה, אבזומובילים ושאר ציוד-מלחמה. משמע, שנידול "תרושת המכונות" בשנים הללו אינו בא להעיד על איזו הרחבה חשובה או חידוש בהון היסודי של התעשייה והתובלה באיטליה.

בסוף 1938 הביאה התכונה למלחמה לידי תוספת נידול בתעשייה הצבאית האיטלקית. לא זו בלבד שבתי תרושת שנתייחדו לייצור צבאי מעומסים היו במידה מכסימלית, אלא שגם חלק ניכר מן התעשייה האזרחית הוסב לתוצרות צבאיות. לפי מיסמכים רשמיים עסקו בתעשיית נשק 876 מפעלים שהעסיקו 580 אלף פועל. מכאן ואילך נמשך גיוסה של התעשייה בהנהלת מזכירות-המדינה לייצור צבאי, שנוסדה במקום. האינספקציה הראשית לתעשייה הצבאית שהיתה קודם. לאטילאט נהפכה מזכירות-הייצור-הצבאי לאחד המיניסטרוונים הגדולים, כנטלה לעצמה את הפיקוח על הגלם האסטרטגי.

הגורם היסודי, המצמצם את היקף התעשייה הצבאית באיטליה, הוסיף, גם בתקופה זו של "ערכי-המלחמה", להיות המחסור בגלם וברלק. ניכרים הדברים כי בענפים מסוימים (למשל, בנין המטוסים) החל לתת אותותיו גם המחסור בהון-הציוד היסודי.

לפי המספרים האנליים היו לאיטליה בשעה שיצאה למלחמה (ביולי 1940) 45 בתי תרושת למטוסים ו-15 בתי תרושת למנועי-אוויר, שבסה"כ עבדו בהם 50-60 אלף פועל, -סימן לשיעורם הבינוני, בערך, של המפעלים. את תוצרת תעשיית

* היה זה, בעיקר, פועל-יוצא מן הקושי ביבוא הגלם הדרוש לתוצרת-הטכסטיל לאחר שאפשרויות-היבוא לפי מאזן-המסחר של איטליה, נתיחדו בראש וראשונה לגלם וציוד לצרכים צבאיים מובהקים, והמאזן עצמו הועמד בסימן סכנת הסנקציות. - המער.

המטוסים אמד המקור הנ"ל בשיעור 250 מטוסים ו-500 מנועי-אוויר לחודש. סמוך לאמצע שנת 1942 היתה תפוקת-המטוסים החדשית נאמדת, לפי ספירה אחת, בשיעור 300-250, ולפי ספירה אחרת, כפי הנראה מופרות, - עד 700 מטוסים. והלא, לפי עצמתם וטיבם נופלים המטוסים האיטלקיים הרבה ממטוסיהן של שאר מעצמות גדולות. גם חרושת הטנקים מוסיפה לעמוד באיטליה ברמה נמוכה, מבחינת הכמות והאיכות גם יחד. וסימן ועדות לכך - העובדה שרוב המטוסים והטנקים של הצבאות הנרמניים-איטלקיים בצפון אפריקה היו מן התוצרת הנרמנית. גם בתחום בנין הספינות נמצאה איטליה חלשה למדי בתקופת המלחמה, אף על פי שעצמת אמצעי-הייצור שלה בתחום זה היתה גדולה. מתמת המתסור בגלם (ביחוד - בניקל) הופסק נמר בנין של שתי אניות-מערכה אדירות, ובניתן של שאר ספינות הועמדה על מינימום. והמאורעות האחרונים הוכיחו, כי כמות הארטילריה האנטי-מטוסית באיטליה אינה מספקת כלל, שמתוך כך היה הכרח להביא תותח-ימין מנרמניה לשם הגנת הערים האיטלקיות.

משמע שבענפי התעשייה הצבאית, שהם המכריעים במלחמה הזאת, הוכיח הפשום האיטלקי את רפיונו.

המתסור בגלם, בדלק ובכוח-ימניע חשמלי גרם להשבתתם או לחיסולם של מפעלי תעשייה קטנים לרוב. והלא, ניו יורק טיימס¹ הודיע כי בשלהי 1941 ובראשית 1942 ננורה סגירה על 200 בתי חרושת לטוויה ועל כ-700 בתי חרושת לאריגה, שהעסיקו בסיה 170 אלף פועל. בכסות עינים של "רציונליזציה" בתעשייה חל חיסולם השיטתי של המפעלים הזעירים גם בשאר ענפי התעשייה*. אחד הנימוקים לכך הוא גם שאיפתה של הממשלה האיטלקית למלא את התחייבויותיה לנרמניה בדבר משלוח פועלים איטלקיים. עיי התנבורת המלאכותית של חוסר העבודה מנסה הממשלה האיטלקית להכריח את פועלי איטליה שיסכימו לנסוע לעבודת-כפיה בנרמניה.

צד ההוצאה שבתקציב המדינה האיטלקית הגיע בשנה הראשונה של המלחמה באירופה ל-96 מיליארד לירה איטלקית, שהם כ-3/4 הכנסתה הלאומית של הארץ. דמי המסים ורווחי המונופוליות הממלכתיות לא סיפקו אלא כדי 1/3 ההוצאות התקציביות. השנה השניה של המלחמה הביאה, בלי ספק, לתוספת ריבויין של ההוצאות הממלכתיות באיטליה, ואלו פרטי התקציב ל-1941 לא נתפרסמו. ידוע הדבר, כי מ-1 ביוני 1940 ועד 8 באוקטובר 1941 הגיעו ההוצאות המיוחדות בלבד לסך 76 מיליארד לירה איטלקית, היינו בממוצע - כשיעור 5 מיליארד לחודש. לשם כיסוי ההוצאות הללו נערכו שני מלוות (שהביאו 34 מיליארד לירה) והוצאו אנרות אוצרת המדינה על סך 21 מיליארד לירה. אם בשנה הראשונה של המלחמה הוציאה איטליה לצרכי המלחמה כ-60 מיליארד לירה, הרי השנה השניה עלתה לה, כפי הנראה, בסך 80-90 מיליארד, לפחות.

* ראוי לציין כי גם בבריטניה, - להבדיל ממצבה של איטליה ומכוונות ממשלתה במעשיה אלה - הביאו צרכי זמן-המלחמה, והרצון לפנות מכסימום של כוח-ייצור לתפקידים החיוניים ביותר, לידי חיסולם של מפעלים הרבה, בתחומי-הטכסטיל ובענפי-תעשייה דומים, במסגרת של תכנית "רכוז-התעשייה" שיוצרה היה הקטן ליטלטון, בשמשו מיניסטר-המסחר (1941). - המער.

יש לציין, כי בהוצאות המלחמה של איטליה אין הסכום המוצא לצרכי זיון תופס מקום רב, בערך: סעיפיה הוצאה העיקריים הם השברת המזונות לצבא, הספקת התלבושת, המשכורת והסיוע למשפחות המנוסים. הסעיף האחרון לכדו מגיע ל-15 מיליארד לירה איטלקית לשנה. ההוצאות להשברת המזונות וההספקה המשקית לעובדים בצבא מגיעות ל-40-45 מיליארד לשנה; נמצא, שלצידו-מלחמה ממש לא נשאר אלא שליש אחד מן התקציב המלחמתי.

בימי המלחמה הוטלו מסים נוספים (מס מיוחד על שכר-העבודה, תוספת מיוחדת למסיה-הכנסה, הערכה מחודשת של מסיה-רכוש וכד'). אך הם לא הביאו הכנסה של ממש. ההוצאות המיוחדות מתכסות ע"י מהדורות חדשות של אגרות-האוצר והוצאה מוגברת של שטרייה-הכסף.

העתונות השוויצרית קבעה בדצמבר 1942, כי המצב הפיננסי של איטליה "קשה ביותר". פרנק שוויצרי אחד נמכר ב-24 לירה איטלקית, במקום 16 לירות באוקטובר 1942. חובה-המדינה של איטליה עלה על 800 מיליארד לירה איטלקית. הרבית על היקף-החובות לשנת התקציב 1942-43 מגיעה כמעט ל-14 מיליארד לירה. הבורסות האיטלקיות פעלו בדצמבר 1942 בהפסקות גדולות. בערים גדולות החלה בהלה של הוצאת הפקדונות מקופות החסכון ומהבנקים.

* *

רפיונה הכלכלי של איטליה מחייב את תלותה הצבאית והמדינית בשותפה החזק ממנה. בכוח עצמה לא היתה איטליה מסוגלה לכלכל אלא "מלחמה קטנה" נגד ארץ נחשלת, כחבש. ב"מלחמה הגדולה" אין איטליה יכולה להשתתף אלא ע"י תמיכה בלתי פוסקת הבאה מן החוץ. התורה הצבאית האיטלקית גופא הרגישה תמיד, כי מלחמה ממושכת היא אבדון לאיטליה: היא זקוקה ל"מלחמה מהירה" ההכרעה. אך על אפם ועל חמתם של הפשיסטים לא היתה מלחמה זו "מהירה" ו"זולה" לאימפריאליזם האיטלקי. אף על פי שמידת השתתפותם של הכוחות המזוינים של איטליה במערכות המלחמה מצומצמת למדי, מכל מקום היו להם אבידות קשות בנפש ובנשק.

יחס התלות שבין מאמצי-המלחמה של המדינה למקורותיה הכלכליים באיטליה לידי נילוי מובהק ביותר. במלחמת העולם הראשונה, בלחמה לימין "מדינות-ההסכמה", היתה איטליה מקבלת מידי בני בריתה עורה חמרית עצומה, שעכשיו אינה ניתנת, ואינה יכולה להינתן, לה מידי נרמניה.

במלחמת העולם הראשונה נמצאה איטליה בשנת 1918, — עם כל היותה סמוכה לשולחן בני-בריתה, — מדולדלת ותשושת כוח מבחינה כלכלית. באותו מצב עצמו של תשישות באה על איטליה הפשיסטית שנת 1943.

ניתוח כלכלת-המלחמה של איטליה מוכיח, כי האמביציה הצבאית של האימפריאליזם האיטלקי אינה הולמת בתכלית את אפשרויותיה הכלכליות של המדינה. ובכך עיקר הסיבה לשמיטתה הצבאית והמשקית של איטליה.

צבא ארבעים לשון

חטיבות מיוחדות, כמו פלוגות עבודה והובלה. השאר ממלאים את מקומו של פרסונל בריטי ביחידות בריטיות. בדרך כלל חובה היא שאלה האחרונים ידעו לדבר ולהבין קצת אנגלית. מושבות אפריקה המערבית וצילון היו לתועלת רבה ביותר בספקם אנשים בעלי סגולה זו, אך אין כלל בלי יוצא מן הכלל. הבאסוטים* היו לתגלית הגדולה ביותר, כיוון שמפאת עירנותם, גבונותם ויחסם הרציני לתפקיד נמצאה אפשרות להעסיקם לא רק בפלוגות עבודה אלא גם בארטילריה התופית האנטי-מטורטית ובגדודי הכבאים של הצבא.

כל הקצינים המפקדים מפליגים בשבחם וכולם נכונים לקבל עוד רבים כאלה. את הגיוס לכוחות הבריטיים מעודדים המנהיגים השבטיים שהחזרה שובה בה היא, אגב אורחא, אשה. רבים מראשי השבטים עצמם התנדבו וניתנו להם דרגות סרגעט-מייג'ורים גדודיים או פלוגתיים. הבאסוטים שהם גזע לוחם אזהבים את התירגול ומקדישים לו הרבה מזמנם הפנוי. מכאן הקושי למצוא עוזר מתאים להם בשעת הצורך, כיוון שהפסק הרגיל של שמירה התירגולים שמחוץ לחשבון הוא כפרס בעיניהם.

נוסף על ילידי המושבות הבריטיות מעוסקות בשרותי העזר במזרח התיכון גם נשים במקום שניתן לגייסן. כמה מאות נערות מדרום אפריקה עובדות זה מכבר כפקידות במשרדי המפקדה בקהיר והעדה היהודית בארץ ישראל גייסה ועכשו 2,000 א.ט.ס. הנכנסות בהדרגה לשירות.

איזוריה המרוחקים של הקיסרות הבריטית לוקחים חלק רב יותר ויותר במלחמה. כדי לחזק את כוחם של צבאות המזרח התיכון מתוך חסכון חב ככל האפשרי בכוחות-אדם ואניות, הוחלט לפני זמן מה לגייס אנשים מן האוכלוסים בני המקום, בחלקים הקרובים ביותר של הקיסרות באפריקה ואסיה, ולהעמידם במקום החיילים הבריטיים בכל המלאכות שהם יכולים למלאן.

התפקידים שהיו מיועדים להם בעיקר היו תפקידי מכוונאים, פקידים, מחסנאים, בעלי מלאכה, טבחים, שמשייקצינים, סניטרים וכו'. החשבון הורה כי בדרך זו אפשר לשעטנו את הכוחות הבריטיים באחוז גבוה בלי ליטול מכושר הפעולה שלהם במידה ניכרת.

מטרה זו הולכת ומושגת עכשיו. התוצאות בדרך כלל משביעות רצון, אף כי צריך היה להתגבר על קשיים גדולים. ארבעים לשונות שונות מדוברות עכשו בצבאות המזרח התיכון ושלישים תפריטים שונים מספקים להם. את הקשיים ההנהלתיים קל לשער. האיזורים החשוךים ביותר שמהם נשאב הגיוס הם מושבות הכתר באפריקה המזרחית והמערבית והפרוטקטורטים המובלעים בה"יוניון" של אפריקה הדרומית. צילון וארץ ישראל תרמו תרומות נאות. קפריסין, מאוריציס ואיי סיישל גם הם נתנו את מסעותיהם, ואפילו מלטה, אף כי אחוז גדול ממושביה המוכשרים לשירות עסוקים בהגנת האי, סיפקה חברים-אנשים ברת-תועלת. חלק מן האנשים המגויסים בדרך זו מהיה

חיל-מתנדבים בקפריסין

לדבר על סוגי הנשק השונים, עשוי לעורר קנאה בקרב חטיבות רבות של משמר-הארץ בבריטניה. לעומת זאת, מלאכת הטיפול בכמה מאות פרדות, שחטיבות ההובלה של משמר-הארץ בקפריסין

בגליון אפריל של «DEFENCE» הבריטי, נתפרסמה הרשימה הבאה:
"משמר-הארץ" — המצוייד במכוניות נושאות מקלעי ברז, מכוניות משא ואופנועים, שלא

* שבת כושי, הדומה בכמה מתכונותיו לזולוסים הנודעים, שבו מאוכלס אחד הפרוטקטורטים שבאפריקה הדרומית — מוקף שטחים של ה"יוניון" הדרום-אפריקאי אך נתון להנהלה בריטית ישירה.

עדרות בה היא מלאכה שלא רבים יקנו
בבעליה.

משני צדדים אלה יש לדאוג את "חיל המת'
נחבים וקפריסין" שהיה, בהיצרן בינוי 1940,
"מושמר-הארץ" הראשון כמעט שהוקם בתחומי
הקיסרות, ואחד המעטים מאוד שנקראו להתיצב
לשירות של קבע. חיל המתנדבים של קפריסין
נקרא לשירות בראשית יוני 1941, כשנפילה
כרתים עשתה את הפלישה לקפריסין דבר המת
קבל על הדעת, ומאז הוא נשאר מגויס למעשה.
לרגל גיוס מתמיד זה שינה, במידת מה, חיל
המתנדבים של קפריסין את אפיו מאז ימיו
הראשונים. באותם הימים היו הקצינים והטוראים
אנשי צבא ללא-שכר ולשעות הפנאי, כמשמר-
הארץ בממלכה המאוחדת, ולפקידי-משלה, אנשי
עסקים ובעלי מקצועות שונים היה חלק רב בהם.

אך כשרפה מצב החירום של יוני 1941 היה
ברור כי ההפרעות שנגרמו לחיים האזרחיים ע"י
קריאתם של "אנשי-מפתח" בה רבים לשירות,
אין להגיד להן שימשיכו.

רבים מן המתנדבים הראשונים שוחררו, איפוא,
וחיל המתנדבים של קפריסין הוקם בהדרגה על
יסודות חדשים, כחיל מגן מקומי למשך כל
ימי המלחמה. יש לו עכשו מחנה-בסיס קבוע
בתחנות-משמר משלו, ואנשיו הם חיילים של כל
שעות היום ומקבלי שכר.

אף כי הודות לצי ולחיל התעופה המלכותי
לא סבלה עוד קפריסין משום נסיון פלישה
ולחיל המתנדבים של קפריסין לא היתה, איפוא,
הזדמנות להראות את עצמו בפעולה, הרי זכה
החייל הזה לשבח מיוחד במוסדות הגבוהים על
עבודתו הנאה ושיטתו הטובה.

מסעות א. וינגייט בבורמה

הידיעות שלהלן, מפי "רויטר", נמסרו בעתונות העברית למקוטעין, ועל-כן
ראינו להביאן בפני קוראינו בצורה מרוכזת. ב"מערכות" י"ד-ט"ו צוין הנסיון הקודם
שנרכש ע"י הצבא וחיל-האוויר הבריטי בפעולות ג'ונגל (ראה — "צנחנים בסינדר").

מדיביזיה. במשך שלושה חודשים ויותר היו
גדודי-גריליה אלה מנותקים מבסיסם, פרט לדרך
האוויר וקשרי האלחוט. כל האנשים שלקחו חלק
בגיחת-ג'ונגלים זו היו חיילי-קומנדו מאומנים
ובמיוחד, והמשלחת תוספה בסודיות רבה (*).
חיל הבריגדיר וינגייט חדר למרחק 200 מילין
ויותר לתוך בורמה. הוא עבר מרחק 1,000
מילין בין מייטקיינה המאנדאלאי ופרצץ, ב-70
מקומות ומעלה, מסילת ברזל חשובה המקשרת
בין שתי ערי-המפתח הללו. היפנים השתדלו
לשוא לטמון פח לגדודי "האורות התועים" הללו.
רגימנטים יפניים הוכוהלו צפונה בחשבם כי כוח
בריטי עושה "נסיון מטורף" להתחבר עם הסינים
מעבר לגבול נפת יוגאן הסינית, — אך המספר
לא היה לו כל ערך גדד חיילים מעולים וקלי-
ציוד אלה שנתפצלו לשדרות ופלגות קטנות והיו
כוח מחץ גדול על פני איזור של הרבה מאות
מילין מלרובעים.

"צומא והרחוקות" הבריטי ושוערך גיחות-חובלה
מעומקי הג'ונגלים של בורמה החזיק את היפ'
נים במצב של דריכות בלתי פוסקת יותר
משלושה חודשים.

מפגיו של חיל זה היה בריגדיר צ'רלס
וינגייט, בן 39, אחד מתוך קבוצת קצינים
בריטיים שניהלה את מערכת הגריליה החבשית
כחבל גוג'אם. הוא זודנו של גנרל סיר רג'ינולד
וינגייט, מי שהיה מושל סודן וידידו של לורנס
איש ערב.

בריגדיר וינגייט, שקיבל את אות "מסדר
השרות המצויין" על אומץ לבו בפעולות נגד
מחבלי צינור הנפט הארץ ישראלי ואת "תורה-הצ'
טיינות הנוספת" לאות זה על עבודתו בחבש,
נולד ב-1903 וזיה נספח אל חיל המגן הסודני
לפני שנתמנה לשרת באיזור איי ועבה"י.

מויחים כי לרגל פעולותיהם של כוחות הבר'
ריגדיר וינגייט הביאו היפנים תמכורת של למעלה

* לפי ידיעות מאוחרות ומפורטות יותר היו אלה אנשי גדוד בריטי רגיל (ורובם — בגיל
שמעבר לגיל המקובל של "קומנדו"). — אשר וינגייט אימנם אימון מיוחד אינטנסיבי במשך
חודשים אחדים. — המער.

בהצלחה, אמנם, במקרים רבים תוך קשיים חסבל שלא יאמרו.

”עם השלמתה של מפעלה זו נרכש נסיון מיוחד במינו בשיתוף של כוח קרקע וכוח אויר בתדירה מרחיקה לתוך הג'ונגלים. שדרותינו הצליחו לתמרן את האויב ולהעסיק את תשומת לבם של כוחות גדולים הרבה יותר ממה במשך שלושה חדשים ומעלה. מאמצים אלה גרמו ליפנים שיחזרו בהם מהכנותיהם לאופנסיבה רבת-כוחות נגד האיסטרטיות של שבטי קאצ'ין, מצפון למייטקייטה, ואבידות רבות נגרמו לאויב בפעולות אריבה ובהתנגשויות ישירות.

”הפעולה נשאה יכולת רב של ידיעות. הנסיון הזה אימץ במידה רבה את תושבי בורמה התיכונה ונוסף על כך גרם נזק של ממש למייטקיי האויב ותחבורתו.”

*

בריגדיר צ'רלס וינגייט, שחזר זה עתה ממסע של שלושה חדשים בג'ונגלים, מסע שהוא תיכנון ונהג בו דרך בורמה שבידי היפנים, אמר בקשיחה וכל הנסיון ההכרחי לו ושחיילים בריטיים מאומנים יוכלו ליפנים במערכת הג'ונגלים. בריגדיר וינגייט, שהרפתקאותיו המרתקות בחבש וארץ ישראל הולידו שבי את דמיונו של העולם, אמר: היפנים, ובתורת עם, לא חרצו בתנאי הג'ונגלים יותר משחונכנו לכך אנחנו. אפשר ואפשר לגלות את נקודות התורפה שלהם. בשעה שגכנסנו אל תוך הג'ונגלים היתה סכנה שתושבי המקום, הבורמאים, עלולים להסגירנו, ואילו קרה כדבר הזה, כי אז היתה משלחתנו נכשלת. אך כל מעשה בגיחה לא נעשה. בהכנסנו אל הכפרים היו הנשים והילדים נשארים שם, בעוד אשר בהכנס היפנים הם נעלמים.

התושבים אינם עוזבים את כפריהם משום שהם חוששים שמא יחטפו אותם לעבודות כפייה. יחסם הוא שהיפנים הביאו עליהם צרות.”

*

באמצע חודש יוני חזרה להודו שלוחה אתת ממשלתנו של בריגדיר וינגייט, — אחרי שחצתה את בורמה, באה בקשרים עם צבא סין במחוז יונאן, השבת וחצתה את בורמה בחרמה חזרה לבסיסה אשר בהודו.

מסע ההחדירה הנועז לתוך בורמה התיכונה, שנערך באמצע פברואר בהנהגתו של בריגדיר וינגייט, תואר בהודעה מיוחדת בה נאמר כי ”פעולה שנמשכה יותר משלושה חודשים נשלמה עתה ועל ידי כוח שהכיל חיילים בריטיים, הודים ומבני גורקה”. ההודעה, בחלקה, אומרת: ”חיל מיוחד זה בפיקודו של בריגדיר וינגייט, הלך דרך הג'ונגלים, מאסאם * אל חופו המערבי של נהר צ'ינדווין, וב-16 בפברואר עבר יאל השטח שבידי האויב. לא היו לו קני אספקה והוא נמצא תלוי במה שיכול היה להתביל אתו, בקשרי אלוט ובאספקה שהוטלה אליו, בשעות הכושר, עיי חיל האויר המלכותי, ”חיילות אלה, שנתפלגו לשדרות מספר, התקדמו במסעות מאומצים מזרחה, בשבילי הג'ונגלים ועל פני רוכסי הרים. כמה שדרות חזרו למרחק של יותר מ-200 מילין לתוך בורמה.”

”בראשית מרס הוציאו מכלל פעולה את קטע מסלת הברזל המוליך ממאנדלאי, דרך קאתה, למייטקייטה. מטעני הריסה החרבו את המסילה והגשרים ב-75 מקומות ועשו את השימוש בקו תיוני זה של תחבורה לבלתי אפשרי למשך חדשים רבים.”

”בינתיים נעשתה מציאותו של כוח זה ידועה יפה לאויב והוא התחיל לרכז חיילות מן הצפון, הדרום והמזרח, בהתאמצו לכתר את הטור שלנו. נערכו כמה התנגשויות חריפות שבהן נכשל האויב, וגרפו העיקרי של כוחנו התקדם מערבה כדי לעביר את האיראוואדי **). בכמה מקרים — למול התנגדות ישירה שול האויב.”

”הטלת האספקה בוצעה באופן מתמיד ונועז על ידי חיל האויר המלכותי לברוב המקרים הצליחה. שדרות של כוח זה הוסיפו לפעול במשך תקופה ניכרת ממזרח לאיראוואדי, ובכך העסיקו את מעיינו של צבא שעלה עליהם במספרו פי כמה וכמה.”

”לאחר שכוח זה גרם נזק רב ככל שאפשר היה לקוות ממנו ניתנה לו פקודה לעשות את דרכו בחזרה. חבר זה צריך היה להוציא אל הפועל מול נסיון מריכו של היפנים לכתר את השדרות ולהכריען, אך רובן פילסו להן דרך

* המחוז הצפוני-מזרחי ביותר שבהודו. — המער.

** הנהר הגדול שבמרכזה של ארץ בורמה. — המער.

1914-1918 — "לקח מלחמת ארבע השנים"

מספקת ולא פתרו את בעיית התיאום המלא, אף כי היתה בהן משאם התקדמות רבת-ערך בעיקרון העזרה ההדדית, מציין גנרל שילובסקי את תוצר אותיהן בפעולות 1916 ו-1917. האופנסיבה של ברוסילוב* עזרה למגיניה של וורדן, כמו שעזרה לה האופנסיבה הבריטית על הנהר סומה² אבל — מאסיף גנרל שילובסקי, בצטטו את מה לויז ג'ורג' — התיאום של בעלי הברית הית חסר עדיין דמיון, הגיון בריא וסולידריות, שאילו היו מצויים במידה רבה קצת יותר היתה המלחמה מסתיימת ב-1917, ו-3,000,000 נפש היו ניצולים! גנרל שילובסקי מעיר הערה מעניינת זו כי אף שרוסיה לא נלחמה עוד בצדם של בעלי הברית ב-1918, הרי כ-80 דיביונות גרמניות ואיסטריות הונגריות נשארו כפותות בחזית המזרחית, — וזה בשעה שלודנורף פתח בחזית בת 45 מילין, בכוח של 62 דיביונות, 6,800 תותחים ו-1000 אוריונים, את אופנסיבת-מחס שלו, בנסותו להק דים את הצבא האמריקאי שעמד להגיע, תכנית שהמחסור במילואים הוא-הוא שהכשיל אותה. אחר כך הופעלה תכנית פוש, שנתכוונה לחלוק שורת מהלומות בגזרות ישונות של החזית וסמסה במידה ניכרת על התגבורת האמריקאית, ותוצאותיה נשאו נצחון.

בסוף מאמרו עומד גנרל שילובסקי על ימינו אלה, וכותב כי מאמצו הנואש האחרון של לודנורף בשעתו עשה רושם של נצמח רבה. את נצחונותיהם בשרו הגרמנים בחצוצרות לעולם כולו; אפילו כשעמדו הגרמנים, כפי שהוברר אחר-כך, על עברי פי השואה, הוסיפו המפקדות העליונות של בריטניה וצרפת להאמין כי את מהלומתן האחרונה תוכלנה לחלוק רק ב-1919. כאלה, אומר גנרל שילובסקי, היו פניה המטעות של האופנסיבה הגרמנית ב-1918, שהיתה מלווה הצלחה כה רבה למראית עין. פעולתם המשותפת

לויטננט-גנרל שילובסקי, קצין-המטה הידוע של הצבא האדום, שליווה את מר מולוטוב ללודנור, פרסם ב"הכוכב האדום" מאמר חשוב מאד, ביום השנה לצאתן של בריטניה הגדולה, צרפת ורוסיה לשדה הקרב, ב-1914, בברית נגד גרמניה הקיסרית. גנרל שילובסקי מנתח את המלחמה ההיא גיתוח אסטרטגי שקול ומסיק כי הפעולות השלד בות של בעלי-הברית, שנעשו לפי תכנית משור תפת, הן שרופפו את כוחן של גרמניה ואוסטריה, הניעו את האויב לפלג את כוחותיו והכריחוהו לנטוש את תכנית שליפן ומולטקה הצעיר, ושכונתה היתה להכריע את בעלי הברית אחד אחד.

ב-1914, אומר גנרל שילובסקי, פתחו הרוסים באופנסיבה שלהם לפני שנסתיים התהליך המורכב של הגיוס, וחיל המשלוח הבריטי נשגר לאירופה על אף הסכנה החמורה, תכנית שליפן נעשתה כבר אז בלתי ניתנת לביצוע, תבוסת הגרמנים במערכה המכרעת על המרנה, — דבר אשר העברת כוחותיהם מן האגף הימני שלהם לרוסיה סייע לו במידה חשובה, — ואחר כך הומסע הרוסי בגליציה, יצרו מצב שבו נאלצה המפקדה הגרמנית, בקבלה עליה מלחמת עמדות במערב, להעביר כוחות כבדים למזרח כדי לפתוח את זירת המלחמה העיקרית של שנת 1915.

שנת-מלחמה זו מציין גנרל שילובסקי כשנה שבה פעלו בעלי הברית לפי תכניות בלתי תלויות זו בזו, כך שהיזמה היתה בידי הגרמנים, רק בדצמבר, בויעדה שאנטייא, החליטו בעלי-הברית כי תוצאות המלחמה תלויות בפרי הפעולות בחזיתות העיקריות ומשום כך יש לספק לחזיתות השניות במעלה מינימום של תגבורת, בעוד שב-חזיתות העיקריות יש לארגן אופנסיבה משותפת, מתואמת יפה, כדי למנוע את האויב מלהפנות את כוחו מחזית לחזית. כן הוחלט שלפני תחילתה של אופנסיבה מן ההכרח הוא ליגע את כוחו של האויב ע"י פעולות של אקדמה.

לאחר שהוא מנתח בקורת על החלטות שאנטייא, באמרו שהן לא היו מוחשיות במידה

¹ בבוקובינה ודרום-מזרח גליציה, בקיץ 1916. — המערב.
² יולי-אוקטובר 1916. — המערב.

אך לקח ההיסטוריה מורה כי על אף הצלחותיה הארעיות של גרמניה אפשר לתכנתה, וגם הכת תוכה, אף כי המחיר יהיה רב ומבחנים גדולים נכונים עדין בעתיד.

מאמר מחסמך זה משקף את הרצון הרווח לראות את אסטרטגית המלחמה לובשת צורה ברורה יותר מזו הנראית עכשו ממסקבה.

של בעליה ברמת, שנעזרה בעדיפותם הרבה בכוחות אדם ומקררות אספקה, היא שהכריעה את גרמניה שהיתה עטורה נצחונות עד המערכה האחרונה,

בזמן הזה, מסיים ואומר הגנרל, נוחלים הגרמנים הצלחות וזוכים בשטחים רבים; רחוקים הם עדיין מכך שילחמו בהם על אדמתם הם,

עוד על מלחמת-ברית-מדינות

(לדמותה של מלחמת 1914—1918)

מה "סתירות האידיאולוגיות" בינה ובין בעליה בריתה, אשר עליהן דובר סה רבות. האמת היא כי קיים כאן גורם אחר, גורם של זכרון היסטורי טבוע עמוק, אשר אין לזלזל בערכו. במאמרו של מ. גלקטינוב מובלטים חזיונות שגרמו לדריכות רבה במחשבה הצבאית והציבורית של רוסיה עוד ב־16/1915. חוטה השני של המאמר מסתמך כבר בניחוח מאורעות 1914 כשהגרמנים ריכזו עיקר כוחותיהם, 80 דיביוזות, במערב, והשי אירו במזרח 14 דיביוזות בלבד, — וכן נפרשו מול רוסיה צבאות אוסטריה-הונגריה, 37 דיביוזות במספר (כי 12 הנותרות נשארו בחזית סרביה). המאמר מציין כי על אף יתרון כוחה של רוסיה במצב זה, היו דרושים לה 30-40 יום לריכוז המלא ושל הצבא המגויס. אולם, מציין גלקטינוב — הפיקוד הרוסי העליון ראה כחובת-ברית לעצמו התקפה מידית על גרמניה. ובהוראה מדרכת מאת ראש המטה של המפקד הראשי העליון מיום 10 באוגוסט 1914 נאמר: "היות והמלחמה הוכרזה ע"י גרמניה לראשונה עלינו, נצרפת בעלת בריתנו ראתה חובה לעצמה לתמוך בנו מיד, הרי מדרך הטבע הוא שגם אנו, משום אותן התחייבות של ברית עצמן, צריכים לתמוך בצרפתים מול המהלומה הגרמנית העיקרית המכוונת נגדם. על תמיכה זאת להתבטא בהתקדמותנו המהירה ככל האפשר נגד כוחות הגרמנים שהושארו בפרוסיה המזרחית".

התקדמות זו, לפי ריכוז מלא של הכוחות, הוצאה אל הפועל. החיילות הרוסים שבצעו (צבא הגנרל סמסונוב) הושמדו במערכת טננברג, אך לשם כך נאלצו הגרמנים להעביר דיביוזות מחזית המערב, והעדרן במערכת המרנה הכריע

הנושא של "תיאום החזיתות במלחמה עולמית" משך אליו תשומת לב רבה מצד הסופרים הצבאיים הסובייטיים. ואין תימה בכך, שהרי מדרך הטבע הוא שבתנאי של מלחמת קואליציה כזו של היום, אשר בה צריכה תכנית הפעולות הכוללת להקבע ע"י מעצמות הברית שמצבן הגיאוגרפי הוא אכיסציוטרי לגבי מצבו המריכו של האויב, תהיה המחשבה פונה אל נסינה של מלחמת העולם הקודמת, כשגם בה פעלה קואליציה עולמית נגד קבוצת מדינות של אינרופה התיכונה והדרומית-מזרחית, — ואשר גם שמן המקובל היה "מעצמות המרכז" (תאין הנציר" אלא גלגולו של אותו מחשג עצמו). ביתר הרחבה מן הרשימה של הגנרל שילובסקי שנתפרסמה ב"כרכב האדום" לרגל יום השנה לפרוץ מלחמת 1914 (ואשר הובאה לעיל), מטפל בנושא זה מאמרו של מ. גלקטינוב, "על תיאום הגומלין של חזיות בתקופת מלחמת העולם הראשונה", ושהתפרסם ב"בלשביק" במרס ש"ז. אכן חזיונותו של הנושא ודאי שלא פחתה עם התקרבותו של אותו שלב המלחמה אשר בו התכן הפעלת כוחותיהן של מעצמות הברית והמערביות מתוך תנופה רכתי.

כל מבנהו של המאמר מגלה אותו רקע היסטורי ופסיכולוגי אשר להערכות מהלך המלחמה ע"י אנשי פסא ולפיהלציסטים רוסיים ושכמעט אינו ידוע, העיד פחות מזה מובן הוא, לקהל הקורא בארצות המערב ואף למרבית הסופרים המשקיפים שבהן. כי טועים אלה החושבים שמתחילת הקשב והתמדת התביעה לגבי קצבה המידתה של הפעילות המלחמתית של מעצמות הברית, הנכרות כל כך בעתונות הסובייטית ובהודעות וצימיה של רוסיה, נובעות אך ורק

אופי של מעשים בעלי ערך כולל וילידי מחשבה מעמיקה. ואילו שלנו — יש להן אופי של אילו מחלמות נפרדות ושאינן קשורות לא בקר ושר שבמחשבה תחילה ולא לפי חזמנים. כשאנו מתקפים — ושבחתיים האחרים ממעשה. אין לבסס את התכנית על דלדול הדרגתי של מלאי האדם והחומר של גרמניה. עלינו להציג לנו למטרה הידוקי-חישוקים מתמיד וגובר על האויב, ושליטת האפשרות ממנו לפתח ללא-סיכון מיבצעים למרחקים — כי אלה הם הנותנים לו מוזן וחומר אדם". נחמה סאילו נכתבו החברים לקראת קיץ 1943. והם נכתבו לקראת קיץ 1916 בו הייתה כוונתו של ראש המטה הגרמני, פלקנהיים, להכריע את צבאה של צרפת אשר פלקנהיים כינה אותו "החרב הטובה ביותר של אנגליה עלי יבשות". ההבדל לעומת תקופתנו הוא בעיקר בזה שעיקר הכובד, שהיה אז בחזית מערב-אירופה, הועתק הפעם לחזית המזרחית.

שאלה אחרת היא אם גם הפעם צפוי אותו תהליך של ריכוז עיני הפיקוד בצבאות הקר אליציה, תהליך שהביא לבסוף במלחמה הקודמת לשלטונו העליון של פוש. הפעם טרם הגיעו הדברים אף לשלב "מועצת המלחמה העליונה והכללית", אשר נתמשה אז במשך 18-1916. הפובליציסטיקה הרוסית איננה מזכירה תביעה מסוג זה ואין להעת כיצד היתה מתיחסת לאפשרות כזאת.

בה של מ ה לנושא ושבנו עוסק מ. גלקטינוב, מן הראוי לציין את "חוט-השני מס. 2" בהסדרה הצבאית הנועשית כברית הסובייטים. הוא הובלט כבר בדין וחשבון של המפקד הסובייטי העליון (6.11.42) וגם באותו ירחון ובאותו גליון שבו נדפס מאמרו של גלקטינוב, חוזר עליו נ. טלינסקי בסקירה "על פעולות המלחמה באיזור סטלינגרד". ענין זה הוא ציון כ מ ו ת ה ב ר ו ח ו ת ש ר ו כ ו נ ה פ ע ס , לעומת מלחמת העולם הקודמת ע"י הגרמנים ובעלי בריתם בחזית המזרח: — 170 דיביזיות גרמניות, כלומר כ- $\frac{2}{3}$ מכלל הצבא הגרמני, ו-61 דיביזיות של מדינות התלות; יחד — 240 דיביזיות, כלומר הרבה יותר מאשר במלחמה הקודמת (עד 130 דיביזיות). אין הניח, כמובן, שבהבדל מספרי זה כשלעצמו יש משום הגדחה לתוספת כובדה-מערכה אשר על רוסיה הוטל לשאת הפעם, כי בינתיים גדלה גם האוכלוסייה,

את הכף נגדם. הפלישה הבלתי מוצלחת לפרוסיה (בזמן אחד עם כבוש גליציה מידי האוסטרים) הצילה את בעלי הברית מתבוסה בתקופה ההיא, כאשר טרם הוקם הצבא הבריטי הגדול.

הרגשתם של חוגים רבים ברוסיה, ב-1915, בעת ההתקפה הגרמנית-האוסטרית הגדולה, הייתה, שבעלי הברית לא עשו די הצורך למנוע בעד ריכוז כוחות הגרמנים במזרח. אם כי ניתנה האמת להאמר כי בעת ההיא לא היה עדיין לבעלי הברית כלל הכלל הכוח המספיק לפריצת חזית הגרמנים במערב, ומערכת-לואוס ב-1915 הוכיחה. אך לו גם היו הרוסים מאמינים בכך באמונה שלמה — לא היה בזה משום הקלה עבורם.

והחזין השני הכולט היתה "התקפת ברזל סילוב" של הרוסים בקיץ 1916 בדרום-מזרח גליציה ובבוקובינה, התקפה שסיכלה את האו-פניסיה האוסטרית המתפתת באיטליה, והקלה על מערכות טרם וירדן בצרפת. השלב נשוארה אחר כך ברוסיה הרגשה כי היא לא נתמכה במידה מספקת על ידי בעלי-בריתה, לא בתאינם התקפות מצדם ולא בהספקה צבאית. זו נשלחה אמנם בכמויות גדולות מאד (דרך מורמוסק נתקבלו כבת אחת מ א ה סוללות של תותחי שחה) אך לעומת צרכיה העצומים של רוסיה היו אלו כטיפות אלי ים. ועם שברון החזית הרוסית ב-1917 גברה בקרב שכבת הקצינים ההתרגשה (שהתחילה רוחות גם ובחוגים המדי-ניים) כי "בעלי-הברית הפקירונו". חריפים היו אז רגשי האכזבה, האירוניה המרה והטינה שבלב.

את כל אלה יש לזכור גם כיום, למען הבין איך שחיה נגד הזרם נדרשה במשך השנתיים האחרונות בשביל גבוש הגרעינים הראשונים של האמון. באור זה יש לראות גם הרבה מן ההנחות שבמאמרו של גלקטינוב. באופן אקטור-אלי למדי מצלצלת גם כיום הציטטה ממכתבו של ראש מטה המעון העליון הרוסי (19.1.1916) אל הגנרל זילינסקי, נציג רוסיה בהתייעצות בעלי הברית בשאנטאיי: "אפשר ואפשר לקבוע העין כללי להיאבקות בדרך הדיקחה ובמורה ההדרגתיים של גרמניה, ולהגדיר בהתאם לכך את שאר הזירות ומה רצוי להשיג בהן. לתאם מבחינת הזמנים אופרציות בחזיתות השונות. באין כל אלה נושאית פעולותיו של האויב

שני מס. 3 מתבלט בסופו של המאמר: "כדי להכות את האויב ולהשיג נצחון ושלם הכרח הוא לשכלל מדי יום ביומו את האימון לקרב של החיילות ולחשל את המשמעת הסדר והארגון של הצבא האדום כולו".

סיכומי סטלינגרד

אינו נותן שום פירוש טקטי, אך הוא מקנה לקורא מושג כללי — כרוניולוגי ואסטרטגי — על מדלך האופרציה הסטלינגרדית העניקת, ושה כילה בעצם א ר ב ע י ה סוגי מערכה שונים בתכ לית. ואלה הם: קרבות אסימטריים מקו הדון אל סטלינגרד; קרב הרחובות והבתים שבתוך העיר; וניקת הכיתור המפתיעה של סוף נובמבר. יש להצטרף על שניתן ציון סתמי בלבד לאופרציה מעניגת של אמצע חודש דצמבר — עצירת צבא מנשטיין שהתקדם לעזרת הארמיה של פאולוס, והדיפתו של צבא סיוע זה, לאחר שסבר הצליח לחדור כדי עומק רציני לתוך מערך מרוסים מדרומי לדון, באיזור קוטלניקובו ואף מעבר לו, — לאורך מסילת הברזל נוכח רוסקס-סטלינגרד. מענין היה לדעת יותר על מכות האגף, מעבר מדבריות הקלמיקים, אשר בהן השתמשו כנראה, הפקוד הרוסי בקרב זה, שערכו היה מכריע לתוצאתה הסופית של מערכת סטלינגרד כולה.

המאמר מלווה שלוש מפות, הנותנות מושג טופוגרפי בהיר למדי על המצבים העיקריים בהתפתחות המערכה.

פיצוח "קיפוד" גרמני

שהכשירה אותו מבחינה גיאוגרפית ואופרטיבית, אלא גם שימשה לו הקדמה ומופת מבחינת התיכון והאמצעים הטקטיים. המערכה על ולי קיה-לוקי סימנה שלב מסוים בעלית כושרו האופרטיבי של הצבא האדום. סיכומה ניתן במאמרו של המיור פ. סלייסרייב "ההסבקות בעד איזור וליקיה-לוקי".

העיר היתה מוגנת בשלוש "רצועות הגנה", 12-8 ק"מ רוחב האחת; ומעוזי-ההתנגדות נשענו אל ישובים ורמות הפזורים לרוב באיזור זה. את רצועות-ההגנה האלו השלימו תעלות

בחמישית לערך, (לעומת 1914) ולמעגל החובה הצבאית נכנסו עמים ושבטים שלא נכללו בו בעבר, ועל הכל — הפוטנציאל המשקי גדל במידה המסבירה מאוד על חישוב מדויק של יחסי הכוחות ומקורות העצמה. ועוד "חוט

העתונות, הן של ארץ הסובייטים והן של מעצמות בריתה אינה מפנקת את צבוח הקוראים בתיאור מקיף ומוגמר של אופרציות-מלחמה שלמות בחזית רוסיה. אין ספק, שהדבר גובע מתוך שיקולי זהירות המובנים עד מאוד בתקופת מלחמה. מתוך כך יש ענין מיוחד במאמרו של מ. טלינסקי: "סקירה על פעולות המלחמה באיזור סטלינגרד מאוגוסט 1942 עד 2 בפברואר 1943. (בולשביקי, מרס 1943). המאמר מציין את הרסם המדויק של כוחות גרמניה ובעלי בריתה שפעלו בנסיגות ההתקפה העיקריות על סטלינגרד (ברגע הרכוז המכסימלי — 34-30 זיביויות), וגדולה מזו — המחבר קובע אפילו את עצמתם של סוגי חייל מסויימים במחנה הסובייטי במומנטים ידועים. (כך, ולגבי התקפת הכיתור הגדולה הראשונה, במחצית השנייה של חודש נובמבר צוינו הכוחות הניידים שבהם השתמשו הרוסים באגפיהם התוקפים הכותרים: שלושה קורפוסים טנקיים ושני קורפוסים של פרשים — באגף הימני, שמצפון; שני קורפוסים ממוכנים וקורפוס אחד של פרשים — באגף השמאלי, שמדרום-מזרח. המאמר

בפעולות החורף של 1942-43 קובע לעצמו מקום מיוחד הישגו של הצבא האדום בחסלו את המעגל הגרמני המוגן אשר השתרע מסביב לעיר וליקיה-לוקי, מערב-צפון-מערב למוסקבה, במרחק של לא יותר מ-150 ק"מ מגבול הרי פובליקה הלטבית לשעבר. זו הפעם הראשונה הרשג חיסולו המוחלט של איזור ביצורים כזה שהוקם סהתאם לעיקרון ה"קיפוד", המוגן ומבוצר צד מכל רוח. ואם גם בא אח"כ כבושן של רזב ושל ויאזמה שאף הן היו מבוצרות לפי אותה הדוגמה, הרי לכידת וליקיה-לוקי לא רק

א.ט., שדות מוקשים, מעצורי תיל וכדומה. צורך ראשון במעלה בהכנת האופרציה ע"י הרחסים היה להזירות (סודיות ההכנות היתה מוחלטת) ולסיור — אשר יצר מפה מדויקת של הגנת האש הגרמנית, לא בקו הקדמי בלבד אלא גם לעומק. סיירים, שהעמיקו חדרה, מיפר בדיוק את תיבות־השדה והמחפורות הגרמניות, רשת המסשולים הא.ט. ועריכת יחידות הטנקים והחיל־הממנוע, — יחידות שלפי עריכתן אפשר היה להעית כיעד והיכן מתכוון האויב להשיב מהלומות־נגד. רבה היתה עזרת הפרטיזנים וה־תושבים באספקה ובמורי־דרך.

הכנתה הכוללית של ההתקפה, בחזית 50 הק"מ, יוצעה ע"י הארטילריה אשר הכאה את נקודות האש הקדמיות, הרסה ביצורים ותיל, הפגעה בעזרת חיל אויר, גם בעומק, במנעה מעטה ארטילרי גרמני והסעת רזרבות. קבוצת ההלם של חיילות רוסיים, בהסתערותה דרומה, נמצאה את קו החזית, הגיעה אל רצועת־המגן הערפית של הגרמנים והחלה מבצעת כיתור־למחצה של נקודת־ישוב בעלת חשיבות טקטית. ובו בזמן התחילה קבוצת הלם שניה זורמת־חזקת את וליקיה־לוקי, בשני נחלים, מצפון ומדרום. לשון הציטטה אומרת כאן הרבה. היא מבטאת את הגמישות הטקטית אשר הושגה ע"י חינוך החיילות והפיקוד גם יחד.

עצום היה ציפופן של תיבות־השדה והמחפורות. בספרים קטנים היה מספרן עד 12—16 ובשטחים פתוחים נקבעו אלו במערך־אישקוקי צופף: בממוצע 120—150 מטר ריוח ונחיות, 400—450 מ' מרחק מעומק. רמות בעלות חשיבות טקטית מיוחדת הוקפו מספר דיוטות של נקודות־אש. על הגנה כזאת צריכה היתה להתגבר טקטיקה של מכות־אגף־ועורף זריזות. מדי התקל המתקיפים במרכזי התנגדות עקשים היו סוגרים עליהם ומשאירים אותם בעורף ההתקדמות, למען לא לגרוע מן הקצב.

הענין המיוחד שבמאמר הוא זה שבמידת מה ניתן הוא, ובמסגרת התיאור האופרטיבי הכללי גם דוגמאות טקטיות מוחשיות של פעולות יחידות לא גדולות ביותר. לרוב מוצאים אנן בעתונות הסובייטית את הערכות האסטרטגיות הרחבות לחוד, ואת התיאורים הטקטיים, לעתים בצורה בליטריסטית־למחצה לחוד. ואילו מיור סלייסרייב נותן גם דוגמאות של ממש להנחותיו

הכלליות, וכגון והדוגמא ל"מכות־אגף העורף" על מחזי ההתנגדות הגרמניים, הניתנת לגבי בטליון הקלעים של הלויטננט סוסנוב.

"ע"י מהלומת־סיור קצרות קבע הקצין מפקד הבטליון, כי הגרמנים ריכזו למעלה משלושה רבעים של אמצעי־האש בפאת הכפר, הפונה אלינו. אספיה היו מובטחים הרבה פחות מזה. בעמדו על המצב החליט המפקד לנפץ את נקודת המשען הגרמנית במכת עורף, ולפצות ע"י פתאומית הפעולה והעזתה את יחס הכוחות הבלתי נוח לגבי עצמת האש. בהתקדמות והחל ברגע בו צומצמה הראות־האפקית כמעט עד מאה מטר בשל ערפל סבך. תחילה התקרבה מאוד אל הגרמנים, בזחילה מן החזית, קבוצה קטנה של תת־מקלענים, שפתחה לפתע באש מרוכזת על תיבות־השדה והמחפורות שאותרו לפני כן. הגרמנים השיבו אש מכל התותחים ומכונות־הירייה. אך התת־מקלענים, שהספיקו להתחפר בשלג, שכבו במפוזר, ברווחים של 40—50 מ' (האש — מרויכותי, המבנה — מפורז; — המער.) נפגעו אך ובעט מסדורים ורסיסים ושל פגזי־מרגמות. בו בזמן הסתננה בהחבא קבוצת הלם של תת־מקלענים־גלשים, בפיקודו של לויטננט סוסנוב, בין השיחים, אל עורף הגרמנים, התרחזה וחיכתה לרגע כושר."

"להלן התפתח הכל כמו לפי תכנית. המקלענים (אלה שתקפו התקפת־מצח), הגבירו את לחץ האש שלהם ובהחליפם את מקומותיהם במחפה הערפל, יצרו אצל הגרמנים מושג מיפרז על כוחם. הללו, מתוך הזנתה של מולם ריכוז מוחות גדולים, פתחו באש מטנקים מחפריים ובוזה גילו את מקומם. לכך ציפתה הקבוצה התוקפת. על הטנקים פתח באש תותח א.ט., הצית שנים והרס שלוש מחפורות שבאגף הכפר; אחר כך התלקח עיד טנק אחד. בהווכחם לבסוף שמהלומתנו מכוונת מן החזית, העתיקו הגרמנים אל פאת הכפר המותקפת את יחידות־המשנה הרזרבויות וסוללות המרגמות. אותו רגע נתנו קולם בעורף הישטב התת־מקלעים ונשמע נפץ הרימונים. קבוצת־הלם של הלויטננט סוסנוב התקיפה ממחבואה את עמדות המרגמות ומחפורות־העורף. האויר החל מתבהר. צריך היה להשלים את ההתקדמות והחל במאבק גוף־אל־גוף. תחת כבוד ההסתערות המשולבת נאלצו הגרמנים לנוס כשהם עוזבים תותחים ומרגמות.

נקודת-הראש של האויב שהפריעו להתקדמותנו. עם קבוצת טנקים בינוניים פרץ, במהירות קי- צונה, דרך קו כפרל של חפירות ותיבות-שדה גרמניות, אל קצות העיר והחל פוגע באש ישירה באלה שהתבצרו בתוך הבתים. טנקים בודדים פרצו אף אל העיר ופנימה. כדי לסתום פהצה זו נאלצו הגרמנים להעתיק כמה יחידות-משנה מפאת העיר הדרומית. דבר זה הוא שאיפשר להשלים את כיתוחה של העיר, בפחידות רגלים וארטילריה.

מן הנמנע הוא לצטט כאן פסקות ניספוח מן המאמר. יציין שחיל-המצב הגרמני חזה כמה אולטימטומים, שהציעו לו כניעה תוך הבטחה לחייו והמשיך בהתנגדות עקשנית, מרובע לרובע, מבית לבית. "כידוע מן הסקירה הלקונית של משרד האינפורמציה הסובייטי, השתלטו יחידותינו ב-1 בינואר 1943 על העיר וצומת מסילות הברזל ויליקה לוקי, לאחר העבוד הארטילרי המוחץ של הגטרות שאותרו ולאחר ההסתערות המכרעת. אגב כך הושמד חיל מהצב הגרמני כולו, מאחר שסירב להניח את הנשק. מעל לעיר הרוסית העתיקה ומעל מבצחה הורם שוב הדגל האדום — סמל הכוח הנצחי של הנשק הרוסי שאין להתגבר עליו". בנתחו את מהלך ההאבקות בעד הקצה המערבי הזה של "קשת רז'ב", מציין מיור סלייסרייב, כמה מקרה האופייניים. התצלחת האופרציה הייתה תלויה הרבה בעלית יכולתו של הפיקוד לכל דרגותיו, בכושר להגשים מחשבת-תחילה, לתכנה ולהבטיחה היטב מראשית ועד סוף. שיעור רב של שמוש ב"תמרונות", מכות-אגף, "טריויס", לפיתות וכיתורים, כל אלה נעשו הליכות-קבע בפעולות ההתקדמות של הצבא האדום.

מדרך הגרמנים להיות חבקים בכבישים לעת מנוסה, וגם הפעם נסו בסביש, המוליך מן הכפר מערבה. כאן החלה הארטילריה ארוכת-הטוח לפגוע באנשים ובכלי-התובלה שעל הכביש, ואילצה אותם להתפזר לקבוצות קטנות ולכוא ביערות. הנקודה החולשת מבחינה טקטית על הכביש ולכודה. הדרך אל פנים האיזור המוגן שנתררה.

"האופייני בקרב זה הוא לא רק תמרונ-העקיפה האורגינילי והאופן שבו אילצו את הגרמנים לגלות עוד יותר את ערפם. עיקרו היה — פתאומיות ההתקפה. מפקד הבטליון (בהתקפתו המקומית, להבדיל מן ההכנה הארטילרית הקודמות של האופרציה בכל-ל-ה) — המער. יותר על השימוש הרגיל באש ארטילרית. אש זו נפתחה לא בראשית ההתקדמות כי אם בשלב הרדיפה, — ופת-רון פשוט זה הצדיק הפעם את עצמו בשלימות. בותרו על "עיבוד" ארטילרי מקדים של מטרת ההתקפה השיג הלויטננט ס. ש. ת. י. מ. : הרדים את ערות האויב באגפיו, ואילצו לרכו את עצמת האש שלו בקטע צר לבעל-חשיבות פתוחה".

"לאחר שהדביקות הרוסית התגברו על התד נגדות הגרמנים גם מצפון ליליקה-לוקי וגם מדרום לה, ניסתה הזרוע הצפונית להשלים את הכיתור, בתפסה את הפאה הצפונית-מערבית של העיר. הגרמנים, באש מריכות מקצה העיר, אילצו את חיל הרגלים להצמד אל הקרקע ולא נתנו לו להרים ראש. אז החליט מפקד של פלוגת טנקים, קפיטן ספיבק (לרגל מקרה אשר יתואר להלן בתפרסם ושמובחרדש ינואר, והדים רבים היו לענין זה בעתונות היהודית), למחות, באש ובוחלים, המוחצים ביצורים אדמי את

עתונו של "משמר הארץ" הבריטי

חברת אפריל 1943 יש בה מן החומר שאפשר לראותו כבר כחגיל בכלי מבטא זה ויש בה גם מן החודש. אות-החודש הראשון, הנשקף אליך כבר ממעטפת החוברת, — תמונתו של סטליון על מלוא המעטפה.

מאמות הזמן הוא שפדרת "המאמר הרא-שיים" (השם הקבוע — "סיכומי של איש-צבא"), פרי עטו של הלויט-קולי. ט. א. לאו,

תמורות שונות עברו על ה"DEFENCE" (ה"הגנה"). בראשיתו, בשנים שלפני מלחמת העולם היה זה "המגזין של אנשי הצבא הברי-טוריאלי" והאפיץ אחת לחודש; עם פרוץ המל-חמה, ועם הכללתו של הצבא הבריטוריאלי כולו בתוך הצבא הפעיל, נעשה ל"דו-שבועון של איש-המלחמה" וזה מכבר מצא (לעת-עתה) את לכושו הקבוע כ"ירחון משמר הארץ".

מרבית לפוסק בשאלות המהירות. פרק אחד מוקדש לדברי צ'רצ'יל על "שני שלבי המלחמה" ושחרורם החלקי של החיילים, שיבוא עם סיום הקלחמה בהיטלר אך בטרם יוכרעו היפנים. פרק שני עוסק בשאלות הסדר והתנור בשחרור הצפוי של החיילים השלישי — תומך את יתרותי בדברי הרברט מוריסון על חיל-משטרה בין-לאומי וקובע הנחה שאין לקיים חיל כזה על יסוד שירות מקצועי ממושך ושל מתנדבים בשכר גבוה. מסקנתו — חו ב ת שירות בעתיד. כן מצטט הוא — בפנותו אל הצבור למען אוסף הספרים ובשביל אנשי-הצי — את דברי האדמירל סיר ויליאם גימס (חבר ביה"צ) — "מאות אלפי אנשים חושבים על מה שיעשו בחייהם, כשתכריז החצוצרה על הפסק האש". הפרק הרביעי מוקדש לאפקי ההתפתחות הכלכלית לאחר המלחמה, שגרמו בדברי צ'רצ'יל (חישמול ועוד), ולסיכויי התעסוקה בשלב הלחמים אל "רוחב האזרחים", והוא מקדיש תשומת לב מיוחדת להבטחת דובר מתן אפשרויות לחיילים שישוחררו להמשיך בהשכלתם. מובע החשש הרב פן יקרה שוב מה שאירע במלחמה הקודמת, שחיילים, אשר אחרו לשוב הביתה, יפסידו את הזדמנויות העבודה, והעליה בסולם הכלכלי והחברתי, ויסבלו ממשטר של פרוטקציוניזם. הפרק המסיים עומד על צורת הפשרה שנמצאה בין צרכי של "משמר הארץ" לבין אלה של "התאחדות החקלאים". לפי ההסכם שהושג צומצמו לתקופת הקציר, בתלקי ארץ ידועים, חובות-השמירה. למפקדי פלוגות ומחלקות ניתנה הזכות, אמנם מתוך צמצום מבסימלי, לתת שיחרורים ממסדרים ומ פעולות ידועות. אך עם זאת נשמעים דברי התראה ש"ע ת ה ק צ י ר ה י א ע ת ו ו ש ל ה י ט ל ר " וכי ב ש ד מ צ ב אין לגרוע מאומה מאימוני ההתמחות בנושק ומתרגילי-השדה.

לאחר זה ניתנת סקירה על הספר "ג מעל לבריטניה", המתאר את פעולת הארטילריה הא. מ., אנשי הווקורים, הכוזרים הפורחים ו"קורפוס התצפית המלכותי". (יש לציין כי הספר הגיע בינתיים לא"י והוא רב ענין. מחירו כ-60 מיל). רצוף לזה באה רשימה על פעולתן של יחידות "משמר-הארץ" שאנשקן הופעלו בשירות לסיר רוגין בארטילריה האנטי-מטוסית. מתחת לצילום

של אנשי היחידות הללו ליד התותח — כתובת: "הרי לפניכם פועלי לחדון, שלפי מיטב המסורת הלגיטימית הם עוזבים את עבודתם כדי לנסות ולהטיח ב"גדי", בבוא הפושטים". ומתחתיו צילום אחר: "מפקד ראשי של ההגנה הא.מ. מבקר צות של תותח שבו גם צעירות א.ט.ס. ומיד לאח"כ באה הרשימה "חיל המתנדבים בקפריסין" הניתנת בחוברתנו זו בעמוד 151.

בחוברת ניתן הפרק השלישי מסדרת ה"הסוואה האישית" — "בחירת עמדת-האש שלן" מאת הלויטננט ט. פ. פ. בל, ואתו עלומי-הסוד "הצלף", הוגמאות "כיצד אין עושים" וצילום חידות של צלף מאוסה, ממרחק 20 מטר. החוברת מיחדת מקום לזכות שנפלה בחלקו של גדוד משמר-הארץ, בשפלת סקוטלנד, המסונף לרגימנט הנודע של הצבא הסדיר "ה ק מ ר ו ג א י ס", בעל מסורת פוריטנית-לוחמת מהמאה ה-17; — גדוד זה זכה להעמיד משמר-כבוד לקבלת פני המלכה ובנותיה. ורצוף לזה — צילומי קריבות של אנשי-צבא נעדרים, בבואם לקבל את אותות ההצטיינות שהוענקו להללו אחרי מותם. לתיאור "תרגיל בשירות-הידיעות והאותות של משמר הארץ בדרום-מזרח לונדון" מוקדשות סקירתו של הקפיטן ס. ה. ואס, מהבטליון הלונדוני ה-20 של משמר-הארץ. התרגיל נתן לאנשי הבקצועות הנוגעים בדבר (רצים, קציני-ידיעות, עורכי-מפות וכדומה) נסיון בתנאים שיש בהם מטעמים של תנאי קרב, וכן בשיתוף-הפעולה שהיה הפעם נמרץ מאד, עם השלטונות האזרחיים, המשטרה, שרות הכבאים ועוד. ברשימה קצרה באותו עמוד מסופר על הסיסמה שנטל לי חיל העזר של הנשים באחת מתחנות מטוס-הקרב אשר לחיל-האוויר והיא: "חזק ונתחוקה".

דרך שמושי יש למאמר של לויט-קול. ה. א. קרוקר על "דו"חי הסיר"י. המחבר אינו מסתפק בציון צורת הדו"ח, אלא מטפל בתכנון, סעיף-לסעיף, לפי חשיבות הנושאים. יתכן כי עוד יזדמן לנו לשאוב לענינו של מאמר קצר זה. הצלומים שבעמודים אלה מראים את ניצול המחסה הטבעי ע"י חיל

* «Cameronians» — לא לערבב ב-Cameron Highlanders, גדוד של בני סקוטלנד הדר-רית. — המער.

מאמרו של הקולונל י. היטרוב, מהצבא האדום, מקדש לקרב בשטחים בנויים והוא מלווה בדוגמאות טקטיות ממצעים ושהיו בעיקר — מארגון ההגנה הגרמנית. על אגן הדוניץ, וביחוד הגנת חרושילובגרד.

בחיברות מתבא קטע מדבריו של סופר ה"טיימס" לאחר התמרונים הבריטיים-הקנדיים הגדולים בחודש מרס, על "הוסדרת היתדות על שבת קודש" ו"הפולדה", וזו לשונו:

"בדבר אחד מסכימים ללא ספק כל הקצינים והחיילים שאתם באתי במגע, והוא שאין צורך עוד בקסדת הפלדה. לראשונה השתמשו בה הצרפתים ב־1915, אח"כ אנחנו ובאותה שנה, ואחרינו הגרמנים. תועלתה הייתה רבה לאין ערוך כהגנה מפני השרפול, אבל בזה אין משתמשים כיום. נדמה כי איש לא זסה עוד לראות את גנרל מונטגומרי חובש קסדת פלדה, ודומני כי לא נתקבלה עוד אף בקשה אחת מאת צבאו מאז ראשית המערכה שלו בנובמבר 1942 להחליף איזו קסדה באחרת. קסדות-פלדה נחוצות כיום לאמתו של דבר רק נגד מתסום-האש הא.מ. שלנו-עצמנו. הן בבחינת פטריה בקרב ובתמרון, והדומה לזה ושהייתי עדי-ראיה לו בימים אלה. רשימות נוספות ממקורות טוביטיים מוקדשות — האחת לגנרל רוקוסובסקי, המפקד הראשי של חזית הדון בתקופת מערכת סטלינגרד (כן מצובאת רשימה על הפילדמרשל פאולוס) והאחת (רשימה קצרה, של לויטננט קשיש, מונסטריסקי) — ל"קרבות יער". המיר הי. טודי, שכבר הזכרנוהו, מקדיש רשימה מפורטת מאוד ל"כיצד לחבוש באופן-נכון את כובע שירות-השדה שלך" (הכובע המארך, חסר-המצתה, שצורתו אמת בצבא הבריטי ובחיל-האוויר). באות עוד — רשימה על תת-הקצינים באניות-הצי, מאמר של פ. מורטון (פרק א'), "הערות למדריכים על קליעה ברובה", רשימה על הצבא הקנדי, סקירה על "בית הספר למפקדים נמוכים של משמר הארץ בצ'שאם" (ממערב ללונדון), הודעתו של צ'רצ'יל על זכויות אנשי-הצבא להבעת דעותיהם בעתונות, תיאור התמרון שערכו עשרת אלפים מאנשי "משמר הארץ" בכרמינגהם, והמדורים: שאלות-ותשובות, כרוניקה זעירה של "משמר הארץ", ו"מדף הספרים".

החזית בקרבות אל-עלמיין, האימון-ההררי של "הגרנדריס" (דומים לאנשי-הקומנדו הבריטיים) האמריקאיים, נגבעות סקוטלנד ו"מרוץ קרב" (גודד בריטי באירלנד הצפונית. אח"כ באה תחילה מלוות שרטוטים, על האפשרות להתאים את הקת של תת-המקלע סטן (ההולך ונעשה לתת-המקלע הנפוץ ביותר בצבא הבריטי) להחזקת שתי מחסניות תחת האחת, ואחריה, — "מכתב לעורך" מאת מדריך למקלעים על הקשיים הנעמד בפניהם, בפרשת ההדרכה בט" צינה ל"ן לעבור מהדרכה בתת-המקלע לתומקלע "תת-המקלע "סטן"; ולסדר הבלתי נכון של טעינת זה האחרון נוטה בעל המכתב ליחס כמה ממקרי-האסון שקרו. בעליו של מכתב אחר, מיר טוד, מתאונן על שרמת היכולת והאימון של משמר-הארץ נפגמת מחמת העובדה מתמדת של אנשים מאומנים, סמלים וקצינים צעירים, לצבא הסדיר, — לביחוד בזמן האחרון, מאז הוגבלו ביותר השחרורים-מגיוס מטעמי עבודה, לגבי אנשים מבני 35 ומטה.

הרשימות בעלות האופי הפובליציסטי-למחצה — עלה על דעתי" מפרו-עטו של "וטרן", עוסקות גם בענין הבטחון הסוציאלי, אך הפעם הן מקדישות את עיקר תשומת-הלב להגדרת אפיה של ב"א מארבעת מעצמות-הברית הגדולות, סין, רוסיה, ארה"ב ובריטניה, וקובעות כי בעוד שסין היא ארץ אסיאתית ביסודה, ורוסיה שייכת יותר לאסיה מאשר לאירופה, הרי ארה"ב הן הטיסה מערבית בתכלית, ואשר לבריטניה, הרי בצורת הממלכה והמאורעות, היא שייכת מבחינה יסודית לאירופה המערבית, אולם בצורת קהילית העמים הבריטית היא נחלת העולם. כן מציין הסכת עוד כמה כל שלושת המעצמות האחרות הן "ארצות מרחבים עצומים, מקורות שטרם נוצלו, נסיונות-ענק". הוא דורש יותר ידיעה על בעלי-בריתה של בריטניה, למען אפשר יהיה לשבת יחד באופן הרמוני ופורה סביב ושולחן-השלום, ומסיים: "עלינו להבין את מטרותיהם העינייהם, ממש כשם שעלינו להריע לסכוד ההתמנונות הלאומיים שלהם, ובעקבותיו ציטטה מדברי הנרי וולס, סגן נשיא ארה"ב, "על סכנה של מלחמת עולם ג' אם ייעשו נסיונות להרוות את רוסיה".

מצדה

(«מצדה» מאת יוסף ברסלבסקי, הוצאת הקבוץ המאוחד)

בשנים האחרונות גדלה מאוד התענינות הישוב בשרידיהם של המבצר המפורסם הזה ושל מחנות הרומאים אשר מסביב לו, לכן רב ערכו של המעשה שעשה המחבר — בנחוד בשביל הנוער והחוגים הקוראים עכרית בלבד. הספר הוא בן שלושה חלקים: כ"ב-23 נותן המחבר את תאור המקום, פרשת גילויו לפני כמאה שנה, הגישה אליו (עם פורט מיוחד על «דרך הנחש» שעליה רבו כיכ הויכוחים) ואח"כ הוא מסכם את תולדות המקום עצמו ומתאר את הבצורים והארמונות שבפסגת ההר. החלק השני (ע' 24-50) מסביר את אופן המצור ומקום רב מוקדש לתאור מפורט של המחנות הרומיים, לדיק * ולסוללה ** ולשאלות הספקת המים והתחבורה בשעת המצור. מכאן ע' (50-55) חוזר המחבר וממשיך בתולדותיה של מצדה והוא מסיים בתאור הפרק הטרגי האחרון. בע' 56 באה ביבליוגרפיה קצרה הכוללת את רוב החבורים החדישים הנוגעים לענין. לספר מצורפות מפת המקום וכמה תכניות של המחנות (לפי מחקריו של שולטן), הכל עשוי בפשטות ההולמת את מסיבות הזמן. בתיאור המאורעות שואב המחבר את רוב דבריו מן המקור הראשי שלנו, (היינו מכתבי יוסף בן מתתיהו) והוא מביא קטעים גדולים מספורו של זה. בתאור החורבות והמחנות הוא מסתמך על עבודותיהם של דומשקסקי ובעיקר של א. שולטן. מלומד זה בלה במצדה חודש שלם בשנה 1932 ותיאר את החורבות והמחנות תאור מפורט. אמנם, עם היות החוברת «מצדה» מושתתת על מחקר זה, נוהג בו י. ברסלבסקי יחס בקורתי בשעת הצורך, מתוך הסתכלות עצמאית וידיעת הארץ העולה בהרבה על זו של המלומד הזר. כך מוכיח ברסלבסקי בהצלחה שאת המים לצבא-העזר הביאו — בנגוד לדעתו של שולטן — לא מעין-גדי בלבד, אלא שהשתמשו בכמה מקורות מים אחרים שהוא מפרט אותם (ע' 45). כן פוסק המחבר בשאלת «דרך הנחש», לפי גסיונו הוא ונסיון קבוצת חברי נען והנוער-העובד שבילו זמן מה במקום, בשנת תשי"ב. עוד יותר מפליא הדבר שהמחבר הגיע לידי גילוי פרצה ברשימות הביבליוגרפיות של המלומדים הזרים וגילה זכר למצדה בספרות הנוסעים במאה הי"ג אחרי הספירה.

בכמה שאלות אפשר, אמנם, לחלוק על המחבר. לדעתי, לא מודגש למדי שנאמו של אלעזר בן יאיר, אשר ברסלבסקי מביא אותו בהקדמה, הוא פרי עטו של יוספוס והמותאם לדרך הריטוריקה הסופיסטית היוונית. בורכרדוס, הכומר הדומיניקני, נקרא משום מה «הקדוש» בע' 6. — בקשר עם ספור תולדות המקום, בע' 13, ספק הוא אם צודק ברסלבסקי בבקורתו על יוספוס. אמנם, המצודות הנזכרות במקרא, למשל בעדולם או עין-גדי, שמשו מקלט לתושבים החקלאים בשעת סכנה או (כמו בסלע-אדום — רקם) מקום-מחסה-וחניה

* קיר אבנים (בלתי-מסותתות). 4 וחצי ק"מ אורכו, בו הקיפו הרומאים את הר-מצדה. — המער.
** סוללת-עפר, באורך 154 מטר, ששפכו הרומאים אל חומת מצדה, ועליה העלו את מכונות-המצור. — המער.

לסוחרים עוברי ארחות. אולם מצדה רחוקה היא גם מישוב חקלאי וגם מדרכי המסחר ויש להניח שהמבצר הוא באמת פרי רצונם של המלכים החשמונאים לבנות להם מקומות מקלט בטוחים במדבר. לע' 16 אפשר להעיר כי אולי היתה באמת קיימת פעם בראש הסלע שכבת אדמה פוריה שהובאה במיוחד ונסחפה מאז בגשמים. כן לא דקדק המחבר, בע' 17, באמרו שמחוץ למצדה לא הניח הורדוס ארמונות הראויים לשמש נושא לחסירות. הרי קיימים עוד הרודיון (ג'בל-פוריידים) והטירה שליד יריחו (תלול-אבו-עליק). כדי לעמוד על אופי הטירה המזרחית כדאי היה להביא השוואות עם הארמונות הפרתיים ועם הארמונות הערביים שבעבהי (כגון מִשְׁתָּה, קוציר-עמרה וכו'). - בע' 22 מספר המחבר על קצו של ברגיורה ואומר כי הותו ראשו; אך את המצביאים שבשבי רומא, אם נגזר עליהם למות אחרי תהלוכת הנצחון, היו הרומאים ממיתים בחניקה.

ערעור על פרטים קטנים כאלה אינו עשוי להפחית מערך הספר, ועלינו לברך את המחבר ואת ההוצאה ולהצטרף לנאמר בו - שעבודת חסירה במצדה היא אחת התעודות הנכבדות והדוחקות ביותר של הארכיאולוגיה העברית אחרי המלחמה.

ע. גוזלי

פנקס לטירון עברי

(«מורה דרך לטירון העברי» - הוצאת הועד הארצי למען הוויל היהודי)

החוברת מכילה הוראות ראשוניות לטירון בהלכות משמעת ואמונים.

הפרק בו כונסו עיקרי הנוהג והמשמעת בצבא יש לו חשיבות רבה לאיש הנקלע לתוך סביבה זרה, ביחוד כשלשון הממונים עליו אינה שגורה בפיו. השפה העברית הברורה והסגנון הפשוט והקולע מקילים על הטירון את הבנת המנגנון המסובך של הצבא, ועיי כך - את המעבר מחיי אזרח לחיים שכולם משטר ומשמעת.

הפרק המוקדש לאמונים מקיף את רוב המקצועות שהחיל לומד אותם בתקופת טירונותו. בעיקר רוכז החומר הנוגע למקצועות התכניים, כגון רובה, תת-מקלע וכן ת.ס. משום מה לא לוקטו ראשי פרקים של אמוני-שדה, דבר שחסרונו מורגש מאוד.

שיטת ריכוזו של החומר המקצועי: מספר הערות כלליות הנוגעות למקצוע, ורשימה ארוכה של מונחים אנגליים ותרגום עברי בצדם.

תרגום המונחים האנגליים לעברית יש לו חשיבות כפולה לגבי הטירון: א. הוא מתחיל להבין את תוכן השמות והמונחים, הנמסרים לו בזמן האמונים באנגלית;

ב. הוא מתרגל להשתמש במונחים עבריים נכונים בדבורו היומיומי ואינו נזקק ל«אנגליזמים», הפוגמים מאוד בשפתו העברית.

חבל שבפרק «מתן האש» הסתפקו המחברים במסירת תרגום המונחים בלבד ולא ריכזו רמזית ידיעות בענין אמן הראיה, חוקי הציון וההבחנה ותזכורת על אומדנות מרחקים. מרכזו כזה היה הטירון מפיך הרבה יותר תועלת מאשר מנתונים בליסטיים של מקלעים, למשל, שניתנו בהרחבה.

יש לציין שגודל הפנקס, הנוח לטלטול, וצורתו הנאה, הולמים בהחלט את תעודתו.

נקים מוזיאונים איזוריים לידיעת הארץ

אחד התנאים הקודמים לבניה אינטנסיבית ומתוכנת של הארץ היא הכרתה היסודית. זאת מוכיחים גם הישגיהם של כמה וכמה מענפי ההתישבות עד עכשיו. ועוד בעיה אחת – נכבדה אף היא – מעורבת בהשתרשותנו בארץ הזאת: הצורך לקשר לאיי עם שבא ברובו מחוץ לארץ. האמצעי היסודי לכך הוא ידיעת הארץ; כי רק הכרת העבר, ההווה והעתיד של הארץ, הכרת אורותיה וצלליה, תקשור את האיש החדש בנימים אין ספור לארצו החדשה. שני הגורמים הנ"ל בלבד מספיקים להטיל עלינו את החובה לטפל באופן יסודי בהקניה של הכרת הארץ. ודאי שכבר הושג הרבה בכיוון זה ולא מעטה העבודה החלוצית שנעשתה, אולם עדיין רחוקים אנו מאוד מההיקף ההמוני שאליו יש להגיע. דיינו אם נזכיר את הארגונים לידיעת-הארץ שבמערב אירופה, ארגונים שאיגדו מאות אלפים חברים ופעלו גדולות למען התיירות הפנימית המשרישה את הכרת הארץ בין אוכלוסיה (אע"פ שהם יושבים בה מדורי דורות). גם האגודה היהודית להכרת הארץ בסולניה פיתחה בתקופה שבין שתי המלחמות פעילות רבה מאוד. והיא יכולה להיות לנו למופת.

הענין האמור מעורר כמה שאלות: כיצד לעודד ולהמריץ את הצבור להכיר את הארץ, הכרה עיונית ומעשית; כיצד להקל ולבסס את ההכרה הזאת ע"י המחשת הידיעות וכיצד לכוון את הפעולה בהיקף ארצי. את השאלות הנ"ל תפתור רשת של מוזיאונים איזוריים לידיעת הארץ, דוגמת ארצות מערב אירופה שבהן היו קיימים מוזיאונים איזוריים («רגיונליים») ברוב הערים והעיירות.

מה טיבו של מוזיאון איזורי? מתפקידו לאסוף ולהציג את כל החומר הנוגע לאיזור שאפשר להשיגו. כמה דוגמאות מסבירות את רבוי המקצועות ורב-גוניותו של החומר שבו יטפל מוזיאון כזה בארץ ישראל.

דבריימי האיזור יומחשו ע"י אוסף של נתונים מהתניך וממקורות אחרים, בליווי מפות ותרשימים, המסבירים באופן בולט את מאורעות העבר; אוסף של מפות היסטוריות הנוגעות לאיזור או העתקים מהן; אוסף חומר בעל ערך ארכיאולוגי יעלה לעיני המבקר דברים רבים שאחרת היו נשארים בידים פרטיות או הולכים לאיבוד.

הטבע יופיע על מקצועותיו השונים: הצומח, החי, המבנה הגיאולוגי, האקלים של האיזור. כר נרחב ליומה ולפעולה – אספים, תרשימים, דיאגרמות וכו'.

הנוף יומחש במפות חדישות, תבליטים, צלומי קרקע וצילומים מאוירונים. להכרת השכנים יש להקדיש תשומת לב מיוחדת באוסף האתנוגרפי: תלבושת, משכנות, כלי-בית וכלי-עבודה – מוצגים, צלומים, תבניות וכו'. ואולי גם זה בצד זה: הדגמה של שיטות עבודה ופירותיהן – שלנו ושל השכנים. מושג «האיזור» יקיף, כמובן גם שטחים נרחבים שמפעל ההתישבות היהודית טרם חדר לתוכם.

המלאכות, ובפרט המיוחדות לאיזור, תודגמנה ע"י אוסף כלי עבודה והסברת יצויין, כי מוזיאונים כאלה להכרת החבל (ברוסית – „краеведение“) היו קיימים זה מוזמן, גם בחלקיה השונים של רוסיה. – המער.

בסעיף החקלאות תוברר בעית הקרקע (טיב, בעלות וכו') ועיבודה, ובעית המים. סטטיסטיקה של התושבים, התעסקותם וכו' תאיר את הדמוגרפיה של התושבים. ולבסוף יש להבליט את קווי-היסוד של תיכון ישובי-האיזור, ואף של האיזור כולו כיחידה ישובית-פלכלית. הרוצה להכיר את הסביבה באופן יסודי ימצא במוזיאון כזה גם ספריה מתאימה וביבליוגרפיה ממצה של האיזור.

למי מיועד המוזיאון?

המטייל, בין הבודד ובין זה שסיוריו נערכים במסגרת ארגונית מסוימת ומתוך מגמה למודית רצינית, בצואו לתור בסביבה יבקר קודם כל במוזיאון. כאן יקבל תמונה כללית של הסביבה ובעיותיה ושורה ארוכה של נתונים שיעזרו לו מאוד בסיוריו: הוא ידע מה לראות וכיצד להסתכל. כאן יהיה מקום היציאה לטיולים תכניתיים של ארגוני נוער ואחרים. בשביל בית הספר יהיה המוזיאון, בלי ספק, מקור יסודי המספק חומר-לימוד עשיר בשורה של מקצועות. התלמידים יוכלו גם לעזור וכן ישתתפו בפועל בהקמתו בצבירת אספים למוזיאון. אין צורך להרחיב את הדבור על ערכה החנוכי והעיוני של עבודה זו בשביל התלמידים. הנוער העולה, שתקופת לימודיו בארץ קצרה, ימצא כאן אפשרות ללמוד את הארץ בצורה מוחשית ומעניינת.

המוזיאון יעלה את בעית הכרת השכנים על דרך המלך. כאן יהיה שמור גם החומר הנאסף לעתים קרובות לרגל תערוכות שונות: של תלמידים, נוער עולה, של נקודות-ישוב, אנשי משטרת הישובים לתחנותיה, חברי אגודת השומרים, ועוד. חומר זה, פרי מסירות ועמל, סופו לפעמים שהוא מתפור ואובד, באין יד מכנסת ושומרת.

ערך מיוחד במוזיאון יש לחומר המראה מה היו פני האיזור לפני ההתישבות היהודית, ומה היו שלבי התפתחותו, כדי שילדי המקום, הנוער המתחנך בו והעולים החדשים, יראו באופן מוחשי את העבודה החלוצית שהושקעה בו לפנייהם.

אנשי התחנות המרכזיות של חיל הנוטרים יפה יעשו אם יקבעו אצלם תחנות איזוריות של מוצגים הקשורים עם עבודתם; לדוגמה: מפת-הסביבה, מפת דרכים עם סימון מצבה וטיבה של כל דרך והזמן שבו אפשר להגיע לכל נקודה, «שולחן-חול» קבוע של הנקודה וסביבתה, סקמה של הקשר עם תחנות אחרות, צילומים (בנפרד וכאילו-סטריציה למפה המפורטת של הסביבה הקרובה), חומר על אוכלוסית-האיזור וכו'.

תערוכה נודדת של מוצגי מוזיאון בן איזור מסויים תקרב את ידיעת האיזור לאנשים (ובעיקר לתלמידים, בין במסגרת הלימודים הרגילה ובין במסגרת החגים, — וכן לחברי ארגוני הנוער) הגרים רחוק ממנו. ומה רבה התועלת הצפונה בתערוכה של כמה מוזיאונים בעיר, שבה לקויה ידיעת הארץ במידה מדהימה!

המוזיאון ירכז מסביבו אישים שידיעת הארץ קרובה ללבם ויקים ארגון לפעולה זאת. דוגמה לכך יוכלו לשמש המפעלים שכבר הוקמו: בית גורדון (לטבע) בדגניה, ובית שטורמן — בעין חרוד. המפעל יוקם אם יקומו לו אנשים שידעו להתמסר לעבודה זו, כי אין ספק שהצבור יקבל את הדבר בעין יפה. העיקר יזמה, התמדה, מומחיות. הרי תפקיד ראוי למורה ולמדריך, למתישב הותיק ולאיש המשמר. קומו ועשו!

הלל בירנר, מהנדס

לפעולותיו של המרכז לאספקה במזרח התיכון

הקטעים להלן מובאים מתוך מאמר ב"אקונומיסט" מיום 13.3.1943, שמשך אליו תשומת לב ניכרת בחוגים הקרובים לעניני המזרח התיכון. הקורא יבחין ודאי בגרעוני ההתפתחות הצפויה, הכלכלית והמדינית, הגלומים בכמה מפעולותיו של המרכז לאספקה. מאז אפריל 1941 מנוהלים כל עניני האספקה במזרח התיכון ע"י המרכז לאספקה שבקהיר. קשריה של הורכיה עם המרכז הנה מצומצמים במספר סחורות יסוד — תבואה, זבלים וסוכר — שחלוקתם מוסדרת בהיקף עולמי. אך שאר המזרח התיכון לולו וכן סודן, ערב הסעודית, אריטריאה, סומלי וחבש, מקיימות את סחר התח שלהן דרך המרכז, שהוא מוסד בריטי-אמריקאי משותף, הקשור עם ועד האספקה למזרח התיכון שבלונדון, ולו ועדי-אספקה אנגלו-אמריקאיים בבגדד, אנקרה וסהרן, ועדה של בריטים, אמריקאים, סורים ולבנונים — לליבנט, ומספר ועדי אספקה ותובלת אנגליים-מצריים במצרים.

שליטתו של המוסד על כלכלת המזרח מתבטאת בשתיים: הטלת מרות והסדר עניפי מסחר ותעשייה בכל ארץ וארץ; ריכוז כלכלת המזרח התיכון בהיקף בין-ארצי. מופיפים לקיים שני סוגים של סחר-חוץ. הפרטי צומצם ביותר, לפי בקשתו של המרכז לאספקה קבעו כל הממשלות שיטת רשיונות, ורק באישורו אפשר לזכות ב"נפח-האני". סחורות בנות כמות, כמו תבואות, זבלים וסוכר, וכן סחורות בתונות להסכמים-עולמיים בהנהלת מועצות אנגליות-אמריקאיות משותפות סחרן שמור למוסדות-שלטון. בשנת קיומו הראשונה מנע המרכז מרעב ע"י יבוא וחלוקה של 600.000 טון חיטה לערך. תפקידו העיקרי כעת — ייצוב כלכלתן של הארצות ע"י הבטחת סעד לממשלותיהן בשעות הצורך.

יש נטיה לקיים מנגנון זה גם בימי השלום, מתוך נימוק כי המרכז וועדיו משתלבים יפה בתכנית של שיתוף כלכלי עולמי, אשר ההחכר והשאל, המועצות המשותפות ונסיגנות בריטניה בקיצוב הם ממבשריה. הסיסמה היא "כל השיטות הללו נותנות זכות קדימה לצרכים ומכירות בכך כי אפשר לתכנן את מקורות הקיום בשרטוטים כלליים עד כדי שיובטח ספוקם של הצרכים לפני המותרות".

אין ספק כי פעולת המרכז, אף אם הדבר היה לעתים קרובות לא פרי תכנית כוללת, אלא נגרם ע"י צרכי מלחמה דחופים, הגבירה את המגמות הדינמיות שבכלכלת המזרח התיכון ורישומה יהיה מורגש גם בשעת ייצוב הדפוסים המשקיים לאחרת השלום. המשך התפתחותה של ארצנו יחול אזי בתוך "מזרח-תיכון" שיהיה שונה בהרבה מזה שלפני המלחמה. והרי תיאורם של כמה מן המעשים והמגמות של המרכז לאספקה.

לא למטרות מלחמה, אלא כדי להגדיל את התצרוכת האנושית, הרי הוועדים הארציים השונים והמרכז לאספקה למזרח התיכון, שהוא אביהם-מחוללם, יוכלו להמשיך בעבודתם זו של עריכת רשימות מצרכים יסודיים — ותבואה, סוכר, שמן — אחת לששה חחדשים, והבטחת קבלתם של המצרכים הללו במסגרת החלוקה הכללית. בדרך זו היתה ניתנת אפשרות לתושבי המזרח התיכון להבטיח דמה מינימלית של צריכה במחירים שיש וערובה כי יהיו נמוכים — מעין מינימום של "חופש ממחסור", — בעוד שהצריכה שמעל הממוצע תוסף להתפרנס מן הצנורות הרגילים של המסחר הפרטי.

אין זה מן ההכרח שהתפתחות כזאת דוקא תהיה נובעת מעבודתו של המרכז לאספקה למזרח

נסיון ימות המלחמה דורה כי את הסוג הטרומ-מלחמתי של פיקוח על מצרכים, שכונתו היתה בראש וראשונה לקיים את המחירים בעינם, בשעת הצורך גם באמצעות צמצום התפוקה, אפשר להחליף באחתו סוג פיקוח שבו נוהגות עכשו "המועצות המשותפות" (*). יסודו של פיקוח זה היא תכנית מוסכמת של צרכים. המועצות אחריות להרחבתה של התפוקה עד גבול התכנית, ולחלוקתה ועל יסוד של זכויות בכורה. אם תונהג שיטה כזאת של פיקוח עולמי ועל מצרכים, אחרי המלחמה, כדי לתכנן את הייצור

(* הכוונה כאן למועצות הבריטיות-האמריקאיות שנקבעו לשם פיקוח בהיקף עולמי, על הסדר השמוש בכמה וכמה מצרכים חיוניים.

התיכון". שליטתו של זה בממשלות המזרח בים התיכון היא תוצאתו של המחסור — מחסור באניות ומחסור באספקה. בשנים שלאחר המלחמה, כשתנאים אלה יחמתקו, ואם לא יערכו האומות המאוחדות, בצורה זו או אחרת, תכנית של עשר או עשרים שנה להעלאת החיים של עמים נחות־יקום, באמצעות דרגת־תזונה מינימלית גערבת, או איזו תקנה בדומה לכך, הרי שחלק גדול מעבודתו של מרכז האספקה למזרח התיכון יהיה בטל בהכרח. ובכל זאת, נתגלגלו הדברים כך שקיצוב האספקה והקצאת גפחה־אניות אינו אלא חלק של שדה פעולה רחב ומגוון הרבה יותר. כדי לחסוך באניות ולצמצם את סגני־היבוא רבי־הנפח הונעו המדינות השונות להגדיל את אספקת המזונות העצמית שלהן. מומחים חקלאיים, בריטיים ואמריקאיים, סקרו את תנאי המזרח התיכון, לפי הזמנתו של מרכז האספקה, ורבות מהמלצות תיהם נכללות בתכנית הפועלות כבר למעשה. ומרכז האספקה הוא אשר הנמיץ את מצריו שתקטין את יצור הכותן שלה בשליש ותתרכז רק בכותן ארך־הסיבים, באופן שאר השטח הועבר לגידול מיני מזונות. בפרט הגלכות ומתגשמות שלוש תכנית חקלאית של פיתוח ההשקאה, שתים בהנהלתם של פרסים ואחת בהנהלה בריטית. תכנית אחרת, במעלה החדקל, אם תתגשם, תתן לעיראק ולפרס ושתיים חקלאיים חדשים ותמנע מבגדד את סכנת השטפונות השנתיים. המחסור בזבלים ומכונות חקלאיות הוא המכשול העיקרי לחקלאות בריאה. מרכז האספקה עשה בשביל יבואם של שניהם גם יחד. בסוריה והוקם „משרד טרקטורים“, בפיקוח משותף, ועובדי האדמה יכולים לשכור ממנו טרקטורים במחיר נמוך. חלף זה נתבועת הממשלה הסורית לדרוש לעצמה זכות פיקוח על חלק מן התפוקה המוגדלת.

מרכז האספקה ערך כמה ועידות חקלאיות לשם ריכוז האינפורמציה, וגורם אחד הבולט באופן ברור מתוך עבודתו של המרכז הוא המחסור בבעלי־מקצוע והיעדר כל כלים להשכלה חקלאית אצל האכרים. פרט למכון המחקר היהודי בארץ ישראל מעטות הן תחנות המחקר והנסיונות העומדות במגע ישיר עם עובדי האדמה; ואף כי סך־ההישגים הפוליטיים של בריטניה בעיראק מצוינים גם, הרי אין סימנים רבים לאיחוד

נסימן בריטי שהוא לספק לעיראקים ציוד כלכלי ותכני טוב. מרכז האספקה העלה את הצורך בתכנית גדולה של השכלה תכנית ופיתוח תכני, שיהדוך הטובה ביותר להגשימה היא כמובן בשותפות, על ידי האומות המאוחדות, ובאמצעות מרכז מעין מרכז האספקה למזרח התיכון. כיום אין יעצים רוסיים בקהיר, אף כי החקלאים והמהנחסים הרוסים יכולים לסייע כאן בנסימן הרב והחשוב שיש להם מעבודות אשר נעשו באיזורים בעלי תנאים אקלימיים דומים מאוד. רק בשטח מניעת פגעי־החקלאות, שמיד חרקים ומחלות, וכללו הרוסים באופן מלא בתכנית של שיתוף פעולה. הארגון למלחמה בארבה, שנוסד על ידי המרכז לאספקה במאי 1942, יש בו מומחים רוסיים, פרסיים, ובריטיים והודיים העובדים בטהרן. סניף לארגון זה עובד גם בערב הסעודית. השדפון בעיראק, תורכיה ופרס, גם הוא ענין שמרכז האספקה מטפל בו הבבגדד בקשו הערבים את עזרתו של מומחה יהודי מארץ ישראל — עובדה שאינה נטולה משמעות פוליטית.

תכנית הפיתוח החקלאי של מרכז האספקה היתה מלווה תכנית לעידוד התעשיות המקומיות. כדי לצמצם את האימפורט ולחסוך באניות איפשר מרכז האספקה את הקמתם או הרחבתם של כמה מפעלים תעשייתיים — בית חרושת לכתישת זרעי שמנים בעיראק, בתי חרושת לשימורים במצרים, סופר־פוספטים בארץ ישראל ומצרים, בית מטוה כותנה בפרס, ייצור ניר במצרים, וכוכית־חלונות בארץ ישראל. את ביקושו של המזרח התיכון לסוללות־חשמל יכולה עכשו למלא ארץ ישראל, וגם צרכיו של איזור זה בנתחת־הגפרית מתמל־אים מן התפוקה המקומית. תכנית הפיתוח נוטות להתרכז בארץ ישראל ומצרים, משום שיש בהן הון מקומי ובעלי־מקצוע. אם תבוא בחשבון תכנית רחבה יותר, ושאינה תלויה בחקויות דחופות של ימי מלחמה, יהיה זה מן ההכרח להרחיב את יתרונותיה שיהיו חלים על כל חבל־הארצות הנה.

עבודתו של מרכז האספקה בשטח התעשייתי, כמו בשטח החקלאי, הבליטה מה זקוק המזרח התיכון לאימון תכני רב יותר, להשכלה יותר רחבה, להשקעות סספיות גדולות יותר, משיחה של ממשלה אחרת יכולה להשיג; ובענין זה,

ניסטרטיביות, לתמורה והתרחבות כזאת של המרכז לאספקה — קיימים. שיתוף הפעולה בין האומות הגדולות ובין הממשלות המקומיות עובדה היא. אך אצלת תהא זו אם יניח מי שקיומו של המשגגן הוא כשלעצמו די בו להבטיח ושהגסיון יהיה בריקיימה. רק אם יהיה מנוי המור ועם האומות המאוחדות להגשים את מדיניותן יוכלו להפעיל את המכשירים שהמלחמה חישלה בשבילן. מרכז האספקה הוא אחד הרצוי שונים במעלה בין המכשירים הללו, ואחת הנחיים ביותר להיפגע. הישגיו הכלכליים והחברתיים הגדולים תלויים תלות מוחלטת בהכרעות הפוליטיות של הסדר השלום. אין לו קיום של קבע אלא במדה שהמנצחים יבחרו להעניק לו

אפילו אם לא יושמו התקנות הרחבות לאספקה של שלום המבוסס על העלאתה של רמת החיים, צריך שמרכז האספקה יוכל להמשיך בעבודתו אחרי המלחמה ולפעול כמרכז לפיתוחן המתוכנן של התקלאות והתעשייה בחבל הזה כולו. מרכז אספקה בנוסח מתוקן, שהיה מניצג את האומות המאוחדות, יוכל לספק את הרוץ, המכונות, המומחים היועצים, והמחנכים שבלעדיהם לא תהא אפשרות להעלאה מהירה של רמת החיים במזרח התיכון, לא יהיה קץ למשברי המחסור החוזרים ונשנים, ומועטים יהיו השיתוף הפוליטי האמתי והתקוה שאיוור זה יחלץ סוף סוף מהאבקותן של המעצמות הגדולות להשפעה מכרעת בו. המשגגן, העובדים, השיטות האדמיני-

בצבא עבר הירדן. — בקשר עם התרחבותו הגדולה של הלגיון הערבי פנה ראש ממשלת עבר-הירדן, בסוף חודש יוני, אל פקידי השרות האזרחי בקריאה להתנדב לשרות «בלגיון» בתור קצינים. למתנדבים אלה יערך קורס-הכנה שימשך חדשיים ימים.

ש רות - בטחון

ה ר י ג ו ל ד נ ב ר ג

ת ל א ב י ב
ר' ביאליק 1, פנת אלנבי
ת.ד. 434 טל. 2757
מורשה ובא-כח ראשי
ל א ר י ש ר א ל
לחברות הבטוח

ל י ג ל א נ ד ג' נ ר ל, לונדון
LEGAL & GENERAL, LONDON
 נוסדה בשנת 1836
"וסטרן", טורונטו, קנדה
"WESTERN", TORONTO, CANADA
 נוסדה בשנת 1851

ס י מ י ק י ס ב מ ק י ס

ס י מ י ק י ס ב מ ק י ס

ס י מ י ק י ס ב מ ק י ס

ס י מ י ק י ס ב מ ק י ס

אליעזר סקר בע"מ

חיפה, רח' המלכים 33, מל. 4428-29
טבריה, רח' הנליל, מל. 28
רחובות. רח' הרצל

בית מסחר לחמרי בנין, פחים, כלי עבודה, מכשירים
טכניים וסניטריים, משאבות, מכונות,
צבעים, שמנים וכו'

וולפשמידט בע"מ

יצרני ליקרים

חיפה, רחוב המלכים 37

הגלוח תענוג!

ע"י

סבון-גלוח

"שמן"

ארץ ישראל היא שער המזרח
המפתח לשער זה בידי

לויד א"י ומצרי בע"מ

טרנספורט בין לאומי — נסיעות —
תיורים — ביטוח

חיפה

ירושלים

תל-אביב

המעבר

אגודה שתופית

שרות צבורי עירוני בתל-אביב - יפו בערבון מוגבל

תל - אביב

רחוב אלנבי 56

ת.ד. 4075, טלפון 4616-17

אינג' אדלר את שפירו

בית מלאכה מכני, קונסטרוקציות
ברזל, מחלקה מכנית מיוחדת
לאוטומובילים.

חפיה

מרכז מסחרי החדש

דרך ג'ורג' החמישי

טלפון 358 :: תבת-דאר 1307

!!! הכל למען הנצחון !!!

העבודה במפעלי «פורד» בארה"ב נמשכת בקצב אדיר לשם ייצור כלי-רכב לצרכי החזית. כבמטה-קסמים הוקמו מפעלי ענק «פורד» חדשים לייצור טנקים ומטוסים - אלה מכשירי ההתקפה והנצחון. וכאן בארץ גדול התפקיד בקיום התחבורה. לרשותם של אנשי ההגנה עומדים מלאי עצום של חלקים ותחנות-שרות גדולות ומשוכללות המאפשרים להאריך את ימי המכונית עד בוא הנצחון, עת ישוב «פורד» ויספק את תוצרתו - שיא השכלול - ו«פורד» תהיה כתמיד המכונית לכל.

הסוכנים הראשיים למכוניות «פורד» בארץ-ישראל ועבר-הירדן:

חברה ארץ-ישראלית לאוטומובילים בערבון מוגבל
תל-אביב

ירושלים

חיפה

אגודת חוד רגב

אגודה קואופרטיבית להובלה בערבון מוגבל

המשרדים: תל-אביב, רח' הגליל, פנת רח' השרון, מול התחנה המרכזית, טלפון 3843, תבת-דאר 1168.

פתח-תקוה, רחוב עוזר גרודזנסקי ע"י גן המיסדים, טל. 227, רמת-גן, רחוב ארלוזורוב, טלפון 7109.

שרות אוטובוסים להובלת נוסעים (קו מ' S 1) מתל-אביב למושבות ומהמושבות לתל-אביב בקוים: בית התעשיה, גרוז' גולדברג, שכ' מונטיפיורי, נחלת-יצחק, גבעתיים (שכ' ברוכוב, גבעת רמבם, שכ' שיינקין, שכ' ארלוזורוב), רמת-גן, תל-בנימין, שכ' גפן, רמת-גן ב' (רמת יצחק), נחלת-גנים, ויאניני, בני-ברק, זכרון-מאיר, כפר-אור, כפר-אונה, פתח-תקוה וסביבותיה: כפר-סירקין, בהדרגה, ארגון היוכל, גת רמון, כפר-גנים. השרות מ-5 בבקר עד 12 בלילה מחוץ לקוים מסוימים בשעות מסוימות לפי תנאים מיוחדים

לבנת סיליקט

מבתי החרשת

בנחלת-יהודה וראשון-לציון

החומר לבנין בתים ומקלטים

המשרד:

תל-אביב

רחוב יהודה הלוי 41

טלפון 2588 :: תבת-דאר 4094

חברת צמר בא"י

בית פלאפריק, חיפה

תבת-דאר 1476 :: טלפון 2259

צמר גלמי

קש (Fibre) לתעשית מברשות

ומטאטאים

!!! שמור על בריאותך !!!

בקר אצל רופא שיניים

כל רבע שנה!

דנטלון

חברה בערבון מוגבל

תל-אביב

רחוב אלנבי 96 :: טלפון 3135

”נאמן”

אגודה שתופית לרשום וקבלת

סחורות בנמל בערבון מוגבל

חיפה

רחוב המלכים 49

תבת-דאר 1439 :: טלפון 3589

חברת פאקא בע"מ

כהל לדליקה ולמשקאות / שמרים לאפיה / חומצת פחמן.

בת ים, טלפון 1695
הכתובת למכתבים:
ת ל - א ב י ב
ת.ד. 1887, טלפון 4368

סולל בונה בע"מ

מ ר כ ז ק ב ל ג י

של ההסתדרות הכללית של העובדים העברים בא"י

ח פ י ה
תבת-דאר 563
טלפון 4311-4

„אות“ דפוס קואופרטיבי בע"מ, חיפה

מרכז מסחרי החדש :: פסז' א' :: טלפון 2973
מצויד במכונות חדישות ומבחר גדול של אותיות / הדפסת כל עבודות
משרד / מחלקה להדפסות אמנותיות / עתונים / חוברות / כתבי-עת.
בית הדפוס היחידי בחיפה המצויד במכונת-סדור / מחלקה לעבודות
נקוד / סטיריאוטיפידה / כריכה / תעשית חותמורת.

קפת מלוה וחסכון שתופית

של העובדים בחיפה בערבון מוגבל

רחוב החלוק, בנין «ביתנו», טלפון 81-780, תבת-דאר 971, הדר הכרמל
נותנת: הלואות לחברים. מקבלת: פקדונות וחסכונות על פי תנאים טובים.
שטרות לגובינא והעברת-כספים לכל חלקי הארץ בתנאים נוחים.
סניפים: קרית חיים; נשר-יגור.

מטבח הפועלים חיפה

קבוצה קואופרטיבית בע"מ

רחוב החלוק, בנין „ביתנו“
רחוב המלכים 53 (מול אגד)

בתי יציקה „וולקן“ בע"מ

חיפה :: תבת-דאר 624 :: טלפון 7104

מחסן תל-אביב :: רחוב גת-רמון :: תבת-דאר 2161 :: טלפון 3958

המפעל הגדול והחדש
במינו במזרח הקרוב
בית יציקה לברזל ולמתכות
בית חרשת למכונות ולמכשירים
מפעל לציפוי אמאיל

„מקור המים“

שותפות לקדוח בארות

המרכז: הרצל 17

המשרד: תל-אביב, רח' יהודה הלוי 45
טלפון 4809, תבת-דאר 494

עובדים בקידוח משנת 1923

מוציאים לפועל:

קדוחים למים, קדוחים לבדיקת קרקע,
קדוחים לגשרים, קדוחים בים, שתוח
מעיינות, בנין בארות והעמקת בארות.
הקדוחים נעשים בכל עומק וקוטר
ובכל שכבות קרקע הנפגשות בקדוח.

א. שינזון ובניו בע"מ

תל-אביב

רחוב לבונטין 8 :: טלפון 3023

מלט לבן ומגוון

חמרי בידוד

וחמרי בנין שונים.

זפיר בע"מ

תוצרת שפתונים

ותמרוקים

ZEPHIR LTD.

Lipstick and Cosmetic Products

שפתונים (ליפסטיק), פודרה,
אבקת ילדים, אבקת רגלים
שמפו, לק לצפרנים וכל מיני
תוצרת קוסמטית.

בניו בערבון
מוגבל

ההון הרשום — 400.000 לא"י

ההון הנפרע

עם רזרבות — 350.000 לא"י

תל-אביב, שדרות רוטשילד 28 א

תבת-דאר 1294 :: טלפון 4423/4

בנק הפועלים בע"מ

תל-אביב, ת.ד. 27, טלפון 4296/7

דההון הנפרע והרזרבות

220.000 לא"י

מנהל עסקי בנק לכל ענפיהם

י כ י ן

חברה שתופית לקבלנות
חקלאית בערבון מוגבל

התישבות, עיבוד מטעים,
משלוח פרי

"יכין" חברה לתעשורת
שמורים בערבון מוגבל

רבות, מיצים שמורים

המשרד הראשי:

תל-אביב, רח' אלנבי 126

ת.ד. 332 :: טלפון 4365, 4158

חנוך שפיגל בע"מ

טלפון 4374 :: תבת-דאר 481

א ה ל י ם
ו ב ר ז נ ט י ם

ת ל - א ב י ב

רחוב מזרחי ב' 50

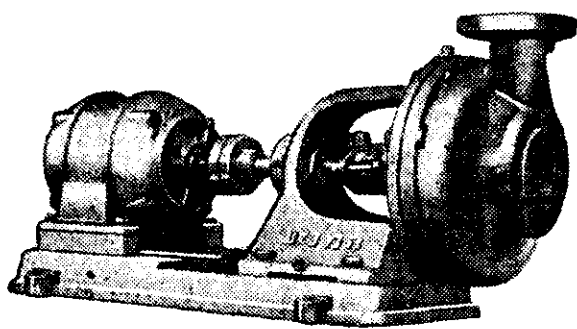
«מכסף» בע"מ

בית חרושת לכלי כסף ומצופי כסף • שכונת אגרובנק
חנות ותערוכה תמידית: תל-אביב, רחוב אלנבי 80

“MICHSAF” LTD.

PALESTINE SILVER & METAL WORKS • AGROBANK-QUARTER
STORE AND EXHIBITION: TEL-AVIV, 80, ALLENBY ROAD

שׁוֹת פּוֹת "הַמְנִיעַ"

ביח"ר לייצור ותקון מכונות
ת-ל-א-ב-י-ב

רחוב מזרחי ב' 30, טלפון 80143
מייצרים: משאבות צנטרופוגליות
לתפקידים שונים / משאבות אויר /
אקסהוסטורים / מסנני שמן.

להספקת כח • זרם • אור!

דיזלים ומוטורים חשמליים / גנרטורים / אגרגטים קטנים
מיטלטלים עבור זרקורים / משקפות שדה / מצפנים / מנורות
חשמל מכל הגדלים עד 500 וט / כל מיני חמרי חשמל.

מספק:

המשביר המרכזי בע"מ

ת-ל-א-ב-י-ב :: ח-י-פ-ה
המחלקה התכנית

ביח"ר "הגדר"

ש. פילוסוף
י. חיימסון
צ. גלשטיין

ת-ל-א-ב-י-ב

רחוב סלמה, פנת רחוב מזרחי ב', טלפון 1792 יפו

יצרנים של כל מיני "מתכת-מתוחה" (אקספנדד-מטל) לבטון, טיח וגדור וכו'.

ספרות צבאית

מחסן קבוע. ההוצאות האחרונות מאנגליה
נא לבקר! פתוח יום-יום בין 2-4 אה"צ

פ. פינצ'ובר

ספרות ספורטיבית וצבאית

ת-ל-א-ב-י-ב

רחוב סוקולוב 83, פנת שדרות נורדוי
קטלוגים נשלחים חינם לכל דורש

"רד סטר טריקוטז" וטריקו

בית-חרשת לכל מיני סריגה

לויזן את ריביצקי

פסג' "התור" רחוב הרצל 61

ת-ל-א-ב-י-ב, ארץ-ישראל

י ע ק ב א ט ק ס

מהנדס לחשמל

רדיו וצרכי חשמל —:— כל מיני עבודת ותקונים

חיפה, מרכז מסחרי חדש מול הולנד בנק :: תלפון 4048 :: ת.ד. 422

„מאיר“

בית חרושת
לכלים וסחורות מתכת

מפרץ חיפה
מרכז התעשייה
טלפון 7123

„עמל“

ביח"ר קואופרטיבי למכונות בע"מ
חיפה, רחוב יפו 69

תיקון וסידור מכונות, חרטות
הלחמה חשמלית ואוטוגניר
סדור חלקי מכונות

בחיפה תקנה במחירים זולים מעדרים, אתים, מגרפות, רשתות
גיר זפת לגגות, מסמרים, צבעים, מכשירי עבודה טכניים וחקלאיים אצל:

מטלוטכניקה

החברה הא"י להספקת הוצרות מטלוטכניקה וחימיה בע"מ
חיפה, רחוב המלכים 25 טל. 2656

י. דיאמנט

ארומטורה, סדור מכונות,
מסגרות מיכנית, הלחמה
חשמלית ואוטוגנית.

חיפה

רחוב יפו 35, טלפון 2600
מרכז התעשייה, מפרץ, טלפון 7144

א. פוטציגר

מקודם ד"ר ישראל ושות'
חיפה - תל-אביב - ירושלים
משרד ראשי: חיפה
מרכז מסחרי החדש (בית וינצנטי)
תבת-דאר 1438, טלפון 3920

בית מסחר וסוכנות לרפואות,
תכשירי רפואה וחימיקליים

«תחבורה»

אגודה חקלאית שתופרת
של משקי העובדים להובלה בע"מ

חיפה, רחוב הנמל 53, טלפון 2381 :::: תל-אביב, רח' החלוצים 7, טל. 2709

הובלת משאות לכל חלקי הארץ
והארצות הסמוכות

משמר המפרץ

(קבוצת זיפויף) בע"מ

חיפה טל. 1566

קרית חיים טל. 7105

ת. ד. 975

„גוד-לק“ “GOOD-LUCK”

ביח"ר לחידוש צמיגים
תל-אביב, מרכז וולובלסקי 135

שרות אוטובוסים צבוריים

(קו מס' 14)

ל-חיפה / בתי הזקוק / מרכז התעשייה
עיר-גנים / קרית בנימין / קרית-פרוסטיג
כפר עטה / רמת-יוחנן / קרית חיים
קרית-מוצקין / קרית ביאליק / סביניה
«נעמן» / שבי ציון / נהריה / חניתא
מצובה / אילון

מנופקוה

פלקוביץ את גולדין

תל-אביב — חיפה — ירושלים

ע ש ת
ועבודות מכניות :: מכונה מיוחדת לליטוש ארכובות
(קרנקשפטים) :: יציקת חיקים :: חריטת צילינדרים ::
ליטוש בוכנות

טלפון 5469

רחוב מזרחי 26

תל-אביב

משרד ההובלה של העובדים בחיפה בע"מ

מקבל כל מיני הובלות בארץ

ח פ ה

רחוב המלכים מס. 51 :: טלפון 3524

ליאון גרינברג בע"מ

קבלנים כלליים לכחות ה. מ. במזרח דהתיכון

המשרד הראשי:

תל-אביב :: רחוב מונטיפיורי 24 :: טלפון 3727

א ס ק ר לכבישים, למדרכות, לכסוי גגות, ליסודות לבנין ולצרכי בוד אחרים בבנינים.

אסקריל לחסון עצים, ללולים וכד.

צבעי מגן בפני חלודה בברזל, גדרות, עמודים, רשתות ברזל בחלונות וצבעים נגד אש. מכון לוקיק וחדוש שמנים. מוקקים ומחדשים שמן שרוף של טרקטורים ומכוניות לשמוש מחדש.

א ס ק ר בע"מ מפעלי אספלט ותעשיות חימיות
חיפה :: רחוב הנמל 55 :: תבת-דאר 42 :: טלפון 2146, 7220

יצחק אלבו

ח פ ה

רח' המלכים 30, טל. 3677

כלי עבודה, מתכות

והספקה טכנית

ההסתדרות הכללית

של העובדים העברים בארץ-ישראל

מאפיה קואפרטיבית

"אחדות"

לחם היגייני וטעים

ח פ ה

רחוב השומר 37 :: טלפון 2613

גת - אשד - רמון

כתי חרושת לכבושים ושמורים

גבעת חיים, אשדות יעקב וגבעת ברנר

המשרד המשותף: תל-אביב, שדרות רוטשילד 25, קומה ג'

טלפון 2223

ת.ד. 1092

בנק אנגלו-פלשתינרה בע"מ

בנק הפועלים בערבון מוגבל

ת ל - א ב י ב

מדינתה - תל-אביב

דפו דנטלי :: מכשירים רפואיים

הבעל: ד"ר ל. קליין

רחוב יהודה הלוי מס' 49, פנת רחוב אלנבי :: :: טלפון: 3297

משרד מרכזי להובלת משאות בערבון מוגבל

ת ל - א ב י ב

רחוב מונטיפיורי 21 :: תבת-דאר 496 :: טלפון 4239

תוצרת מובחרת
של המשק העברי

«טנא»

ביצים ועופות ירקות ופירות

ח ל ב ו ת ו צ ר ת ו

בנק ארץ-ישראל לדיסקונט בע"מ

THE PALESTINE DISCOUNT BANK LTD.

תל-אביב, רח' יהודה הלוי 27 Tel-Aviv, 27 Yehuda Halevy st.

תבת-דאר 95 P.O.Box

טלפון 4581/2 Tel.

Cable ad.: SCONTBANK

למברקים: ס ק ו נ ט ב נ ק

כל עסקי בנק בתנאים הנוחים ביותר

סוכנים וקורספונדנטים בארץ ובחו"ל

משרד קבלני קואופרטיבי

של העובדים העברים בתל-אביב בערבון מוגבל
תל-אביב, רחוב מונטיפיורי 21, תבת-דאר 4034, טלפון 4520, 4528-9

במשך שנות קיומו עשה עבודות בסכום
של — 3.000.000 (שלושה מיליון לא"י)

מקבל ומוציא לפועל עבודות בנין, כבישים, גמלים; עבודות צבוריות
אחרות במהירות, דיקנות ואחריות מלאה. קיים משנת 1930.

“ארוגאי”

חרושת אריגים ארץ-
ישראלית בערבון מוגבל

תל-אביב

רחוב מזרחי ב' 51

תבת-דאר 569 :: טלפון 3085

כל מיני בדי-כותנה

מטויה “כישור”

בערבון מוגבל

מייצרת כל מיני חוטי צמר
וצמר גפן עבור תעשיות
אזרחיות וצבאיות.

המשרד: תל-אביב

רחוב אחד העם 30, טלפון 4915

מקום בית החרשת:

רמת גן, פרדס גפן, טלפון 7174

“אסם”

אחוד בתי חרושת
לאטריות בארץ-ישראל
בערבון מוגבל

תל-אביב

רחוב החשמל 3 :: טלפון 2055

“אורם”

חפיה

מרכז מסחרי חדש

רחוב המלך ג'ורג' V 60

טלפון: 3036

בית-מלאכה: לפוף מוטורים, עוגנים,
טרנספורמטורים / תקון מכשירי
מדידה / יצירת מישרי זרם, גנר-
טורים ומוטורים, לוחות חבור,
טרנספורמטורים / יצירת רילים /
סדורי חשמל מיוחדים.

מגדל חברה לבטוח בע"מ

.....

MIGDAL INSURANCE Co. Ltd.

מכונות טחינה וניפוי
לכל התעשורת
ומכל הסוגים

אורי לטר

תל-אביב :: רחוב הרצל 110

יונה אושפיז, מהנדס

חרושת והספקה אלקטרוטכנית

ייצור גנרטורים ומניעים חשמליים
תקון ולפוף מניעים וגנרטורים חשמליים וכו'

תל-אביב, רחוב הרצל 61

פסג' התור :: טלפון 5258

חלוצי תעשית היין בארץ-ישראל
" כרמל - אוריגיןל "
ש. פרידמן ובניו

פתח-תקוה / תבת-דאר 18 / טלפון 263
חיפה / רחוב סירקין 27 / תבת-דאר 102 / טלפון 87

כ ר
ס ו ג י
ב ט ו ח

" ו ס ק ו "

יצורי מתכת
וכל כלי עבודה וחמרי בנין

תל-אביב

רחוב הגליל 4

טלפון 5643 :: תבת-דאר 2078

א. סיניבר ושורת' מהנדסים בע"מ

תל-אביב :: רחוב סלמה :: בנין גרז' "ריאו" :: טלפון 81509

בית-חרשת מכני, יציקת ברזל, ארז,
פליז ואלומיניום ובית מסחר למכונות.

משאבות מכל המינים להשקאה ולהספקת מים.
חשוב לשעת חרום: אגרגטים לכבוי שרפות.

חברת חשמל
" פסקו "

בערבון מוגבל

תל-אביב

רחוב גרוזנברג, פנת נחלת-בנימין
תבת-דאר 466 :: טלפון 3043

'PASCO' ELECTRIC
Limited

Tel - Aviv

31, Gruzenberg Street
Corner Nachlath Benjamin
P. O. Box 466, Tel. 3043

« זאג ד »

קבוצה קואופרטיבית בע"מ

הובלת נוסעים
וחבילות לכל
חלקי הארץ.

אקספרס זאג ד
תל-אביב - חיפה
כל חצי שעה!

ההנהלה הראשית:

תל-אביב

שדרות רוטשילד 1, טלפון 4667

התישבות חקלאית
ושכון בערים

על אדמה פרטית ועל אדמת
הקרן הקימת לישראל

החברה להתישבות חקלאית ועירונית בע"מ

משקי עזר על אדמה פרטית ועל אדמת הקרן הקימת לישראל בקרבת חיפה ותל-אביב
מגרשי בנין בכפר לבעלי הון זעיר

רסקו תל-אביב, שדרות רוטשילד 20, טלפון 5-4604, תבת-דאר 1058
חיפה, רחוב בלפור, בית סירדה, טלפון 2067, תבת-דאר 946

יהודי! זכור את „כרמל-מזרחי“ תוצרת עברית ראשונה בארץ
 ישראל ליינות, ליקרים וקוניאק!
 בכר את „כרמל-מזרחי“ על כל יינות, ליקרים וקוניאק...
 מעט קוניאק ישן „ראשון לציון“ — ותהיה תמיד
 חזק, אמין ומלא מרץ
 למסיבות: ליקרים היותר טובים בארץ ישראל
 זכור את הסמל:

כרמל מזרחי ראשון לציון

תעשית ארג ארץ-ישראלית בע"מ

משרד: תל-אביב רח' נחלת בנימין 58
 טלפון 5196
 בית חרושת: רמת - גן

סמל הנעל הטובה

חברת „כתר“ בע"מ
 בית חרושת לנעלים

ראשון לציון :: טל. 205 ראל"צ
 למכתבים: ת. ד. 231 תל-אביב

יפ-אורה בע"מ
 רחובות, ארץ-ישראל

מוצרי פרי הדר:
 מיץ תפוחי-זהב / מיץ אשכוליות
 מיץ לימונים / מיץ מפוסטר / מיץ
 מרוכז / שמנים אתריים / שמן חסר
 טרפנים / טרפנים / אסנציות /
 «פתז» — מזון לבהמות / «יפ-אורה» —
 אורנג'יאדה / פקטין / כהל.

מחלקה חימית:
 חמצת לימונים / חמצת היין /
 נתריום ציטרט / אמיל אצטט /
 גרינגין.

תעשיות
כימיות ממלכתיות
(לבנט בע"מ)

★
כימיקלים
לתעשייה
ולחקלאות

★
אספקה : הקירה : הדרך :

האחים ירושלמי

בערבון מוגבל

תעשיית ומסחר
לחבלים, חוטים ובדים

המרכז
תל-אביב, הבית הלבן, טל. 2109, 2101

בית-החרשת:
רמת-גן :: סלסון 7134

סניף ירושלים:
רח' יפו (מול "אגדי"), טל. 3911

בנק אנגלו-פלשתינה

בערבון מוגבל

לונדון, תל-אביב (ארבעה סניפים), יפו, ירושלים, חיפה
הדר-הכרמל, טבריה, צפת, פתח-תקוה, חדרה, רחובות

חברות עזר:

הבנק האפואתיקאי הכללי
של ארץ-ישראל בע"מ

חברת ב.א.פ. לנאמנות
בערבון מוגבל